

A Bárá Eötvös József Collegium
hivatástörténete
1895–1950

*

Vezető és forrásgyűjtemény
az állandó kiállításához

* * *

La mission du Collège
« Baron József Eötvös »
de 1895 à 1950

*

Guide et catalogue
de l'exposition permanente

Az írásos forrásokat összegyűjtötte és a magyarázatokat írta:

Garai Imre

Szerkesztette:

Horváth László

Az írásos dokumentumok technikai előkészítésében és a szerkesztésben közreműködött:

Dudlák Tamás és Kádár Gyöngyvér

A kötetben feltüntetett műtárgyak és a kiállítás tételeinek elrendezésében és megfeleltetésében közreműködtek: Garai Imre, Horváth László, Mátyás Eszter, Sipos Enikő, Zámboriné Fikó Katalin

A francia nyelvű változatot fordította:

Vargyas Brigitta

A francia fordítást lektorálta:

Pierre Belenfant, Catherine Tamussin

A magyar helyesírást ellenőrizte:

Kocsis Teréz és Laczkó Krisztina

ISBN 978-615-5371-32-5

Negyedik, javított kiadás, 2017

Felelős kiadó: Dr. Horváth László igazgató

Tördelés: Jutai Péter

Kiadja az ELTE Eötvös József Collegium

A nyomdai munkákat a Pátria Nyomda Zrt. végezte

1117 Budapest, Hunyadi János út 7.

Felelős vezető: Orgován Katalin vezérigazgató

Les sources écrites ont été recueillies et présentées par :

Imre Garai

Sous la direction de :

László Horváth

Avec la coopération de

Tamás Dudlák et Gyöngyvér Kádár

pour les travaux préalables au traitement technique et à l'édition des sources écrites
et de Imre Garai, László Horváth, Eszter Mátyás, Enikő Sipos, Katalin Zámoriné Fikó
pour la disposition et l'identification des documents et objets d'art énumérés dans le présent ouvrage.

Traduit du hongrois par :

Brigitta Vargyas

Relecture de la version française :

Pierre Belenfant, Catherine Tamussin

Relecture de la version hongroise :

Teréz Kocsis et Krisztina Laczkó

ISBN 978-615-5371-32-5

Quatrième édition revue et corrigée, 2017

Responsable de l'édition : László Horváth, directeur du Collège Eötvös József ELTE

Mise en page : Péter Jutai

Édité par le Collège Eötvös József ELTE

Imprimé en Hongrie par Pátria Nyomda Zrt.

1117 Budapest, Hunyadi János út 7.

Directrice : Katalin Orgován

ELŐSZÓ

A *Báró Eötvös József Collegium hivatástörténete* című állandó kiállítás tárlóiban és a falakon a Collegium műtárgy-, dokumentum- és fotótárának gazdag anyagából szinte csak ízelítőt lehet adni. A kiállítás berendezése során nem is törekedhettünk a régi Collegium történetének átfogó bemutatására. A vezérfonal, amelyre a kiválasztott írásos emlékeket Garai Imre felfűzte, a Collegium tanárképzési hivatásának folytonos alakulása. A *monografikus* – a *graphé* egyszerre jelent írást és ábrázolást – összeállítást a szerző saját tudományos kutatásai teszik hitelessé, amelyeknek igazi monumentuma a Collegium történetét (1895–1950) mint a tanári elitképzés intézményét feldolgozó vaskos kötet.

Ez a forrásgyűjtemény nem elsősorban a kiállítás látogatóját kívánja kalauzolni (erre a célra önálló, rövid vezetőt szerkesztettünk). Tulajdonképpen olyan *chréptomathiát* tart a kezében az érdeklődő olvasó, amely a tárlókban elhelyezett és az onnan kimaradt, mégis *megismerésre érdemes* dokumentumokat egyaránt tartalmazza. Az egykorú iratok és a magyarázatok tükrében tulajdonképpen lépésről lépésre nyomon követhetjük a Collegium történetét.

A kötet szerkezete a kiállítás berendezését követi. Garai Imre nyolc egységbe, illetve fejezetbe rendezte a forrásokat. A későbbi hivatkozások érdekében a tételeket (az írásos dokumentumokat és a műtárgyakat egyaránt) növekvő számsorrendbe raktuk, a kiállított tárgyak esetében pedig – vastagon szedve – megadtuk a pontos kiállítási helyet is. (A római szám a tartalmi egységet, az arab szám a tételt jelöli.)

A kötetben azokat az írásos emlékeket igyekeztünk nagyobb méretben közreadni, amelyek a tárlókban nem láthatók. Mindemellett a vezető és forrásgyűjtemény teljes terjedelmében megtalálható, letölthető (az olvashatóságig nagyítható) a <http://honlap.eotvos.elte.hu/kiallitas> helyen.

Budapest, 2014. szeptember 3.

Horváth László
igazgató

PRÉFACE

L'exposition permanente intitulée *La mission du Collège « Baron József Eötvös »* ne peut donner qu'un aperçu bien incomplet de la richesse des fonds du Collège, constitués d'une multitude d'objets d'art, de documents et de photos. Une telle profusion rendait impossible une présentation systématique du « vieux » Collège. Imre Garai a donc préféré sélectionner et répartir les documents en suivant un fil conducteur : la mission éducative du Collège et son évolution de 1895 à 1950. Cette présentation sous forme de monographie – rappelons que *graphè* signifie à la fois écriture et représentation – est d'autant plus pertinente que l'ouverture de l'exposition a été précédée par de longues recherches dont la somme est parue sous la forme d'un volume consacré à l'histoire du Collège et à son rôle dans la formation de professeurs d'élite entre 1895 et 1950.

Le présent catalogue n'a pas pour but premier de guider les visiteurs de l'exposition : un guide plus court, a été conçu à cet usage. En effet, le lecteur curieux a plutôt ici entre les mains une sorte de *chrestomathie* énumérant les documents disposés dans les vitrines, mais aussi ceux qui n'y ont pas reçu de place, alors qu'ils auraient mérité d'être présentés. Les documents écrits d'époque, ainsi que les commentaires qui les accompagnent, permettent de découvrir pas à pas l'histoire du Collège, mais aussi de mener des recherches personnelles.

La structure du présent ouvrage suit l'agencement de l'exposition. Imre Garai a réparti les sources en huit grandes unités correspondant à huit chapitres. Afin de favoriser le référencement bibliographique, toutes les pièces de l'exposition (documents écrits ainsi qu'objets d'art) sont classées par ordre numérique croissant. Le chiffre romain indique l'unité thématique, le chiffre arabe la pièce. Quant aux objets exposés, nous avons également indiqué en caractères gras la place exacte de chacun d'eux au sein de l'exposition.

Dans ce volume, nous nous sommes efforcés d'agrandir les documents écrits qu'on ne peut voir dans les vitrines. De plus, le guide et le catalogue sont téléchargeables dans leur intégralité, avec possibilité d'agrandissement pour une meilleure lisibilité, à l'adresse suivante : <http://honlap.eotvos.elte.hu/kiallitas>.

Budapest, le 3 septembre 2014

László Horváth
directeur

BEVEZETŐ

A I–XII. tárlókban kiállított, illetve ebben a kötetben közzétett források összeállításakor a collegiumtörténeti monográfia szempontjai közül hármat követtem.¹ Mindenekelőtt az intézet és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) közötti kapcsolatot feltáró, illetve a tanári kar és a Collegium képzési céljának változásaihoz kapcsolódó dokumentumokat válogattam össze. Meghatározó szempontként tehát a Collegium „hivatástörténetét” jelölhetjük meg. A kiállítás és a magyarázatokkal kísért forráskiadvány *nem* átfogó collegiumtörténeti áttekintés. Mindazonáltal a források között igyekeztünk minél több tudományterületet és a legkülönbözőbb írásos és tárgyi emléket (személyi anyagok, tanári értekezletek jegyzőkönyvei, tanári jelentések, felterjesztések a minisztériumhoz, leiratok) bemutatni, így részben a „régii Collegium” történetét is feltárhattuk. A Collegium belső életébe, a diák hagyományokba a kabaréplakátok adnak bepillantást, az egykori növendékek leíró statisztikai elemzéséről pedig bővebben az említett monográfia lapjain lehet tájékozódni.

A forrásokat – az intézet történetének korszakait követve – időrendben állítottuk ki. Így a látogató/olvasó nemcsak a működési sajátosságok folyamatos, egymásba fonódó változásait kísérheti nyomon, hanem azt is, hogy az adott történeti időszakba ágyazva milyen külső (társadalmi, gazdasági, politikai), illetve belső (személyi és szervezeti változások, diákmozgalmak) kihívások érték a Collegium mindenkori vezetését. A források után közölt magyarázatok a történeti tájékozódást segítik, illetve rámutatnak egy-egy fontos mozzanatra, amelyek érdemben befolyásolták az internátus működését.

A megvalósulásáért köszönet mondok Horváth László igazgató úrnak, aki a kiállítás megszervezésének gondolatát felvetette, majd az egyes munkafolyamatokat végigkísérte és irányította. Laczkó Krisztina aligazgató asszonynak, Vargyas Brigitta tanárnőnek, Pierre Belenfant lektornak, illetve Szabó Gergelynek, akik a szövegek megszerkesztésében, gondozásában és a francia fordításban működtek közre. Köszönettel tartozunk Sipos Enikőnek, Zámboriné Fikó Katalinnak és Mátyás Eszternek, akik a kiállított műtárgyakat előkészítették, és a kiállítást berendezték. Hálával tartozunk Dudlák Tamásnak, aki segítségünkre volt a technikai feladatok megoldásában és e kötet összeállításában.

Garai Imre

¹ Garai Imre, *A tanári elitképzés műhelye. A Bárány Eötvös József Collegium története (1895–1950)* (Budapest, ELTE Eötvös József Collegium, 2016²).

INTRODUCTION

Pour la sélection des documents exposés dans les vitrines I à XII, trois des cinq rubriques adoptées dans la monographie sur l'histoire du Collège ont été retenues¹. Ainsi la plus grande partie de notre corpus est-elle constituée de documents relatifs aux échanges entre l'établissement et le Ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, plus quelques autres concernant les changements au sein du corps professoral, ainsi que les objectifs éducatifs du Collège. Lors du choix des documents et de la conception du présent ouvrage, l'objectif essentiel n'était pas, loin s'en faut, de donner une présentation complète de l'histoire du Collège, mais seulement d'un aspect particulier de cette histoire, à savoir la mission éducative de l'établissement et son évolution. L'exposition aborde toutefois de nombreux domaines scientifiques et utilise différents types de sources (documents personnels, notes prises lors de réunions de professeurs, évaluations données par les professeurs, notes adressées au ministère, réponses du ministère) dans le but de donner au moins un aperçu de l'histoire du « vieux Collège ». Les affiches de cabarets représentent des sources essentielles qui nous permettent d'avoir une certaine idée de la vie estudiantine au Collège. Elles sont complétées par des données chiffrées, regroupées dans la monographie évoquée précédemment.

Pour la disposition des documents, c'est l'ordre chronologique qui a été retenu ; ils ont été regroupés en fonction des grandes périodes de l'histoire du Collège. Cela permet au visiteur/lecteur de mieux apprécier l'évolution du fonctionnement du Collège au cours des différentes périodes, ainsi que les défis externes (sociaux, économiques, politiques) et internes (changement de personnel et de structure) auxquels ont été confrontés les directeurs alors en fonction. Les notes accompagnant les documents exposés guident le visiteur/lecteur au sein de chaque période et soulignent certains éléments plus significatifs qui ont influencé la vie à l'internat de façon durable.

La réalisation de cette exposition a été possible grâce à M. le Directeur László Horváth, initiateur du projet dont il a accompagné la réalisation, à Mme la Directrice Adjointe Krisztina Laczkó, Mme Brigitta Vargyas, M. Pierre Belenfant et M. Gergely Szabó, qui ont bien voulu apporter leur coopération à la rédaction et à la traduction française des notes accompagnatrices. Nous remercions également Mmes Enikő Sipos, Katalin Zámboriné Fikó et Eszter Mátyás, qui se sont chargées de l'exposition des documents dans les vitrines. Ma reconnaissance va aussi à M. Tamás Dudlák qui m'a épaulé dans le domaine technique et la rédaction de la présente édition.

Imre Garai

¹ Imre Garai, *A tanári elitképzés műhelye. A Bárá Eötvös József Collegium története (1895–1950)* Budapest, ELTE Eötvös József Collegium, 2016².

TARTALOMJEGYZÉK

A Collegium előtörténete	11
A Collegium korai időszaka, 1895–1910	25
A Collegium birodalom léptékű ügyek szolgálatában, 1911–1918	63
A Collegium az első világháború után: válságok és kihívások, 1919–1927	95
A megújult Collegium – Gombocz Zoltán igazgatóságának időszaka, 1927–1935	121
A Collegium Szabó Miklós igazgatósága alatt, 1935–1944	145
A Collegium a Keresztury–Tomasz-éra alatt, 1945–1948	177
A Collegium marxista tudósképzővé való átalakításának kísérlete, 1948–1950	205

* * *

TABLE DES MATIÈRES

Préhistoire du Collège	11
Les débuts du Collège de 1895 à 1910	25
Le Collège au service de la politique de L'empire Austro-Hongrois de 1911 à 1918	63
Le Collège Eötvös après la Première Guerre mondiale : Crises et défis de 1919 à 1927	95
Le renouveau du Collège Eötvös sous la direction de Zoltán Gombocz de 1927 à 1935	121
Le Collège sous la direction de Miklós Szabó de 1935 à 1944	145
Le Collège sous la direction de Keresztury et Tomasz de 1945 à 1948	177
Le Collège Eötvös face à l'idéologisation marxiste de la formation scientifique de 1945 à 1948	205

I.

A COLLEGIUM ELŐTÖRTÉNETE

PRÉHISTOIRE DU COLLÈGE

Az 1883: XXX. törvény elfogadása jelentős mérföldkő a magyar középiskolai tanári hivatás kialakulásában. A jogszabály szigorította a középiskolai tanári képzés megszerzéséhez szükséges minősítést, amely a görögpótló tárgyak bevezetéséről szóló (1890: XXX. tc.), illetve a felekezeti tanárok nyugdíjazását lehetővé tevő (1894: XXVII. tc.) jogszabályokkal együtt a 19. század végére súlyos tanárhiányt idézett elő.

A Bárány Eötvös József Collegium létrehozásakor az alapítók a tanárhiány mérséklése mellett az állami szolgálatba lépő, magasan képzett középiskolai tanárok kinevelését jelölték ki az intézmény feladatául. Az intézet létrejöttét elősegítette Eötvös Loránd tudományos és közéleti tekintélye, valamint Wlassics Gyula kultuszminiszter politikai támogatása.

A Collegium a budapesti tudományegyetem tanárképzési rendszerét is módosította: a tanári képzés megszerzéséhez a szaktárgyi tudást továbbra is a bölcsészettudományi kar, az elméleti pedagógiai tudást pedig az önállóságát elvesztő tanárképző intézet biztosította. A tanárjelöltek kötelező intézeti tagsága mellett a gyakorlati pedagógiai képességek fejlesztését a gyakorlótanítás segítette elő. A Collegium az egyetem kiválasztott hallgatói számára magasabb szaktárgyi felkészültséget biztosított, kiegészítette a képzést. Az 1924. évi középiskolai törvény a fővárosban 1899-re kialakult tanárképzési mintát vette át, és kiterjesztette a rendszert az ország valamennyi tudományegyetemére.

* * *

La promulgation de la loi XXX de l'année 1883 marqua un tournant dans l'histoire de la formation des professeurs du secondaire. Cette loi, qui relevait le niveau de l'examen permettant de devenir professeur au lycée, conduisit à une baisse sensible du nombre d'enseignants. À cela vinrent s'ajouter la possibilité de remplacement du grec par d'autres disciplines (loi de 1890, art.XXX) ainsi que l'extension du droit à la retraite aux enseignants des établissements confessionnels (loi de 1894, art.XXX). Toutes ces mesures furent à l'origine d'une lourde pénurie d'enseignants jusqu'à la fin du XIXe siècle.

La mission du Collège József Eötvös, telle qu'elle fut formulée dès l'origine par ses fondateurs, était de pallier cette pénurie et de former des professeurs hautement qualifiés pour enseigner dans le secondaire. L'autorité, tant politique que publique, de Loránd Eötvös, ainsi que le soutien de Gyula Wlassics, le ministre de l'Instruction Publique de l'époque, permirent à ce projet d'aboutir, et le Collège József Eötvös fut créé en 1895.

Avec la naissance du Collège, la formation des professeurs de l'Université de Budapest subit elle aussi des changements : jusqu'alors l'enseignement disciplinaire était dispensé par la Faculté des Lettres tandis que la formation en didactique était assurée par l'Institut de formation des professeurs qui venait d'être rattaché à l'Université. Les futurs enseignants avaient l'obligation d'y suivre des cours tout en complétant leurs connaissances théoriques par la pratique dans le cadre de stages d'enseignement. La création du Collège donna à des étudiants, sélectionnés parmi les meilleurs de la Faculté, la possibilité de compléter leurs études par un enseignement disciplinaire d'un niveau supérieur à celui proposé par l'Université : le Collège Eötvös devint dès lors le plus important vivier d'enseignants.

La loi de l'année 1924 concernant l'enseignement secondaire étend à l'ensemble des universités du pays le modèle de formation mis en place dès 1899 au Collège Eötvös.

1. (Tárlók felett/1) A Csillag utcai épület felirata

(Au-dessus des vitrines/1) Plaque du bâtiment rue Csillag

2. (I/2) Báró Eötvös Loránd fényképe

(I/2) Photo du Baron Loránd Eötvös

3. 1883: XXX. tc. 60–70. §

Loi de 1883, art.XXX, § 60–70.

IV. FEJEZET

A középiskolai tanárok képzéséről

„60. § A középiskolai tanárok képzése céljából a magyar egyetemeken a vallás- és közoktatásügyi miniszter egy-egy vizsgálóbizottságot szervez, melynek tagjai oly felsőbb iskolai tanárok, kik a vizsgálatok tárgyainak előadásával és szakszerű művelésével foglalkoznak. Ezeken kívül szakcsoportonként nevezhet ki még oly tagokat, kik, ha nem felsőbb iskolai tanárok is, de az illető tudományokkal szakszerűen foglalkoznak.

61. § Középiskolai tanárságra képzést nyerhet, a ki igazolja:

1. azt, hogy a gymnasium, illetőleg a reáliskola teljes tanfolyamát jó sikerrel elvégezte és az érettségi vizsgálatot letette. A reáliskolát végzett egyén köteles egyszersmind igazolni a latin nyelvnek legalább annyi ismeretét, a mennyi könnyebb latin szöveg megértésére szükséges;

2. azt, hogy a középiskolai tanfolyam elvégzése után egyetemen vagy műegyetemen, vagy más felsőbb iskolai tanfolyamon négy éven keresztül tanulta a saját szakjához tartozó tárgyakat, és ezeken felül a) magyar irodalmat s annak történelmét, különös tekintettel a magyar nemzet művelődéstörténetére; b) a nevelés és oktatástant s ezek történelmét; c) a szorosan bölcsészeti tárgyakból legalább logikát, psychológiát és a bölcsészet történelmét.

Oly egyénnél, ki a szükséges tantárgyakból néhányat valamely másnemű felsőbb iskolán már legalább egy évig tanult, elég, ha a fent említett felsőbb iskolákon végzett három évi tanulást mutat ki. A ki bölcsészet, vagy magyar, német vagy francia nyelv és irodalom, avagy történet tanítására akar képessé tenni: az tartozik még azt is kimutatni, hogy felsőbb iskolai tanpályája alatt a görög és római irodalmat is tanulmányozta. Az illető a felsőbb iskolai 4 éves tanfolyam idejéből 3 évet külföldi egyetemen is tölthet;

3. kimutatni tartozik azt, hogy a felsőbb iskolai tanfolyam elvégzése után még legkevesebb egy évet vagy gyakorlatilag középiskolai tanítással töltött, vagy akár hazai, akár külföldi egyetemen tanulmányai folytatására fordított, - azonban mindenesetre tartozik kimutatni, hogy az egész 5 év alatt legalább egy évig nevelői vagy tanítói gyakorlata is volt;

4. hogy az arra jogosított vizsgáló bizottság előtt a következő §-ban megszabott képzítővizsgálatot, illetőleg vizsgálatokat sikerrel letette.

A képzítő vizsgálat legalább végső része, a felsőbb iskolai tanfolyam elvégzése után legalább egy év múlva tehető le.

62. § Képzítő vizsgálatra bocsáthatók a tanárvizsgáló-bizottságok egyikének véleménye alapján, még oly egyének is, kik nem végezték ugyan el a fönnebbi §-ban irt felsőbb iskolai tanfolyamot, de irodalmi munkáikban ugy szakképzettségöknek, mint általános műveltségöknek kitünő bizonyosságát adták, s egyszersmind kimutatták, hogy a tanítással gyakorlatilag is foglalkoztak, vagy pedig már a jelen törvény életbeléptekor tanároknak vannak alkalmazva.

63. § A vizsgálatok írásbeliek és szóbeliek, s kiterjednek:

1. oly tárgyakra, melyek ismerete az általános műveltség érdekében és a tanári hivatás tekintetéből bármely tanszakra képzendő jelölttől, a fönnebbi határozatok értelmében megkívántatik;

2. azon tanszakok körébe tartozó ismeretekre, melyek tanítására a jelölt képesítettnek kíván;
3. az illető tanszakok tanításának módszerére és gyakorlatára. A vizsgálatokon tartozik a jelölt kimutatni azt is, hogy a magyar nyelvet mint tannyelvet mennyiben érti és bírja ugy nyelvtanilag, mint irodalmilag. Az eredmény az oklevélben megjelölendő.

64. § A képesítő vizsgálat szabályrendelettel több részre is osztható, úgy, hogy több alkalommal is tehető le. Azonban azon jelöltek, kik a képesítő vizsgálat első részének letétele idején külföldi egyetemen voltak az egész vizsgálatot egy alkalommal is letehetik.

A képesítő vizsgálatok évenként, szabályrendelettel előre meghatározott időben fognak tartatni.

65. § A mindegyik tanszakra egyaránt szükséges ismeretek a következő tárgyakból legalább is az itt kijelölt mértékben kötelezők:

1. magyar nyelv és irodalom (magyar nyelv- és írálytan ismerete), a magyar irodalom és nemzeti művelődés fejlődési menetének áttekintése és a kiválóbb írók főbb műveinek ismerete;

2. a philosophia elemei. Alapos készség a paedagogiában. A paedagogia újabb történelmének ismerete.

66. § A szakismeret tekintetéből megkívántatik:

1. hogy az illető két vagy három középiskolai tantárgyban, melyek egy-egy szakcsoportot alkotnak, oly tanultságot mutasson ki, melyből kitűnik, hogy legalább is a középiskolában tanítani kellő tananyagot és ismereteket teljesen megszerezte és hogy szaktárgyait tudományosan érti;

2. hogy tantárgyának tanításában és módszertani kezelésében a kellő ismerete és ügyessége megvan.

Minden egyes tárgyból a vizsgálat a középiskola összes osztályaiban tanítandókra kiterjed.

67. § Azt, hogy a fennebbi §-okban irt vizsgálatok mily renddel tartassanak, azokon a tantárgyak miként osztassanak be, továbbá, hogy a tantárgyak, mely szakcsoportba foglaltassanak össze, végre az ismereteknek ezen szakcsoportokban megkívántató mértékét, - az egyetemi vizsgáló bizottságoknak meghallgatásával a minister szabályrendelettel állapítja meg.

68. § Elégtelen képesség miatt visszautasított egyén a vizsgálat ismétlésére egy évnél rövidebb idő alatt nem bocsátható.

69. § Hogy a nem magyar egyetemeken nyert tanári oklevelek mennyiben tekintetnek a hazában is érvényeseknek, a minister a hazai tanárvizsgáló bizottságok valamelyikének meghallgatása után esetről-esetre határozza meg; azonban minden esetre megkövetelendő, hogy az illető egyfelől a fennebbi szakaszokban körülirt előkészültséget igazolja, másfelől, hogy a képesítő vizsgálatnak a hazai egyetemeken köteles tárgyaiból bizonyítvánnyal birjon.

A mennyiben ily bizonyítványt felmutatni képes nem volna, a hiányzó tárgyakból pótvizsgálatra utasítandó.

70. § A képesítő vizsgálatok nyelve a magyar.

A vallás- és közoktatásügyi minister azonban felhatalmaztatik, hogy a jelen törvény hatályba léptét követő tiz tanév tartama alatt, az illető felekezeti főhatóság indokolt előterjesztésére, a képesítő vizsgálatoknak egészben vagy némely tantárgyakat illetőleg, nem magyar nyelven tarthatására rendkívüli engedélyt adhasson.

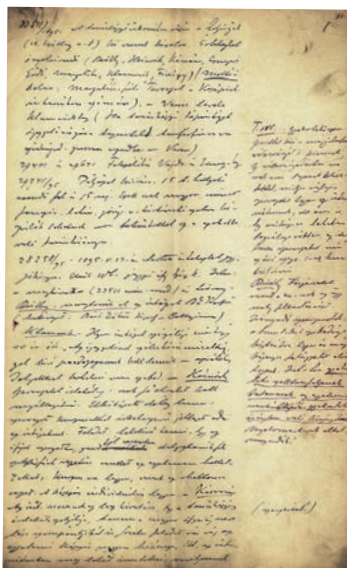
De a 63. § 3-ik pontja és a 65. § I. pontja ezen esetekre nézve is mérvadó.”

A törvény vonatkozó része meghatározta a középiskolai tanári képzés megszerzésének feltételeit. Jóllehet ez a magyar középiskolai tanári hivatás kialakulása szempontjából jelentős mérföldkő, ugyanakkor a jogalkotó nem rendelkezett a tanárképzési intézményrendszer egységesítéséről. A Collegium létrehozása nyomán elinduló reform ezt a kérdést orvosolja 1899-re. Így az intézet megalapítása helyezte biztos alapokra a magyar középiskolai tanári hivatás fejlődését.

Les passages de la loi en question ont uniformisé les conditions d'accès au professorat. Cela représente un tournant dans l'histoire de la formation des professeurs de l'enseignement secondaire. Cependant, cette mesure ne va pas de pair avec l'uniformisation de l'ensemble des établissements responsables de la formation des enseignants du secondaire. Cette question sera résolue de 1895 à 1899 par la réforme qui a suivi la fondation du Collège. Ainsi, l'évolution progressive de la formation donnée aux enseignants du secondaire en Hongrie, trouve en partie son aboutissement avec la création du Collège.

4. (I/3) A VKM-ben 1895. május 23-án tartott értekezlet jegyzőkönyve a felállítandó tanárképző internátussal kapcsolatban. Budapest, 1895. május 23. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié

(I/3) Protocole de la réunion du 23 mai 1895 au Ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, sur la création d'un internat spécial destiné à la formation de professeurs. Budapest, le 23 mai 1895. MDKL¹, boîte 88, dossier 185/1

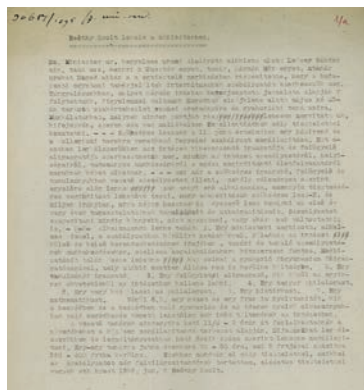
¹ Abréviation pour : Bibliothèque et Archives Mednyánszky Dénes (Mednyánszky Dénes Könyvtár és Levéltár).

Wlassics Gyula 1895. május 23-ára hívott össze miniszteri értekezletet új tanárképző internátus létrehozása ügyében. Az értekezleten a miniszteren kívül részt vett Kármán Mór gyakorlógimnáziumi tanár, Heinrich Gusztáv, Beöthy Zsolt és Fináczy Ernő egyetemi tanárok, Csengeri János egyetemi magántanár, a *Magyar Pedagógia* szerkesztője, Klamarik János és Leövey Sándor miniszteri tanácsosok. A tanácskozás során Beöthy vetette fel, hogy az internátus nevét az első felelős magyar kormány vallás- és közoktatásügyi miniszteréről, báró Eötvös Józsefről kapja. A jegyzőkönyv szemléletesen rögzíti, mennyire eltérő feladatokat szabtak a tanácskozás résztvevői a létrehozandó intézet számára.

Gyula Wlassics convoqua, pour le 23 mai 1895, une réunion ministérielle concernant la création d'un internat destiné à la formation des professeurs. Outre le ministre, assistaient à la réunion Mór Kálmán, professeur exerçant en lycée, Gusztáv Heinrich, Zsolt Beöthy et Ernő Fináczy professeurs d'université, János Csengeri privat-docent, rédacteur de *Magyar Pedagógia* (Revue hongroise de pédagogie) ainsi que János Klemerik et Sándor Leövey conseillers ministériels. C'est Beöthy qui lança l'idée de donner à l'établissement le nom du baron József Eötvös, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes dans le premier gouvernement hongrois pleinement responsable. Le protocole illustre bien la diversité des idées que les participants se faisaient de la mission de l'établissement envisagé.

5. (I/4) 30.689/1895. Beöthy Zsolt levele Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterhez az internátus szervezete kapcsán. Budapest, 1895. július 5. MDKL. 88. doboz 185/1. dosszié

(I/4) 30.689/1895. Lettre de Zsolt Beöthy à Gyula Wlassics, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, au sujet de la structure de l'internat. Budapest, le 5 juillet 1895. MDKL, boîte 88, dossier 185/1

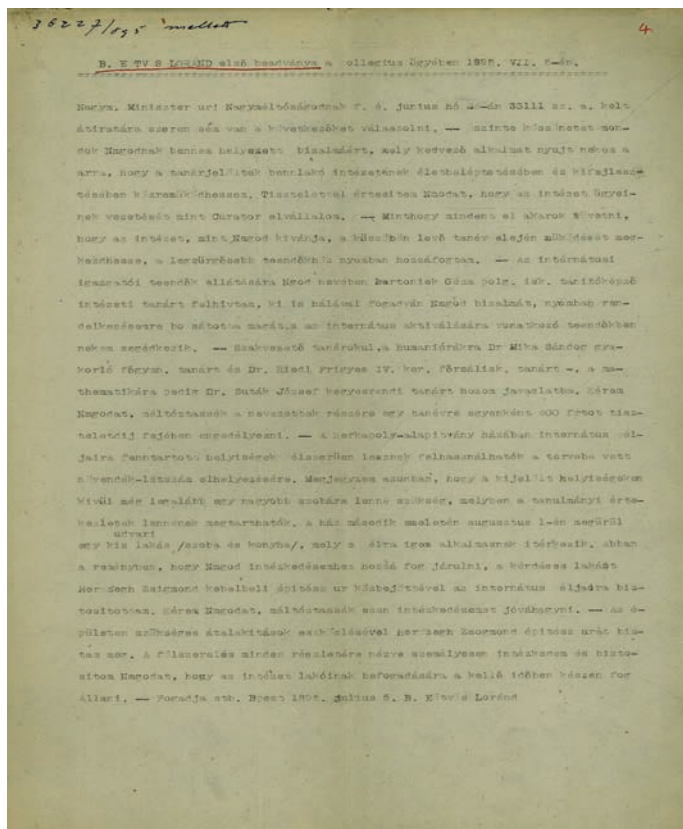

A felterjesztésben Beöthy a Kármán Mór-féle írásos tervvel kapcsolatos vitát foglalja össze, és javaslatot tesz a Collegium ideiglenes szervezetének kialakítására.

Dans cette note, Beöthy résume le débat généré par le projet écrit de Mór Kármán et présente en même temps une proposition concernant la structure provisoire du Collège.

7. (I/6) 36.227/1895. Eötvös Loránd válaszlevele Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszter felkérésére. Budapest, 1895. július 5. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié

(I/6) 36.227/1895. Réponse de Loránd Eötvös à Gyula Wlassics, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes. Budapest, le 5 juillet 1895. MDKL boîte 88, dossier 185/1

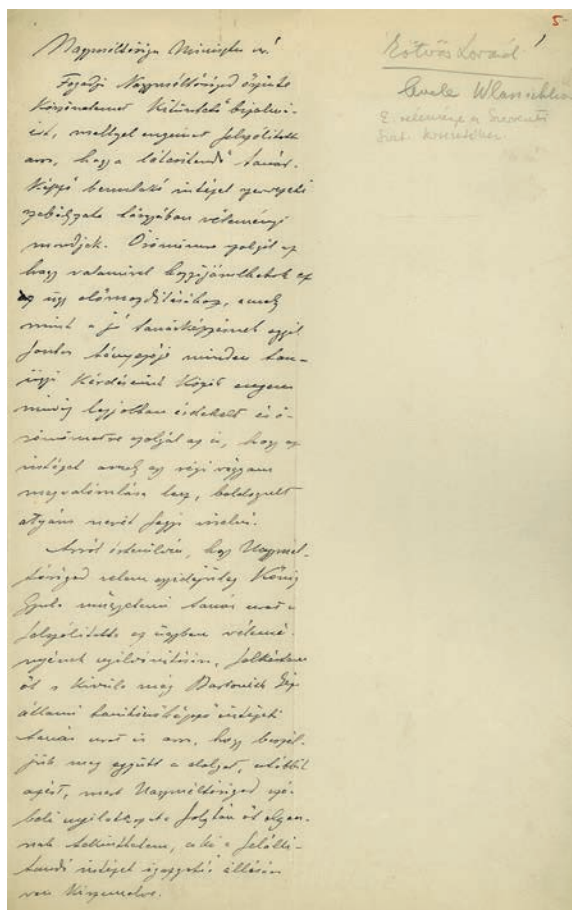

Eötvös Loránd köszönetet mond Wlassics Gyula miniszternek a bizalomért, és örömmel tájékoztatja, hogy elvállalja a curator-i tisztséget. A miniszternek arról is beszámol, hogy Bartoniék Géza is vállalta a megbízatást, illetve ideiglenesen felkérte Mika Sándort, Riedl Frigyes és Süták Józsefet a szakvezetői teendők ellátására.

Loránd Eötvös remercie Gyula Wlassics de la confiance qu'il lui témoigne et lui annonce qu'il accepte volontiers le poste proposé, tout comme Géza Bartoniék. Il informe en même temps le ministre du fait qu'il a demandé à Sándor Mika, Frigyes Riedl et József Süták de remplir, de manière provisoire, les obligations des professeurs principaux dirigeant les différents ateliers, créés en fonction des domaines de spécialité.

8. (I/7) Eötvös Loránd levele Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a szervezeti szabályzatra vonatkozó véleménye tárgyában. Budapest, 1895 júliusa. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié

(I/7) Lettre de Loránd Eötvös à Gyula Wlassics, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, lui faisant part de son opinion à l'égard des statuts du Collège. Budapest, juillet 1895. MDKL boîte 88, dossier 185/1

Eötvös Loránd értesíti Wlassics Gyulát arról, hogy a Kármán-féle szervezeti szabályzatot Kőnig Gyula műegyetemi tanárral és Bartoniek Gézával – az internátus leendő igazgatójával – áttekintette. Bartoniek Géza minden tekintetben alkalmas a feladatra. A szabályzatban pontosították a tanárképző internátus feladatait, Wlassics végül ezt a változatot fogadta el.

Une fois que les statuts écrits par Kármán furent révisés par Gyula Kőnig, professeur de l'université technique et Géza Bartoniek, le futur directeur de l'internat, qui s'acquitta très bien de cette fonction, la mission et les tâches de l'internat des futurs professeurs furent définis de manière plus précise. C'est cette dernière version qui fut retenue par Wlassics.

9. (Tárlók felett/8.) Árlejtési bizonylatok az új épület építésének időszakából

(Au-dessus des vitrines/8) Avis d'adjudication datant de la période des travaux de construction du nouveau bâtiment

10. 9/1895. Eötvös Loránd curator felterjesztése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Budapest, 1895. szeptember 17. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié. (A következő oldalon)

9/1895. Note du curateur Loránd Eötvös au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes. Budapest, le 7 septembre 1895. MDKL boîte 88, dossier 185/1. (Voir page suivante)

Eötvös Loránd curator tájékoztatja Wlassics Gyula minisztert, hogy a Collegium szervezése olyannyira előrehaladt, hogy az intézmény a tervezett időpontban, 1895. szeptember 21-én megnyithatja kapuit.

Le curateur Loránd Eötvös annonce au ministre Gyula Wlassics que, les préparatifs ayant beaucoup avancé, le Collège pourra pourra effectivement ouvrir ses portes à la date prévue, le 21 septembre 1895.

33249/1895

4

Bécsin a beosztásokról az 'Eld. miniszter' (G. Spatky).
Jódd. elvárás: Az indigó nyelvi. DS-re bizal-
mra, inkább közzéadják, hogy az a bécsi élle a
intézkedések megjelölés szerkesztés be az az az
beviszti alkonyi utólagos, az a az az az az
meg. 8 is elhelyezés jelölésnek megzi. Intézet
(DS megjelölés) megjelölés: A javaslatok intézkedé-
sregek D. az az az beosztásokról DS-ek. Az az
feljegyzés!)

36227/1895 (DS feljegyzés az intézkedésekről)

Pro Domo ismételten: A szakaszok (Mika, Sütök, Riedl) kinevezésére
vonatkozólag az Ügyosztály megjegyzi: ... a javaslattal mellőzi a classica
philológiát és a francia nyelvet, pedig e két szak képviseltetése a szakve-
zető tanárok között mellőzhetetlen, mert azt az illetékes Ü. osztály már meg-
jegyezte, mért hiszen a tanárihiány, melynek a csökkentése években történik
a kollegium felállítására, első sorban a filológusok hiányában áll, vagyis a
első és fő élje az idő szerint az hogy a filológiai szakr készülő tanárje-
lölteknek adjon osthont és segítse elő képzésüket. Felkérendő E. hogy javas-
latát okként kiegészítse. Illyen értelemben ment átirat E-hoz.

37833/895. B-Estvis bemutatja Semsey A levelét, melyben 5000 frtot ajánl fel a
kollegium könyv tárára és bejelenti, hogy három fiatal tudós részére továbbkép-
zésük biztosítására egyenként évi 4000 frtot ad. Semsey-hez közzéadó levél

45236/895 Felsőfelterjesztés, Megerősítés 1895. aug. 18.

46990/895 Curatorhoz. Középiszkolai tanárképzésünk eddigi keretébe a B. EJC-mal
egy új tényező lépett, mely hivatva van tanárképzésünket továbbfejleszteni,
sőt reformálni. Ennekforra szükségessé vált hogy tanárképzésünk faktorainak
egymészhöz való viszonyát, különösen a bpesti tudományegyetemen fennálló
tanárképző intézet viszonyát az új kollegiumhoz, ha szükséges az ő egészé-
ben de legalább módoszat és részletek tekintetében vizsgálódás tárgyává te-
gyük. Felkérem Odet méltóztatásuk a tanárképző intézet férfiallyval, s a
menniben előszerűnek mutatkozik, más szakférfiakkal is érintkezésbe lépni,
mely érintkezés formáját Nmagos forja a legjobban meghatározhatni a méltóztat-
suk a vizsgálódás alapján a további teendőkre nézve velem nagybe sú vélemény-
nyét közölni. /Klamarik sajátkezű foralmazványa./

51015/895 Curator 9/895 sz. a. j lenti, hogy a kollegium berendezése annyira haladt,
hogy a néve dékek szept. 21-re be voltak hívhatók. Kelt szept. 17-én

51016/895. Curator 10/895 sz. felterjeszti a folyóim szab. és házirend tervezetét.

57844/895 10/895 sz. /Collegium/ Nmélt. Moniszter ur! Merindulván a BE C-ban a
t nulumnyi értekezletek és gyakorlatok, teákozódást szerezetten magannak azok
várható sikerérőis fleg arról, hogy a Szerv. Szab. 4. pontjától eltérőleg nem
szabadságot, hanem Középiszkolán tovább működő tanárok sorából kiadrlésképen
megbizott szakvezetők miként felelnék meg az eléjük tűzött feladatnak. ---
Ezzel jelenthetem, hogy a szakvezetők egész helyesen fordák fel feladatukat
s hogy nagy buzgalommal foglalkoznak a vezetésükre bizott vollegiumi tagokkal
nem kevésbé jól esik jelentenem, hogy az igazgató és a szakvezetők jelentése
szerint a kollegiumtagjai sok kedvvel és szorgalommal fogtak a munkához.

II.

A COLLEGIUM KORAI IDŐSZAKA

1895–1910

LES DÉBUTS DU COLLÈGE

DE 1895 À 1910

A működését 1895. szeptember 21-én megkezdő internátus a korai időszakban ideiglenes jellegű volt, amely egyaránt megmutatkozott az elhelyezésében, a szervezetében, az igazgató, valamint a szakvezetők működésében.

Az intézet szervezete fokozatosan szilárdult meg: a kultuszárca elismerte a Collegium főiskolai jellegét, és véglegesítette Bartoniek Géza igazgatói kinevezését. A minisztérium kérésére 1898-ban Eötvös Loránd kidolgozta a Collegium állandó működésének a tervzetét.

Az intézet hallgatói a tartásdíj fejében – a kiegészítő szakórák mellett – az École Normale Supérieure-ből érkező francia lektorok nyelvóráit hallgathatták. A képzést szabadpolcos rendszerű könyvtár segítette, így a Collegium már a korai időszakban is kivételes körülményeket biztosított a tagjainak. Az intézet vezetése ennek megfelelően kitűnő egyetemi előmenetelt várt el. Eötvös Loránd rendre megfeddte a tagságot, ha az alap- és szakvizsgai eredményeik elégtelenek voltak. A tanulmányi elvárások a felvételi politikát is átalakították: az 1896/1897. tanévtől már kimutatható, hogy kizárólag első- és másodéves egyetemi hallgatók felvételére törekedtek, így kívántak kellő időt biztosítani a collegiumi képzés jótékony hatásának.

A tanári kar is jelentős változásokon esett át: Gombocz Zoltán kinevezése nyilvánvalóvá tette, hogy a legkiválóbb collegisták tudományos pályára léphetnek. 1906-ban a minisztérium három szakvezetőt véglegesen az intézethez rendelt.

L'internat du Collège Eötvös ouvrit ses portes le 21 septembre 1895, mais il fallut attendre encore quelques années avant de sortir du provisoire. Le Collège déménagea une fois. Il y eut aussi de nombreux changements dans la structure du Collège ainsi que dans le mode de fonctionnement de la direction et des équipes pédagogiques encadrant les différents groupes de discipline.

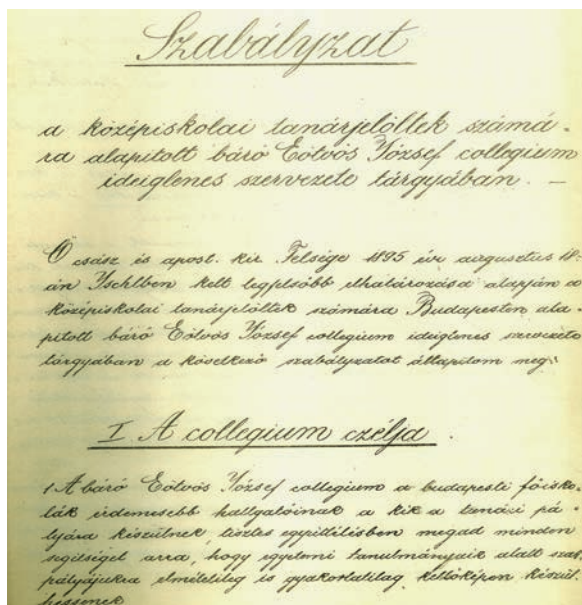
Ce n'est que progressivement que la structure du nouvel établissement acquit un caractère permanent : le ministère de l'Instruction Publique et des Cultes reconnut le Collège Eötvös comme établissement d'enseignement supérieur et titularisa Géza Bartoniek au poste de directeur. En 1898, à la suite d'une demande du ministère, Loránd Eötvös établit de façon définitive les principes de fonctionnement du Collège.

Les élèves avaient accès, en échange du versement d'une contribution financière comme pensionnaires, à des cours supplémentaires dans leur domaine de spécialité, ainsi qu'à des cours de langue donnés par des lecteurs français venus de l'École Normale Supérieure de la rue d'Ulm. Une bibliothèque en libre accès était à la disposition des collégiens. Dès sa création, le Collège assura à ses membres des conditions de vie privilégiées, propices au travail de qualité que l'on exigeait d'eux. En cas de résultats insuffisants lors des différents examens, Loránd Eötvös ne manquait pas de réprimander les élèves concernés. Cette exigence de réussite eut des conséquences quant aux critères adoptés pour le concours d'entrée : dès l'année académique 1896/1897, on décida en effet de n'admettre plus que des étudiants de première ou deuxième année d'université, afin que la formation reçue au Collège soit suffisamment longue pour porter ses fruits.

D'importants changements eurent également lieu au sein de l'équipe enseignante : la titularisation de Zoltán Gombocz, ancien élève du Collège, linguiste de renom, fut un message clair envoyé aux meilleurs étudiants scientifiques, afin que ces derniers sachent que l'établissement leur était aussi ouvert. La titularisation de trois autres professeurs principaux suivit en 1906.

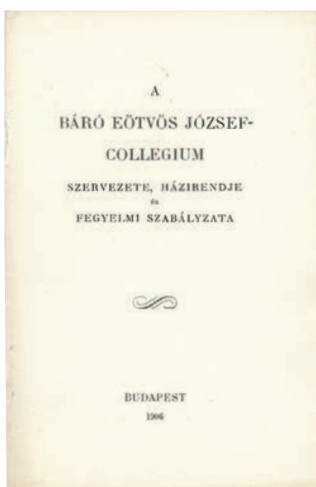
11. (II/9a) A Báró Eötvös József Collegium szervezeti szabályzata. Házi tanulmányi és könyvtári rendje. 1895. MDKL 50. doboz 95/a. dosszié

(II/9a) Statuts du Collège Baron József Eötvös. Règlement sur le programme d'études et sur l'usage de la bibliothèque, 1895. MDKL boîte 50, dossier 95/a

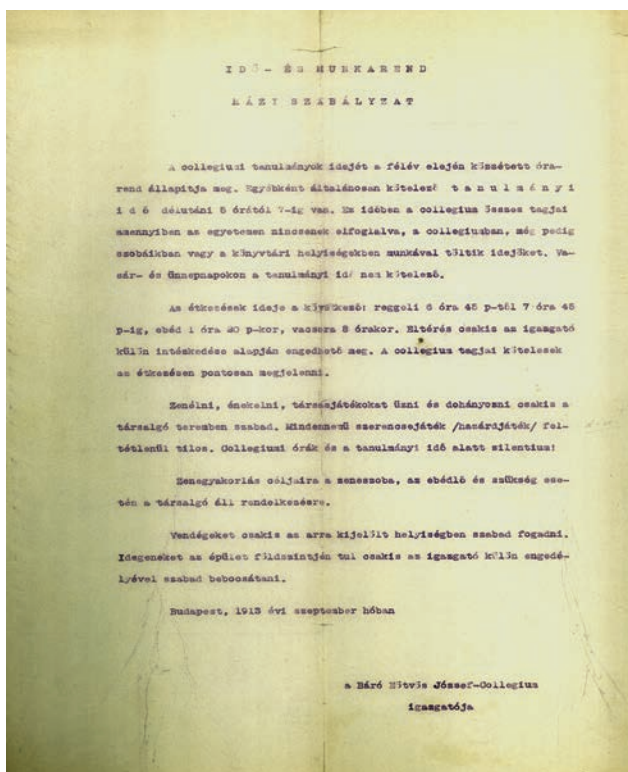
12. (II/9b) A Báró Eötvös József Collegium Fegyelmi Szabályzata és Házi rendje. MDKL 50. doboz 95/a. dosszié

(II/9b) Règlement disciplinaire et intérieur du Collège Baron József Eötvös. MDKL boîte 50, dossier 95/a

14. (II/11) Idő- és Munkarend. Házi Szabályzat. Budapest, 1913. szeptember. MDKL 50. doboz 95/a dosszié

(II/11) Emploi du temps et règlement de travail. Règlement intérieur. Budapest, septembre 1913. MDKL boîte 50, dossier 95/a

Wlassics Gyula miniszter 1895. augusztus 31-én jóváhagyta az ideiglenes szabályzatot, amely 1923-ig volt érvényben. A szervezeti és a fegyelmi szabályzat alapján igen szigorú napirend szerint kellett élnie a collegistáknak, képzésük során a szaktudományos ismeretek mellett a középosztály társadalmi érintkezési normáit is el kellett sajátítaniuk.

Les statuts, censés d'abord n'être que provisoires, ont été approuvés par le ministre Gyula Wlassics le 31 août 1895 pour n'être remplacés qu'en 1923. Le règlement intérieur et disciplinaire montre bien la rigueur de l'emploi du temps que les collégiens de l'époque devaient suivre. Leur formation, au-delà de l'acquisition de connaissances dans leur domaine de spécialité, était complétée par l'apprentissage des bonnes manières en vigueur dans la classe moyenne hongroise de l'époque.

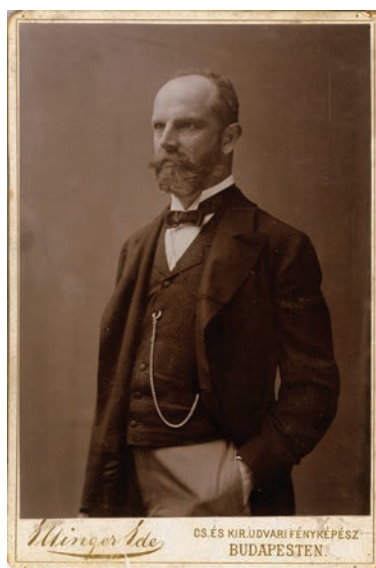
15. (II/12) Az Eötvös Könyvtár

(II/12) La Bibliothèque Eötvös

16. (II/13) Bartoniek Géza fényképe

(II/13) Photo de Géza Bartoniek

17. 19/1895. Eötvös Loránd curator jelentése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a Collegium működéséről. Budapest, 1895. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié. (A következő oldalon)

19/1895. Note du curateur Loránd Eötvös au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes sur les débuts du travail au Collège. Budapest, 1895. MDKL, boîte 88, dossier 185/1. (Voir page suivante)

A curator tájékoztatja a minisztert, hogy a kísérleti jelleggel létrehozott intézetben megindult a munka, mind a növendékek, mind a szakvezetők nagy buzgalommal láttak feladatukhoz.

Dans sa note, le curateur informe le ministre que, dans l'établissement créé à titre expérimental, le travail a commencé, les élèves tout comme les professeurs principaux s'emploient avec le plus grand zèle à l'exécution de leurs tâches.

18. (II/14) 70.933/1895. Bartoniek Géza igazgatói állását – tekintettel a Collegium főiskolai jellegére – az 1896. évi állami költségvetésben a VI. fizetési fokozatba sorolják be. MDKL 38. doboz 63/1. dosszié

(II/14) 70.933/1895. Le poste de directeur de Géza Bartoniek relèvera dès l'année budgétaire 1896 de la catégorie de paiement VI, conformément au statut d'établissement d'enseignement supérieur du Collège. MDKL, boîte 88, dossier 185/1

70933-
75

Magyméltóságú
Páró és Curator Me!

Miképen a Páró Eötvös Szécsényi
collegium igazgatói állásánál
az 1896. évi állami költségvetés-
ben az intézet jelenlegi Páró-
leves megalapítását fogva – egy
együttel gondoskodva a minis-
terium, az igazgatói állást fel-
veti hogy az az intézetnek
nem megfelelő legyen. Kérem
erőre igyekezni fogok azonban
a dolgom leírásában részletesen
leírni az 1896. évi költségvetés-
keretben gondoskodni a Páró-
alkotásról, hogy a leendő igaz-
gatói és főiskolai jellegű inté-
zetnek a költségvetés kereténél
a II. fizetési osztályba neves-
tessék ki az ezen fizetési
osztályból egybevetett törvény-
szabályok alapján.

Adog a megengedem, hogy
Bartoniek Géza igazgatói

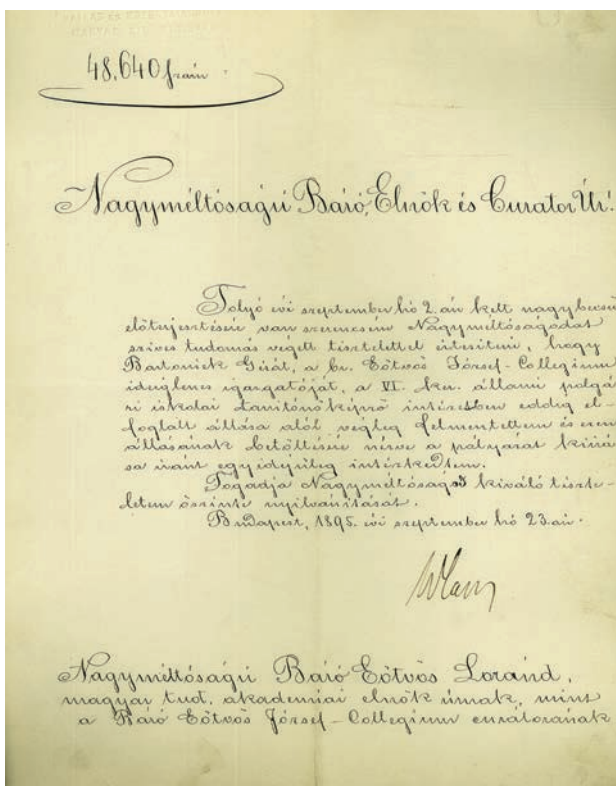
Magyméltóságú Páró Eötvös
Lóránd úrnak, a Páró Eötvös Szé-
csényi collegium igazgatójának

Az új internátus vezetőjének magas társadalmi elismertségét jelzi, hogy Bartoniek Gézát a VI. fizetési osztályba nevezték ki. A besorolás udvarképességgel és a „méltóságos” megszólítással járt együtt. Ebben az évben Bartoniek ideiglenes kinevezését véglegesítették, noha a minisztérium továbbra is kísérleti jellegű intézetként tekintett a Collegiumra.

La décision de faire accéder Géza Bartoniek à la catégorie de paiement VI, accompagnée de l'appellation *méltóságos* (« votre dignité ») qui donnait droit d'audience à la Cour, illustre bien la grande estime sociale dont jouissait le directeur du nouvel internat, même si le ministère continuait de considérer cet établissement comme un projet expérimental.

19. (II/15) 48.6408. Wlassics Gyula VKM miniszter levele Eötvös Lorándhoz. MDKL 88. doboz 185/1 dosszié

(II/15) 48.6408. Lettre de Gyula Wlassics, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, à Loránd Eötvös. MDKL boîte 88, dossier 185/1

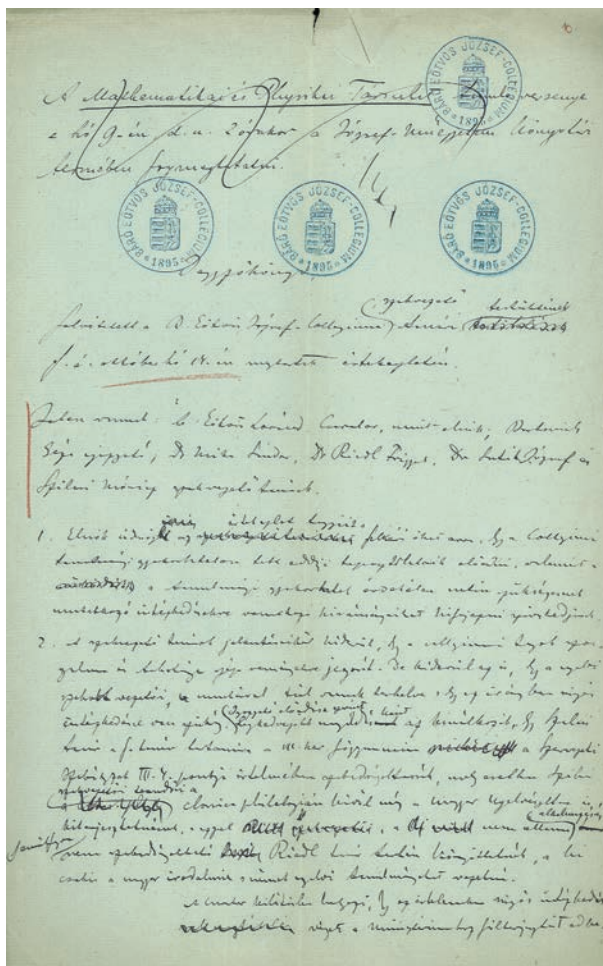

Eötvös Loránd kérésére Wlassics Gyula kultuszminiszter Bartoniek Gézá felmentette ad-digi állásából, és szolgálattételre a Collegiumhoz rendelte. Bartoniek mindenben megfelelt azoknak a feltételeknek, amelyeket Heinrich Gusztáv a leendő igazgatóval szemben tá-masztott a Collegium megszervezését tárgyaló miniszteri értekezletek egyikén. Tapaszta-latai voltak a pedagógusképzésben, és vállalta, hogy gyermekeivel a Collegiumba költözik annak érdekében, hogy a növendékek felett teljes felügyeletet tudjon gyakorolni.

À la suite de la demande de Loránd Eötvös, le ministre de la Culture, Gyula Wlassics don-na son accord pour muter Géza Bartoniek de son ancien poste au Collège. Bartoniek ré-pondait en tous points aux exigences que Gusztáv Heinrich avait formulées pour ce poste lors d'une des réunions ministérielles consacrées à l'organisation du futur Collège Eötvös. Il avait beaucoup d'expérience dans le domaine de la formation des professeurs et prit sur lui de loger avec sa famille au Collège pour établir un contact direct avec les élèves.

20. (II/16) Az Eötvös József Collegium szakvezető testületének 1895. október 14-én tartott ülése. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié

(II/16) Réunion du 14 octobre 1895 des professeurs principaux du Collège Eötvös. MDKL, boîte 88, dossier 185/1

A Collegium tanári karának egyik első hivatalos ülése, amelyről jegyzőkönyv készült. Az ülésen maga a curator elnökölt, aki nemcsak az igazgatóság és a VKM között közvetített, hanem az intézet tanulmányi rendjét is felügyelte.

Procès-verbal de l'une des premières réunions officielles des professeurs du Collège. La séance était présidée par le curateur lui-même, qui était également chargé d'assurer le lien entre la direction et le ministère de l'Instruction Publique et des Cultes ainsi que de superviser le déroulement des études dans l'établissement.

21. (II/17) 50119/1895. Wlassics Gyula VKM-miniszter levele Eötvös Loránd curatorhoz a szaktanárok kinevezése ügyében. Budapest, 1895. szeptember 17. MDKL 40. doboz 71/3. dosszié

(II/17) 50119/1895. Lettre de Gyula Wlassics, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, au curateur Loránd Eötvös au sujet de la nomination de professeurs. Budapest, le 17 septembre 1895. MDKL boîte 40, dossier 71/3

50119 szám.

Nagyméltóságai Társó, Elnök és Curator Mr!

Nagyméltóságod folyó évi július hó 5-én, augusztus hó 7-én és szeptember hó 13-án 4. a alatt kélt nagybecsű irataira van szentesten Nagyméltóságod szocietással értesíteni, hogy Nagyméltóságod becses javaslatához képest Dr. Miksa Sándor gyakorló főgymnáziumi tanárt, Dr. Riedl Frigyes II. ker. főreáliskolai tanárt, Dr. Szűcs József közlekedési főgymnáziumi tanárt és Dr. Szilasi Mórócz III. ker. főgymnáziumi tanárt a háró Dr. Szűcs József collegiumban a szakvezető tanári kinevezés egyenként évi 600 for. szocietással melletti szocietással megbízom.

Telkésem ennél fogva Nagyméltóságod méltóságod a nevezett tanárokat ehhez megbízatásukkal értesíteni.

Tegadja Nagyméltóságod kíváló szocietásem bizáimé nyelvényítését.

Budapesten, 1895 évi szeptember hó 17-én

Wlassics

Nagyméltóságai háró Eötvös Loránd magyar tudományok akadémiai elnök úrnak mint a háró Eötvös József collegium curatorának.

Az első nehézségek alig néhány hetes működést követően jelentkeztek: a collegiumi szakvezetők túlerheltté váltak, mivel rendes tanári állásukat is megtartották. Eötvös Szilasi Mórócz szabadságot kért a VII. kerületi állami főgymnáziumból, amelyet a kultuszárca teljesített is.

Au bout d'à peine quelques semaines, les premières difficultés surgirent : les professeurs principaux, ayant gardé leur poste externe, étaient surmenés. Eötvös demanda au ministre de mettre en congé Mórócz Szilasi au lycée du VIIe arrondissement – une demande à laquelle le ministre voulut bien donner son accord.

22. (II/18) 25874/1898. A VKM V. ügyosztályának véleményezése az Eötvös Collegium tervszerű fejlesztéséről. Budapest, 1898. május 18. MDKL 88. doboz 185/4. dosszié

(II/18) 25874/1898. L'avis du département V du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes sur les mesures prévues pour le développement du Collège. Budapest, le 18 mai 1898. MDKL, boîte 88, dossier 185/4

Vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister.

Jegyzőkönyv szám 25874. 1898. Egyuttal előterjesztéssel szám

V. B osztály

A határozat száma: 22.
 dátuma: 1898. máj. 18.
 helye: Budapest.
 közzététel: máj. 20.

Tárgy:
 Az Eötvös Collegium szervezeti és működési tervének véleményezése.

Előirat száma:
Utóirat száma:

Kiadás előtt:
Kiadás után:

Handwritten notes and signatures:
 K. V. 1898. 11. 11. [initials]
 [Signature] 1898. 5. 18.

25874/1898		
Könyv	Tétel	Alapszám
II	9	4630

Ebben a dokumentumban Eötvös Loránd memorandumát véleményezte a minisztériumi apparátus. Eötvös javasolta, hogy a Collegium szervezetét véglegesítsék, és a magyar közoktatás hatékonyabb szolgálata érdekében bővítsék ki az intézet működési kereteit. A minisztériumi tisztviselők részletesen elemezték a korabeli közoktatás problémáit, és támogatandónak ítélték Eötvös felvetését.

Dans ce document, l'appareil ministériel donne son avis sur la note de Loránd Eötvös. Eötvös y proposait d'accorder au Collège un statut permanent et d'élargir le cadre de son fonctionnement, afin qu'il puisse mieux servir sa mission au sein de l'instruction publique. Après une analyse détaillée des problèmes alors rencontrés par le Collège, les fonctionnaires du ministère décidèrent d'apporter leur soutien.

24. (II/20) Aurélien Sauvageot, a Collegium legendás francia lektorának (1923–1931) fényképe.

- (II/20) Photo d'Aurélien Sauvageot, illustre lecteur du Collège (1923–1931)

25. (II/21) A csillag utcai épület fényképe

- (II/21) Photo du bâtiment rue Csillag

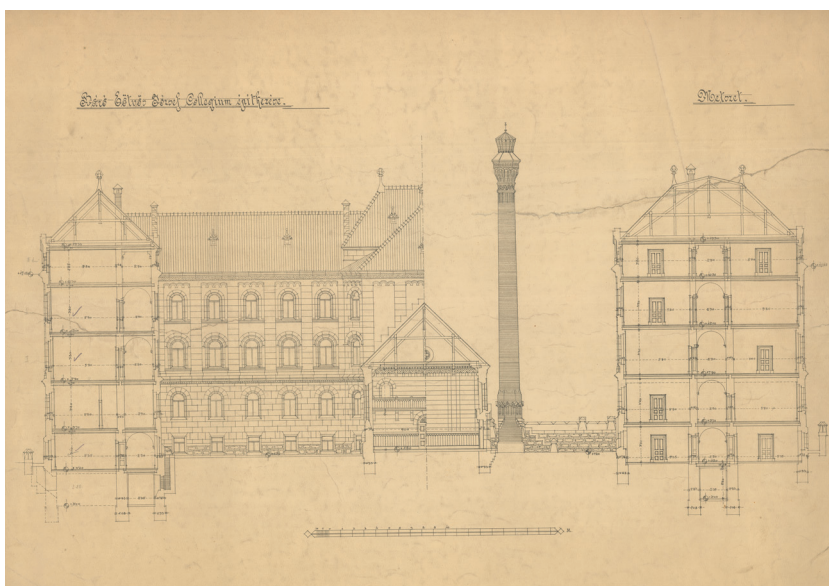
26. (II/22) Jérôme Tharaud francia lektor fényképe

(II/22) Photo du lecteur français Jérôme Tharaud

27. (Tárlók felett/23) A Báró Eötvös József Collegium építkezése. Metszet

(Au-dessus des vitrines/23) Travaux de construction du Collège « Baron József Eötvös ». Dessin d'architecture

28. 43960/1900. Wlassics Gyula kultuszminiszter levele Eötvös Loránd curatornak Gombocz Zoltán kinevezése ügyében. Budapest, 1900. július 3. MDKL 39. doboz 66/a. dosszié. *(A következő oldalon)*

43960/1900. Lettre de Gyula Wlassics, ministre de la Culture, au curateur Loránd Eötvös au sujet de la nomination de Zoltán Gombocz. Budapest, le 3 juillet 1900. MDKL, boîte 39, dossier 66/a. *(Voir page suivante)*

A Collegium működésének első éveiben sokat változott a tanári kar összetétele. Ennek megfelelően az intézet vezetése már a korai időszakban szorgalmazta, hogy a tanári kart az egykori növendékekkel erősítsék. Jó példa erre Gombocz Zoltán, a Collegium első nemzedékéhez tartozó kiváló nyelvész alkalmazása. Ekkor új kiválasztási folyamat is kezdetét vette az internátusban. A legkiválóbb növendékek számára ugyanis lehetőség nyílt arra, hogy akadémiai pályát válasszanak. Gombocz mellett 1903-ban nevezték ki Horváth Jánost a magyar irodalomtörténet tanszak élére. 1909-ben pedig Szabó Miklós vette át a klasszika-filológia tanszakot attól a Némethy Gézától, akit a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemre neveztek ki.

Au cours des premières années du Collège, le corps professoral était sujet à une importante fluctuation. C'est ce qui explique que, dès cette période, la direction de l'établissement insiste sur la nécessité de remplir les postes vacants avec d'anciens élèves, susceptibles d'un meilleur engagement. La nomination, parmi les professeurs, de Zoltán Gombocz, l'éminent linguiste et élève de la première génération du Collège, illustre bien cette idée. Elle marque aussi le début d'un nouveau système de recrutement : la carrière académique s'ouvrait, par ce biais, aux élèves les plus brillants. Aux côtés de Gombocz, furent nommés en 1903 János Horváth au poste de professeur principal chargé de la section des lettres hongroises, ainsi que Miklós Szabó, placé en 1909 à la tête de la section des lettres classiques pour succéder à Géza Némethy, nommé professeur à l'Université Ferenc József de Kolozsvár.

43960 szám.

Nagyméltóságú Báró, Curator Ur !

Dr Gombocz Zoltán okleveles középiskolai tanárt 1900. szept. 1-től számítandó hatálylyal évi 2000 kor. fővárosi illetmény-nyel középiskolai helyettes tanárrá kinevezem és szolgálattelelre a " Báró Eötvös Collegium-"hoz rendelen, a hol a nevezett első sorban a magyar nyelvi és irodalmi gyakorlatokat fogja vezetni.

Abban az esetben, ha a nevezett a collegiumban lakást és ellátást kapna, köteles lesz helyettesi jutalomdíjának megfelelő részét a collegium pénztárába befizetni.

Erről Nagyméltóságodat f.é. Jun. 2.én kelt 68 sz. elő-terjesztésére további eljárás végett oly felhívással értesítem, méltóztassék velem annak idején tudatni, hogy dr Gombocz Zoltán mikor kezdette meg működését,? E jelentés beérkeztével fog jutalomdíja folyósíttatni.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest 1900. július hó 3.án

Nagyméltóságú

Bárá Eötvös Lóránd urnak,
a bárá Eötvös József-Collegium Curatorának.

29. Lukács György miniszter levele Eötvös Loránd curatorhoz Mika Sándor, Hoffmann Frigyes és Gyomlay Gyula kinevezése ügyében. Budapest, 1906. február 21. MDKL 40. doboz 71/3. dosszié

Lettre du ministre György Lukács au curateur Loránd Eötvös à propos de la nomination de Sándor Mika, Frigyes Hoffmann et Gyula Gyomlay. Budapest, le 21 février 1906. MDKL, boîte 40, dossier 71/3

8769.szám.

Nagyméltósági Béró, Curátor Ur!

F.évi január hó 27-én 4.sz.a.kelt nagybecsi előterjesztésére, van szerencsém Nagyméltóságodat tiszteletteljesen értesíteni, miszerint elfogadom Nagyméltóságod azon javaslatát, hogy a jövő 1906/7. tanévtől kezdődőleg Mika Sándor, Hoffmann Frigyes és Gyomlay Gyula állandóan a báró Eötvös József Collegiumhoz rendeltessenek.

Mikor azonban ilykép a Collegiumot a Nagyméltóságod részéről felhozott indokokra való tekintetből is a már ottlevő Nánáthy és Gombecz tanárokon kívül még három, tehát összesen 5 állandó tanerővel látom el, egyúttal az Eötvös-Collegium intézményszerű kifejlesztését is kiúdatosnak tartom és felkérem Nagyméltóságodat, hogy a collegiumnak ezen intézményszerű biztosítása iránt nagybecsi álláspontját a Collegium szabályzatának erre vonatkozó átdolgozásával, illetőleg hibóvitésével velem mielőbb közölni méltóztatassék.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletlen nyilvánítsádt.-

Budapest, 1906. február hó 21.

Lukács

Nagyméltóságú
Báró E Ö T V Ö S L O R Á N D v. h. t. t. úrnak,
mint a báró Eötvös József-collegium Curátorának.

Lukács György miniszter véglegesen kinevezte Hoffmann Frigyest, Gyomlay Gyulát és Mika Sándort a Báró Eötvös József Collegium rendes tanárává. Egyúttal felkérte Eötvös Loránd curatort, hogy a Collegium tervszerű fejlesztésével kapcsolatos javaslatait terjessze fel a minisztérium számára.

Le ministre György Lukács procède à la titularisation de Sándor Mika, Frigyes Hoffmann et Gyula Gyomlay, qui deviennent professeurs du Collège Baron József Eötvös. Il invite en même temps le curateur Loránd Eötvös à présenter au ministère ses propositions pour le développement systématique du Collège.

30. Eötvös Loránd jelentése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez Hoffmann Frigyes ideiglenes igazgatói kinevezéséről. Budapest, 1897 júniusa. MDKL 38. doboz 63. dosszié

Note de Loránd Eötvös au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes sur la nomination temporaire de Frigyes Hoffmann au poste de directeur. Budapest, juin 1897. MDKL, boîte 38, dossier 63

339.

Nagymillóságom elnökére!

Nagymillóságodat g. a. kelt magy.
 semmi hivatalból ismervel értesültem arról,
 hogy a Collegium ^{ideiglenes} igazgatójának, Bartoniek Géza
 zsinat külföldi tanulmányútra 500 forint
 megelégségre vállalkoztat.

Speciálisan van közfeltevéssel jelenlém
 hogy az igazgatónak kiválókéle idejében országot
lgyetkezésként, ~~min~~ ^{teljesen} gondolkodtam. A Col
 legium német nyelvét Dr. Hoffmann
Frigyes birtam mag arról, hogy az igazgató
 kiválókélelel lgyetkezésként, ~~az~~ a Collegium
^{Központjára} feloznak felő állandó felügyelet gya
korlár, Dr. Hoffmann zsinat gya felő

Bartoniek Géza 1897 júniusában körutazást tett Németországban, illetve Franciaországban. Tanulmányútja során a lipcsei, a tübingeni, a strasbourgi egyetemek internátusait, a heidelbergi főgimnáziumot és a párizsi École Normale Supérieure-t is felkereste.

En juin 1897, Géza Bartoniek fit un voyage en Allemagne et en France. Il en profita pour visiter les internats des universités de Leipzig, de Tübingen, de Strasbourg, le lycée principal de Heidelberg et l'École Normale Supérieure de Paris.

31. 21/1895. Eötvös Loránd curator levele Wlassics Gyula kultuszministerhez. Budapest, 1895 novembere. MDKL 46. doboz 84/a/1. dosszié. (A következő oldalon)

21/1895. Lettre du curateur Loránd Eötvös au ministre de la Culture Gyula Wlassics. Budapest, novembre 1895. MDKL, boîte 46, dossier 84/a/1. (Voir page suivante)

Eötvös Loránd már 1895 novemberében javasolta, hogy vegyenek fel francia nyelvtanárt a Collegiumba. A curator elképzelése szerint a francia nyelvmester a nyelvi képzés mellett a tagokat a francia érintkezés és kultúra ismereteibe is bevezette volna. Olyan tanerő alkalmazását tartotta szükségesnek, aki vállalja a collegiumi bentlakást is. Bartoniek Géza személyesen utazott Párizsba, hogy Georges Perrot-t meggyőzze a magyar fél szándékainak komolyságáról. A küldetés sikerült. Olyannyira, hogy az ENS igazgatója ígéretet tett az *agrégation* versenyvizsga győztesének collegiumi megbízására. Az első lektor, Emil Girard 1896 februárjában érkezett a Csillag utcába, súlyos tüdőbaja azonban beárnyékolta magyarországi tartózkodását.

Dès novembre 1895, Loránd Eötvös insiste sur la nécessité d'embaucher un professeur de français au Collège. D'après lui, ce « maître de langue » français ne serait pas seulement chargé de diriger les études des francisants, c'est-à-dire des élèves étudiant le français à la Faculté, mais il serait également censé proposer une introduction à la culture et au savoir-vivre français. Le curateur trouvait qu'il serait utile que le professeur habite au Collège. Géza Bartoniek se déplaça en personne à Paris pour convaincre Georges Perrot du sérieux de leurs intentions, ce qu'il réussit, car le directeur de l'ENS lui promit d'envoyer au Collège le normalien qui serait reçu premier à l'agrégation. Le premier lecteur, Emil Girard arrive au Collège en février 1896, mais son arrivée est assombrie par une grave tuberculose.

32. 37/1909. Bartoniek Géza levele a kultuszministerhez az École Normale Supérieure-be tervezett tanulmányúttal kapcsolatosan. Budapest, 1909. május 6. MDKL 38. doboz 63. dosszié. *(A következő oldalon)*

37/1909. Lettre de Géza Bartoniek au ministre de la Culture au sujet de sa visite professionnelle à l'École Normale Supérieure. Budapest, le 6 mai 1909. MDKL, boîte 38, dossier 63. *(Voir page suivante)*

Bartoniek arra kérte a VKM-et, hogy tanulmányút céljából 1000 koronás segélyt folyósítson számára. Párizsi látogatásának kettős célja volt: egyrészt 1909-es átalakulását követően tanulmányozni akarta az ENS-et, másrészt pedig meg akarta győzni Lavisse igazgatót arról, hogy a bővítés előtt álló Collegium számára még egy francia lektorra szükség van. Törekvéseit siker koronázta, ám a kettős francia lektori rendszer más okok miatt csak rövid ideig működött. Az egyik lektornak francia nyelv és irodalom szakosnak kellett volna lennie, a másiknak pedig történész végzettségűnek. Így a modern filológus az egyetemen és a Collegiumban tartott volna előadásokat, míg a történész a nyelvi felkészítés mellett a magyar történelemről és kultúráról készíthetett volna ismeretterjesztő munkákat a francia tudományos és politikai körök részére.

Bartoniek demanda au ministère de lui verser une allocation de 1000 couronnes pour son voyage à Paris. Cette visite avait le double objectif d'étudier le système de l'ENS après sa réforme de 1909 et de convaincre le directeur Lavisse d'envoyer un lecteur supplémentaire au Collège qui devait s'agrandir. Ses efforts furent couronnés de succès, mais, pour de toutes autres raisons, la pratique d'employer deux lecteurs en même temps ne perdura pas. L'un des lecteurs devait avoir comme double spécialité les lettres et la linguistique françaises, l'autre l'histoire. Dans ce système, l'agrégé de lettres modernes aurait été chargé de cours magistraux à la Faculté et au Collège, tandis que l'historien aurait travaillé, en plus des cours de langue, à des ouvrages de vulgarisation sur l'histoire et la culture hongroises, à l'usage des milieux scientifiques et politiques français.

Bárány Eötvös József-Collegium

37/1909 szám

Nagyméltóságú Miniszter ur!

Mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék engem a párisi École Normale Supérieure jelen szervezetének helyszínén való tanulmányozásával megbizni és tanulmányutamat 1000 K engedélyezésével lehetővé tenni. Kérésemet a következő okokkal bátorítom támogatni.

Az École Normale az utóbbi években nagy változáson ment át, oly szervezetet nyerven, mely a Bárány Eötvös József-Collegiumétól csak kevéssé tér el. A tanulmányok új rendje 3 év óta van érvényben, s minthogy a tanfolyam is 3 évi tartamu, az új szervezet hatása most már biztosan megítélhető. Az eredmény a mi szempontunkból nemcsak tanulságosnak ígérkezik, hanem érdekesnek is azért, mert a francia közoktatásügyi kormány egy kiküldött 5 tanévvel ezelőtt a collegiumot meglátogatta és eljárását órák közben is tanulmányozta abból a célból, hogy tapasztalatait az É. N. küszöbön állott átszervezésénél értékesítse.

Egy másik fontos ok is készlet arra, hogy az É. N. jelenlegi vezetőivel személyes érintkezést keressek. A collegium francia nyelvtanárait eddig is lehetőleg az É. N. végzegg növendékeinek sorából szerezte. Ez a régi rendszerrel visszalépett igazgatónak, G. Perrot-nak szives ígérete alapján történt. Kívánatos, hogy a fiatal francia tanároknak a collegium részére leendő szerződötetése nemcsak biztosítottassék, hanem hogy azok kiszemelése is elvi megállapodások alapján történjen. Kívánatos ez annyival is inkább, mert mihelyt a collegium létszáma megközelíti a 100-ban megállapított teljes létszámot, két francia ta-

34. Mika Sándor jelentése a történelem szakórákról az 1904/1905. tanévben. Budapest, 1905 június. MDKL 52. doboz 101/a. dosszié

Compte rendu de Sándor Mika sur les cours d'histoire de l'année académique 1904/1905. Budapest, juin 1905. MDKL, boîte 52, dossier 101/a

Jelentés

a B. Eötvös Collegium tagjainak történelmi tanulmányairól az 1904/5. tanévben.

A B. Eötvös Collegium tagjai közül az 1904/5. tanévben kilenven folytattak történelmi tanulmányokat. Három elsőéves, három másodéves és három harmadéves.

Az első évesek, mint már jeleztél is, a magyar történelemmel és az ó-kori történelemmel foglalkoztak. A magyar történelemből az Árpádok korának forrásait tanulmányozták. A történelmet - Szt. István, Szt. László és Szt. Imre történetét az aranybulla és a rendes heti órában egyjuttal olvastuk és értelmeztük, míg a krónikákat és a legendákat magánolvasmányokképpen kaptál fel és a heti rendes órában csak az olvasottak megbeszélésére exoristorkunk. Az ó-kori történelemből a görög történelem tanulmányozását Leigynobos, Moyer Eduárd és Beloch művei nyomán s ezekhez járult magánolvasmányokképpen Herodotos olvasása. A főfolyam hallgatói: Eckhard, Klavaly és Wolgiman dicséretes szerepelt és szép előhaladást tanúsítottak. Különösen ki kell emelnem Eckhard szerepelt, aki elsősorban s aránylag igen magas történelmi műveltséggel.

A második főfolyam hallgatói folytatták és befejezték a múlt tanévben megkezdett tanulmányukat a magyar- és az ó-kori történelemből. A rendes heti órában

35. Gyomlay Gyula jelentése a görögórákról az 1904/1905. tanévben. Budapest, 1905. június 7. MDKL 52. doboz 101/a. dosszié. *(A következő oldalon)*

Compte rendu de Gyula Gyomlay sur les cours de grec ancien de l'année académique 1904/1905. Budapest, le 7 juin 1905. MDKL, boîte 52, dossier 101/a. *(Voir page suivante)*

Az első tanári jelentésekből kiderül, hogy a korai időszakban gyakran a növendékek lakosztályaiban, a könyvtárban vagy a tanári értekezletek szobájában tartották a szakórákat. Mivel a collegisták korösszetétele meglehetősen vegyes volt, ezért az előzetes tudás felméréssel kezdték a tanévet, és gyakran egyéni képzést alakítottak ki. Az 1904/1905. tanévtől figyelhető meg, hogy az évfolyamok létszáma kezd kiegyenlítődni. Elsőként a klasszika-filológia, majd a történelem szakterületeken jelent meg az évfolyamalapú tanítás, és ezzel párhuzamosan az alapvizsgára, valamint a szakvizsgára való felkészítés igénye. Az értékelést egyre inkább az határozta meg, hogy a szakórákon mutatott teljesítmény mellett milyen eredményeket értek el a növendékek ezeken a kollokviumokon.

Les premiers comptes rendus des professeurs illustrent bien le fait que, dans un premier temps, les cours avaient souvent lieu dans les appartements des élèves, dans la bibliothèque ou dans une pièce où se déroulaient également les réunions des professeurs. Comme les collégiens appartenaient à des tranches d'âge assez différentes, on sondait l'état des connaissances en début d'année et les élèves suivaient très souvent une formation individuelle, sur mesure. C'est à partir de l'année académique 1904-1905 que le nombre d'étudiants par promotion s'égalise. Au même moment, l'enseignement s'organise en fonction du niveau d'études, d'abord dans le domaine des lettres classiques et de l'histoire, puis dans les autres disciplines. L'enseignement intègre aussi dans ses objectifs la préparation des élèves à l'examen de base et à l'agrégation. L'évaluation des élèves se fait de plus en plus en fonction des résultats obtenus lors de ces examens, en plus du travail fourni en cours.

Teljesítés

a báró Eötvös József Kollegium görög szakú I. é. III. évi tanulmányáról és annual növenetéről az 1904/5 évben

I) Az első éves növenetek az év elején megállapított munkaterv szerint Homerosz Iliasát olvasták el aljzótól végig. A hetenkénti íbrújvételre tárgyba olvasmányul haladásiának ellenőrzésén kívül egyes ama kifejezett részeket tárgyalásra volt, köztük pedig felidővel azokra a sajátosságokra, melyeknél megfigyelés csak excelsibus való olvasás mellett lehetéges. Erandimul az itt egy részet a nyelv és nyelvtan mi ismeretel ismétlésével is bővítésével töltöttékkel.

A Homerosz vonatkozó feldarabától a tanulók eddig csak Croiset görög irósalom tervénekétől az Ilias analisiséig vonatkozó vizsgálatait ismerték.

Spécimul tanulmányul a Wolf Fr. A. fil. Prolegomena ad Homerosum-ual is az Odysséiául olvasása lesz.

Legképezettként a növenetek képt Crabe Gyula mutatkozott, de Paris Deszö, továbbá Traisainye Zoltán, Gulgas József és Rab János is elegáns képzetséget kértel maguktal a kézirólalától. Molay Lajos és Pinteri dajos a legébb jöttélóra fennihet. Fogalomban telidőstiben egyidél sem kifogásolható.

III) A harmadik éves növenetekkel úgy állapított meg a munkatervet, hogy a legmunkább olvasmányokkal ebben az aránylag nyugalmos évben végzékkeljenek. Előbástal Sophoklesul unnt a két tragédiáját, aztán Thukydidesből a siciliái hadjáratot (VI. és VII. könyv), s végül Aischylos Agamemnonját.

Spécimul foglalkozásra ajánltam melid a görög nyelv-tanulást a tanulmányos jekentés- és feldarabítás rendje-vel átkidőstés; az Odysséia olvasásánál befőjésé is Herodotus olvasásánál képezésé; főleg pedig Platon Politicájánál a philosophiai is a telidőstés vonatkozó tanulmányos egyidél képezésel ismétlésé.

36. 23/1898. Eötvös Loránd curator levele Wlassics Gyula kultuszminiszterhez a Collegium bővítése kapcsán. Budapest, 1898. április 22. MDKL 88. doboz 185/4. doszsié. (A következő oldalon)

23/1898. Lettre du curateur Loránd Eötvös au ministre de la Culture, Gyula Wlassics, au sujet de l'agrandissement du Collège. Budapest, le 22 avril 1898. MDKL, boîte 88, dossier 185/4. (Voir page suivante)

Eötvös Loránd a Collegium tervszerű fejlesztését terjesztette elő: javasolta, hogy a Gellért-hegy déli oldalán vásároljanak telket, és építsenek önálló – az internátusi célokra megfelelő – épületet kórházzal és tornateremmel. Ezen kívül szükségesnek tartotta a létszám fokozatos, 100 főre történő emelését, hogy évente 25 fő magasan képzett tanárt tudjon a Collegium a magyar közoktatás rendelkezésére bocsátani. Eötvös javaslatai kijelölték a Collegium hosszú távú fejlesztésének tervét, bár ezek közül számos nem valósult meg a későbbiekben: így például a kórház építtetése vagy a teljes javadalmazásos helyek számának felemelése sem.

Dans cette note, Loránd Eötvös propose, pour agrandir l'établissement, d'acheter un terrain sur le versant sud du Mont Gellért, où un internat indépendant, pourvu d'une salle de gymnastique et d'un hôpital serait construit. En outre, il souligne la nécessité d'augmenter progressivement à 100 le nombre des élèves afin de pouvoir mettre chaque année à disposition de l'enseignement national 25 professeurs hautement qualifiés. Ces propositions établirent les grandes lignes d'un projet de développement à long terme. Cependant, un bon nombre de ces idées ne se réalisera jamais, comme celle de l'hôpital ou de l'augmentation du nombre des postes à plein temps.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF-COLLEGIUM

23. sz.
1898

Előiratott
14717/98 mel. VIII. sz.

2. L. hivatali javaslat
Weasnis miniszternek a
Coll. Libertatis tárgyában.
1898. IV. 22.

Nagyméltóságú Miniszter Ur!

Az 1896. évi április hó 22. án kelt fel-
terjesztésemben bántor voltam Nagyméltóságod fi-
gyelmét a Bárá Eötvös József-Collegium Libertati-
sára és végleges elhelyezésére felhívni. Hoz-
záim intézett beirat felvételére folytán megúj-
ítottam javaslatomat, s hogy az én vélemlésem
szerint is nagyobb ügy elintézését megkönnyítsem,
előirányzatokkal kelleőleg megvilágított részletek
beszeregetés bántorodom azáltal Nagyméltóságod-
nak átadni, azgal a kérelemmel, hogy tár-
gyalását mielőbb napirendre tűzsei mel-
lőztessek.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy ja-
vaslatom mindenképpen a jelenleg érvényben lévő
beszeregetési szabályzat-hoz alkalmazható.
Ugyanis a Nagyméltóságod bántor előrelátása-

37. Eötvös Loránd curator felterjesztése Wlassics Gyula kultuszminiszterhez a felvétel ügyében. Sonderbach, 1896. augusztus 9. MDKL 50. doboz 95/3. dosszié. *(A következő oldalon)*

Note du curateur Loránd Eötvös au ministre de la Culture, Gyula Wlassics au sujet du nombre des nouveaux élèves que pourra accueillir le Collège. Sonderbach, le 9 août 1896. MDKL, boîte 50, dossier 95/3. *(Voir page suivante)*

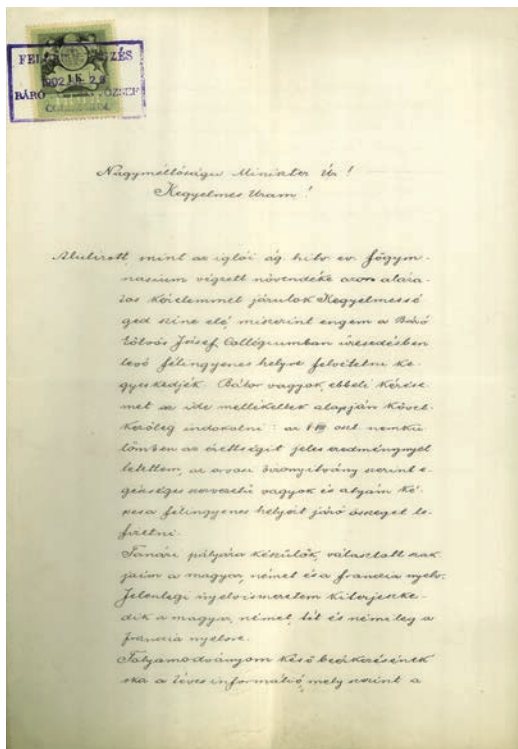
Eötvös Loránd kifejezte örömét, hogy a minisztérium 10 fővel bővítette a felvehető collegisták számát. A tanárképzésért felelős intézményvezetők egymáshoz való viszonya nem volt egyértelmű ebben az időszakban. Mindebből feszültségek támadtak. Ebben a felterjesztésben azt olvashatjuk, hogy az egyetem megpróbálta kiterjeszteni a befolyását a felvételi helyek felére, és ilyen értelmű javaslattal élt a VKM felé. Eötvös Loránd a kezdeményezést visszautasította, és az egyetem részéről ajánlott személyek közül csupán egy fő lett a Collegium tagja. A törekvés később is megfigyelhető: az egyetem időről időre megpróbálta a Collegium szervezeti különállását valamilyen módszerrel felszámolni.

Loránd Eötvös exprime au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes sa joie devant l'accord donné par le ministère à l'ajout de 10 places au Collège pour les étudiants.

À l'époque, les rapports ambigus qu'entretenaient les différents acteurs de la formation des professeurs généraient de nombreux problèmes. L'un des plus importants, dont on fait également mention dans la note ci-dessus, concerne la tentative de la part de la Faculté d'exercer un droit de regard sur l'attribution de la moitié des places prévues pour les nouveaux élèves – une initiative qu'elle essaya de faire valoir même auprès du ministère. Loránd Eötvös y fut fermement opposé, et une seule personne parmi celles proposées par la Faculté fut admise dans les rangs du Collège. La Faculté ne renonça toutefois pas à cette ambition.

38. Fest Sándor személyi anyaga. MDKL 5. doboz 6. dosszié 14. csomó.

Dossier personnel de Sándor Fest. MDKL, boîte 5, dossier 6, liasse 14.

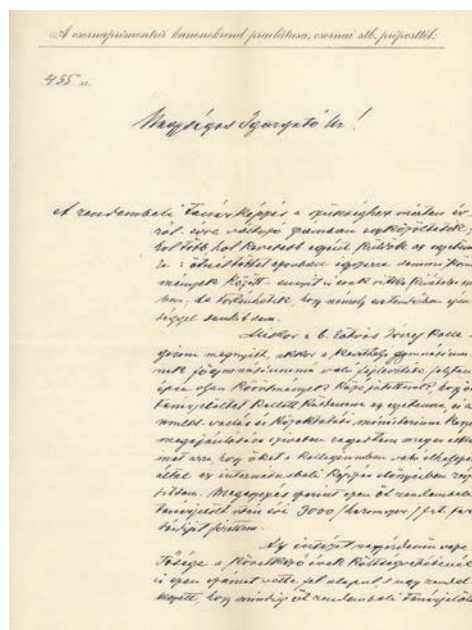

Fest Sándort mint rendes növendéket a Collegium korai időszakában vették fel az intézetbe. A tagságra pályázókhöz hasonlóan felvételi folyamodványt írt, amelyben leírta életrajzát és iskolai előmenetelét. Személyi anyaga ezen kívül tartalmaz egy „Minősítőnyi ívet”, amelyen egyetemi, illetve collegiumi évei alatt elért tanulmányi eredményeit követhetjük nyomon. A pályázatokat 1927-ig kizárólag a folyamodvány és Bartoniek Géza személyes kapcsolataiból származó egyéb (tanári, igazgatói, tanfelügyelői) értesülések alapján bírálták el.

Sándor Fest fut admis comme élève au Collège dans la période initiale de celui-ci. Tout comme les autres candidats, il rédigea un dossier de candidature qui présentait son parcours scolaire et personnel. Son dossier contient, en plus, un « bulletin de qualification » qui permet de prendre connaissance de l'avancement de ses études tout au long des années passées au Collège et à la Faculté. Jusqu'en 1927, ces candidatures furent exclusivement évaluées en fonction du dossier déposé et grâce à d'autres informations issues des relations personnelles de Géza Bartoniek qui, en plus d'être le directeur du Collège, était aussi inspecteur de lycée et professeur.

39. 455/1899. Kuncz Adolf levele Bartoniek Gézához a tartásdíjak mérséklése ügyében. Csorna, 1899. december 4. MDKL 36. doboz 54/a/1. dosszié.

455/1899. Lettre d'Adolf Kuncz à Géza Bartoniek en vue de la diminution des frais de logement. Csorna, le 4 décembre 1899. MDKL, boîte 36, dossier 54/a/1.

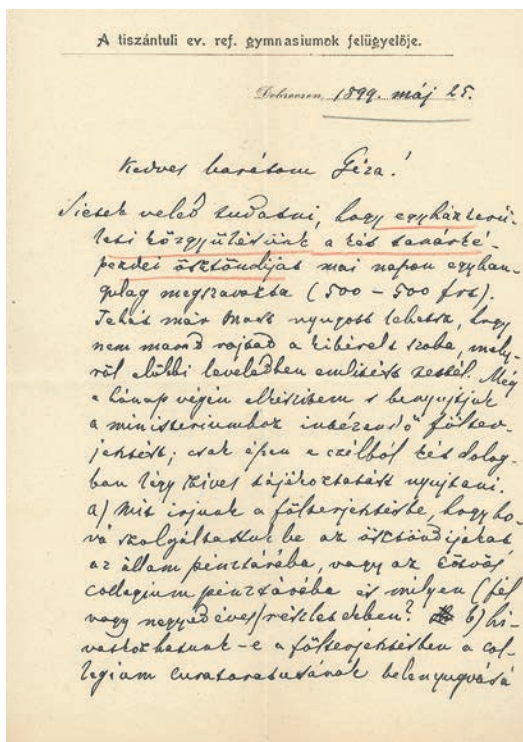

A csornai premonstéri kanonokrend Szombathelyen és Keszthelyen tartott fenn gimnáziumokat. Utóbbi 1883-ig algimnázium volt, a középiskolai törvény nyomán azonban főgimnáziummá kellett átszervezni. Emiatt már 1895-ben öt rendtagot delegáltak a Collegiumba, hogy a leendő tanárok megfelelő szakképzettséget nyerjenek. A kanonokok elkülönülten éltek a collegistáktól, csak az órákon találkozhattak egymással. A rend 1899-től a korábbi 3000 forintos átalánydíj helyett 800 forintot fizetett, ehhez az összeghez járult a kanonokok után járó fejpénz: 440 forint. Az állandó költségvetési tétel kiesése miatt az intézet vezetése más ösztöndíjalapok felé is tájékozódni kezdett.

Les chanoines de l'ordre des Prémontrés de Csorna avaient un lycée à Szombathely et à Keszthely. Jusqu'en 1883, ce dernier avait un statut de lycée « mineur » proposant une scolarité de 4 ou 6 années au lieu des 8 années habituelles. Cependant, il devait être réorganisé, conformément à une nouvelle loi sur l'enseignement secondaire, en lycée « majeur » comprenant 8 années terminées par le bac. C'est ce nouveau besoin de professeurs hautement qualifiés qui explique le fait que, dès 1895, l'ordre des Prémontrés envoya cinq de ses membres au Collège. Les chanoines vivaient à part des autres collégiens, qu'ils ne retrouvaient que pour les cours. À partir de 1899, leurs frais de logement furent diminués de 3000 à 800 forints auxquels s'ajoutaient 440 forints supplémentaires par chanoine. C'est à cause de cette diminution de revenu que la direction décida de se renseigner sur d'autres bourses possibles.

40. Dóczi Imre levele Bartoniek Gézához. Debrecen, 1899. május 25. MDKL 36. doboz 54/b. dosszié.

Lettre d'Imre Dóczi à Géza Bartoniek. Debrecen, le 25 mai 1899. MDKL, boîte 36, dossier 54/b.

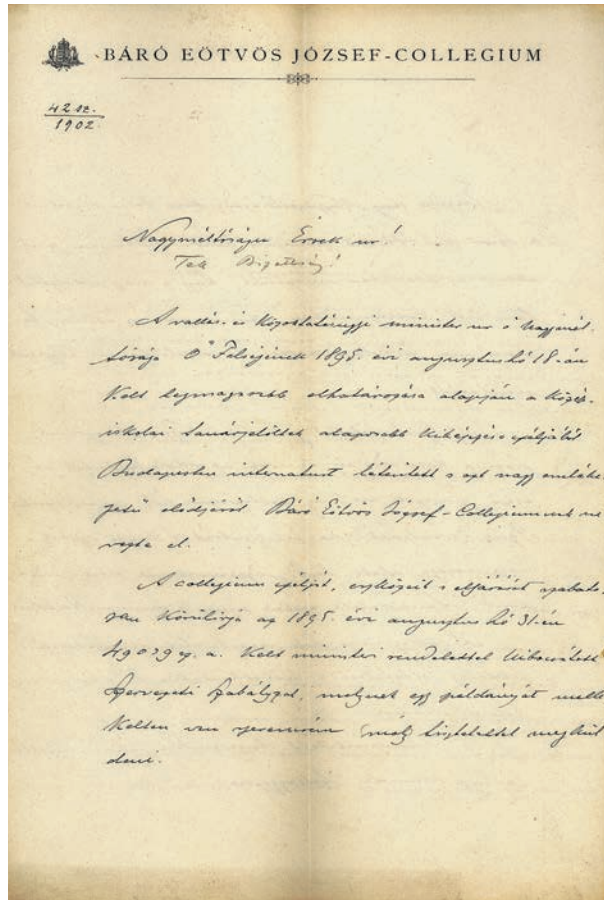

A tiszántúli református egyházkerület 1899-től két ösztöndíjat szavazott meg református tanárjelöltek számára az Eötvös Collegiumban. Az ösztöndíj az egyetemi tanulmányok teljes időtartamára, valamint egyéves külföldi, protestáns egyetemi részképzésre vonatkozott. Ezt követően a tanárjelöltnek tízévi tanügyi szolgálatot kellett teljesítenie az egyházkerület által fenntartott intézetek valamelyikében. A tanárjelölteknek a collegiumi tanulmányok mellett a fővárosi református teológiai akadémián is el kellett végezniük félévente egy-egy órát.

En 1899, l'arrondissement ecclésiastique de l'église réformée de Tiszántúl vote deux bourses pour les professeurs candidats protestants. La bourse leur fut accordée pour toute la durée de leurs études, avec une année passée dans une université réformée à l'étranger. En retour, le candidat devait s'engager à enseigner pendant les 10 années suivantes dans un des établissements de l'arrondissement ecclésiastique. En plus des cours au Collège, ils assistaient également chaque semestre à un cours donné par l'académie de théologie protestante de la capitale.

41. 42/1902. Bartoniek Géza levele Metianu János nagyszzebeni érsekhez. Budapest, 1902. május 27. MDKL 36. doboz 54/e. dosszié.

42/1902. Lettre de Géza Bartoniek à János Metianu, l'archevêque de Nagyszzeben. Budapest, le 27 mai 1902. MDKL, boîte 36, dossier 54/e.

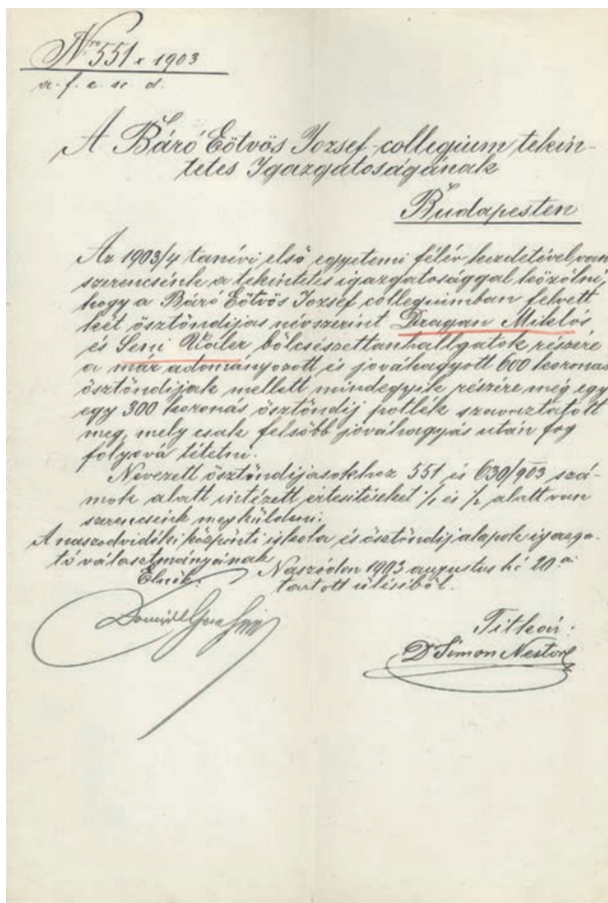

Bartoniek Géza Metianu Jánost, a nagyszzebeni érseket kereste fel ösztöndíj-alapítás ügyében. Az érsek hajlandó volt egy román nemzetiségű tanuló tartási költségeit fedezni. Az együttélés azonban nem minden esetben volt harmonikus: 1909-ben Duma Jánost nemzeti izgatás miatt eltávolították az intézetből.

C'est à János Metianu, l'archevêque de Nagyszzeben que Géza Bartoniek s'adressa dans l'espoir d'obtenir une nouvelle bourse pour financer le logement d'un élève de nationalité roumaine. Cette cohabitation ne fut pas toujours des plus harmonieuses : en 1909, János Duma dut quitter l'établissement pour avoir attisé un conflit ethnique.

42. 551/1903. Naszód-vidéki alapítvány elnökének levele Bartoniek Gézához. Naszód, 1903. augusztus 20. MDKL 36. doboz 54/c. dosszié.

551/1903. Lettre du président d'une fondation de la région de Naszód à Géza Bartoniek. Naszód, le 20 août 1903. MDKL, boîte 36, dossier 54/c.

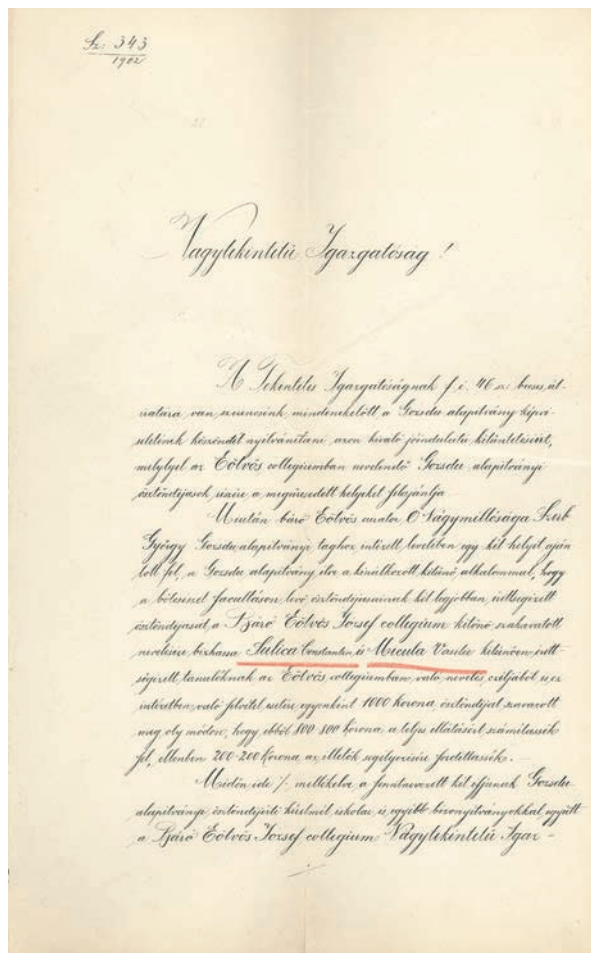

1903-ban a Naszód-vidéki Ösztöndíjalap is delegált két román ifjút az intézetbe Seni Valér és Draganeu Miklós személyében. Mindketten kiváló eredménnyel végezték el tanulmányaikat, ezt követően azonban az ösztöndíjalap 1913-ig nem küldött hallgatót a Collegiumba.

En 1903, le fonds des bourses de la région de Naszód envoya également deux jeunes roumains dans l'établissement : Valér Seni et Miklós Draganeu. Les deux boursiers terminèrent leurs études avec d'excellents résultats. Malgré cela, le fonds des bourses n'envoya personne pour leur succéder au Collège avant 1913.

43. 343/1902. Szerb György elnök levele Bartoniek Gézához. Budapest, 1902. szeptember 1. MDKL 36. doboz 54/d. dosszié.

343/1902. Lettre du président György Szerb à Géza Bartoniek. Budapest, le 1er septembre 1902. MDKL, boîte 36, dossier 54/d.

1902-ben a Gozsdu-alapítvány is biztosított két román ifjú számára elhelyezést a Collegiumban. Az együttműködés olyan eredményes volt, hogy az intézet bővítésével az alapítvány három főre emelte az ösztöndíjasok számát.

En 1902, la fondation Gozsdu prit en charge également le logement au Collège de deux jeunes roumains. La coopération s'avéra à tel point fructueuse qu'à la suite de l'agrandissement de l'établissement, la fondation porta le nombre des boursiers à trois.

III.

A COLLEGIUM BIRODALOM LÉPTÉKŰ ÜGYEK
SZOLGÁLATÁBAN

1911–1918

LE COLLÈGE AU SERVICE DE LA POLITIQUE
DE L'EMPIRE AUSTRO-HONGROIS

DE 1911 À 1918

A Collegium Ménesi úti palotáját hivatalosan 1911. október 26-án avatták fel. A „palota” hűen tükrözte az internátus megváltozott helyzetét: a kultuszminisztérium ugyanis fontos állami, birodalmi léptékű feladatokat vállalását is elvárta tőle. A kultúrdiplomáciai küldetést bizonyítja az 1912-től működő német lektorok kiválasztásának a módja, illetve a Collegiumba delegált bosnyák és török hallgatók számára alapított ösztöndíjak miniszteri indoklása.

Az új épület a megnövekedett hallgatói létszám miatt az internátus képzési rendjére is hatott. Az egykor növendékekből lett tanárok jelentéseikben „új Collegium”-ként írnak a megváltozott intézetről.

Az első világháború kitörése ugyancsak jelentős kihívásokat támasztott a Collegiummal szemben. Már az 1914/1915. tanévben 32 beteg katonát szállásoltak el az épületben, 1916/1917-ben pedig erdélyi menekült családok számára nyújtott menedéket. A növendékek túlnyomó többsége frontszolgálatot teljesített, 1918-ban tértek vissza nagyobb létszámban, tömeges szabadságolásuk azonban túlsúfoltságot eredményezett. Sokan közülük lélektani okok miatt nem tudtak visszailleszkedni a polgári életbe. A collegiumi tanulmányok folytatását nehezítették a romló gazdasági feltételek és a politikai változások is.

L'inauguration solennelle du palais du Collège Eötvös, rue Ménesi, eut lieu le 26 octobre 1911. Ce palais illustre bien le changement de statut de l'internat : désormais, le ministère de la culture y verra un levier essentiel de son action et le Collège sera amené à jouer un rôle d'importance dans la politique culturelle de l'Empire austro-hongrois. La présence de lecteurs germanophones au Collège, ainsi que l'existence de bourses ministérielles destinées aux étudiants bosniaques et turcs, témoignent de la mission remplie par l'établissement en matière de diplomatie culturelle.

Le nouveau bâtiment permettait d'accueillir plus d'élèves. Cette hausse du nombre d'étudiants entraîna une transformation du système des études au Collège Eötvös. Les professeurs, pour la plupart des anciens élèves, mentionnent ce changement dans leurs comptes rendus de cours et parlent du « nouveau » Collegium.

Avec le déclenchement de la Première Guerre mondiale, le Collège dut répondre à des défis majeurs. Dès l'année académique 1914/1915, il accueillit 32 soldats malades. Au cours de l'année suivante, il abrita des familles de réfugiés venues de Transylvanie.

La grande majorité des élèves avait été envoyée au front. En 1918, quand ils revinrent au Collège Eötvös à la suite des démobilisations massives, ils se retrouvèrent dans un bâtiment bondé. Cependant, après les années de guerre, nombre d'entre eux ne purent jamais réintégrer la vie civile. De plus, le contexte économique et politique de l'après-guerre ne favorisait guère la reprise d'études supérieures.

44. (III/24) Alpár Ignác építész és díjnyertes épületei, tenyerében a legújabb „mű”, az Eötvös Collegium (korabeli karikatúra, készítője ismeretlen)

(III/24) Bâtiments conçus par l'architecte Ignác Alpár, qui tient dans la main la maquette de son œuvre la plus récente, le Collège Eötvös (caricature d'époque, anonyme)

45. (III/25) Korabeli karikatúra a Collegium átadásáról – 1910 karácsonyán vették birtokba a hallgatók az épületet (a rajzoló ismeretlen)

(III/25) Caricature d'époque sur l'inauguration du Collège – les élèves prirent possession du bâtiment à Noël 1910 (Dessinateur inconnu)

46. (III/26) Csoportkép a Collegium kertjében

(III/26) Photo de groupe dans le jardin du Collège

47. (III/27) Az Eötvös Collegium tanárai 1911-ben

(III/27) Les professeurs du Collège Eötvös en 1911

48. (III/28) A Collegium épületének bokrétaünnepé 1909-ben

(III/28) Pose solennelle du bouquet final en haut du nouveau bâtiment du Collège en 1909

49. (III/29) A Collegium „Ménési úti palotája” 1911-ben

(III/29) Le « palais rue Ménesi » : le Collège en 1911

50. (III/30) A Collegium épületének felavatása. 1911. október 26.

(III/30) L'inauguration du bâtiment du Collège le 26 octobre 1911.

51. (III/31) Gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter levele Eötvös Loránd curatorhoz bosnyák és török diákok ügyében. Budapest, 1910. november 29. MDKL 82. doboz 161/1. dosszié. (A következő oldalon)

(III/31) Lettre du Comte János Zichy, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes au curateur Loránd Eötvös au sujet d'étudiants bulgares et turcs. Budapest, le 29 novembre 1910, MDKL, boîte 82, dossier 161/1. Voir page suivante)

A vallás- és közoktatásügyi miniszter annak érdekében létesített ösztöndíjas helyeket bosnyák és török hallgatók számára a Collegiumban, hogy magyarbarát értelmiségieket képezzenek a Monarchia balkáni terveihez. A Collegium helyzete 1911 után megváltozott: birodalmi léptékű ügyekben kapott kitüntetett szerepet.

Le ministre de l'Instruction Publique et des Cultes assura des places de boursiers au Collège pour des étudiants bulgares et turcs en vue de faire d'eux des intellectuels hungarophiles, prêts à soutenir les ambitions de la Monarchie dans les Balkans. Cette mesure illustre le fait que la situation du Collège changea en 1911 : un rôle particulier dans la diplomatie culturelle internationale lui sera confié.

100663 szám.

Nagyméltóságú Bárá, Curátor Ur!

A miniszterelnök ur és a kereskedelemügyi miniszter ur azzal a kéréssel fordultak hozzám, hogy a collegiumban a bosnyák ifjaknak szánt ingyenes helyek számát a legközelebbi iskolai évtől kezdve 10 helyben állapítsam meg, a mennyiben pedig ezen ingyenes helyekre különösen eleinte elegendő számú bosnyák ifju nem pályáznék, ugy az így be nem tölthető helyeket törökországi mohamedán főiskolai hallgatóknak ajánljam fel.

Teljes mérvben méltányolván azon kiválóan fontos szempontokat, melyek felette kívánatossá teszik, hogy az annectált tartományok valamint a fajrokon török nemzet intelligentiájának minél nagyobb része magyar főiskolákon magyar környezetben nyerjen kiképzést, ugy határoztam, hogy 1911 évi szeptember hó 1-vel kezdődőleg a "Bárá Eötvös József Collegiumban két állami teljesen ingyenes hely bosnyák egy állami teljesen ingyenes hely pedig a törökországi mohamedán ifjak részére-amennyiben arra alkalmas ifjak jelentkezni fognak- tartassék fenn.

Miután erről Nagyméltóságodat a két pályázati hirdetmény másolatainak megküldése mellett tudomás és továbbhi szives eljárás végett tisztelettel értesitem, egyuttal megjegyzen, hogy a közös pénzügyminiszter Urat a bosnyák tartományi kormány megfelelő uta-

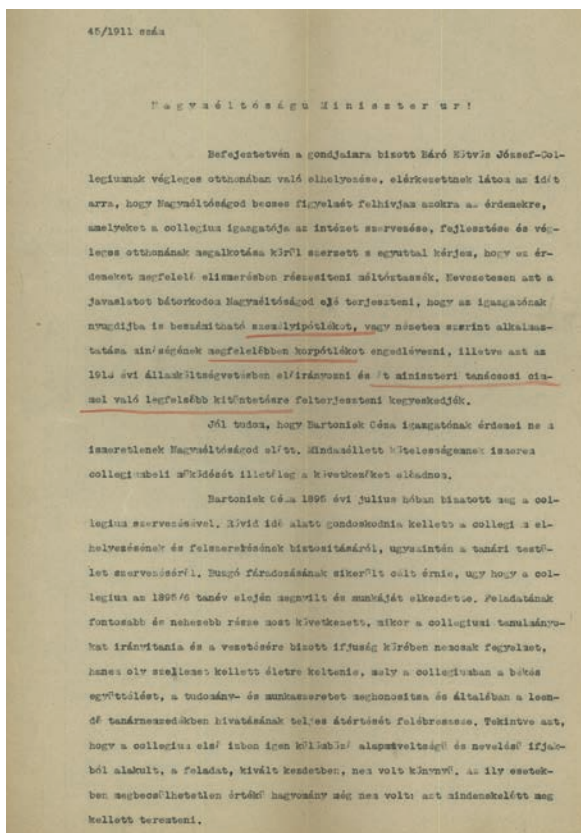
Nagyméltóságú

Bárá E Ö T V Ö S L Ó R Á N D tud. egyetemi tanár urnak, mint a "Bárá Eötvös József Collegium" Curátorának,

Budapest.

52. 45/1911. Eötvös Loránd levele Zichy János kultuszminiszterhez Bartoniek Géza miniszteri tanácsossá történő kinevezéséről. Budapest, 1911. május 2. MDKL 38. doboz 63. dosszié

45/1911. Lettre de Loránd Eötvös au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes János Zichy, à propos de la nomination de Géza Bartoniek au poste de conseiller ministériel. Budapest, le 2 mai 1911, MDKL, boîte 38, dossier 63

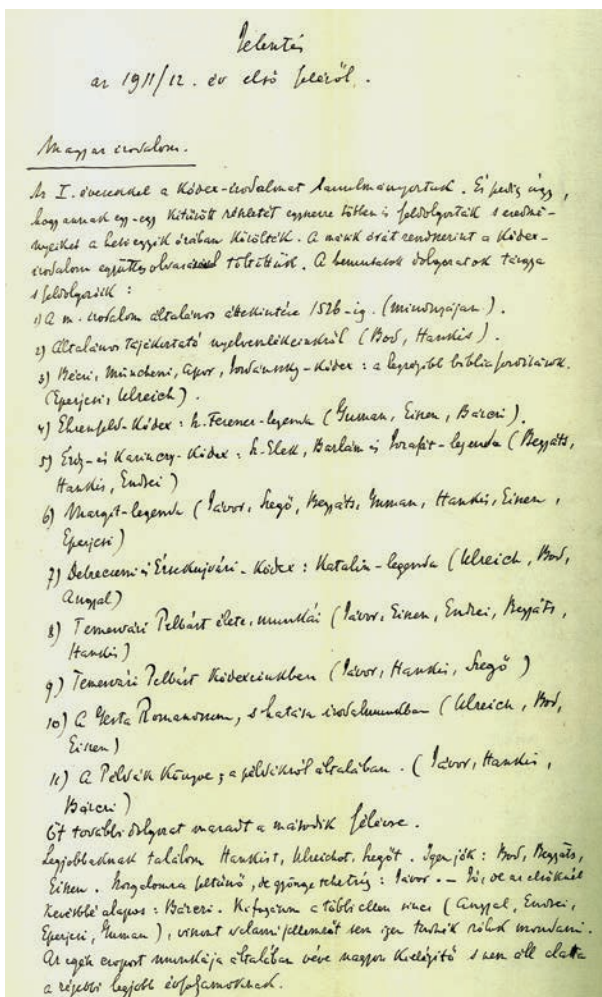

Eötvös Loránd felterjesztésben kérte, hogy a minisztérium ismerje el a Collegium főiskolai jellegét, illetve adományozzon Bartoniek Géza részére minisztertanácsosi címet, mert az nagyobb tekintélyt kölcsönöz az igazgató számára. A VKM teljesítette a kérést, így a Collegium elérte a háború előtti működésének csúcspontját: főiskolai jellege az igazgató magas társadalmi elismertségén keresztül is kifejezésre jutott.

Dans sa note, Loránd Eötvös avait demandé au ministère d'accorder au Collège le statut d'école supérieure et de confier à Géza Bartoniek le titre de conseiller ministériel. Cette demande obtint une réponse favorable. C'est dans cette période d'avant-guerre que le Collège bénéficia de la plus grande reconnaissance de la part des autorités. Son statut d'école supérieure conférait à son directeur une grande considération sociale.

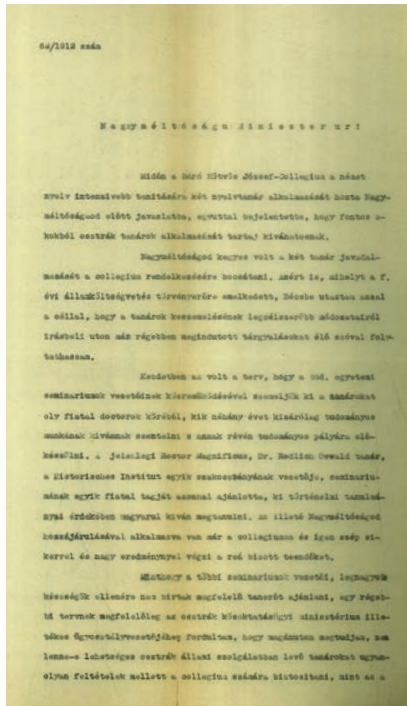
54. (III/32) Horváth János jelentése magyar és francia csoportok munkájáról. Budapest, 1911. december 18. MDKL 52. doboz 101/1/a. dosszié

(III/32) Compte rendu de János Horváth sur le travail des groupes d'études de hongrois et de français. Budapest, le 17 mai 1911, MDKL, boîte 52, dossier 101/1/a

55. (III/33) 62/1912. Eötvös Loránd felterjesztése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a német nyelvi lektorok kiválasztásáról. Budapest, 1912. július 28. MDKL 47. doboz 84/b/3. dosszié. (A következő oldalon)

(III/33) 62/1912. Note de Loránd Eötvös au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes au sujet des lecteurs de langue allemande. Budapest, le 28 juillet 1912, MDKL, boîte 47, dossier 84/b/3. (Voir page suivante)

A francia lektorok mintájára 1912-től német lektorokat is meghívtak az intézetbe: Ernst Modeln történész volt, így segítette Madzsar Imre munkáját, Hugo Kleinmayer pedig modern nyelvi filológus. Ress Imre mutatott rá arra, hogy az I. világháborúig azért volt mindkét német lektor osztrák, mert az államjogi vitákban a magyar fél rendre kulturális engedményekkel próbálta az osztrák felet saját álláspontjának megnyerni. A német nyelvi lektorok honoráriumai szerényebbek voltak a franciáénál. A franciák 1908-tól évi 4800 koronát kaptak szolgálataikért, az osztrákok viszont előbb 3600-at, majd 1914-től 4000-et. A francia lektorok működése azonban 1914–1920 között szünetelt, helyettesítésüket francia szakos modern nyelvi filológusok látták el.

Dès 1912, à l'instar des lecteurs français, des lecteurs germanophones furent également invités : Ernst Modeln et Hugo Kleinmayer furent les premiers. Modeln était historien et il put ainsi aider Imre Madzsar dans son travail. Kleinmayer lui, était spécialiste de lettres modernes. Comme Imre Ress l'expliqua plus tard, la partie hongroise essayait d'obtenir gain de cause auprès des Autrichiens dans des conflits de droit constitutionnel avec des concessions dans le domaine culturel. La rémunération des lecteurs de langue allemande était moins importante que celle de leurs collègues français, dont le service fut récompensé dès 1908 de 4800 couronnes par an, tandis que les lecteurs d'allemand durent se satisfaire dans un premier temps de 3600 couronnes et, à partir de 1914, de 4000 couronnes. La succession des lecteurs français s'interrompt cependant en 1914 pour ne reprendre qu'en 1920. Pendant ces années-là, leur remplacement était assuré par des spécialistes de lettres françaises.

56. Gyomlay Gyula szakjelentése a latin és görög szakosokról az 1911/1912. tanévben. Budapest, 1912. május 29. MDKL 52. doboz 101/1/a. dosszié. *(A következő oldalon)*

Compte rendu de Gyula Gyomlay sur les élèves de lettres classiques de l'année académique 1911/1912. Budapest, le 29 mai 1912, MDKL, boîte 52, dossier 101/1/a.
(Voir page suivante)

Az új épületbe való átköltözés bizonyos szempontból jelentős kihívások elé állította az intézmény képzési rendszerét: a megnövekedett hallgatói létszámok miatt a tanárok jelentéseikben túlterheltségre, az elmélyült munka hiányára panaszkodtak. Gyomlay Gyula már 1912 májusi tanári jelentésében javasolta, hogy a folyamodvány elbírálása helyett a személyes elbeszélgetés legyen a felvételi alapja. A javaslatot azonban a tanári kar ekkor még nem tárgyalta érdemben.

Dans une certaine mesure, le déménagement dans un nouveau bâtiment fut un véritable défi pour tous les membres de l'équipe enseignante du Collège : dans leurs comptes rendus, les professeurs se plainquirent de surmenage et de l'impossibilité d'un travail approfondi dû à l'augmentation du nombre des élèves. Dès son compte rendu de mai 1912, Gyula Gyomlay proposa de ne plus admettre les candidats au Collège en fonction de leur dossier de candidature, mais de les soumettre à un examen oral. Sa proposition ne fut alors toutefois pas vraiment prise en considération par l'assemblée des professeurs du Collège.

Összejelentés

a III. éves görög szakos és az I. éves latin-görög szakos növendékeiről az 1911/2. tanévben.

I. A múlt évi II.-éves növendékek közül, kit az alapvizsgálatig görögül is tanultak, az alapvizsgálat letétele után csak négyen, nevé szerint Horváth Endre, Bányai Péter, Weisberger Ede és Fál Kálmán maradtak meg a classica-philológiai szak mellett. A többiek: Tolnai Dezso, Károly Lajos, Faltó Kálmán és Illés Gyula magyar philológusként kísérték, s így csak mint „benevolus auditor” jelentek meg a heti egy-egy órában; Miskolczi Gyula pedig, a légi historicusnak kísérték, végképpen kivált a csoportból. A tanév első felében természetesen a görög szakosok igényeiket kelteti alkalmazzák; olvastak, mint olvastak, az I. felében a legnevezetesebb prózai auctorokból, Thucydidesből, a sicitianus hadjárat történetét, a II. felében pedig a még olvastak köztől, Kischelovnak, Agamemnon új tragédiáját, a reménytelenül elhárított csatájának megfelelőleg rögzítve minden figyelmüket a görög nyelvbeli előadás jellemző sajátosságaira koncentrálnak.

A görög szak mellett megmaradt négy növendéknek fejlődés és előmenetel — melyben különben megvan a kollégiumi tanfolyamnak döntő része nem tulajdonított — az évi folyamán is kiérősítőmunkát, sőt részben jóval jelképeztem. Legkiválóbbul most már minden tekintetben Horváth Endre bizonyult. Bányai egy egyetemi pályázatban való részvétel a II. felében minden egyéb munkától elvonás, de tehetség és tudás dolgában ő is kiváló, míg Weisbergerrel és Fálról csak annyit mondhatok, hogy ők is rövid tanulmányok és tanulóknak igazán, s a szokott középnevelés mindössze ők is megítél.

A nem görög szakos philológusként az órákon való rész-

57. (III/34) 36/1903. Eötvös Loránd levele a Collegium tagjaihoz az alap- és szakvizsgák eredményeit illetően. Budapest, 1903. május 30. MDKL 51. doboz 97/1

(III/34) 36/1903. Lettre de Loránd Eötvös aux membres du Collège au sujet des résultats aux examens de base et à l'agrégation. Budapest, le 30 mai 1903, MDKL, boîte 51, dossier 97/1

A Collegium működésének korai időszakában a tanári értekezleteken gyakran napirendre kerültek a hallgatók gyenge alap-, illetve szakvizsgai eredményei, esetleg a vizsgaelhagyások. Eötvös Loránd többször megfeddte a hallgatóságot. 1903-ban Szőke Sándort név szerint is kiemelte: mivel nem tudott kellően komoly érvet felhozni az alapvizsga előli kitérésére, veszélyeztette az intézet hírnevét. Szőke klasszika-filológus volt, Szabó Dezső önéletírásából tudjuk, hogy 1904 márciusában öngyilkosságot követett el a Duna partján, mert nagyon félt az alapvizsgától. A rossz eredmények a felvételi alapelvekre is hatással voltak: másodévesnél idősebb egyetemi hallgatókat ezt követően csak kivételes esetben vettek fel a Collegium tagjai közé. Az első- és másodéves hallgatók esetében ugyanis a collegiumi munkamódszerek megfelelő tanulmányi előmenetelt eredményezhettek, míg az idősebeknél ez kétséges volt.

Dans la première période du fonctionnement du Collège, les faibles résultats des élèves aux examens de base ou à l'agrégation, ainsi que l'absentéisme aux examens étaient des sujets de discussion fréquents. Loránd Eötvös réprimanda les élèves à plusieurs reprises. En 1903, il mentionna même le cas particulier d'un élève, Sándor Szőke qui, ne pouvant pas s'expliquer sur son absence à l'examen de base, avait mis en danger la bonne réputation de l'établissement. Szőke était un étudiant en lettres classiques, dont nous savons, grâce aux écrits autobiographiques de l'écrivain Dezső Szabó lui aussi collégien, qu'il se suicida en mars 1904 sur la rive du Danube, tellement il avait peur de l'examen de base. Ces faibles résultats entraînèrent un changement dans la procédure d'admission au Collège : à partir de là, les étudiants des années supérieures (troisième ou plus) n'eurent accès au Collège que dans des cas exceptionnels. En effet, pour les étudiants entrés au cours des deux premières années d'université, les méthodes de travail courantes au Collège laissaient espérer de bons résultats, ce qui n'était pas assuré chez les plus âgés.

A Báró Eötvös József Collegiuma tárgyilag.

Az egy évi alap- és magánvizsgálatok befejezésén és eredményén a Következő vizitációhoz indít:

Örömmel vegzem tudomásul, hogy a vizsgálatok által a kollégiumi tárgyat többrege nyelv-zárkával által eléget kötelesejüket. Sajnos, hogy egyes vizsgálatoknál eredmények alatt maradt azon a opinioval, mely a kollégiumi növendékeiknél józgal elvárható. És igaz vizsgálatoknál a kötelesej által való kitérésnek egy esetét külön is kell elvéneve. Spöke Sándor II éves coll. növendék a vizsgálat által kitért. Az okot, mely őt erre sibiok, nem tartom elég komolytáron, hogy ifjú vizsgálat kötelesej-egyet igazoljon. I ha az ő esetében még sem által-magyon a megfelelő vizgort, csakis azért van, mert nem a kötelesejüket vedtve addig ki,

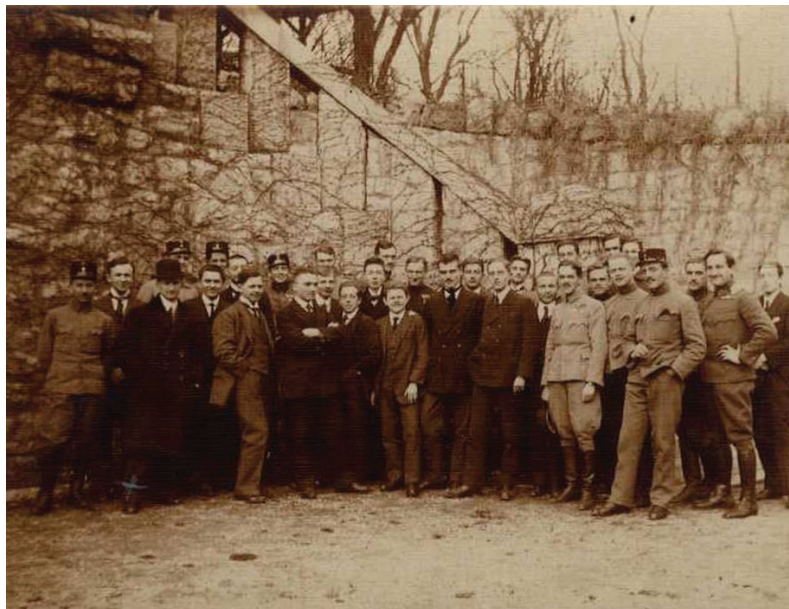
58. (III/35) Katonák és civilek a kerti lépcső alatt. 1916

(III/35) Soldats et civils au pied de l'escalier donnant sur le jardin. 1916

59. (III/36) Háborús idők. Eckhardt Sándor és növendékei. 1916 körül

(III/36) Temps de guerre. Sándor Eckhardt et ses élèves. Vers 1916

60. (III/37) Szabó Miklós és alakulata

(III/37) Miklós Szabó et son unité

61. (III/38) Szabó Miklós a fronton

(III/38) Miklós Szabó sur le front

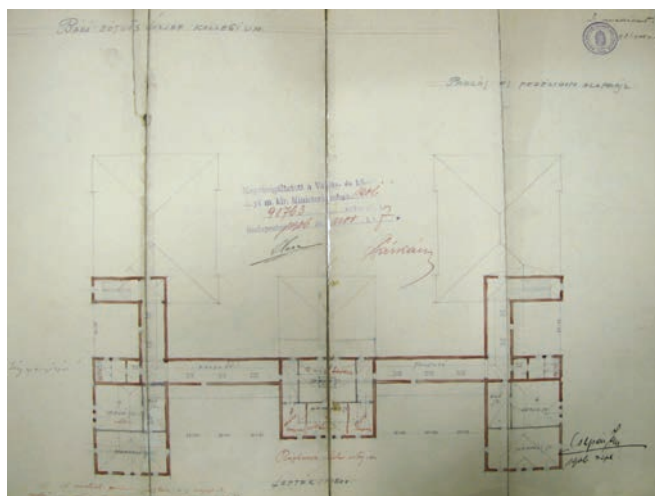
62. (III/39) Szabó Miklós „dögcédulája”

(III/39) « Dog tag » de Miklós Szabó

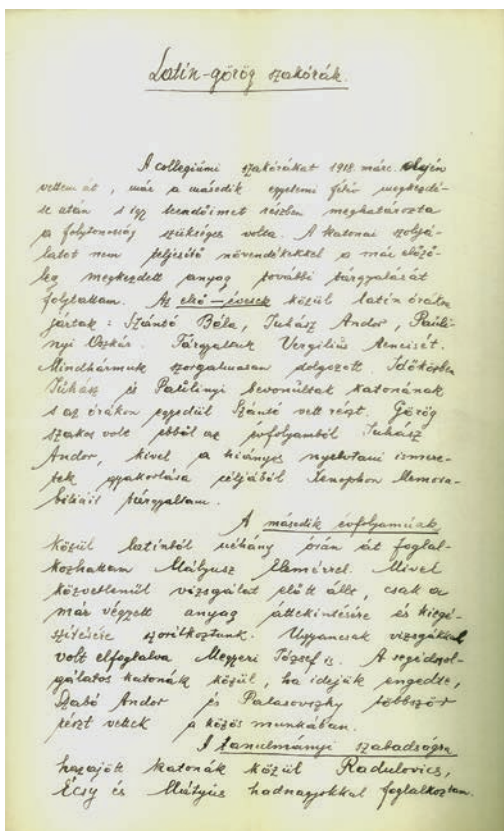
63. (Falon/40) „Eötvös Collegium padlás és fedél idom alaprajz”

(Sur le mur/40) Vue du plan du grenier et de la toiture du Collège Eötvös

64. (III/41) Huszti József jelentése a latin és görög szakórákról az 1917/1918. tanévben Budapest, 1918 júniusa. MDKL 52. doboz 101/2/b. dosszié

(III/41) Compte rendu de József Huszti sur les cours de latin et de grec ancien au cours de l'année académique 1917/1918. Budapest, juin 1918, MDKL, boîte 52, dossier 101/2/b

Az I. világháború jelentős kihívásokat támasztott a Collegiummal szemben. 1914–1918 között az intézet tanárai jelentéseikben arról panaszkodnak, hogy a hallgatókat a harci cselekmények elvonják tanulmányaiktól. 1918 februárjától a tömeges szabadságolások révén azonban nagy számban tértek vissza a katonák. Néhányan közülük képesek voltak a polgári életvitelhez ismét alkalmazkodni, míg mások számára ez nem sikerült teljes mértékben.

Les années de la Première Guerre mondiale représentèrent un défi de taille pour le Collège : entre 1914 et 1918, les professeurs de l'établissement déploraient que des élèves doivent abandonner leurs études en raison des combats. Dès février 1918, grâce aux démobilisations massives, un nombre important de soldats rentrèrent enfin, dont quelques-uns ne réussirent toutefois plus à se réadapter complètement à la vie civile.

65. (III/42) 81/1918. Eötvös Loránd felterjesztése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez 50.000 korona póthitel folyósításáért. Budapest, 1918. november 17. MOL K 636. 85. doboz, 25. tétel, 79. csomó (1920). *(A következő oldalon)*

(III/42) 81/1918. Note de Loránd Eötvös au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes pour lui demander un crédit supplémentaire de 50 000 couronnes. Budapest, le 17 novembre 1918. MOL¹ K 636, boîte 85, article 25, liasse 79 (1920). *(Voir page suivante)*

A világháború a Collegiumtól is komoly áldozatvállalásokat követelt: amellett, hogy a növendékek jelentős része frontszolgálatot teljesített, szigorú takarékosági intézkedéseket kellett bevezetni. Az 1914/1915. tanévben tíz hónapon át 32 beteg katona lábadozott az intézetben, majd az 1916/1917. tanévben az Erdély elleni 1916. augusztusi román támadás miatt 16 menekült családot (összesen 68 főt) szállásolt el a minisztérium az intézet épületében. A menekültek ellátása is jelentősen megterhelte az intézet költségvetését.

La guerre exigea également d'énormes sacrifices de la part du Collège : en plus du fait qu'une partie importante de ses élèves faisaient leur service militaire, des mesures sévères d'économie durent être prises. En outre, au cours de l'année académique 1914-1915, dix mois durant, 32 soldats malades passèrent leur convalescence dans les murs du Collège. En 1916-17, suite à l'offensive roumaine d'août 1916, le ministère logea au Collège 16 familles réfugiées soit 68 personnes au total. Les frais de leur entretien pesaient lourd dans le budget de l'établissement.

¹ Abréviation pour les Archives nationales de Hongrie (*Magyar Országos Levéltár*).

Báró Eötvös József Collegium

81/1918 szám

M A G Y M É L T Ó S Á G U M I N I S Z T E R U R !

A gondjaimra bízott Báró Eötvös József-Collegium szoros kötelességének tekintette, hogy kiadásait a háborus állapotra való tekintetből a lehető legszűkebbre korlátozza. Takarékosagra való törekvése nem volt eredménytelen, amennyiben az 1914/15 és az 1915/16 számadási években közel 53,000 /ötvenháromezer/ koronát sikerült megtakarítás címén az állampénztárba beszállítania. A megtakarítást lehetővé tette az, hogy az ellátandó növendékek száma a két év alatt fokozatosan mintegy egy harmadára csökkent, ellenben megnehezítette a folyton fokozódó általános drágulás és az, hogy 1914/1915 évben 10 hónapon át 32 beteg katona részére lábbadosó otthon tartatott fenn a collegiumban.

A következő 1916/17 évben 16 erdélyi menekült tanár-salád - 68 családdal - volt Nagyméltóságod engedélye alapján a collegiumban elhelyezve, hol lakáson kívül teljes ellátásban is volt részök. Egyesek az 1917 évi január hó végeig vetették igénybe a collegium vendéglátását. Érthető, hogy ily körülmények között a különben várható megtakarítás nem volt elérhető. Ennek az évnek kiadási rovatát rendkívüli kiadásként terheli a központi fűtés megromlása folytán hirtelen beállított vas töltő kályhák 9000 K-át kitevő beszerzési költsége.

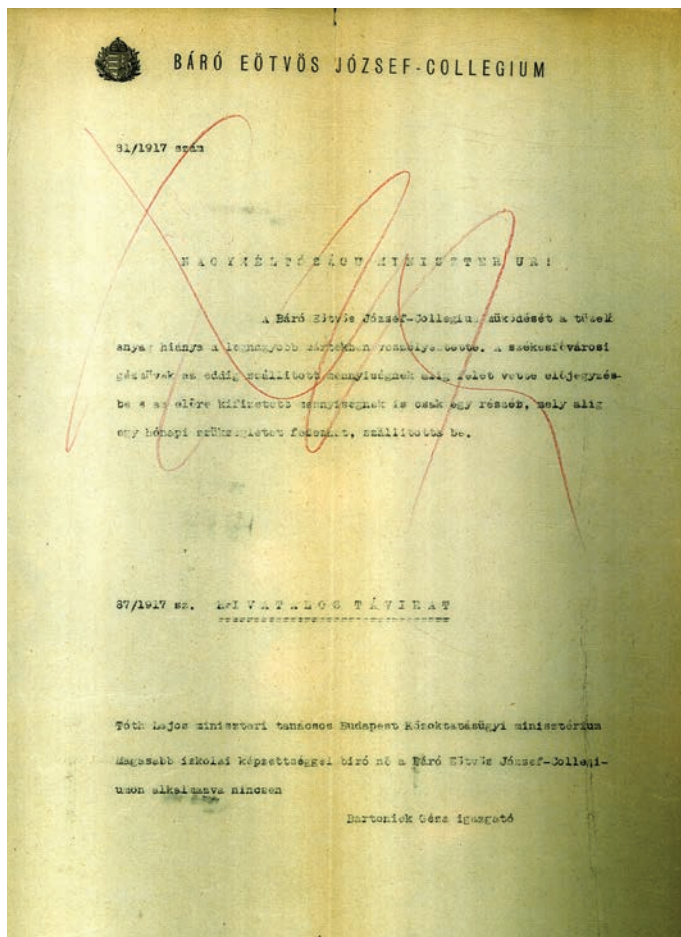
Az 1917/18 év az árak mértéktelen emelkedése ellenére még éppen hiány nélkül volt lezárható. Az 1918/19 gazdasági év egy előre nem látható tétellel, a Junius - augusztus hónapokban létesített pótszemester kiadásával indult meg.

7
KISZÁRTOS LEVELEZÉS
K. SZÜZSÖ

24

66. 81/1917. Bartoniek Géza levele Tóth Lajos miniszteri osztálytanácsoshoz fűtőanyag-ellátással kapcsolatban. Budapest, 1917. október 18. MDKL 50. doboz 96/2. dosszié

81/1917. Lettre de Géza Bartoniek au conseiller ministériel Lajos Tóth au sujet du ravitaillement en combustible pour le chauffage. Budapest, le 18 octobre 1917, MDKL, boîte 50, dossier 96/2

A háború végének közeledtével a közellátási problémák a Collegiumot is elérték. Az intézetnek több alkalommal kellett a VKM-től póthitelt kérnie költségvetésének a fenn tartásához.

Vers la fin de la guerre, le Collège fut aussi frappé de plein fouet par la pénurie généralisée. Il s'adressa à plusieurs reprises au ministère de l'Instruction Publique et des Cultes pour lui demander un crédit supplémentaire en vue de combler les trous de son budget.

67. Fest Sándor jelentése az 1915/1916. évi angol gyakorlatokról. Budapest, 1916. június 8. MDKL 52. doboz 101/2/a. dosszié

Compte rendu de Sándor Fest sur les cours pratique d'anglais de l'année académique 1915-1916. Budapest, le 8 juin 1916, MDKL, boîte 52, dossier 101/2/a

Jelentés az 1915-16. évi angol nyelvi tanfolyamról.

A tanfolyamnak az egész tekintetben igen nyolc tagja volt.

a) Kérdők: Beniguy Andor, Embor Nándor, Kékely György, Puskás István, Béla és Péter Lajos. Ezek közül Kékely György és Embor Nándor hallgatói elmaradtak.

Beniguy Andor és Péter Lajos szeptember havában kezdtek meg angol nyelvi tanulmányaikat. Az alábbi elmaradt előadások után "Hilde egy boldog herceg" (The happy prince) olvasás és a 18. és 19. század prózájából választott néhány szemelvény. A kurzus mindkét hallgatójának a második felét elején be kellett vennie. Beniguy azonban visszatért és két három órában folytatta tanulmányait. A II. felétben Shakespeare Julius Caesar-jának három felvonását fordítottuk magyarra.

Írásos végző alaposabbjait után-jelölték két kezdő: Embor Nándor és Puskás István. A nyelvtani anyagot elővettük és azonnal átértékeltük klasszikus próza olvasására. Adottak néhány műveit és Goldsmith egy kisebb elbeszélését (Distress of an English disabled soldier) fordítottuk magyarra. Mindkét kezdő szorgalmas, haladása dícséretre méltó.

b, Haladók: Gyulai Sándor, Horvát László és Thanóffy Emil. Horvát László még október 16-án vett be, Thanóffy az első felét végig vett részt a kurzuson. A haladók tanulmánya volt: a Spectator legkiválóbb darabjai, Goldsmith "The vicar of Wakefield"-c. elbeszélése és végül Shakespeare "Hamlet"-je. Az elvett eredmények itt is teljesen kielégítő. Gyulai Sándor angol nyelvi ismeretéről sokszor fogja látni láthatni kétszáz tanulmányában.

Budapest, 1916. június 8.

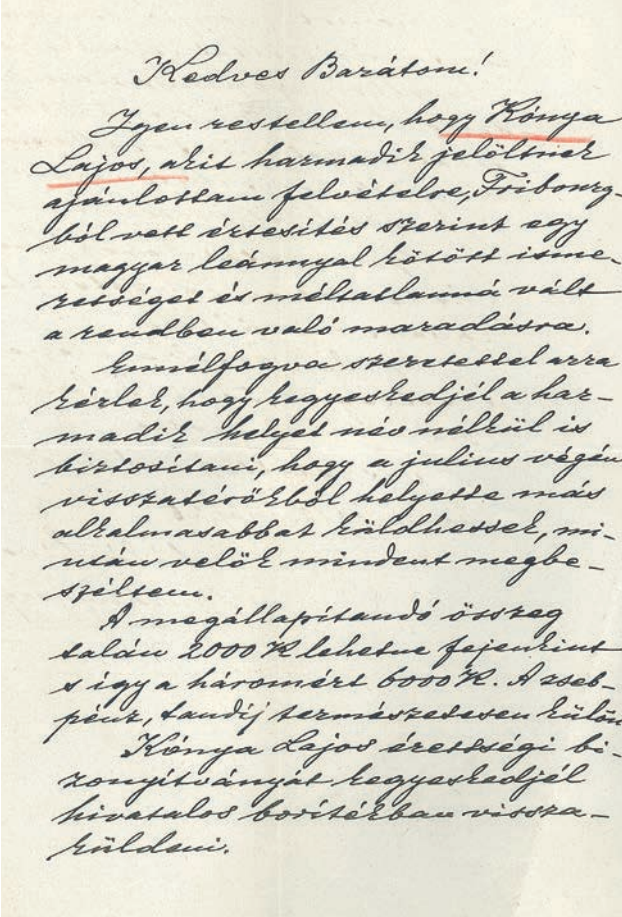
S Fest Sándor
az angol nyelvi tanár.

Az 1915/1916. tanévtől Fest Sándornak köszönhetően új elemként angol szakorák jelentek meg a Collegium képzési rendszerében.

Au cours de l'année 1915-1916, une nouvelle matière, l'anglais, fit son apparition dans la palette éducative du Collège grâce à Sándor Fest : à partir de cette date, les collégiens pouvaient suivre des cours de langue ou de littérature anglaise.

68. Burány Gergely prépost levele Eötvös Lorándhoz Kónya Lajos Vilmos kizárásával kapcsolatban. Csorna, 1912. május 26. MDKL 36. doboz 54/a/2. dosszié

Lettre du prélat Gergely Burány à Loránd Eötvös concernant l'exclusion de Lajos Vilmos Kónya. Csorna, le 26 mai 1912, MDKL, boîte 36, dossier 54/a/2

Kedves Barátom!

Igen restellek, hogy Kónya Lajos, akis harmadik felöltést ajánlottam felvételre, Tribonyból való értesítés szerint egy magyar hölgygel kötött ismeretséges és méltatlanná vált a rendben való maradásra.

Kimmélszova szeretettel arra kérek, hogy kegyeskedjél a harmadik helyet más nélkül is biztosítani, hogy a július végén visszatérőből helyette más alkalmasabbat küldhessél, miután velőel mindent megbeszéltem.

A megállapítandó összeg talán 2000 K lehetne fejenként s így a háromért 6000 K. Azsempéit, landij termékeivel együtt.

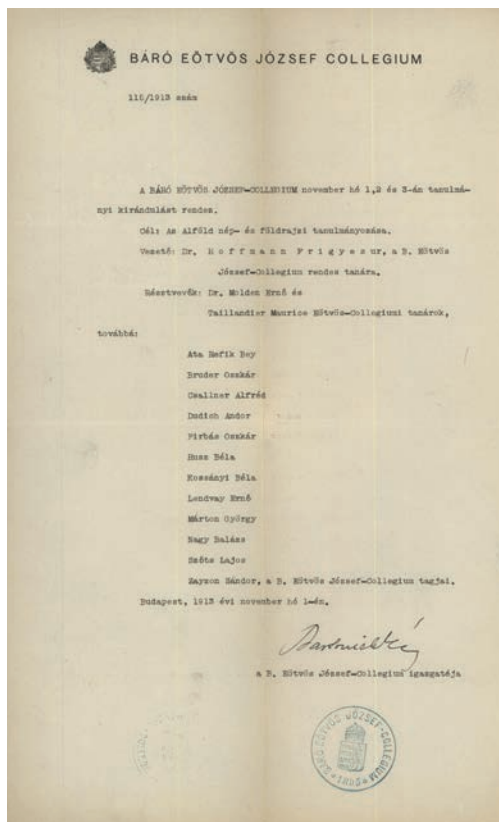
Kónya Lajos érteségi bizonyítványát kegyeskedjél hivatalos borítékban vissza küldeni.

A csornai premontrei kanonokrend 1902 után ismét felvette a kapcsolatot a Collegiummal. Az együttműködést azonban beárnyékolta Kónya Lajos kizárása a rendből, aki korábbi külföldi tanulmányai során bizalmas kapcsolatot létesített egy magyar hölgygel. 1918 áprilisáig a Collegium 26 rendtagot képzett középiskolai tanárrá.

Après 1902, l'ordre des Prémontrés reprit contact avec le Collège, une relation toutefois ternie par le souvenir de l'exclusion de Lajos Kónya, ancien membre de l'ordre, qui avait entretenu, au cours de ses études à l'étranger, des relations intimes avec une Hongroise. Jusqu'en avril 1918, le Collège forma 26 membres de l'ordre en les préparant au professorat.

69. 115/1913. Kirándulás az Alföld nép- és tájféldrajzi tanulmányozása céljából. Budapest, 1913. november 1. MDKL 36. doboz 56. dosszié

115/1913. Excursion en vue d'une étude ethnographique et géographique de la Grande Plaine. Budapest, le 1er novembre 1913, MDKL, boîte 36, dossier 56

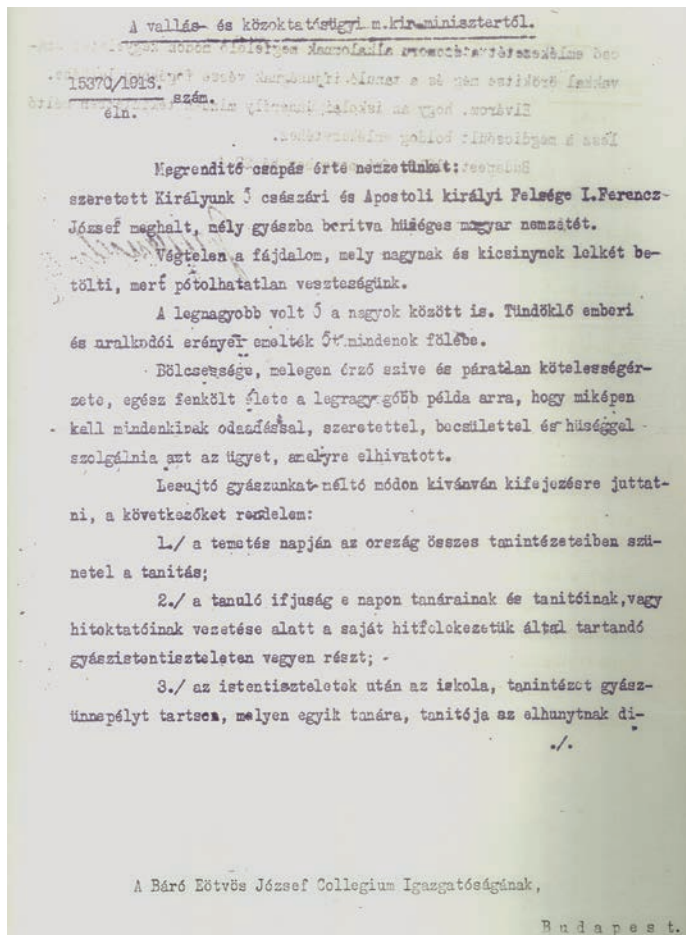

A Collegium gyakran szervezett csoportos kirándulásokat a Buda környéki hegyekbe, időnként távolabbi úticélokot is kiválasztottak. 1898-ban, 1911-ben és 1913-ban a VKM római tanulmányutat is lehetővé tett a növendékek számára. A csoportot Bartoniek Géza, illetve Szabó Miklós vezette. A háború azonban a tanulmányutakat is ellehetetlenítette. A résztvevők névsorában nemcsak Ata Refik – aki az I. világháború előtt az egyetlen török ösztöndíjas volt az intézetben –, hanem a két francia lektor is szerepel.

Le Collège avait l'habitude d'organiser des excursions dans les montagnes entourant Buda ou, de temps en temps, pour des destinations plus lointaines. En 1898, en 1911 et en 1913, grâce au concours du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, des voyages à Rome, sous la direction de Géza Bartoniek et Miklós Szabó, devinrent même possibles. La guerre mit toutefois fin à cette pratique. Au nombre des participants, on retrouve Ata Refik, le seul boursier turc du Collège avant la Première Guerre mondiale, ainsi que les deux lecteurs français.

70. 15370/1916. eln. sz. vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet a Ferenc József halála miatt tett intézkedésekről. Budapest, 1916. november 22. MDKL 50. doboz 96/2. dosszié

15370/1916. Décret du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes sur les mesures prises en raison du décès de l'Empereur François-Joseph. Budapest, le 22 novembre 1916, MDKL, boîte 50, dossier 96/2

Az intézetben tanári ülésen emlékeztek meg az uralkodó haláláról. Bartoniek Gézának a Habsburg-dinasztia iránt érzett hűségét súlyos veszteségei sem tudták megingatni. Egyetlen fia, Emil 1915-ben halt hősi halált, és sorsában több, számára kedves collegista is osztozott.

Lors d'une réunion des professeurs, on évoqua le souvenir du défunt. Les graves pertes subies par Bartoniek (mort glorieuse de son fils Emil en 1915 ainsi que celle de beaucoup d'autres collégiens) n'ébranlèrent toutefois pas sa fidélité envers la dynastie des Habsbourg.

71. (III/43) 98/1918. Memorandum a Collegium igazgatójához a fegyelem megszilárdítása érdekében. Budapest, 1918 decembere. MDKL 51. doboz 98/2. dosszié

(III/43) 98/1918. Mémorandum adressé au directeur du Collège en vue du rétablissement de la discipline intérieure. Budapest, décembre 1918, MDKL, boîte 51, dossier 98/2

Memorandum.

Kéltóságos Igazgató Úr!

A háborús évek a Collegium felét sem vonultak el nyomatalanul. Az ifjúság, megpöccsve a hadból visszatért bajtársakkal, fajtalmatlanul, hogy a Collegiumból hiányzik a régi rend, eltűnt a bajtársias mellem és csökkent a munkatéltség. — Nidőn eshet monorian állapítjuk meg, teljes tudatában vagyunk annak, hogy a háború elősörtben is magában az ifjúságban van, ezzel szemben azonban az emberek és körülmények azok, melyek a fentvártolt okokat előidézték. Míg mi egyénről fogadjuk, hogy minden erőnkkel a régi rend helyreállítását, a bajtársias mellem felelevenítését és a magasztos munkát fogjuk szolgálni, nem hirtelünk semet azok előtt a fogyatékoságok és hiányok előtt, amelyek törökveink pontos teljesítésben gátolnak. — E fogyatékoságok és hiányok megszüntetésére vonatkozó kívánásainkat alapos megfontolás és az egész Collegium egyetértése után Kéltóságodhoz felterjesztjük annak a kérésével, hogy Kéltóságod bold, sokszor tapasztalt atyai józaga nekünk igazságos, jóindulatú és a kor szellemének megfelelő elhatározást fog hoztatítani.

1. A Kéltóság az ifjúsággal szemben nem tanúsítja a megfelelő tekintet. Először is néhány az ifjúságot érte rendelkezés. Így a felszengés, mely korábban az ifjúságot a Collegium hagyományos szeszjé, feltételén szét, hogy valaki állandóan szolgálatot teljesítsen a társalgóban. — Ennek megoldásául gondoltunk, hogy a portás a szolga-lakásba adja a csengőjezt.

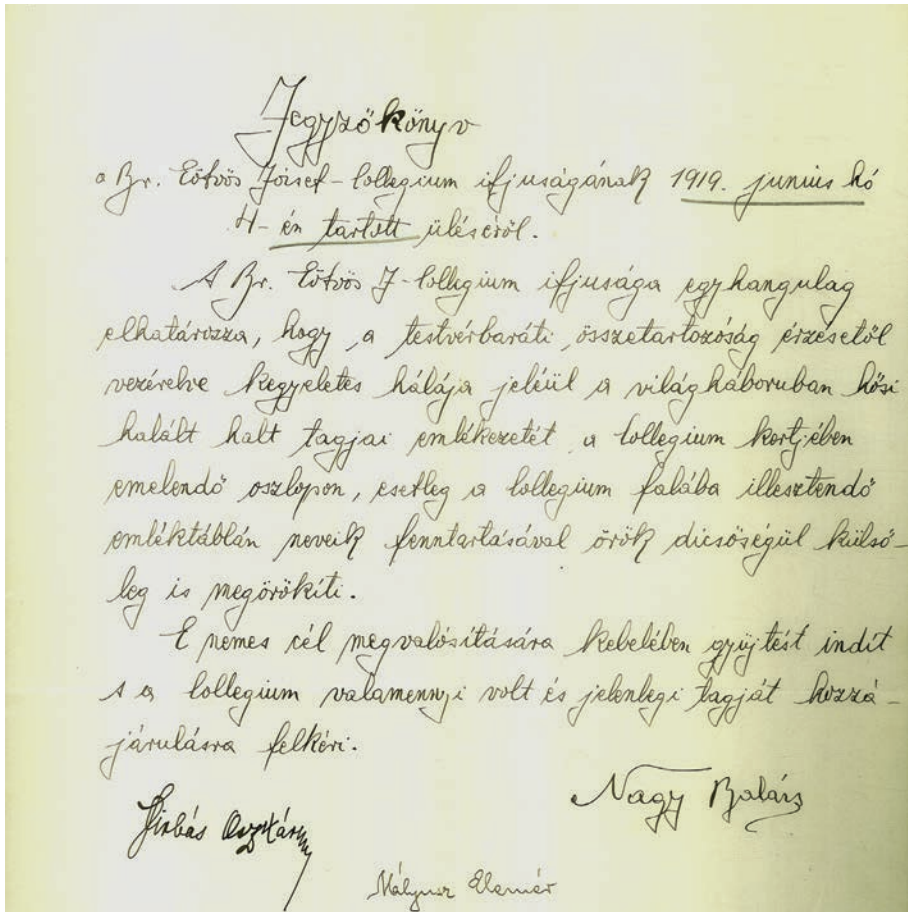
A másik ilyen intézkedés az, hogy a Collegium tagjai portási teendőket végeznek. Gyakran előfordul, hogy a kimaradó szolgaszemélyzetet kell a kapun beengedni, ami a Kéltőségnek binalmalkodásra ad okot. — Kérjük, hogy a kapuműködést elegendő erőtlen a szolgaszemélyzet végezze csak.

A bizonytalan politikai légkör és a súlyos közellátási gondok károsan hatottak a tanulmányi fegyelemre. Emiatt a hazatérő régi collegisták memorandumot intéztek az igazgatósághoz a háború előtti munkarend visszaállításának az érdekében.

Le contexte politique instable et les graves difficultés de ravitaillement avaient un effet néfaste sur la discipline étudiante. C'est ce qui explique que les anciens collégiens, de retour de la guerre, adressèrent un mémorandum au directeur, afin de promouvoir le rétablissement de la discipline intérieure d'avant la guerre.

72. (III/44) Jegyzőkönyv a Collegium ifjúságának 1919. június 4-én tartott üléséről. Budapest, 1919. június 5. MDKL 51. doboz 98/2. dosszié

- (III/44) Protocole de la réunion des jeunes du Collège du 4 juin 1919. Budapest, le 5 juin 1919, MDKL, boîte 51, dossier 98/2

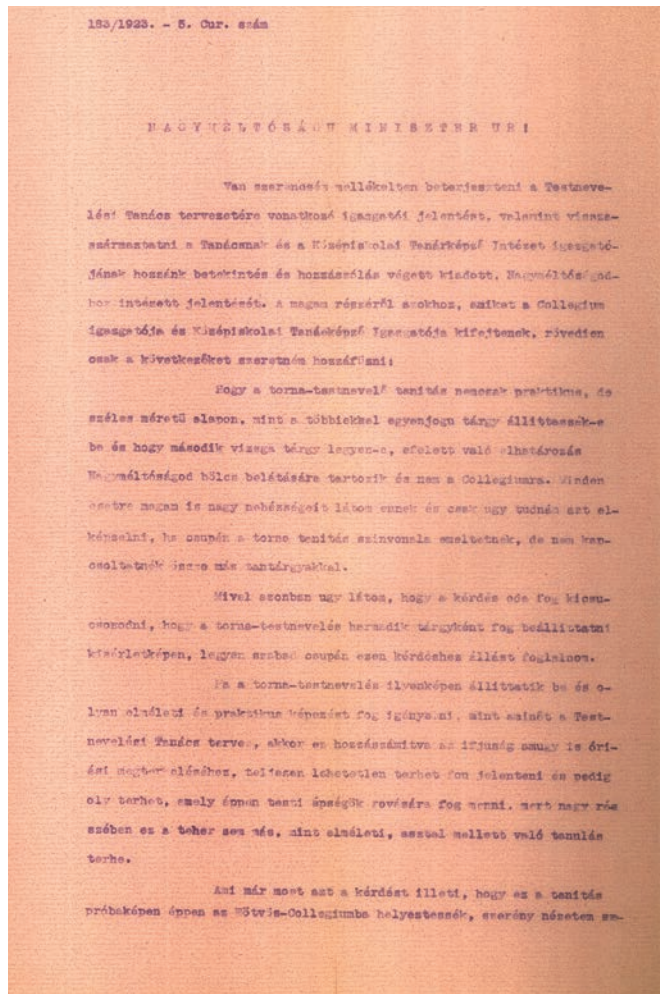

A Collegium öttagú Direktórium a Közoktatásügyi Népbiztosság felszólítására jött létre. Mindvégig együttműködtek Bartoniek Géza igazgatóval, legjelentősebb döntésük az volt, hogy elhatározták: az elesett hősök számára emléktáblát állítanak, az ehhez szükséges adakozást pedig felügyelik.

Le Directoire du Collège, comptant cinq membres, fut formé à la suite d'une requête du Comité populaire de l'Instruction Publique. Il coopéra tout au long de son existence avec Géza Bartoniek et leur décision la plus importante fut celle de la déposition d'une plaque commémorative en hommage aux morts au champ d'honneur. Le Directoire surveilla également la collecte des fonds destinés à la réalisation de ce projet.

73. 183/1923. Cur. sz. Teleki Pál curator felterjesztése a kultuszminiszterhez a Testnevelési Tanács javaslata kapcsán. Budapest, 1923 novembere. MDKL 51. doboz 98/a/1. dosszié

183/1923. Note du curateur Pál Teleki au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes à propos d'une proposition du Conseil d'Éducation sportive. Budapest, novembre 1923, MDKL, boîte 51, dossier 98/a/1

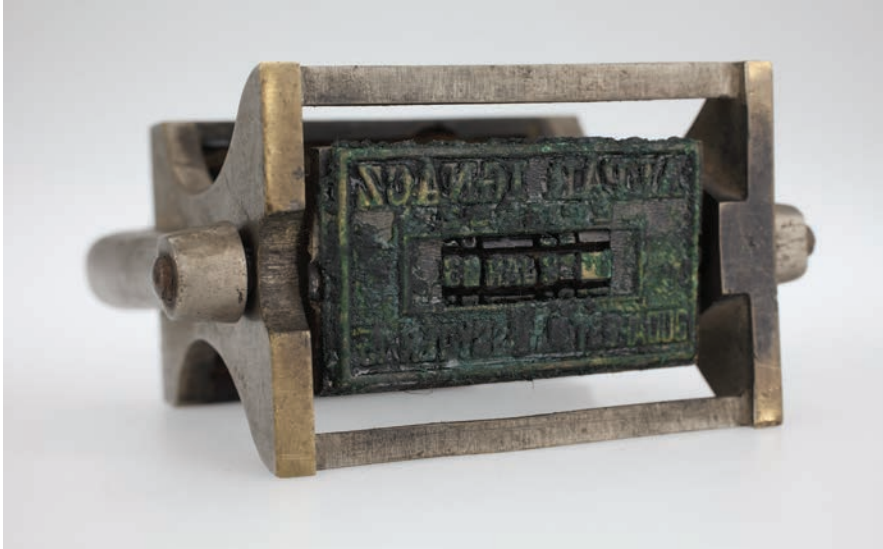

Teleki Pál országos főcserkészként a cserkészisztiztképzést honosította meg a Collegiumban. A Collegium cserkészcsapatának a neve Báró Eötvös Loránd Vencserkészcsapat volt.

Pál Teleki, en tant que dirigeant national des scouts de Hongrie, implanta au Collège la formation d'officiers scouts. L'équipe scout du Collège se dénommait « Équipe vieux scouts Baron Loránd Eötvös ».

74. (III/45) A Collegium naptári bélyegzője

(III/45) Tampon dateur du Collège

75. (III/46) A Collegium kis bélyegzője

(III/46) Petit tampon du Collège

76. (III/47) Gyomlay Gyula-émlékplakett

(III/47) Médaille commémorative en hommage à Gyula Gyomlay

77. (III/48) A Collegium nagy bélyegzője

(III/48) Grand tampon du Collège

IV.

A COLLEGIUM AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ UTÁN:
VÁLSÁGOK ÉS KIHÍVÁSOK

1919–1927

LE COLLÈGE EÖTVÖS
APRÈS LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE :
CRISES ET DÉFIS
DE 1919 À 1927

A curator, Eötvös Loránd halála jelentős veszteséget jelentett az intézet számára. Közéleti tekintélye már nem szabhatott gátat azoknak az elképzeléseknek, amelyeket 1918 novemberében Balassa József dolgozott ki a tanárképzés átalakítására. A Tanácsköztársaság időszakában Balassa terveinek megfelelően a Collegiumot Lukács György közoktatásügyi népbiztos helyettes a Középiskolai Tanárképző Főiskolába olvasztotta be.

A kommunista diktatúra bukását követően Haller István kultuszminiszter Teleki Pált kérte fel a curator feladatok ellátására. Teleki elérte Bartoniek Géza váratlan nyugdíjazásának a felfüggesztését, 1923-ban új, végleges szervezeti szabályzatot alkotott, és kölcsönös engedelményeket tartalmazó javaslatával lezárta a tanárképző intézet és a Collegium között támadt jogvitát, amely az 1924: XXVII. törvény hatására keletkezett. Mindez azonban komoly következményekkel járt: az intézet tanulmányi önrendelkezése lényegében megszűnt, betagozódott az ekkor létrejött új tanárképzési intézményrendszerbe, így sorsa ezzel a rendszerrel fonódott össze. A 7000/1925. (XI. 6.) m. e. rendelet gazdasági szempontból is súlyos csapást jelentett: a Collegium tanári állásait a tanárképző intézet státuszaival vonták össze, így a főiskolai jelleg is kérdésessé vált.

Az utolsó háborús évfolyam az 1926/1927. tanévben távozott a Collegiumból, ekkor érték el a tanulmányi eredmények ismét a békeévek színvonalát.

La disparition du curateur Loránd Eötvös fut une grande perte pour le Collège. Sa renommée ne pouvait plus mettre un frein à la réalisation des projets conçus en novembre 1918 par József Balassa, en vue d'une réforme de la formation des professeurs. Pendant la période de la République des Conseils, conformément aux idées de Balassa, le Collège Eötvös fut intégré à l'École de formation des professeurs du secondaire par György Lukács, alors chargé de l'Instruction Publique au sein du gouvernement.

Après la chute de la dictature communiste, le ministre de l'Instruction Publique István Haller nomma Pál Teleki au poste de curateur. Celui-ci réussit à faire révoquer la mise à la retraite injustifiée de Géza Bartoniek. C'est lui aussi qui rédigea la version définitive du règlement intérieur en 1923 et parvint à régler le litige qui opposait le Collège Eötvös et l'École de formation des professeurs à la suite de la loi XXVII de 1924. Le prix de tous ces succès ne fut toutefois pas des moindres : le Collège Eötvös fut obligé d'établir ses programmes d'études en concertation avec les nouveaux établissements de formation des professeurs alors qu'il avait jusque-là joui d'une totale indépendance à ce sujet. Le décret n°7000 du 6 novembre 1925, en fusionnant les postes d'enseignant du Collège Eötvös et ceux de l'École de formation des professeurs, remet en même temps en question le statut d'école supérieure dont jouissait jusqu'alors l'établissement.

La dernière promotion ayant connu la guerre quitta l'établissement à la fin de l'année académique 1926/1927, année qui voit également une nette amélioration des résultats aux examens universitaires, car le niveau atteint est comparable à celui qui avait cours avant la guerre.

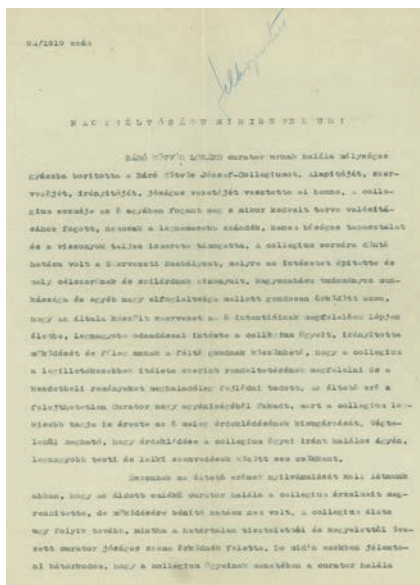
78. (Falon/49) A Báró Eötvös József Collegium építkezése. Oldalhomlokzat

(Sur le mur/49) Travaux de construction du Collège « Baron József Eötvös ». Façade latérale

79. (IV/50) Bartoniek Géza igazgató jelentése az Eötvös Loránd curator halála utáni helyzetről. Budapest, 1919. szeptember 16. MDKL 88. doboz 185/6. dosszié

(IV/50) Rapport du directeur Géza Bartoniek sur la situation après le décès du curateur Loránd Eötvös. Budapest, le 16 septembre 1919, MDKL, boîte 88, dossier 185/6

Az I. világháborút követően a Collegiumot több súlyos csapás is érte. Ezek közül a legjelentősebb egyik alapítójának, Eötvös Lorándnak a halála. A curatori tisztség ideiglenes megüresedésével az intézet körüli politikai egyetértés is felbomlott, és ez a kiélezett politikai körülmények között a Collegium pusztá létét is fenyegette.

Après la Première Guerre mondiale, le Collège subit d'importantes pertes, dont la plus grave fut la disparition d'un de ses fondateurs, Loránd Eötvös. Le poste de curateur resta temporairement vacant, ce qui entraîna la fin du consensus politique autour du Collège qui, dans la situation politique délicate de l'époque, fut dès lors menacé de dissolution.

80. (IV/51) A Collegium tanárai és hallgatói 1926-ban. Középen Bartoniek Géza, jobbján Teleki Pál

(IV/51) Professeurs et élèves du Collège en 1926. Au milieu de la photo, Géza Bartoniek, à sa droite, Pál Teleki

81. 65889/1919. A Közoktatásügyi Népbiztosság levele Bartoniek Géza igazgatóhoz V. fizetési osztályba való kinevezéséről. Budapest, 1919. április 15. MDKL 38. doboz 63. dosszié. (A következő oldalon)

65889/1919. Lettre du Comité populaire chargé de l'Instruction Publique au directeur Géza Bartoniek sur son classement dans la catégorie de paiement V. Budapest, le 15 avril 1919, MDKL, boîte 38, dossier 63. (Voir page suivante)

Bartoniek Gézát 1919 áprilisában átsorolták az V. fizetési osztályba, a „méltóságosok” rendjébe. Ide tartoztak az egyetemi tanárok, minisztériumi tanácsosok, ítélőtáblai tanácselnökök, közigazgatási bírók. A kinevezés precedenst teremtett, ezt követően a későbbi igazgatók is igyekeztek az V. fizetési osztályt elérni, és az intézet főiskolai jellegének bizonyosságát látták a magas kinevezés elnyerésében.

En avril 1919, Géza Bartoniek passe dans la catégorie de paiement V, celle des « dignitaires », à laquelle appartenait les professeurs d'université, les conseillers ministériels, les présidents de chambre de la Cour d'appel, les juges de la juridiction administrative. Cette décision fit jurisprudence et à partir de là, les autres directeurs cherchèrent également à être classés dans cette catégorie qui exprimait, à leurs yeux, la reconnaissance du statut d'école supérieure de l'établissement qu'ils dirigeaient.

19)

A közokt. némbiztosnak jelen kelet és ügysz.a. a IX.ker.állampénztárhoz intézettrendel etének mása:

Bartonic Géza dr. Br. Eötvös József Collegiu-
mi igazgató az 1919 évi február 16-án 17519 sz.a.kelt
rendelettel az V.fizetési osztályba 1918 évi december 31-
től kezdődő érvénnyel kinevezetvén, utasítom az állampénz
tárt, hogy nevezettnek évi 5000 K fizetését, évi 3000 K
személyi pótlékát és évi 2000 K külön szem . pótlékát 1918
évi december hó végével állandóan ^{szüntesse} meg s ezen illetmények
helyett részére 1919 évi január hó 1-től kezdve évi nyolc-
ezer /8000/ K fizetését, évi kettőezer /2000/K személyi
pótlékot előleges havi részletekben nevezettnek kellően
bélyegelt nyugtáira fizessen ki s tárcám terhére a fent
megjelölt alnaplóban kiadáskép számoljon el.

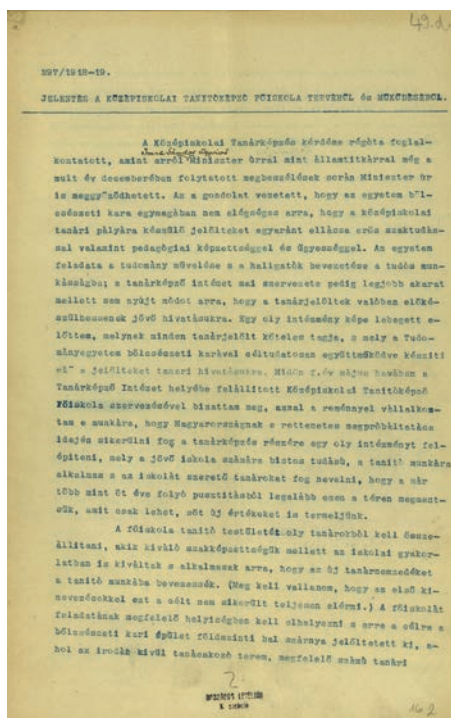
A másolat hitelül:

Amiált

82. (IV/52) 297/1918/1919. Balassa József jelentése a Középiskolai Tanítóképző Főiskola tervéről és működéséről. Budapest, 1919. augusztus 11. MOL K 636. 49. doboz, 25. tétel (1919)

(IV/52) 297/1918-1919. Rapport de József Balassa sur son projet concernant la création et le fonctionnement de l'École supérieure de formation des professeurs pour le secondaire. Budapest, le 11 août 1919, MOL K 636, boîte 49, article 25 (1919)

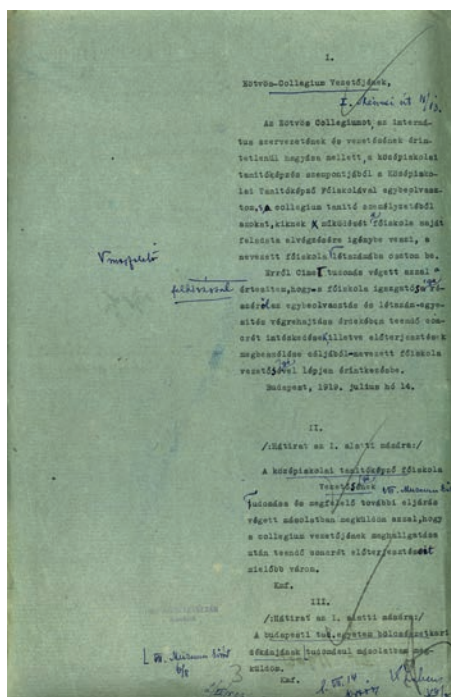

Balassa József 1918 novemberében kezdte meg működését a VKM-ben. Tervezetet dolgozott ki a polgári demokratikus forradalom által létrehozott kormányzat számára a tanárképzés átalakításáról. Ebben a Collegiumot össze akarta vonni a felállítandó Középiskolai Tanárképző Főiskolával, amely az egyetem bölcsészeti karától formálisan leválasztva működött volna. Az elképzelést a Tanácsköztársaság Közoktatásügyi Népbiztossága átvette és végre is hajtotta.

József Balassa commença son activité au sein du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes en novembre 1918. C'est pour le gouvernement révolutionnaire populaire démocratique qu'il élabora un projet de réforme sur la formation des professeurs. Dans ce projet, il proposait d'intégrer le Collège à une future « École supérieure de formation des professeurs », qui aurait été indépendante de la Faculté des Lettres. Cette idée fut retenue et réalisée par le Comité populaire de la République des Conseils, chargé de l'Instruction Publique.

83. (IV/53) 159.085 VI/. 1. osztály. Lukács György népbiztoshelyettes az Eötvös Collegium beolvasztása tárgyában. Budapest, 1919. július 14. MOL K 636. 49. doboz, 25. tétel (1919)

(IV/53) 159.085 VI/.1. György Lukács vice-commissaire du peuple au sujet de l'intégration du Collège Eötvös. Budapest, le 14 juillet 1919, MOL K 636, boîte 49, article 25 (1919)

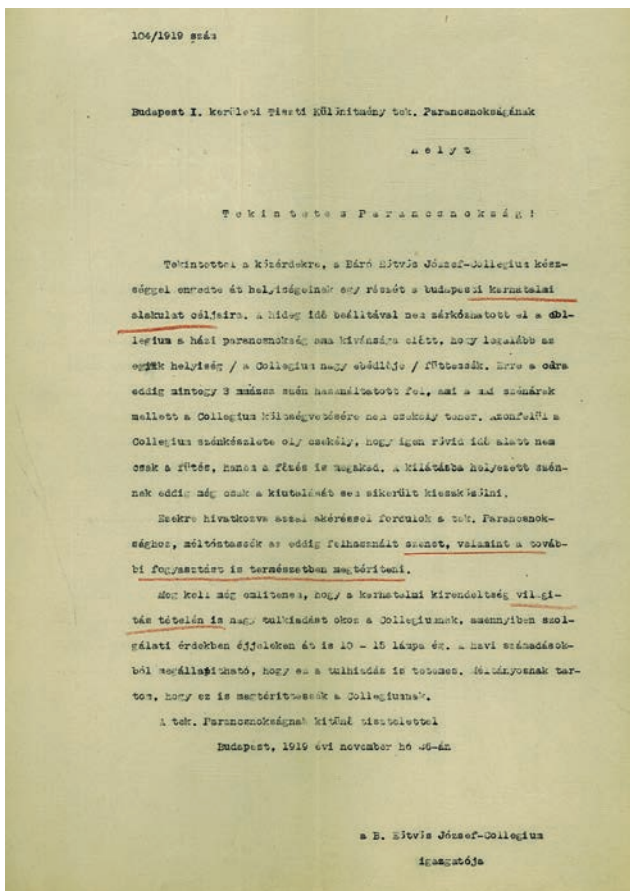

A végrehajtást Lukács György népbiztoshelyettes vállalta magára, aki 1919 júliusában a Collegiumot a Középiszkolai Tanárképző Főiskolába olvasztotta. Költségvetését és tanszemélyzetét megvonta. Ez lényegében az intézet felszámolását jelentette. Az intézkedést azonban a diktatúra 1919. augusztus 1-jei bukása miatt már nem lehetett végrehajtani. Az események jól mutatják a 20. századi politikai rendszerváltások sajátosságait: a társadalmi ellátórendszerek mindegyike, így az oktatás is a politikai döntéshozók akaratának van kiszolgáltatva.

C'est le vice-commissaire du peuple György Lukács qui se charge d'exécuter le projet en juillet 1919 en intégrant le Collège à l'École de formation des professeurs pour le secondaire : il coupe le budget du Collège et renvoie les professeurs, ce qui équivaut à la suppression de l'établissement. Cependant, la chute de la dictature, le 1er août 1919, ne lui laisse pas le temps d'appliquer ces mesures. Cela illustre en même temps très bien une des caractéristiques des changements de régime au cours du XXe siècle : tous les secteurs du service public sont à la merci des décideurs politiques.

84. 104/1919. Bartoniek Géza levele a Budapesti I. kerületi Tiszti Különítmény tek. Parancsnokságának. Budapest, 1919. november 26. MDKL 88. doboz 185/4. dosszié

104/1919. Lettre de Géza Bartoniek au Bureau de commandement du détachement d'officiers du 1er arrondissement. Budapest, le 26 novembre 1919, MDKL, boîte 88, dossier 185/4

A proletárdiktatúrát követően több helyiséget a Nemzeti Hadsereg tiszti különítményei foglaltak le saját céljaikra az intézetben. Tóth Lajos VKM-államtitkár közbenjárására a különítményesek 1919 decemberével távoztak, mivel az újrainduló oktatást meglehetősen hátráltatták.

Après la chute de la République des Conseils, ce sont les détachements d'officiers de l'Armée nationale hongroise qui occupent plusieurs des locaux de l'établissement. Grâce à l'intervention de Lajos Tóth, secrétaire d'état au sein du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, ils quittent le Collège en décembre 1919, car leur présence dans le bâtiment rendait l'organisation des cours plus difficile après la reprise de l'enseignement.

85. Az 1920. május 1-jei tanári értekezlet jegyzőkönyve. MDKL 54. doboz 102/a. dosszié

Protocole de la réunion des professeurs du 1er mai 1920. MDKL, boîte 54, dossier 102/a

A Bardi Kótvás József Collegium tanári értekezletének jegyzőkönyve.
1920. máj. 1-én tartott tanári értekezletének jegyzőkönyve.

Teljesítmények: Bartosich József igazgató, mint az értekezlet vezetője, Dr. Hoffmann Frigyes, Dr. Horvath tanár, Dr. Szabó Miklós, Dr. Huszti József, Dr. Eckhardt Sándor, Collegiumi tanárok, Dr. Lukács Pál a coll. hn beosztott köznevelési tanár, mint jegyzőkönyv vezető.

1.) Igazgatóhelyenti, hogy a m. kir. vallás és közoktatásügyi ministerium 1920. évi 1436. élm. sz. rendeletével elrendelt hivatali esküt letételre a fenti rendelet értelmében a tanári kartól az esküt kéresem.

A tanári kar az esküt leteszi.

2.) Az ér. aintan az igazgató a collegium igazgaltatásának kérdéseit.

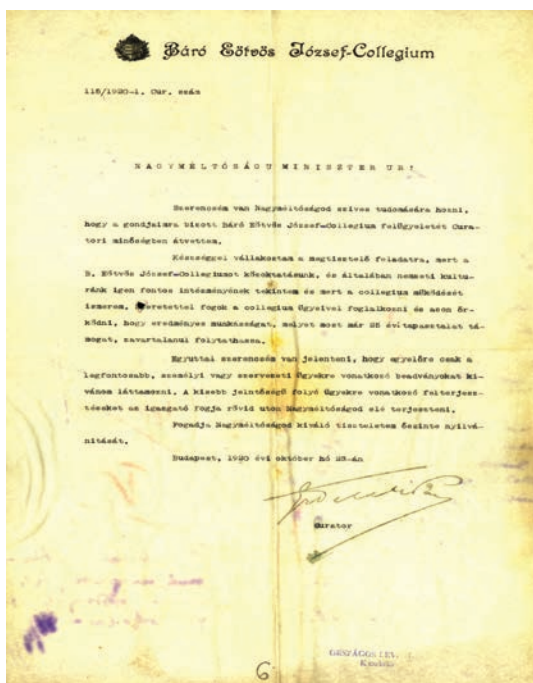
a) Saját igazolására kimondottan a vallás és közoktatásügyi mininterhez a collegiumnak a proletárdiktatúra alatti állapotát ismeretű intézkedést, melyből kitűnik, hogy a collegium ~~személy~~ belső viszonyait.

Az intézet tanárai igazolták a tanácsköztársaság időszakára alatti tevékenységüket. Egyetlen tanár sem járatta le magát politikailag. Többségük vidékre utazott, és passzívan várta a rendszer bukását.

Les professeurs rendent compte de leur activité pendant la République des Conseils. La plupart d'entre eux étaient partis à la campagne, où ils attendirent la chute du système. Aucun d'entre eux ne se discrédita politiquement.

87. (IV/54) 115/1920–1. Cur. szám. Teleki Pál levele Haller István kultuszministerhez a curatorri feladat betöltéséről. Budapest, 1920. október 23. MOL K 592. 143. csomó, 18. tétel (1920)

(IV/54) 115/1920–1. Lettre de Pál Teleki au ministre de l'Instruction Publique István Haller au sujet du poste de curateur. Budapest, le 23 octobre 1920, MOL K 529, liasse 143, article 18 (1920)

Teleki Pál kinevezését Bartoniek Géza igazgató kifejezett örömmel fogadta, mert jól tudta, hogy az ellenforradalmi politikai rendszer kiemelkedő alakja, legitimista és emellett elismert tudós. Személye biztosítékot jelenthetett a politikai jellegű támadások megszűnésére, illetve a Collegium önrendelkezésének a megőrzésére. Teleki Pál a haláláig, 1941. április 3-ig töltötte be a curatorri tisztséget, tevékenysége azonban jelentősen eltért elődjétől: Eötvös szinte napi kapcsolatban volt az intézettel, Teleki viszont csupán a legszükségesebb esetekben élt a minisztérium felé felterjesztéssel. A napi ügyek irányítását Bartoniek Géza igazgatóra bízta.

Le directeur Géza Bartoniek accueille la nouvelle de la nomination de Pál Teleki au poste de curateur avec une grande joie, car il le sait légitimiste, figure éminente de l'opposition à la révolution populaire, mais aussi scientifique renommé. Sa personne était à la fois garantie de l'indépendance du Collège et gage contre les éventuelles attaques politiques qu'il pouvait subir. Teleki occupa ce poste jusqu'à sa mort, le 3 avril 1941. Sa philosophie diffère sur plusieurs points de celle de son prédécesseur : alors qu'Eötvös entretenait une relation avec l'établissement au niveau quotidien, Teleki n'intervenait que pour des notes d'importance particulière à adresser au ministère. La gestion quotidienne de l'établissement était confiée au directeur Bartoniek.

88. (IV/55) Nehéz időkben. Az alapítás 25. évfordulóján, a trianoni traumát követően francia vendégek a Collegiumban

(IV/55) Une époque difficile. Le 25e anniversaire de la fondation du Collège, avec des invités français après les événements traumatisants de Trianon

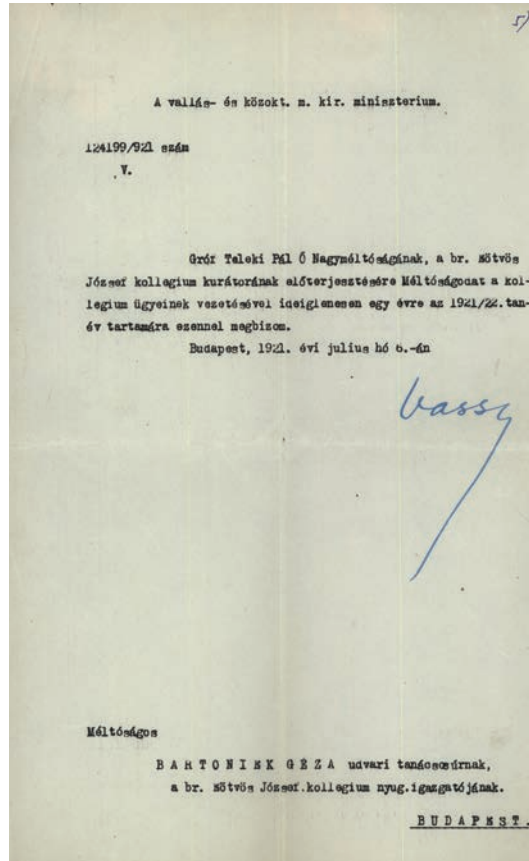
89. (IV/56) Collegisták a „dögész” könyvtárban

(IV/56) Collégiens dans la bibliothèque de sciences naturelles

90. (IV/57) 124199/1921. V. sz. VKM-leirat Bartoniek Géza ideiglenes igazgatói megbízásáról. Budapest, 1921. július 6. MDKL 38. doboz 63. dosszié

(IV/57) 124199/1921. V. du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes au sujet de la nomination temporaire de Géza Bartoniek au poste de directeur. Budapest, le 6 juillet 1921, MDKL, boîte 38, dossier 63

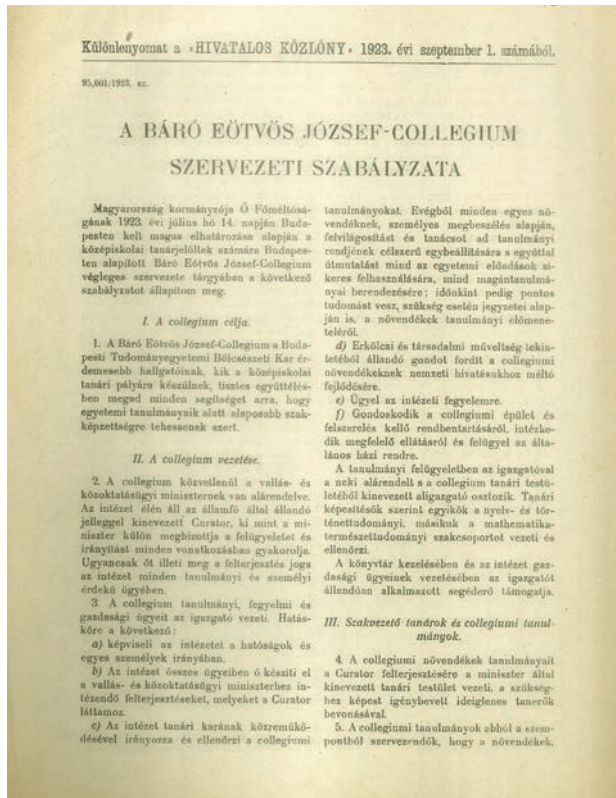

Teleki Pál politikai tekintélyére már 1921 júniusában szükség volt, amikor a VKM Bartoniek Géza igazgatót váratlanul nyugdíjazta. Telekinek nem állt érdekében Bartoniek menesztése, így az intézet stabilitásának megőrzése érdekében előbb elérte, hogy ideiglenes megbízást kapjon, majd további intézkedésig 1922 augusztusában ismét véglegesítették.

L'autorité politique dont jouissait Pál Teleki était d'une importance décisive pour le Collège : la preuve en est, entre autres, la manière dont Teleki parvint à faire annuler la mise à la retraite injustifiée de Géza Bartoniek en juin 1921. Le départ de Bartoniek desservait les intérêts de Teleki qui, soucieux de stabiliser la situation de l'établissement, profita de son poids politique pour obtenir d'abord une nomination temporaire puis, dès août, une nouvelle titularisation de Bartoniek au poste de directeur.

91. (IV/58) A Báró Eötvös József Collegium Szervezeti Szabályzatának szövege, amely a Hivatalos Közlöny 1923. szeptember 1-jei számában jelent meg. 50. doboz 95/a. dosszié

(IV/58) Règlement intérieur du Collège Baron József Eötvös, paru dans le Journal Officiel du 1er septembre 1923, MDKL, boîte 50, dossier 95/a

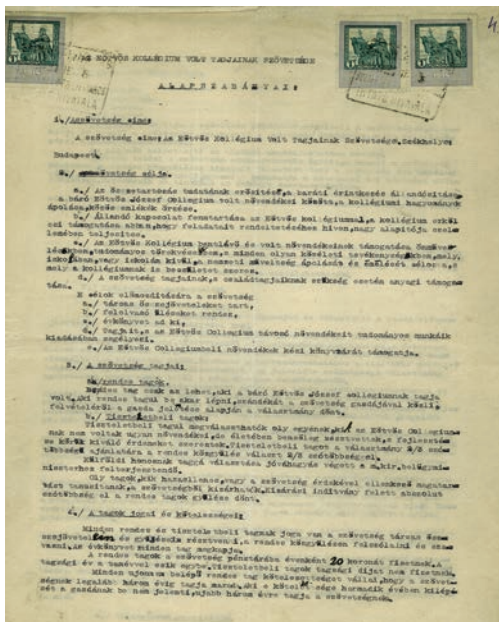

A szervezeti szabályzat a korábbihoz képest két pontban módosult. Egyfelől a személyi felterjesztéseket a curator kizárólagos jogkörébe utalták. Másfelől a Collegium korábbi szabályzata – miszerint a tanárok az intézethez ideiglenesen voltak beosztva – a következőképpen alakult át: a szakvezetést a miniszter által véglegesen kinevezett rendes és ideiglenes megbízással ellátott tiszteletdíjas tanárok látják el.

Le Règlement intérieur fut modifié par rapport au précédent sur deux points majeurs. Cette nouvelle version prévoyait que les propositions concernant le personnel relèvent uniquement de la responsabilité du curateur. D'après l'ancien règlement, les professeurs n'étaient détachés au Collège que temporairement, tandis que le nouveau règlement permettait d'employer des professeurs permanents, titularisés comme tels par le ministère. Ces derniers étaient secondés par des professeurs non titularisés, ayant des contrats à durée déterminée, travaillant à la tête des groupes de travail créés en fonction des domaines de spécialité.

92. Felterjesztés az Eötvös Collegium Volt Tagjainak Szövetségének alapszabályzata ügyében a magyar kir. belügyminiszterhez. Budapest, 1921. november 17. MDKL 83. doboz 163/1. dosszié

Note au sujet des statuts de l'Amicale du Collège Eötvös au ministère royal de l'Intérieur. Budapest, le 17 novembre 1921, MDKL, boîte 83, dossier 163/1

A VKM-mel való kapcsolatok mélypontja (a Collegium 25 éves fennállása alkalmából tartott *Te Deum*ra nem hívták meg a minisztert), illetve Bartoniek Géza váratlan nyugdíjazása miatt jött létre az Eötvös Collegium Volt Tagjainak Szövetsége, amely egyszerre tűzte zászlajára a Collegium egykori növendékei között a baráti kapcsolatok és hagyományok ápolását, az aktív collegisták tudományos munkájának segítését és az intézet politikai támadásokkal szembeni védelmét. A szervezetet a Belügyminisztérium bejegyezte, első elnöke Gombocz Zoltán lett, munkáját Horváth János alelnökként, Szabó Miklós jegyzőként, Lukcsics Pál pedig „gazdaként”, azaz pénzügyi felügyelőként segítette.

L'Amicale des Anciens Élèves du Collège voit le jour du fait que les relations entre le Collège et le ministère de l'Instruction Publique et des Cultes sont au point mort (le ministre n'a pas été invité au *Te Deum* organisé pour fêter les 25 ans de l'établissement) et à cause de la mise à la retraite soudaine de Bartoniek. Sa mission : entretenir les relations d'amitié et les traditions qui unissaient les anciens élèves, soutenir les élèves actuels du Collège dans leurs études et leur travail scientifique, protéger l'établissement contre les attaques politiques. L'association fut enregistrée auprès du ministère royal de l'Intérieur, avec Zoltán Gombocz comme premier président, János Horváth au poste de président adjoint, Miklós Szabó comme notaire et Pál Lukcsics comme trésorier.

93. 1924: XXVII. tc. 1–9. § a középiskolai tanárok képzéséről és képesítéséről

Loi de 1924, art. XXVII, § 1-9 sur la formation et les diplômes des professeurs du secondaire

1924. évi XXVII. törvénycikk

a középiskolai tanárok képzéséről és képesítéséről

I. FEJEZET

A középiskolai tanárok képzése

„1. § A középiskolai elméleti tanárképzés elsősorban a tudományegyetemek bölcsészeti karának feladata, mely a vallás- és közoktatásügyi miniszter felügyelete alatt tartozik gondoskodni arról, hogy a bölcsészethallgató négy évi egyetemi tanfolyamának tartama alatt szaktudományának minden ágazatával kellő sorrendben megismerkedhessék. A bölcsészeti kar e munkájának kiegészítése céljából a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter a tudományegyetemek mellett egy-egy középiskolai tanárképzőintézetet szervez.

2. § A tanárképzőintézet élén áll: az elnök (egyetemi nyilvános rendes tanár) és a tanárképzőintézet tanári testületéből alakított igazgatótanács. Az elnököt és az igazgatótanács tagjait meghatározott időtartamra a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezi ki.

3. § A tanárképzőintézet tanári testülete áll az egyetemeknek (illetve műegyetemnek) azon nyilvános rendes és rendkívüli tanáraiból, akik az igazgatótanács megbízása alapján előadások és gyakorlatok tartására vállalkoznak, továbbá az intézet igazgatótanácsának javaslata alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter által a szükséghez képest meghívott egyetemi, műegyetemi magántanárokból, fő- és középiskolai tanárokból (igazgatókból).

4. § Az 1883. évi XXX. tc. 61. §-ának 2. pontja akként módosítottatik, hogy középiskolai tanárságra képesítést csak az nyerhet, aki igazolja, hogy szabályszerű egyetemi (műegyetemi) tanulmányai során a középiskolai tanárképzőintézetnek négy éven át tagja volt és ezen idő alatt a vallás- és közoktatásügyi miniszter által a tanárképzőintézet igazgatótanácsának meghallgatása után az egyes szakcsoportokra nézve kijelölt egyetemi (műegyetemi), úgyszintén tanárképzőintézeti előadásokban és gyakorlatokban eredményesen részt vett.

Hogy ez a követelmény mily mértékig korlátoztassék azokra a tanárjelöltekre, kik másnemű hazai főiskolákon, főiskolai intézményekben vagy külföldi egyetemeken (főiskolákon) végezték, illetőleg végzik tanulmányaikat vagy tanulmányaiknak egy részét, a tanárképzőintézet igazgatótanácsának meghallgatásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg. A miniszternek ez a rendelete csak a törvényhozás útján változtatható meg.

5. § Azokra az egyetemi (műegyetemi) hallgatókra nézve, akik középiskolai tanári vizsgálatot nem tesznek, úgyszintén azon egyetemi (műegyetemi) előadások hallgatására és azon gyakorlatokra nézve, melyek a tanárképzőintézet tagjai számára kijelölt előadások és gyakorlatok kereteit meghaladják, az 1848. évi XIX. tc. 2. §-ának idevágó rendelkezése továbbra is érvényben marad.

6. § Az 1883. évi XXX. tc. 61. §-ának 3. pontja akként módosul, hogy kivétel nélkül minden tanárjelölt kimutatni tartozik, hogy a főiskolai tanfolyam elvégzése után még legalább egy évet valamely nyilvános középiskolában, elsősorban a tanárképzőintézettel kapcsolatos gyakorlati középiskolában, a végrehajtási rendeletben szabályozandó tanítási gyakorlattal töltött.

A tanárképzőintézetek székhelyén gyakorlóiskolák állítandók fel. Addig is, míg ilyenek fel nem állíthatók, a helybeli középiskolák fenntartói tartoznak megengedni, hogy középiskoláik gyakorlati tanárképzés céljaira igénybe vehetők legyenek.

7. § A 4. § rendelkezései nem alkalmazhatók azokra a tanárjelöltekre, kik e törvény életbeléptetése előtt kezdték meg a tanári képesítés feltételül kiszabott egyetemi (műegyetemi), illetve másnemű főiskolai tanulmányaikat.

8. § Az egyetemek mellett szervezett középiskolai tanárképzőintézetek részletes szabályzatát a vallás- és közoktatásügyi miniszter külön rendelettel állapítja meg.

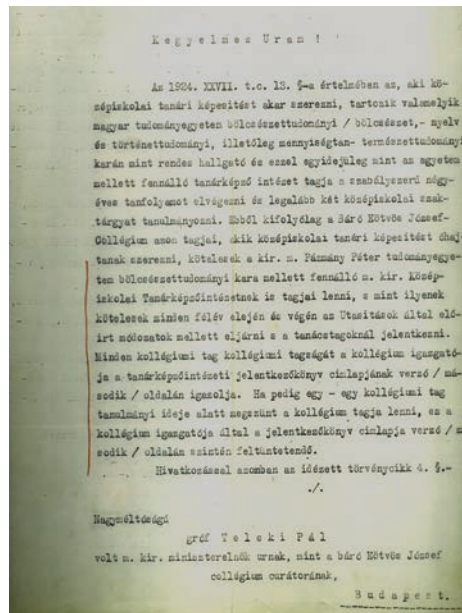
9. § A tanárképzőintézetek székhelyén tanárjelöltek ellátására egy-egy internátus állítandó fel. Addig is, míg ilyenek fel nem állíthatók, egyéb, a közoktatásügyi tárcától fenntartott vagy segélyezett egyetemi internátusok keretében külön kell gondoskodni tanárjelöltek ellátásáról.”

A magyar középiskolai tanári hivatás fejlődése ennek a jogszabálynak köszönhetően jutott nyugvópontra. A jogalkotó azt a tanárképzési modellt terjesztette ki az ország többi tudományegyetemére, amely 1899-re épp az Eötvös Collegium létrejöttével a budapesti tudományegyetemen kialakult. A miniszteri indoklás *expressis verbis* kimondta, hogy a törvény 9. §-a által meghatározott tanárképző internátusokat az Eötvös Collegium mintájára kell megszervezni, amely már 29 éve komoly eredményeket mutatott fel a tanárképzés területén.

C'est avec ce décret que les problèmes liés à la formation des professeurs hongrois finissent par se résoudre. En 1899, le corps législatif étendra le modèle de formation des professeurs mis en place à l'Université de Budapest lors de la création du Collège Eötvös, aux autres universités du pays. Le ministre parle *expressis verbis* du Collège Eötvös comme modèle à suivre lors de la fondation d'autres internats (prévue par l'alinéa 9 de la loi), étant donné l'ancienneté de 29 ans et les résultats remarquables de ce dernier dans le domaine de la formation des professeurs.

95. (IV/59) 88.200/1926. IV. sz. Tóth Lajos államtitkár rendelete az 1924: XXVII. törvény 4.§ (2) érvényesítése az Eötvös Collegiumra tárgyában. Budapest, 1926. december 3. MDKL 50. doboz 95/4. dosszié

(IV/59) 88.200/1926. IV. Arrêté du secrétaire d'état Lajos Tóth pour l'application de l'alinéa 4 de l'article XXVII de la loi 1924 (2) au Collège Eötvös. Budapest, le 3 décembre 1926, MDKL, boîte 50, dossier 95/4

A budapesti Középiskolai Tanárképző Intézet és a Bárá Eötvös József Collegium között kialakult jogi vitát Teleki Pál kompromisszumos megoldása zárta le, amelyet a minisztérium is elfogadott. Teleki javaslata szerint a collegisták a Tanárképző tagjaivá váltak, de felmentést kaptak az órák látogatása alól, cserébe pedig az internátus egyeztetette tanulmányi rendjét a Tanárképzővel. Ez lényegében a tanulmányi autonómia feladását jelentette. A korszakban gazdasági téren is sérült az önrendelkezés, így az intézet főiskolai jellege is megkérdőjeleződött. Ezt követően hosszú küzdelem indult meg a főiskolai jelleg újbóli kinyilvánításáért, amelyet csupán 1946-ban ismert el ismét a kultusztárca.

Le litige entre l'École de formation des professeurs du secondaire et le Collège Baron József Eötvös sera réglé grâce à un compromis proposé par Pál Teleki avec l'acceptation du ministère. D'après sa proposition, les collégiens deviennent membres de l'École de formation, mais sont exempts des cours de celle-ci ; en échange, le Collège fera le point avec l'École sur son programme de formation. Ceci équivalait à renoncer à l'indépendance au niveau de l'organisation des études. L'indépendance économique subit également des pertes, ce qui remettra en question le statut de l'établissement en tant qu'école supérieure : une longue lutte commence alors pour retrouver ce statut – des efforts qui ne seront couronnés de succès qu'en 1946.

96. 52/1921. Bartoniek Géza levele a kultuszminiszterhez az új francia lektorok alkalmazására vonatkozóan. Budapest, 1921 májusa. MDKL 41. doboz 72/2. dosszié.
(A következő oldalon)

52/1921. Lettre de Géza Bartoniek au ministre de l'Instruction Publique au sujet du recrutement de nouveaux lecteurs français. Budapest, mai 1921, MDKL, boîte 41, dossier 72/2.
(Voir page suivante)

Az I. világháború után csak lassan állt helyre az együttműködés az ENS-szel. Ebben kulcs szerepe volt Ernest Tharaud-nak, aki 1920-ban Budapesten járt. Mivel a francia befolyás Magyarországon meggyengült, így a Collegiumnak kulcsszerepet szántak a kapcsolatok újjáépítésében: emiatt a francia Közoktatásügyi Minisztérium 15 000 frank értékben átvállalta a normalienek díjazását, továbbá 5000 frankot adományozott a könyvtár bővítésére, illetve előfizetett 19 francia nyelvű folyóiratra. A két világháború közötti legjelentősebb francia lektor minden kétséget kizáróan Aurélien Sauvageot volt, aki 1923–1931 között töltötte be a lektori tisztséget, emellett a francia követség kulturális attaséja is volt.

Après la Première Guerre mondiale, ce n'est que très lentement que les relations avec l'ENS purent être retissées. Ernest Tharaud, qui passa par Budapest en 1920, joua à cet égard un rôle clé. Comme l'influence de la France avait beaucoup reculé en Hongrie, il revient au Collège de contribuer activement au renforcement de cette influence : à cette fin, le ministère de l'Éducation nationale français se charge d'assurer la rémunération des normaliens pour 15 000 francs annuels, accorde 5 000 francs supplémentaires pour l'enrichissement du fonds de la bibliothèque et abonne le Collège à 19 revues françaises. Le lecteur le plus important de l'entre-deux-guerres fut sans aucun doute Aurélien Sauvageot, qui occupa ce poste de 1923 à 1931, tout en assurant le poste d'attaché culturel à l'Ambassade de France.

50/1901 szám

NAGYMEGLÉPTŐSÁGCU MINISZTER UR!

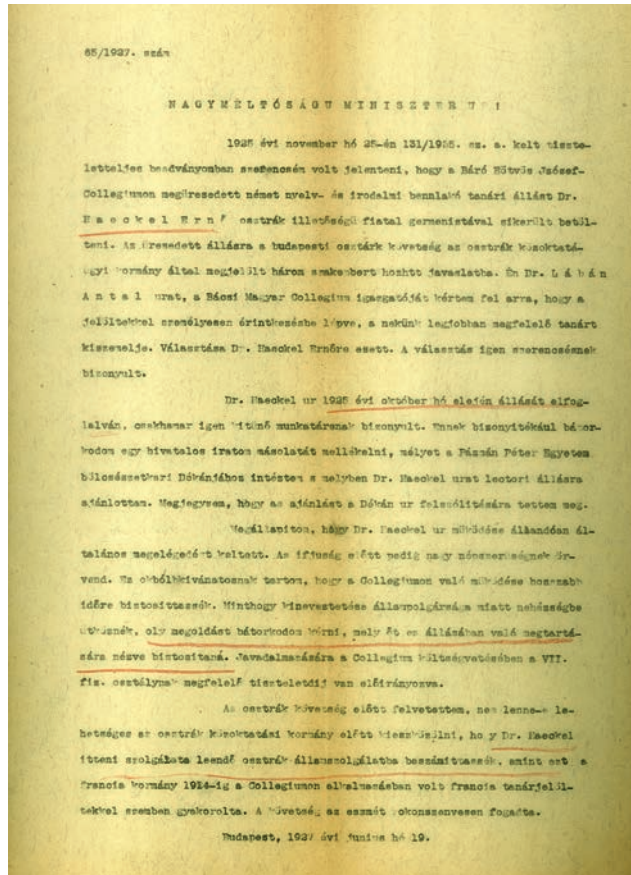
A Bárá István József-Collegium francia nyelv- és irodalmi tanulmányait 1911-ig francia tanárok vezették. A tanárok a párizsi École Normale Supérieure igazgatójával, George Ferret-vel 1897 évben történt megállapodásból kifolyólag a nevesett magyhirű intézet legkiválóbb végzetű növendékeinek sorából szemeltettek ki, de pedig 1911 óta évről-évre keveseb. Az illeték a legmagasabb fokú képesítéssel bírtak /egrége de l'Université de Paris/. A két intézet között létesült megállapodást a francia kormány kormány 1911-ben nevesek helyten hagyta, hanem a collegiumon alkalmazott tanároknak itt töltött idejét francia államszolgálatba számította be. Minthogy a francia nyelv a collegium összes növendékeire kötelező, a collegiumnak két magyar tanára is részt vett a tanításban, mert eredményesek és érhető el, és a tanítás kiselt csoportokban történik.

A hátoru folytán lecsökkent létszám tanulmányait Dr. Eckhart János tanár vezette. Középsőre egy, esetleg két óránál több alkalmaztatott a collegium végzett növendékei közül. Tehát a tanítás folytonossága nem szakadt meg, sőt elég szép eredményt mutatott fel, amelyben 1914 - 1919 időszakban is 8 növendék szerezt meg a francia-azaki képesítést.

Az 1919/20 tanévre a létszám tetemesen megnövekedvén, kísérletet tettem arra nézve, hogy ismét egy École Normale-beli tanárt szerezzek a collegium részére minthogy akkor a francia kormány az École Normale felé való visszekötötést nem tűrte volna, magán visszekötötéseim révén iparkodtam oélt érni. Sikert is igen kiváló fiatal tanárt találok,

97. 65/1927. Bartoniek Géza levele Ernst Häckl alkalmazásáról. Budapest, 1927. június 19. MDKL 47. doboz 84/b/1. dosszié

65/1927. Lettre de Géza Bartoniek sur le recrutement d'Ernst Häckl. Budapest, le 19 juin 1927, MDKL, boîte 47, dossier 84/b/1

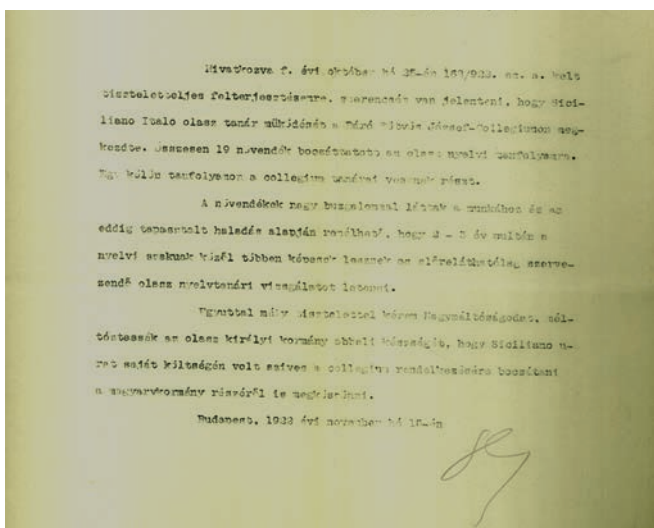

Hugo Kleinmayr csak nehezen tudta eltávolítani az intézetből az igazgatóság, mert az osztrák lektorok a követségen keresztül sikerült elérnie megbízatásának meghosszabbítását. Az 1926/1927. tanévben végül Ernst Häckl vette át a helyét, aki 1944 februárjáig teljesített szolgálatot az intézetben. Több nyelvkönyve jelent meg, és az intézet tanáraival és hallgatóival egyaránt kiváló kapcsolatokat ápol.

Après avoir réussi, non sans difficultés, à éloigner le lecteur autrichien Hugo Kleinmayr qui avait convaincu l'Ambassade de prolonger son contrat avec le Collège, la direction confia ce poste dès 1926/1927 à Ernst Häckl, qui l'occupa jusqu'en février 1944. Pendant cette période, il publia de nombreuses méthodes de langue et entretint d'excellentes relations aussi bien avec les professeurs qu'avec les élèves de l'établissement.

98. 168/1922. Bartoniek Géza felterjesztése Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszterhez Italo Siciliano szerződtetése ügyében. Budapest, 1922. október 25. MDKL 47. doboz 84/b/4. dosszié

168/1922. Note de Géza Bartoniek à Kunó Klebelsberg, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes au sujet du contrat d'Italo Siciliano. Budapest, le 25 octobre 1922, MDKL, boîte 47, dossier 84/b/4

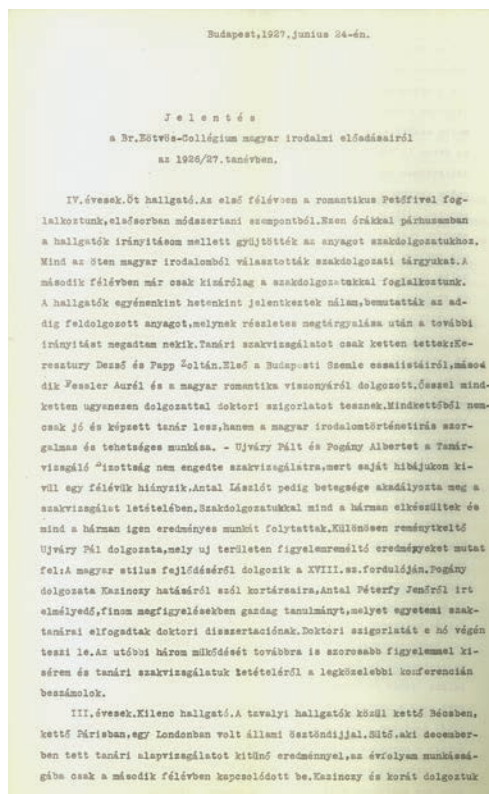

Olasz nyelvi lektort is alkalmaztak az intézetben. Teleki Pál curator személyesen járt közben az olasz királyi kormánynál a lektor kinevezése és díjazása érdekében. A kinevezést külpolitikai és oktatáspolitikai szempontok is indokolták: Olaszország és Magyarország mint a Párizs környéki békekárvallottjai a külpolitikai kitörési lehetőségek érdekében közeledtek egymáshoz. Emellett az 1924: XI. tc. bevezetésével a háromosztatú iskolaszervezetben (gimnázium, reálgimnázium, reáliskola) nagyobb súlyt kaptak a modern nyelvek, köztük az olasz is. A Collegium gyorsan alkalmazkodott a középiskolai igények megváltozásához.

Nouvel élément du programme, l'apprentissage de l'italien devint possible grâce au recrutement d'un lecteur italien. C'est le curateur Pál Teleki qui était intervenu en personne auprès du gouvernement royal d'Italie afin d'obtenir cette nomination ainsi que le financement du poste. La création d'un poste de lecteur italien était motivée par des raisons relevant à la fois de la politique internationale de la Hongrie et de sa politique éducative : la Hongrie et l'Italie, déçues par les traités de paix, faisaient partie des pays qui commençaient à coopérer entre eux pour déceler d'éventuelles issues dans le domaine des affaires étrangères. De plus, suite à la promulgation de l'article XI de la loi de 1924, la mise en place d'un système scolaire tripartite (lycée classique, lycée « réal », école « réelle ») favorise le développement de l'enseignement des langues modernes et notamment de l'italien. Le Collège s'adapte donc très vite aux changements du contexte scolaire.

100. Farkas Gyula jelentése a magyar irodalmi órákról az 1926/1927. tanévben. Budapest, 1927. június 24. MDKL 52. doboz 101/3/c. dosszié

Compte rendu de Gyula Farkas sur les cours de lettres hongroises au cours de l'année académique 1926/1927. Budapest, le 24 juin 1927, MDKL, boîte 52, dossier 101/3/c

Az I. világháború hatásait az egymásra torlódott évfolyamok miatt az 1926/1927. tanévig érzékeltetni lehetett. A tanulmányi színvonal ingadozott, Bartoniek Géza pedig magas kora miatt nem tudta a felügyeletet olyan hatékonyan gyakorolni, mint korábban. Az 1927 utáni jelentések azonban valamennyi tanszakon egyöntetűen a tanulmányi színvonal emelkedéséről számoltak be.

C'est jusqu'à l'année académique 1926-1927 que les retombées de la Première Guerre mondiale se font sentir au niveau des effectifs des élèves. Les résultats des étudiants étaient très variables et Bartoniek, déjà assez âgé, ne pouvait plus vraiment exercer une autorité aussi grande que par le passé. Les comptes rendus professoraux d'après 1927, témoignent cependant d'une nette amélioration du niveau des résultats, toutes spécialités confondues.

V.

A MEGÚJULT COLLEGIUM –
GOMBOCZ ZOLTÁN
IGAZGATÓSÁGÁNAK IDŐSZAKA

1927–1935

LE RENOUVEAU DU COLLÈGE EÖTVÖS
SOUS LA DIRECTION DE ZOLTÁN GOMBOCZ
DE 1927 À 1935

Bartoniek Géza egészségi állapota 1927-re olyan mértékben megromlott, hogy nyugdíjazása elkerülhetetlen volt. Igazgatóvá a tanári kar legtekintélyesebb tagját, Gombocz Zoltánt nevezték ki, aki azonban csak 1928-ban tudta elfoglalni hivatalát, mert korábban a berlini Collegium Hungaricum élén állt.

Helyettesítését egy évig Szabó Miklós látta el, aki a curator kezdeményezésére új felvételi eljárást vezetett be: a „fejkopogtatást”, valamint tanulmányi reformot hajtott végre. Ennek eredményeként a Collegium válogatási és minősítési rendszere háromszintűvé vált. A szakórákon mindenekelőtt a tudományos képességeket vizsgálták.

Teleki és Gombocz mellett az intézet vezetésében 1928-tól aligazgatóként Szabó Miklós is részt vett. A Collegium az 1930-as években több alkalommal megpróbálta főiskolai jellegét és gazdasági önrendelkezését helyreállítani – sikertelenül. 1932-ben robbant ki az internátus történetének egyik legsúlyosabb botránya, a kommunista szervezkedés, amely Gombocz és a Collegium tekintélyét egyaránt csorbította.

Gombocz igazgatóságát virágkorként tartja számon a közvélemény, ez elsősorban tudományos tekintélyének köszönhető. Tragikusan hirtelen halála azonban nehéz örökséget hagyott utódjára: noha az intézet felkerült a nemzetközi tudományosság térképére, a collegiumi tagság, az utánpótlás alapjai beszűkültek, továbbá megoldatlan maradt a főiskolai jelleg és a gazdasági önállóság elismertetése.

L'état de santé de Géza Bartoniek se détériora à tel point que son départ à la retraite devint inévitable. Il eut lieu en 1927. Son successeur au poste de directeur fut Zoltán Gombocz, le membre le plus réputé de l'équipe professorale, qui ne pourra toutefois occuper ce poste qu'à partir de 1928, en raison de sa précédente mission à la tête du Collegium Hungaricum de Berlin.

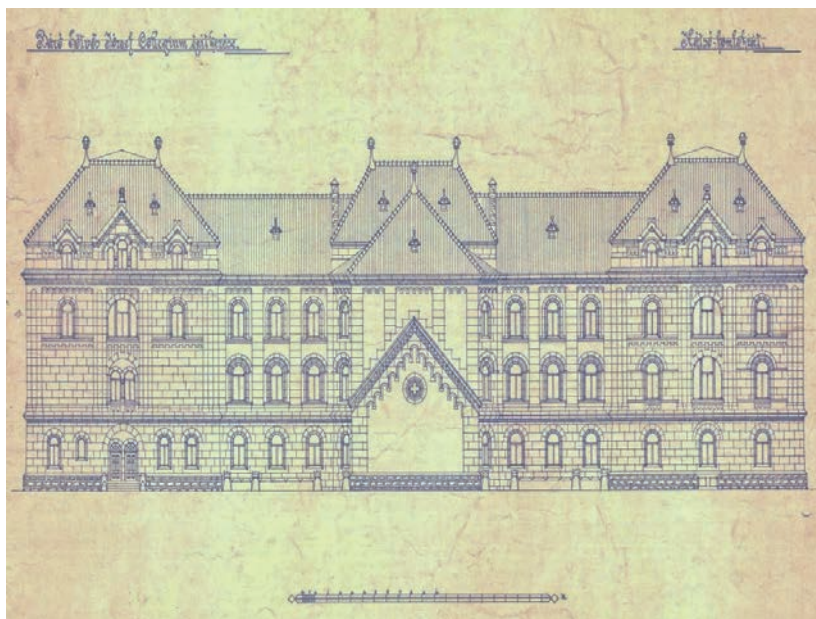
Pendant l'année 1927/1928, il fut remplacé par Miklós Szabó à qui l'on doit l'introduction d'une nouvelle épreuve au concours d'entrée, épreuve dite de la « percussion crânienne ». Il est également à l'origine d'une réforme dans le programme d'études. Avec cette nouvelle épreuve, les élèves doivent remplir trois conditions pour suivre leur scolarité au Collège : réussir la partie orale du concours d'entrée, les examens universitaires et les examens internes, au Collège.

Après 1928, Miklós Szabó prit part à la direction de l'établissement aux côtés de Teleki et de Gombocz. Dans les années 1930, le Collège Eötvös tenta à plusieurs reprises de retrouver son statut d'établissement d'enseignement supérieur ainsi que son indépendance économique – sans toutefois y parvenir. En 1932, éclata un des scandales les plus graves de l'histoire de l'internat : un complot communiste. Cet épisode nuisit gravement à la réputation de Gombocz et à celle du Collège.

La direction de Gombocz est considérée, surtout en raison de l'autorité scientifique que celui-ci représentait, comme une grande époque du Collège. Sa mort, d'une soudaineté tragique, laissa à ses successeurs un héritage difficile à gérer : bien qu'ayant sa place parmi les institutions scientifiques de rang international, le Collège rencontra de plus en plus de difficultés à assurer la relève des étudiants et ne réussissait toujours pas, ni à faire reconnaître son statut d'école supérieure, ni à acquérir son indépendance économique

101. (Falon/60) A Báró Eötvös József Collegium építkezése. Hátsó homlokzat

(Sur le mur/60) Travaux de construction du Collège « Baron József Eötvös ».
Façade arrière

102. (V/61) Az 1928. május 4-én tartott tanári értekezlet jegyzőkönyve. MDKL 54. doboz 102/b. dosszié. (A következő oldalon)

(V/61) Protocole de la réunion des professeurs du 4 mai 1928. MDKL, boîte 54, dossier 102/b. (Voir page suivante)

A tanulmányi és szervezeti reform egyik legfontosabb lépése a személyes elbeszélgetés, a „fejkopogtatás” vagy „fejtapogtatás” bevezetése volt. Az új felvételi eljárást kifejezetten Teleki Pál curator szorgalmazta. A személyes elbeszélgetésen az ifjak saját szaktárgyukban szerzett előzetes olvasottságát, jártasságát mérték fel. Mindez a képzési elvek változását is mutatja: a Collegium a középiskolaitanár-képzés mellett a tudományos utánpótlásra helyezte a hangsúlyt.

L'élément le plus important des réformes concernant le programme d'études de l'établissement fut l'introduction d'un concours oral, la « percussion crânienne », sur laquelle le curateur Pál Teleki insista tout particulièrement. Cet examen oral visait à se faire une idée des connaissances et des lectures des candidats dans le domaine de spécialité qu'ils s'étaient choisis. Cela illustre en même temps les changements de la mission que se donnait le Collège : à partir de ce moment-là, en plus de la formation de professeurs du secondaire, une place de plus en plus importante revint à la préparation des élèves à la vie scientifique.

Jegyzőkönyv

a B. Eötvös József-Collegium 1928. évi, május hó 4.-én megtartott tanári értekezletéről.

Jelen vannak: dr. Szabó Miklós, igazgató-helyettes, az értekezlet vezetője, dr. Lukács Pál, dr. Moravcsik Gyula, dr. Zsigyi Miklós, kollégiumi rendes tanárok, dr. Filárszky Nándor, Jean Carrère, Paolo Calabró, dr. Ernst Haecckel, dr. Fodor Ferenc, dr. Horváth Endre, dr. Madzsar Imre, Aurélien Sauvageot, Szegő Albert: kollégiumi tiszteltdíjas tanárok, dr. Tomasz Jenő, tanár, értekezlet-i jegyző.

Dr. Szabó Miklós igazgató-helyettes az értekezlet megnyitása után a következő bejelentéseket teszi:

I. Személyi ügyek:

Dr. Bartoniek Géza ny. kollégiumi igazgatót az officier de la Légion d'Honneur kitüntetésben részesítette a francia kormány. Ugyancsak francia kitüntetést kapott Szegő Albert, kollégiumi francia óraadó tanár is, aki az officier d'académie kitüntetést kapta. Mindkettő örvendetes tudomásul szolgál.

Dr. Farkas Gyula, kollégiumi tanárt a berlini egyetem magyar tanszékére ny. rk. tanárrá nevezték ki 1928. május hó 1-től kezdődőleg, úgy hogy dr. Farkas ápr. 15-én már el is távozott új állomáshelyére. Amily örvendetes számunkra Farkas e szép emelkedése, ép oly erősen érezzük értékes egyéniségének hiányát is. Regaszkodásban és szeretetben volt része a kartársak és tanítványok részéről itt léte alatt s ugyanezek jókivánsága kísérte őt új helyére.

II. Vendégek a kollégiumban.

Máj. 27. -n gróf Calice meghatalmazott miniszter, budapesti osztrák követ Seeman Rudolf követségi tanácsos kíséretében látogatta meg a kollégiumot. A vendégeket az épen itthon időző dr. Gombocz Zoltán kollégiumi igazgatóval a kollégium tanári kara fogadta. A kb. 3 órás látogatás alatt a vendégek a kollégiumi élet minden része iránt érdeklődtek; megnézték a növendékszobákat, az ebédlőt, tornatermet stb. Figyelmeiket főképp a könyvtár kötötte le. A magas látogatás egyik eredménye az, hogy az Oesterreichische Bundesverlag azóta már kb. 14. kötet ajándékkönyvet küldött a könyvtár részére s támogatását a jövőben is ígerte.

Ápr. 17. -n dr. Magyary Zoltán min. tanácsos, a kultuszminisztérium egyetemi ügyosztályának vezetője látogatta meg a kollégiumot. Megnézte az épület s belső felszere-

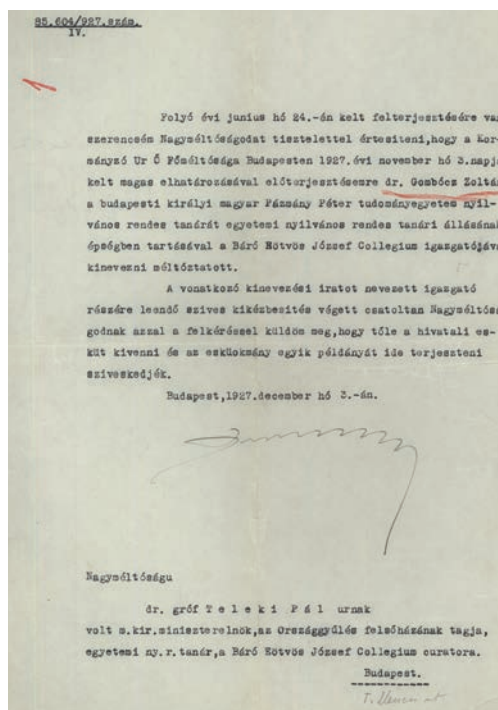
103. (V/62) Collegiumi bál a '30-as évek második felében

(V/62) Bal au Collège dans la deuxième moitié des années 30

104. 85.604/1927. Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter levele Teleki Pál curatorhoz Gombocz Zoltán igazgatói kinevezéséről. Budapest, 1927. december 3. MDKL 39. doboz 66/a. dosszié

85.604/1927. Lettre de Kunó Klebelsberg, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes au curateur Pál Teleki concernant la nomination de Zoltán Gombocz au poste de directeur. Budapest, le 3 décembre 1927, MDKL, boîte 39, dossier 66/a

105. 9/1927. Teleki Pál curator levele a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez Szabó Miklós ideiglenes igazgatói megbízásáról. Budapest, 1927. december 28. MDKL 40. doboz 67. dosszié. *(A következő oldalon)*

9/1927. Lettre du curateur Pál Teleki au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes concernant la nomination temporaire de Miklós Szabó au poste de directeur. Budapest, le 28 décembre 1927, MDKL, boîte 40, dossier 67. *(Voir page suivante)*

Bartoniek Géza 1927-ben szélütést kapott, és egészségi állapota nem tette lehetővé, hogy az igazgatói teendőket ellássa. Teleki Pál curator Gombocz Zoltánt óhajtotta az intézet élére kinevezni, aki erre az időszakra a tanári kar legtekintélyesebb tagjává vált. Gombocz azonban 1927/1928-ban a váratlanul elhunyt Gragger Róbert helyére került, és a berlini Collegium Hungaricumot vezette. Így a Collegium élén Gomboczot egy tanéven át ideiglenesen Szabó Miklós helyettesítette, aki számos tanulmányi és szervezeti reformot hajtott végre az internátusban.

En 1927, Géza Bartoniek fut frappé d'apoplexie, ce qui l'empêcha de s'acquitter de sa fonction de directeur. Ainsi, le curateur, Pál Teleki envisagea de nommer à la direction de l'établissement Zoltán Gombocz, alors membre le plus renommé de l'équipe professorale. Comme celui-ci était en 1927/1928 directeur du Collegium Hungaricum de Berlin, en tant que successeur de Róbert Gagger, mort subitement, son remplacement fut assuré au Collège par Miklós Szabó, initiateur de nombreuses réformes à l'internat.

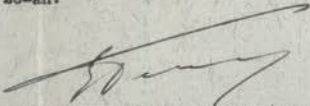
BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF-COLLEGIUM

9/1927.Cur.szám.

Nagyméltósági Miniszter Ur!

Mint hogy a Báró Eötvös József-Collegium kinevezett tényleges igazgatója Dr.Gombocz Zoltán az 1927/28.tanév második semesterét is 1928.aug.15-ig még Berlinben tölti, az igazgatói teendőket eddig végző Dr.Bartoniek Géza, ny. igazgató pedig meggyengült egészségi állapota miatt e munkakört nem intésheti, szerencsém van Nagyméltóságodnak javasolni, hogy 1928.szept.1-ig, Dr.Gombocz Zoltán visszajöveteléig az igazgatói teendők elvégzésével Dr.Szabó Miklóst, a kollégium legidősebb és bennlakó tanárát megbízní méltóztatnék. Ezzel kapcsolatban arra kérem Nagyméltóságodat, hogy a kollégium részére szóló javadalmi kiutalásokat 1928.jan.1-től 1928.szept.1-ig Dr.Szabó Miklós, igazgatói teendőkkel megbízott kollégiumi tanár, vagy annak megbízottja címére méltóztatásuk kintaltatni. A kollégiumi ügymenet zavartalan biztosítása érdekében Dr.Szabó Miklós tanárt megbístan asszal, hogy a felmerülő igazgatói teendőket Nagyméltóságod megbízásáig végezze.

Fogadja Nagyméltóságod ésszinte nagyrabecsülésem kifejezését
Budapest, 1927 évi december hó 28-án.

ny.miniszterelnök, a B.Eötvös József-Collegium
kurátora.

Nagyméltóságú

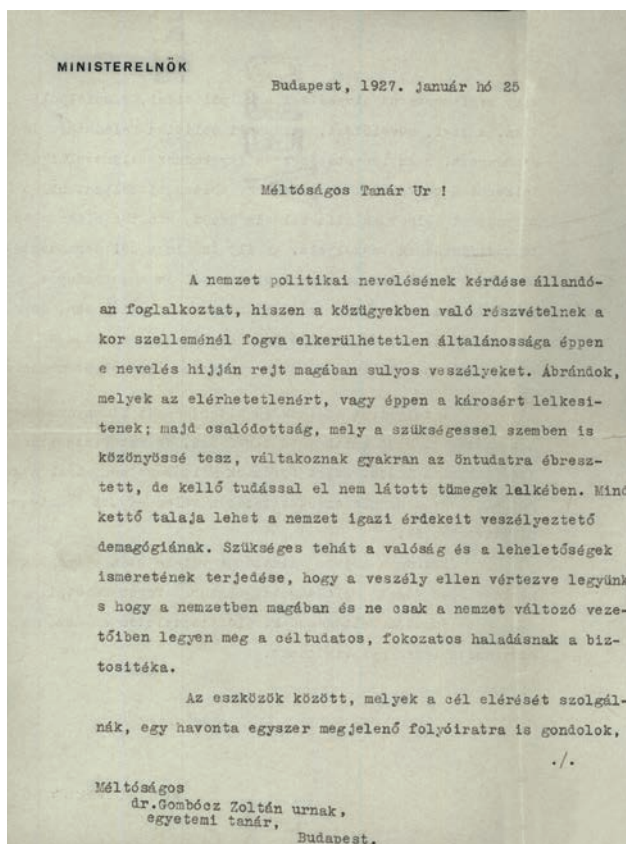
dr.gróf Klebelsberg Kuno.v.b.t.t., vallás-és közoktatásügyi

Miniszter Urnak

Budapest, Hold-u.

106. Bethlen István miniszterelnök levele Gombocz Zoltánhoz. Budapest, 1927. január 25. MDKL 39. doboz 66/a. dosszié

Lettre du Premier ministre István Bethlen à Zoltán Gombocz. Budapest, le 25 janvier 1927, MDKL, boîte 39, dossier 66/a

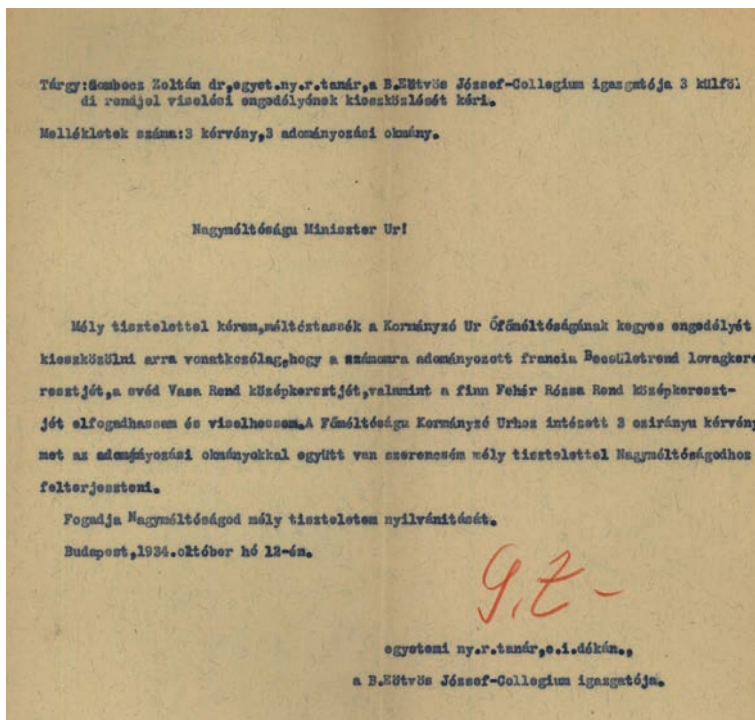

Gombocz Zoltán közéleti és tudományos tekintélyét jelzi, hogy a később *Magyar Szemle*-ként működő folyóirat szerkesztőbizottsági tagságára maga Bethlen István miniszterelnök kérte fel. A főszerkesztő Szekfű Gyula, majd 1938-tól Eckhardt Sándor lett, akik maguk is Eötvös-collegisták voltak. A folyóirat leginkább a konzervatív értelmiséget szólította meg, és arculatában a *Nyugattal* való szembenállást jelenítette meg.

Le fait que c'est István Bethlen, le Premier ministre en personne, qui invite Zoltán Gombocz à faire partie de la rédaction de la revue connue plus tard sous le titre de *Magyar Szemle*, indique très bien le poids de celui-ci tant dans la vie publique que scientifique. Le rédacteur en chef de la revue était d'abord Gyula Szekfű et, à partir de 1938, Sándor Eckhardt – deux anciens élèves du Collège. Les intellectuels conservateurs formaient le public cible de la revue qui se voulait un organe de presse opposé à l'esprit de *Nyugat* (l'Ouest).

107. 142/1934. Gombocz Zoltán levele Horthy Miklós kormányzóhoz kitüntetések viselésének engedélyezése végett. Budapest, 1934. október 12. MDKL 39. doboz 66/a. dosszié

142/1934. Lettre de Zoltán Gombocz au gouverneur Miklós Horthy au sujet de la permission du port des décorations. Budapest, le 12 octobre 1934, MDKL, boîte 39, dossier 66/a

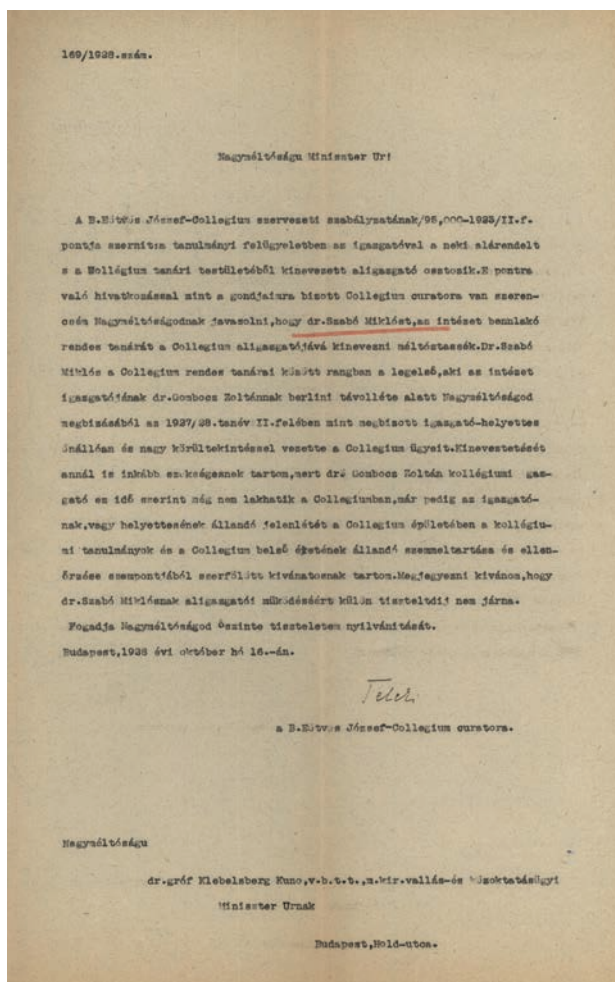

Gombocz Zoltán munkásságával nemcsak hazai, hanem külföldi tudományos intézetek és államok elismerését is kivívta. Ragyogó tudása, Teleki Pállal ápolt kiváló kapcsolata, amely politikai támogatást is biztosított számára, a későbbi visszaemlékezőkben gyakran keltette azt a benyomást, hogy Gombocz igazgatósága az intézet virágkorát jelentette.

L'œuvre scientifique de Gombocz n'a pas seulement été reconnue en Hongrie, mais aussi par des instituts de recherche et des États étrangers. Grâce à ses compétences scientifiques et aux bonnes relations entretenues avec Pál Teleki, relations qui lui valurent le soutien politique de ce dernier, sa direction est souvent comparée dans les mémoires à la période de prospérité d'avant-guerre.

108. 169/1928. Teleki Pál curator levele Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszterhez Szabó Miklós aligazgatóvá történő kinevezéséről. Budapest, 1928. október 16. MDKL 40. doboz 67. dosszié

169/1928. Lettre du curateur Pál Teleki au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes Kunó Klebelsberg au sujet de la nomination de Miklós Szabó au poste de directeur adjoint. Budapest, le 16 octobre 1928, MDKL, boîte 40, dossier 67

Mivel a reformok Teleki Pál elvárásainak megfelelően zajlottak le, a curator javasolta, hogy Szabó Miklós nyerjen aligazgatói kinevezést. Szabó Miklós a tisztséget 1935-ig viselte, majd Gombocz halálát követően igazgató lett.

Les réformes ayant été mises en place conformément à ses attentes, le curateur Pál Teleki propose de nommer Miklós Szabó au poste de directeur adjoint. Celui-ci porta ce titre jusqu'en 1935 quand il devint directeur à la suite de la mort de Gombocz.

110. (V/63) Az 1928. december 22-én tartott félévzáró tanári értekezlet jegyzőkönyve. MDKL 54. doboz 102/b. dosszié. (A következő oldalon)

Protocole de la réunion de fin de semestre des professeurs du 22 décembre 1928, MDKL, boîte 54, dossier 102/b. (Voir page suivante)

1928 decemberétől Teleki Pál curator kezdeményezésére a tanári értekezleteken három szintből álló minősítési rendszert vezettek be. Dicséretet a legkiválóbb hallgatók kaphattak, akik tudományos érdeklődésüket bizonyították. Megfelelőre minősítették azokat, akikkel kapcsolatban nem merült fel probléma, vagyis „még jó középiskolai tanár válhatt belőlük”. Végül pedig elmarasztalták azokat, akik szorgalom vagy járatosság tekintetében elmaradtak társaiktól. Ennek megfelelően a válogatási rendszer is három pilléren nyugodott: a személyes elbeszélgetésből álló felvételi, a gólyahét és a megfelelő alapvizsgai, szakvizsgai jegyek, illetve a collegiumi órákon nyújtott teljesítmények. Az intézeti képzés jellege tehát egyértelműen a tudományoselit-képzés irányába tolódott el.

À partir de décembre 1928, sur proposition du curateur Pál Teleki, un système d'évaluation à trois niveaux fut mis en place pour les réunions semestrielles. Les élèves les plus brillants, qui faisaient également preuve d'intérêt scientifique, étaient félicités, une mention bien allait aux élèves qui n'avaient pas de difficultés particulières, c'est-à-dire, qui pouvaient encore « devenir de bons professeurs du secondaire ». En revanche, le manque de travail ou des résultats moins brillants valaient une réprimande. À partir de cette époque, la sélection des élèves se fit en trois parties : le concours d'entrée sous forme de discussions individuelles, les épreuves de la semaine des « cigognes » (« cigogne » est l'appellation des élèves de première année, au cours des quelques premiers mois de leur apprentissage) et les premiers résultats d'examen ou notes obtenues en cours au Collège. Parallèlement à ces réformes, la formation de chercheurs d'élite devient un objectif de plus en plus central pour le Collège.

Jegyzőkönyv

a B.Értvös József-Collegium 1928. decemeber hó 22.-én megtartott félévzáró tanári értekezletéről.

Jelen vannak: dr. Gombocz Zoltán, kollégiumi igazgató, az értekezlet vezetője, dr. Szabó Miklós, dr. Lukacsics Pál, dr. Moravosik Gyula, dr. Zsirai Miklós, kollégiumi rendes tanárok, dr. Calabro Pál, dr. Haackel Ernő, dr. Fodor Ferenc, dr. Pais Dezső, dr. Németh Sándor, dr. Horváth Endre, Szegő Albert: kollégiumi tiszteletdíjas tanárok, dr. Tomasz Jenő, értekezleteti jegyző.

Távolmaradásukat kimentették: dr. Filárszky Nándor, dr. Madzsar Imre, dr. Koszó János, dr. Göttling János, Italo Siciliano, Jean Carrere, és Sauvageot Aurélien tanárok.

Az értekezlet megnyitása, a mult értekezleteti jegyzőkönyv felolvasása és hitelesítése után az igazgató személyi és más természetű ügyekről teszi meg jelentését. Dr. Koszó János, pedagógiumi tanárt, egyetemi magántanárt a Collegium rendes tanárává nevezték ki: dr. Göttling János, tudományegyetemi német lektort, aki szintén a Paedagogiumban működött ugyancsak a Collegiumban osztotta be a vallás-és közoktatásügyi minisztérium. A Collegium tanári karának ezen értékes megnagyobbodása mindenkinek örvendetes tudomásul szolgál s Gombocz Zoltán igazgató a tanári testület nevében őszinte megbecsülésről és kollégiális ragaszkodásról biztosította az első félévben máris működő új kollégiumi tanárokat.

Az igazgató ezután a 94963/1928. IV. számú miniszteri rendeletet olvassa fel, amelyben természetben kiosztandó ösztöndíjak címén a vallás-és közoktatásügyi Miniszter Úr 5000. pengőt adományoz a Collegium szegénysorsu és arra érdemes növendékei részére. A tanári kar közösen kijelöli azon kollégiumi tagokat, akiket az adományban részesíteni kíván, egyben az igazgató indítványára elhatározza, hogy a nagyértékű, váratlan adományt az elszámolás alkalmával írásban fogja a Nagyméltóságu Miniszter Urbak megköszönni.

Az értekezlet második részét a szaktanárok tanulmányi jelentése képezte. A tanári testület részben Gombocz Zoltán igazgató indítványára, részben az 1928. évi tanévzáró értekezlet hasonló tartalmu határozata alapján kimondja, hogy a félév végén minden kollégiumi tag írásbeli értesítést kap arról, hogy tanulmányi és fegyelmi szempontból mily mértékben ^{az illető} tette/eleget kollégiumi kötelességeinek. Az előmenetel minősítésében a tanári testület 3 fokú állapot állapít meg: I. fok a dicséret: amikor a kollégiumi tagnak valamely szakban való előmeneteléről dicsérfőleg emlékezik meg a kon-

111. (V/64) Barker Vernon Duckworth levele Gombocz Zoltán igazgatóhoz. London, 1928. október 13. MDKL 46. doboz 84/1. dosszié

(V/64) Lettre de Barker Vernon Duckworth au directeur Zoltán Gombocz. Londres, le 13 octobre 1928, MDKL, boîte 46, dossier 84/1

TELEPHONE
522 ST. ALBANS.

Saturday, October 13.
1928.

LONE PINE,
ST. ALBANS,
HERTS.

Dear Professor Gombocz,

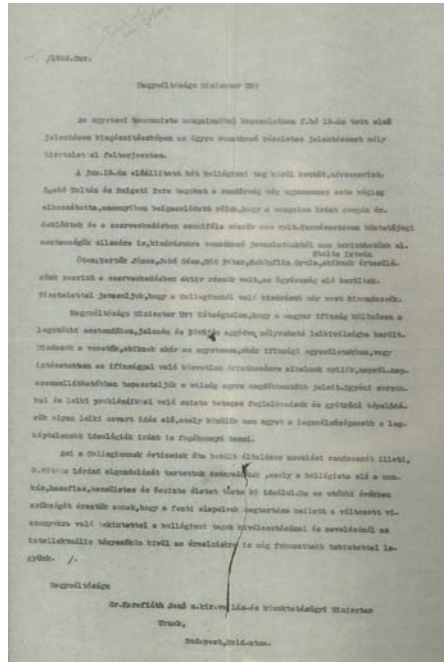
I have been requested to communicate with you by Professor Golland concerning my appointment as teacher of the English Language and literature at the Eötvös College. I recently had the honour of meeting Count Teleki in London, when the question of my appointment to the Eötvös College was discussed. I have been in communication also with Professor Golland about an appointment which he is anxious for me to take up in his University at the new year. We have considered, and Professor Golland has very cordially approved, the details of a new scheme for the exchange

Gombocz Zoltán és Teleki Pál kiterjedt kapcsolatrendszerének és tudományos elismertségének köszönhetően a francia, német és olasz anyanyelvi lektorok mellé sikerült angol, észt és finn lektorokat is szerződtetni az internátusba, akik tovább színesítették a képzési rendszert.

Les nombreuses relations entretenues par Zoltán Gombocz et Pál Teleki, ainsi que leur renom dans le monde scientifique, permirent d'embaucher, en plus des lecteurs français, allemands et italiens, déjà présents dans l'établissement, des lecteurs anglais, estonien et finnois pour diversifier le programme d'enseignement.

112. (V/65) 48/1932. Teleki Pál curator felterjesztése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a kommunista összeesküvés ügyében. Budapest, 1932. június 18. MDKL 51. doboz 98/2. dosszié

(V/65) 48/1932. Note du curateur Pál Teleki au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes au sujet du complot communiste au Collège. Budapest, le 18 juin 1932, MDKL, boîte 51, dossier 98/2

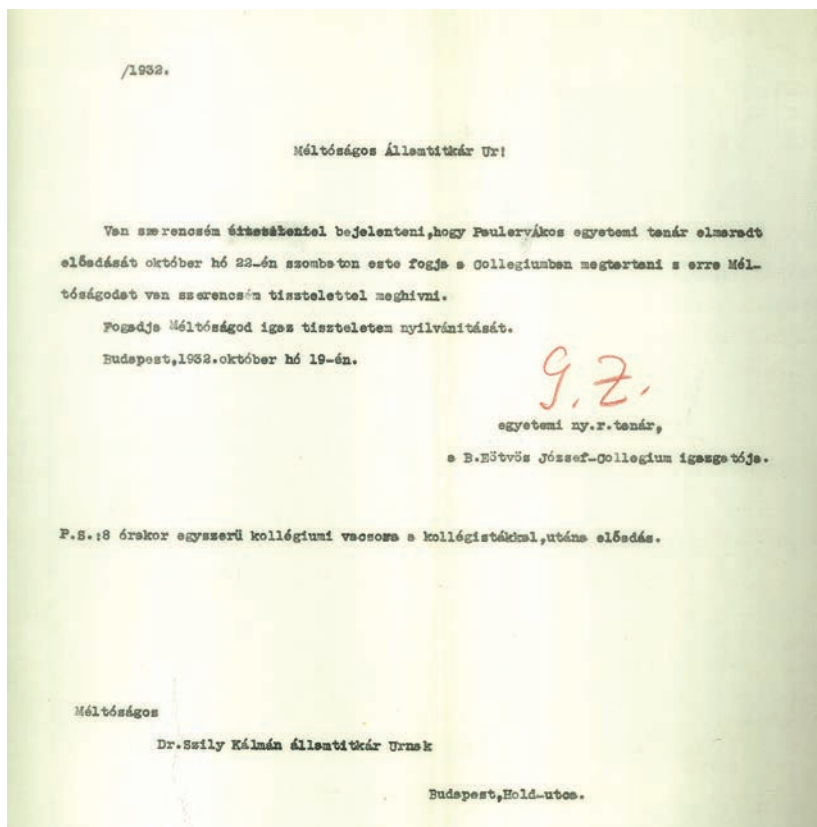

A Collegium 1895–1950 közötti történetének kétségkívül legnagyobb, sajtónyilvánosságot is kapott botránya az 1932-es kommunista szervezkedés volt. Bertók Jánost, Jákó Gézát, Mód Pétert, Schöpflin Gyulát, Stolte Istvánt, Szabó Zoltánt és Szigeti Imrét a Collegiumból állította elő a székesfővárosi rendőrség. Szabót és Szigetit felmentették, mert ártatlanok voltak, Bertókot, Jákót, Módot, Schöpflint és Stoltét viszont a bíróság jogerősen is elítélte illegális társadalmi mozgalomban való részvételért, így collegiumi tagságuk megszűnt. Gomboczot és az intézetet kellemetlenül érintette a botrány, amelyről a sajtó heteken át cikkezett.

Le scandale le plus important de la période de 1895 à 1950, qui eut un grand écho dans la presse, fut sans doute le complot communiste de 1932. C'est au Collège que la police vint chercher János Bertók, Géza Jákó, Péter Mód, Gyula Schöpflin, István Stolte, Zoltán Szabó et Imre Szigeti. Les deux derniers s'avérèrent innocents, mais les autres élèves furent condamnés pour participation à un mouvement illégal, ce qui entraînait également la suppression de leur statut de collégien. Ce scandale, qui fit du bruit dans la presse plusieurs semaines durant, affecta beaucoup Gombocz et tout l'établissement avec lui.

113. 153/1932. Gombocz Zoltán meghívója Szily Kálmán VKM-államtitkár részére Pauler Ákos előadására. Budapest, 1932. október 11. MDKL 51. doboz 97/1. dosszié

153/1932. Invitation de Zoltán Gombocz à Kálmán Szily, secrétaire d'état au ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, à une conférence donnée par Ákos Pauler. Budapest, le 11 octobre 1932, MDKL, boîte 51, dossier 97/1

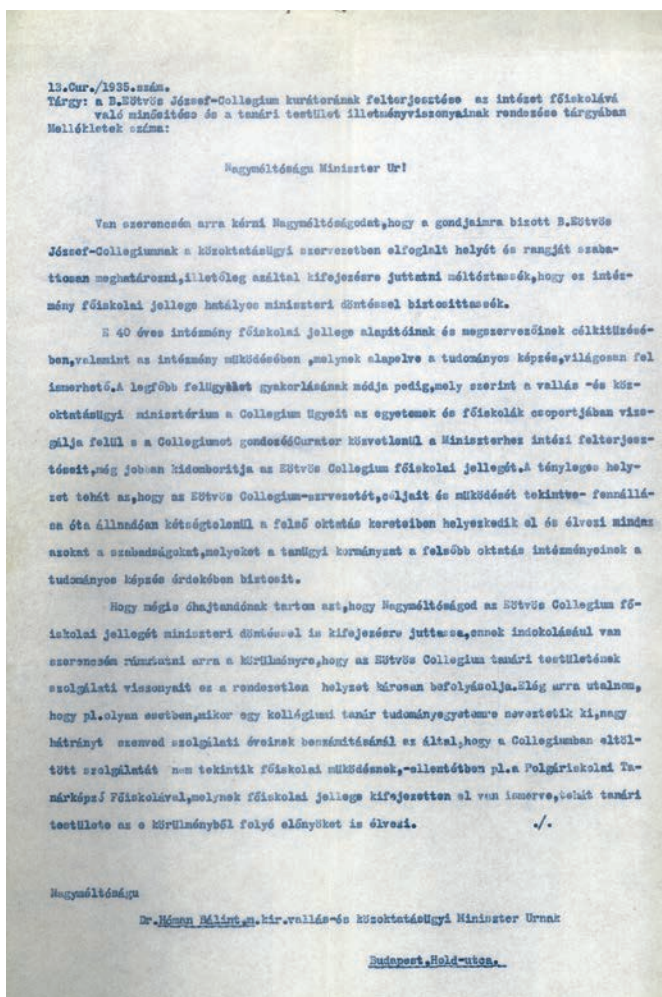

A Gombocz-éra megítélését árnyalja, hogy igazgatósága alatt robbant ki a Collegium legsúlyosabb botránya. Az igazgatónak a felsőbb hatóság előtt is magyarázkodnia kellett, ebbe az összefüggésbe kell helyezni Pauler Ákos előadás-sorozatát. Mindemellett több fontos kérdés az intézetben megoldatlan maradt: a hallgatók létszáma csökkent, illetve a Collegium főiskolai jellegét a minisztériumnak vissza kellett volna állítania.

L'image de l'ère de Gombocz est quelque peu ternie par le fait que c'est pendant sa direction que le scandale le plus grave du Collège éclata, ce qui obligea l'établissement à s'expliquer auprès des autorités au moment de l'affaire. La série de conférences donnée par Ákos Pauler fut une façon de restaurer la réputation de l'établissement. Cependant, de nombreux défis restaient à relever, tel le recul du nombre d'élèves et la non-reconnaissance du statut d'école supérieure pour le Collège.

114. 13/1935. cur. sz. Teleki Pál curator felterjesztése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, amelyben a Collegium főiskolai jellegének elismerését kéri. Budapest, 1935. MDKL 41. doboz 73/3. dosszié

13/1935. cur. sz. Note du curateur Pál Teleki au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes : il demande la reconnaissance du statut d'école supérieure pour le Collège. Budapest, 1935. MDKL, boîte 41, dossier 73/3

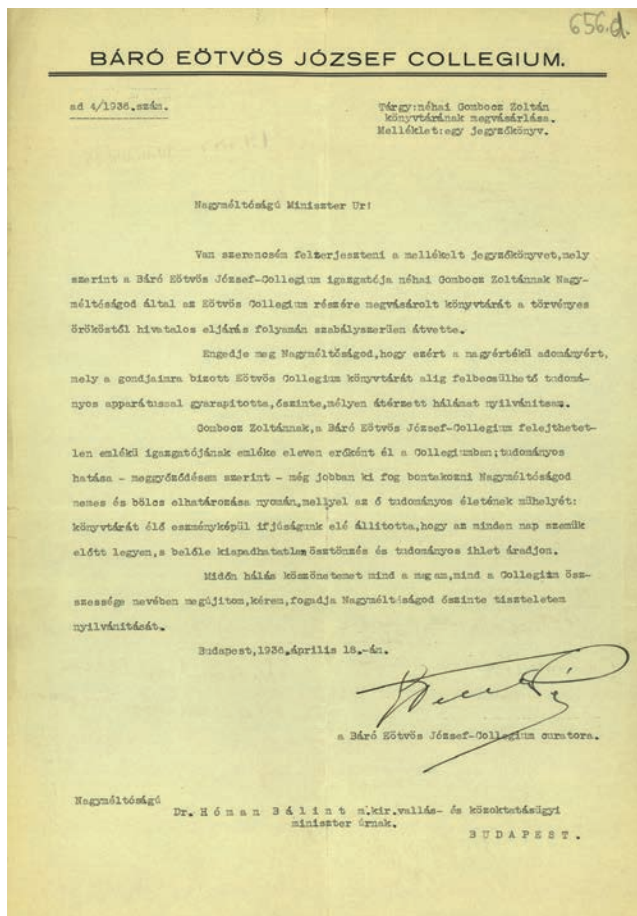

Teleki Pál curator 1935-ben és 1936-ban egyaránt kérte a minisztériumot, hogy állítsa helyre az intézet tanügyi és pénzügyi autonómiáját. Sikertelenül.

Le curateur Pál Teleki demande au ministère en 1935, puis en 1936 de restituer l'indépendance financière et intellectuelle de l'établissement – toujours sans succès.

115. Ad 4/1936. cur. sz. Teleki Pál curator jelentése Gombocz Zoltán könyvtárának megvásárlása ügyében. Budapest, 1936. április 18. MOL K 636. 655. doboz, 42. tétel, 697. csomó (1932–1936)

Ad 4/1936. Compte rendu du curateur Pál Teleki au sujet de l'achat de la bibliothèque de Zoltán Gombocz. Budapest, le 18 avril 1936, MOL K 636, boîte 655, article 42, liasse 697 (1932-1936)

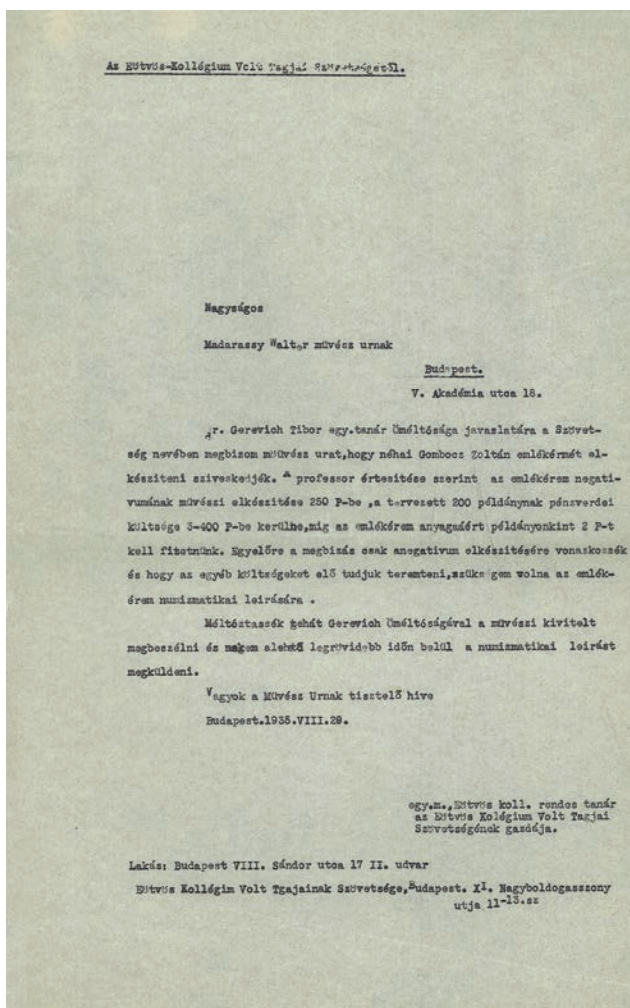

Gombocz Zoltán 1935. május 1-jén a bölcsészeti kar ülésén tragikus hirtelenséggel elhunyt. Halálát követően az intézet felvásárolta nyelvészeti könyvtárát, hogy a nyelvészkiépítés folytonosságát biztosíthassa.

C'est lors d'une réunion de la Faculté des Lettres, le 1er mai 1935, que Zoltán Gombocz cède de manière inattendue. Après sa disparition, le Collège achète le fonds linguistique de sa bibliothèque personnelle pour assurer une continuité dans la formation des linguistes.

116. Az Eötvös Collegium Volt Tagjai Szövetségének gazdája, Luksics Pál levele Madarassy Walterhez. Budapest, 1935. augusztus 29. MDKL 83. doboz 163/2. dosszié

Lettre de Pál Luksics, trésorier de l'Amicale des Anciens Élèves du Collège Eötvös à Walter Madarassy. Budapest, le 29 août 1935, MDKL, boîte 83, dossier 163/2

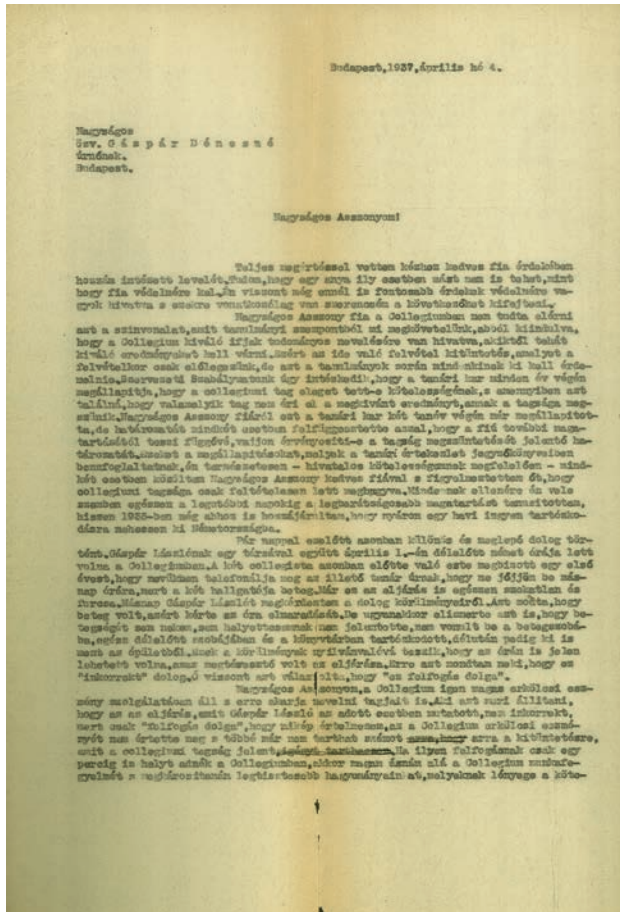

Gombocz Zoltán emlékére az Eötvös Collegium Volt Tagjainak Szövetsége érmét vere-
tett 200 példányban, 1937-ben pedig díszhangversenyt rendeztek, amelynek bevételeiből
Bartoniek Géza és Gombocz Zoltán síremlékeinek felállítási költségeit fedezték.

En hommage à Zoltán Gombocz, l'Amicale des Anciens Élèves du Collège Eötvös fit battre
une médaille commémorative en 200 exemplaires, puis organisa un concert festif en 1937,
dont les recettes permirent de financer les monuments funéraires de Géza Bartoniek et de
Gombocz.

117. (V/66) Szabó Miklós levele özv. Gáspár Dénesnének. Budapest, 1937. április. 4. MDKL 5. doboz 7. dosszié 15. csomó

(V/66) Lettre de Miklós Szabó à l'épouse de Dénes Gáspár, restée veuve. Budapest, le 4 avril 1937, MDKL, boîte 5, dossier 7, liasse 15

A képzési paradigma megváltozása ebben a levélben is jól tetten érhető. 1927/1928 után a collegiumi felvétel csupán megelőlegezett bizalmat jelentett. A collegistának kitűnő tanulmányi eredményeket kell elérnie az egyetemen és a collegiumi órákon egyaránt, ellenkező esetben a tanári kar a Szervezeti Szabályzat III. 9-es pontja alapján azonnal megszűnteti az illető tagságát.

De nombreux documents attestent ce changement de cap au cours de la période qui suit l'année 1927/1928 : être admis à l'examen d'entrée n'est qu'une marque de confiance donnée à l'élève, qui doit obtenir d'excellents résultats à la fois au cours du Collège et à ceux de la Faculté pour ne pas perdre son statut de collégien, conformément à l'alinéa 9/III du règlement intérieur.

118. (V/67) Gombocz Zoltán igazgató fényképe

(V/67) Photo du directeur Zoltán Gombocz

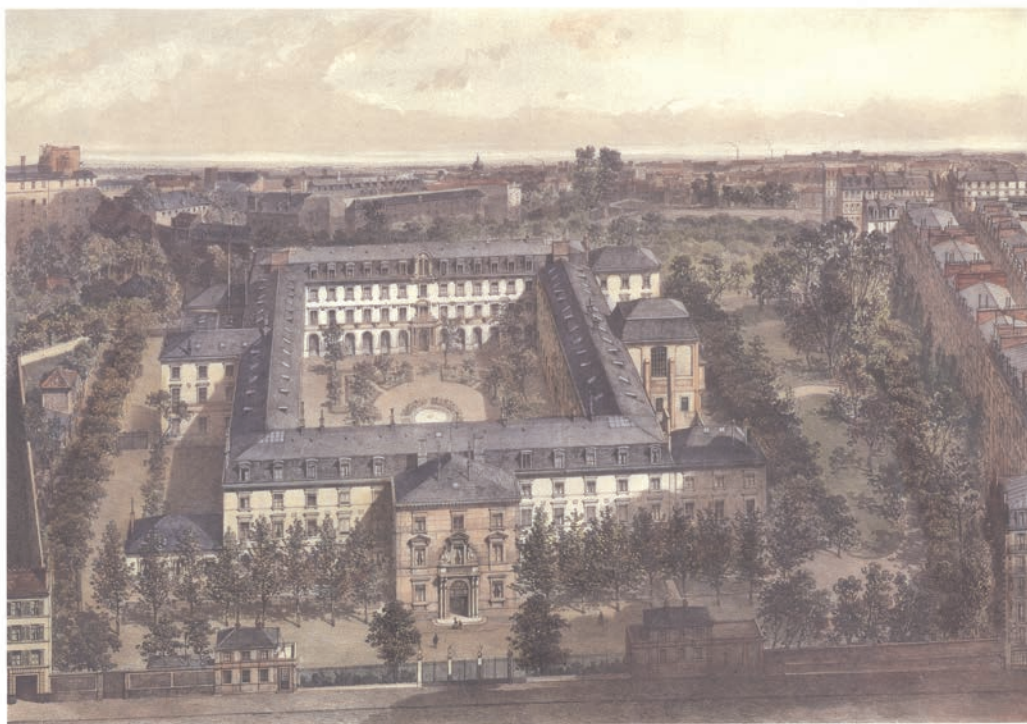
119. (V/68) Gombocz Zoltán-emlékérem

(V/68) Médaille commémorative en hommage à Zoltán Gombocz

120. (Falon/69) Az École Normale Supérieure-ről készült metszet másolata. Marc Mézard igazgató dedikált ajándéka az első igazgatói szintű látogatás alkalmával. 2013. június 14.

(Sur le mur/69) Vue du bâtiment de l'École Normale Supérieure, cadeau dédié par le directeur Marc Mézard lors de la première rencontre des directeurs des deux établissements, le 14 juin 2013

Éditions de l'École Normale Supérieure

Éditions de l'École Normale Supérieure

Éditions de l'École Normale Supérieure

ÉCOLE NORMALE SUPÉRIEURE.
(PARIS)

PIERRE PETIT Éditeur de Plâtre Colbert à Paris

*En amical hommage à nos amis de
Gélogium, Marc Mézard
le 14-06-2013*

VI.

A COLLEGIUM
SZABÓ MIKLÓS
IGAZGATÓSÁGA ALATT
1935–1944

LE COLLÈGE SOUS LA DIRECTION
DE MIKLÓS SZABÓ
DE 1935 À 1944

Bár a minisztériumban más lehetséges jelöltek is felmerültek, Szabó Miklós igazgatói kinevezését a curator mellett a Collegium tekintélyes egykori növendékei is támogatták. Munkáját 1940-től aligazgatóként Tomasz Jenő segítette, aki később, az ostrom hónapjaiban lényegében maga vezette a Collegiumot. Teleki Pál 1941-es tragikus halálát követően felmerült, hogy a curator tisztelet Hóman Bálint töltsen be. Ez azonban nem valósult meg, így 1944 folyamán heves politikai támadások érték az internátust.

A Szabó-érában megnőtt az alsóbb társadalmi csoportokból érkező collegisták száma, részben a „*Kitűnőek iskolája*-vita”, részben a tanári pálya elismertségének csökkenése miatt. Ezek után a kultuszárca 1942-ben átalakította a collegiumi státuszok finanszírozását. Teleki Pál egykori javaslatainak megfelelően a nemzetnevelés jegyében megjelent az intézeti oktatásban a művészettörténet, a néprajz és a filozófia is. Az „új” és a „rég” Collegium képzési rendszerének különbségeit Veress Pál 1941-es tanári jelentésében szemléletesen foglalja össze. A tanári kar munkáját 1936-tól seniorok segítették. A collegistákat az igazgatóság a *Fogadalom* című nyilatkozattal igyekezett a szélsőséges politikai mozgalmaktól távol tartani.

1944–1945 folyamán a Collegium válságos helyzetbe került: az igazgatót hivatalából elmozdították, az épület egy részét a minisztérium lefoglalta, majd katonaságot szállásoltak be, az ostrom alatt pedig súlyosan megrongálódott.

Bien qu'il ne fût pas le seul candidat à avoir été retenu par le ministère pour le poste de directeur, Miklós Szabó jouissait à la fois du soutien du curateur et de l'appui des anciens élèves du Collège Eötvös, devenus depuis des chercheurs renommés dans leur domaine respectif. Nommé directeur du Collège, il fut dès 1940 épaulé par Jenő Tomasz, qui assura dans les faits la direction de l'établissement pendant les quelques mois que dura le siège de Budapest. En 1941, après la mort tragique de Pál Teleki, premier ministre de Hongrie et curateur du Collège, le nom de Bálint Hóman fut évoqué comme éventuel successeur à ce poste. Cette proposition resta toutefois sans suite et le Collège se verra exposé à des attaques politiques de grande ampleur au cours de l'année 1944.

La proportion des étudiants issus de familles modestes augmente sous la direction de Miklós Szabó, en partie à cause de la polémique autour de l'*École d'excellence* ; en partie aussi à cause d'une perte de prestige de la carrière professorale. Poussé par ces considérations, le ministère modifia en 1942 le financement des places d'étudiant. De plus, des cours d'histoire de l'art, d'ethnographie et de philosophie furent intégrés au programme des étudiants, afin de leur donner une formation plus généraliste et laissant une place à la culture nationale, conformément à ce qui avait déjà été proposé par Pál Teleki. Dans son compte rendu daté de 1941, un des professeurs, Pál Veress, décrit en quelques phrases évocatrices ce passage du « vieux » au « nouveau » Collège. À partir de 1936, les professeurs furent assistés par des élèves seniors. À cette époque, le directeur demande aux étudiants de signer une déclaration intitulée « *Væu* » pour les détourner des mouvements politiques extrémistes.

En 1944–1945, une grave crise survint et le directeur fut démis de ses fonctions. Une bonne partie du bâtiment fut occupée par le ministère, puis transformée en caserne temporaire et subira de graves dégâts au cours du siège de la ville.

121. (Falon/70) Az igazgatói lakosztály szalonja

(Sur le mur/70) Salon de l'appartement du directeur

122. (VI/71) 43/1935. Teleki Pál curator levele a vallás- és közoktatásügyi miniszternek Szabó Miklós igazgató díjazása ügyében. Budapest, 1935. június 7. MDKL 40. doboz 67. dosszié. (A következő oldalon)

(VI/71) 43/1935. Lettre du curateur Pál Teleki au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes au sujet de la rémunération du directeur Miklós Szabó. Budapest, le 7 juin 1935, MDKL boîte 40, dossier 67. (Voir page suivante)

Gombocz halálát követően csak látszólagosan volt egyértelmű Szabó Miklós igazgatói kinevezése. A minisztériumnak saját jelöltjei voltak Láng Nándor és Gyulai Ágost személyében. Szabó kinevezését két tényező könnyítette meg: az Eötvös Collegium Volt Tagjai Szövetségének tekintélyes tagjai mellé álltak, és Teleki Pál curator is támogatta a jelölését. Szabó Miklós elődeivel ellentétben maradt a collegiumi tanárként elért VI. fizetési osztályban, amely egyéb főiskolai jellegű intézetekhez képest súlyosan rombolta a Collegium presztízsét. Később több kísérlet is történt arra, hogy kinevezést nyerjen az V. fizetési osztályba. Ez végül 1939 decemberében történt meg.

Malgré les apparences, la nomination de Miklós Szabó au poste de directeur, après la mort subite de Gombocz, ne fit pas l'unanimité : le ministère avait ses propres candidats, Nándor Láng et Ágost Gyulai. Pourtant, deux facteurs favorisaient la nomination de Szabó : le soutien des membres les plus éminents de l'Amicale des Anciens Élèves du Collège Eötvös ainsi que celui du curateur Pál Teleki. Contrairement à ses prédécesseurs, Szabó resta toutefois dans la catégorie de paiement VI qu'il avait atteinte en tant que professeur du Collège. Cela nuisait grandement au prestige du Collège par rapport aux autres établissements ayant un statut d'école supérieure. Dans la période qui suivit sa nomination, plusieurs tentatives furent faites pour obtenir son reclassement dans la catégorie de paiement V, qu'il finit par obtenir en décembre 1939.

43/1935 Sz. 1935

Bp. 1935. június 7.

Nagyméltóságú Miniszter Ur!

A Kormányzó Ur Ó Főméltósága Dr. Szabó Miklóst a VI. fiz. osztályban való meghagyással az Eötvös Collegium igazgatójává nevezte ki. E legfelsőbb elhatározással kapcsolatban van szerencsém Nagyméltóságodnak azt az előterjesztést tenni, hogy nevezett igazgató lakáspénze a Collegium épületében levő igazgatói lakás elfoglalása után is meghagyassék részére, amit a következő okokból méltányosnak tartok.

Megboldogult Gombocz Zoltán az Eötvös Collegium igazgatójává történt kinevezése után ugyancsak kérte lakáspénzének meghagyását, főképp azzal az indokolással, hogy a Collegiumban megforduló és megszálló hazai és külföldi előkelőségek fogadása, valamint általában a Collegium igazgatójának társadalmi helyzete bizonyos kötelezettségekkel jár, melyeknek teljesítésére az igazgatónak semmiféle fedezet sem áll rendelkezésére, tehát ezek anyagilag őt terhelik. A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur annak idején ezt az érvelést méltányolta és néhai Gombocz Zoltánnak a természetben adott lakás mellett az egyetemi nyilvános rendes tanári fizetésnek megfelelő lakáspénzt is meghagyta.

Dr. Szabó Miklós igazgató esetében ez az indok még sokkal helytállóbb, mert ő alacsonyabb fizetési osztályban van, mint elődei voltak, s igazgatói minőségében semmiféle pótlékot vagy mellékjövedelmet nem élvez; így az említett társadalmi kötelezettségek őt még érzékenyebben érintik.

De méltányosnak tartom a lakáspénz meghagyását azért is, mert

123. Szabó Miklós levele Gerevich Tiborhoz, a bölcsészeti kar dékánjához. Budapest, 1941. május 3. MDKL 88. doboz 185/6. dosszié

Lettre de Miklós Szabó au doyen de la Faculté des Lettres, Tibor Gerevich. Budapest, le 3 mai 1941, MDKL, boîte 88, dossier 185/6

HÁRS EÖTVÖS JÓZSEF-COLLEGIUM
BUDAPEST, I., NAGYSALDOGÁRSZONY-UTJA 11-13.

Méltóságos
Dr. Gerevich Tibor
egyetemi ny. r. tanár, bölcsészeti kar dékán úrnak.
Budapest.

Kedves Tibor!

Mint hogy Hóman Bálint miniszter úr igen nagy örömmel elfogadta beleegyezését adta ahhoz, hogy a Collegium Curatori méltóságát elfogadja, mellékelten - tájékoztató - megküldöm az érvényben levő "Szervezeti Szabályzat"-ot, amely a Curator hatáskörét megállapítja.

Mióta Teleki Pál volt Curatorunk miniszteri és miniszterelnöki székbe töltött be, működése a Collegiumba gyakorlatilag szünetelt a megbízásából az igazgató helyettesítette itteni hivatalos tevékenységben. Természetesen azonban, hogy a Collegiummal való szellemi kapcsolatot - ami a legfontosabb - sohasem adta fel, s pl. fontos személyi kérdésekben ez idő alatt is mindig hozzá fordultam. Ilyenforma "szüneteltetés" volna esetleg lehetséges a most tervezett változás esetére is, ami azért a Curator legfőbb szellemi befolyását nem teszi lehetetlenné, ha pl. egy-egy esetben rövid időre még fogadni is tudná az igazgatót. Ami az adminisztrációt illeti, itt semmi nehézség sincs, amint hogy nem volt Teleki Pál utolsó három éve alatt sem, amikor már tulajdonképpen nem működött.

Ha azonban előszerűbbnek látszanék, hogy mégis legyen egy állandóan jelenlevő curator felügyelet is a Collegiumban, akkor arra kellene kérni Hóman miniszter urat, hogy a "szüneteltetés" tartamára bízson meg ^{magát} maga helyett a curator teendőik ellátásával, amire a Collegium régi tagjai közt több, minden tekintetben alkalmas személyiséget lehet találni.

Fontos volna azonban, hogy - ha már így áll a dolog - minél előbb végleges intézkedések is történjenek.

Szeretettel élel
Budapest, 1941. május hó 3.-án.

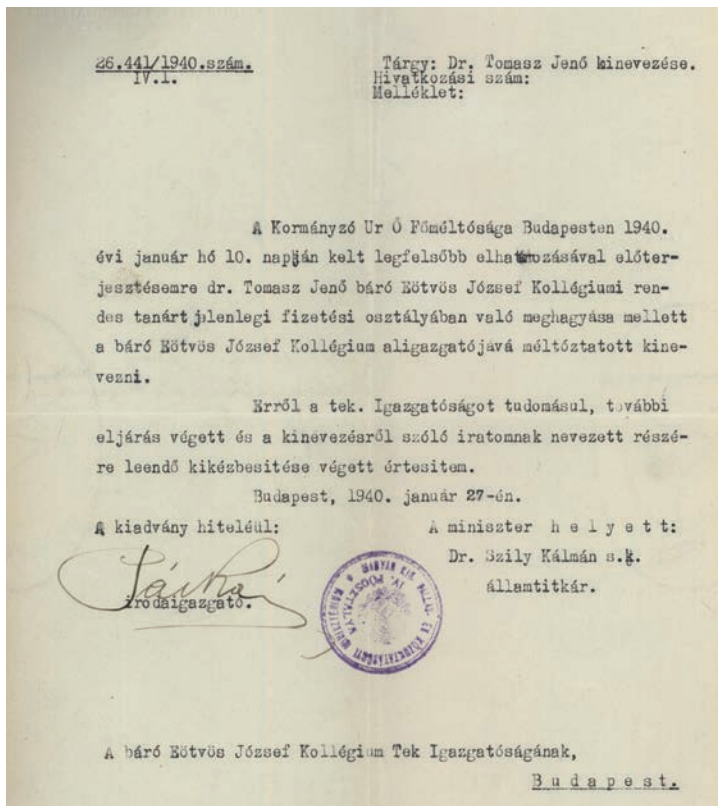

1941. április 3-án elhunyt Teleki Pál, így a curatorati tisztség megüresedett. Telekiben már 1939 februárjában, miniszterelnöki kinevezését követően felmerült, hogy lemond a curatorságról, erről azonban Szabó Miklós lebeszélte. Halálát követően felmerült Hóman Bálint miniszter jelölése, aki - jóllehet szóban elfogadta a tisztséget - később mégsem vált a Collegium curatorává, így az 1950-es felszámolásig az intézet legfőbb tisztsége betöltetlen maradt.

Après le décès de Pál Teleki, le 3 avril 1941, le poste de curateur resta vacant. Teleki aurait songé, dès février 1939, à abandonner ses fonctions de curateur, mais Miklós Szabó l'en dissuada. Après sa mort, le nom de Bálint Hóman fut évoqué comme éventuel successeur. Bien qu'il ait accepté d'occuper ce poste, il ne fut cependant pas nommé. Ainsi, jusqu'à sa dissolution en 1950, le poste majeur de l'établissement resta vacant.

124. 26441/1940. A VKM IV. ügyosztály, Szily Kálmán államtitkár levele Szabó Miklós igazgatóhoz Tomasz Jenő aligazgatói kinevezése ügyében. Budapest, 1940. január 27. MDKL 40. doboz 71/10. dosszié

26441/1940. Lettre de Kálmán Szily, secrétaire d'état au sein du département IV du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, au directeur Miklós Szabó au sujet de la nomination de Jenő Tomasz au poste de directeur adjoint. Budapest, le 27 janvier 1940, MDKL, boîte 40, dossier 71/10

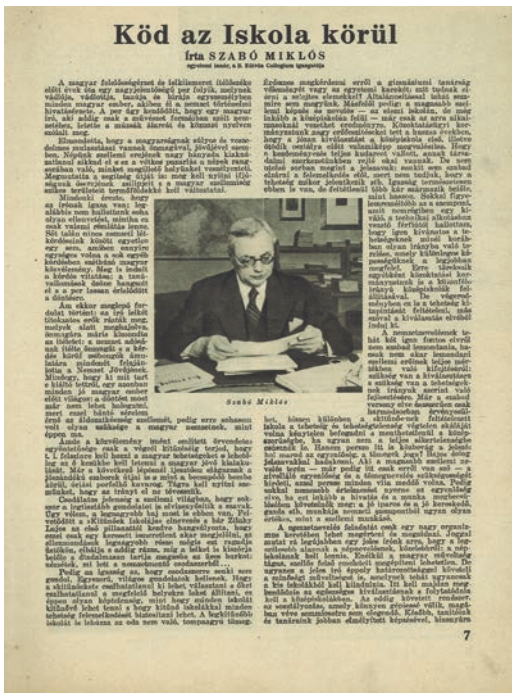

Tomasz Jenőt eredetileg a könyvtári és gazdasági ügyek ellátására szerződtették az intézethez, később azonban a latin szakorák vezetésében is szerepet kapott. Az 1940-es évek első felére a Collegium egyik legtekintélyesebb tanárává vált. Szabó Miklós 1944. július 15-i menesztését követően aligazgatóként lényegében maga igazgatta az intézetet 1945 februárjáig.

Jenő Tomasz fut engagé à l'origine pour la gestion de la bibliothèque et des finances du Collège, mais il devint plus tard le professeur principal chargé de l'organisation des cours de latin pour les élèves de lettres classiques. Dès la première moitié des années 1940, il était devenu un des professeurs les plus renommés du Collège. Après la destitution du directeur Miklós Szabó le 15 juillet 1944, c'est lui qui assume dans les faits, en tant que directeur adjoint, la direction de l'établissement jusqu'en février 1945.

126. (VI/73) Szabó Miklós (1942): Köd az iskola körül. *Híd*, 3. 31. szám 7–11. (1942. november 1.) MDKL 89. doboz 185/a/1. dosszié

(VI/73) Miklós Szabó (1942) : « Du brouillard autour de l'école ». *Híd*, 3. 31. 7-11 (du 1er novembre 1942) MDKL, boîte 89, dossier 185/a/1

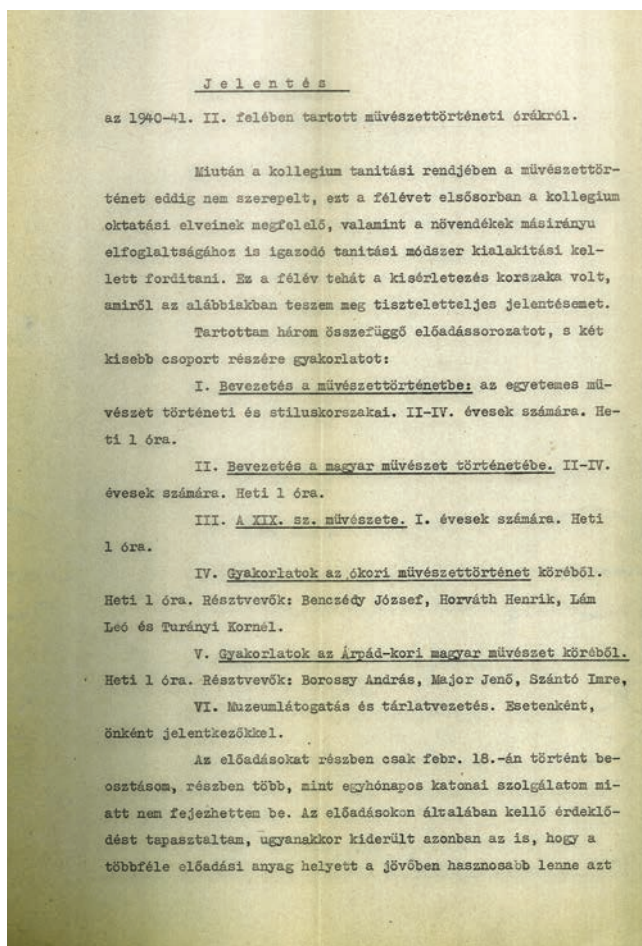

Szabó Miklós írásában a Collegium létrejöttének körülményeit és szellemiségét jellemzi. Abba a „Kitűnőek iskolájáról” folytatott vitába kapcsolódott be, amelyet Zilahy Lajos indított el. Zilahy maga is beköltözött néhány napra a Collegiumba, hogy megfigyelje a tanórákat, és tanulmányozza az intézetben folytatott munkamódszert. A nép gyermekei számára létrehozott internátusok működéséhez keresett támpontokat. A vita a Collegium felvételi alapelveire is hatással volt, ugyanis Szabó Miklós igazgatóságának időszakában megnőtt az alsóbb társadalmi csoportokból bekerülő hallgatók aránya.

Dans cet article, Miklós Szabó cherche à saisir dans quel contexte et dans quel esprit le Collège a été fondé pour contribuer au débat autour de la notion d'« École d'excellence », débat lancé par Lajos Zilahy. Celui-ci s'installe d'ailleurs pour quelques jours au Collège, pour observer des cours et les méthodes de travail propres à cet établissement, dont il espérait s'inspirer pour créer des internats destinés à la formation des « enfants du peuple ». Ce débat eut également des conséquences dans la politique d'admission du Collège, car le nombre des élèves venant de classes sociales défavorisées augmentèrent fortement sous la direction de Miklós Szabó.

128. Vitéz Nagy Zoltán jelentése a művészettörténeti órákról az 1940/1941. tanév II. félében. Budapest, 1941 májusa. MDKL 53. doboz 101/8/a. dosszié

Compte rendu de Zoltán Vitéz Nagy sur les cours d'histoire de l'art à la fin du deuxième semestre de l'année académique 1940/1941. Budapest, mai 1941, MDKL boîte 53, dossier 101/8/a

A Collegiumban Szabó Miklós igazgatósága alatt több új tudományterület oktatását is bevezették. Ilyen volt a művészettörténet, amelynek óratervezetét Nagy Zoltán művészettörténész, az Országos Magyar Gyűjteményegyetem tisztviselője dolgozta ki.

C'est sous la direction de Miklós Szabó que plusieurs nouvelles disciplines furent intégrées au programme du Collège. L'une de celles-ci était l'histoire de l'art, dont l'enseignement fut conçu entièrement par Zoltán Nagy, un historien de l'art rattaché à « Université Nationale des Collections hongroises ».

129. (VI/74) Szabó Miklós igazgató levele Mátrai László egyetemi könyvtári segédőr úrhoz. Budapest, 1939. szeptember 12. MDKL 41. doboz 72/3. dosszié

(VI/74) Lettre du directeur Miklós Szabó à Mátrai László, bibliothécaire à la Bibliothèque Universitaire. Budapest, le 12 septembre 1939, MDKL boîte 41, dossier 72/3

BR. EÖTVÖS JÓZSEF COLLEGIUM
BUDAPEST, XI., NÁDYVÖLDOSSZÉNY UTJA 7-11-13
TELEFON: 228-488

258/1939.sz.

Tekintetes
Dr. Mátrai László
egyetemi könyvtári segédőr úrnak.
Budapest, XI., Dargóc-úts 17.

Igen tisztelt Tanár Úr!

Becsben van tisztelettel felkérni, hogy az
1939/40. tanév folyamán az Eötvös Collegiumban heti 2 philosophiai
szakosztás díjt tartani méltóztatnék.

Kiváló tisztelettel
Budapest, 1939. évi szeptember hó 12. -án.

Szm

a B. Eötvös József-Collegium igazgatója.

130. (VI/75) Szabó Miklós felkérése Ortutay Gyulához néprajzi órák tartására. Budapest, 1940. február 21. MDKL 41. doboz 72/3. dosszié

(VI/75) Lettre de Miklós Szabó à Gyula Ortutay pour inviter celui-ci à donner des cours d'ethnographie. Budapest, le 21 février 1940, MDKL boîte 41, dossier 72/3

Budapest, 1940, febr. 21.

Kedves Gyula
Dr. Ortutay Gyula
Tanár úrnak.
Budapest.

Kedves Barátom!

Néha későbbre vettam "A magyar néphitvesztés
gyűjtemények története" és "Folyosay Sándor a szegedi egye-
temen" c. dolgozatát, melyeket nagyon megköszönök az érde-
keltnek, hogy a kedves alkalmat felhasználjam
egy kérdés felvetésére.

A Collegiumban - holnapig Györfy István össze-
tűnése nyomán - többen vannak, akik népi tanulmányokkal foglal-
kóznak, s talán még többen, akik irántuk érdeklődnek. Bár a mi
tanulmányi rendszerünk nem teszi lehetővé - legalább egyelőre -,
hogy ezt a tudományt külön előadással képviseltesük, mégis ki-
vívatoznak tartandó, hogy e téren is valamilyen kezdeményeséget
tegyünk. Felhívom figyelmére a Collegium tagjait, s kiderült,
hogy nagyon éhajtandó egy esetleges tudományos tanfolyamon
résztvétel, amely öszt. a néprajzi tudományok elméleti és gyakor-
lati problémáival, a tudományos irrodalommal, stb. megismeretendő.

Remélem, ha ezt a feladatot az érde-
kelt elvállalni a most kezdődő félévben.

Feladatnak elég volna - illetőleg most nem is
tudni még megoldhat - ha hirtelen az egyes tagoknál az érde-
kelt jelentkező csoportjával egy órák megbeszélés, ami kiválthatna egy
12 órák tanfolyamnak feladása meg. Hiszen az a miunk megadhatóság
tiszteletét az előadások feladása valamilyen megköszönés, mint a Tan-
mányi Intézetnél szokásos díj. Hiszen, ez még így is oly kevés, hogy
hogy előadásokat általában nem es, hanem a feladatok megadása von-
na, azt abban áll, hogy derék tanulni akart és dolgozni tudó ir-
jűddel foglalkozhatunk.

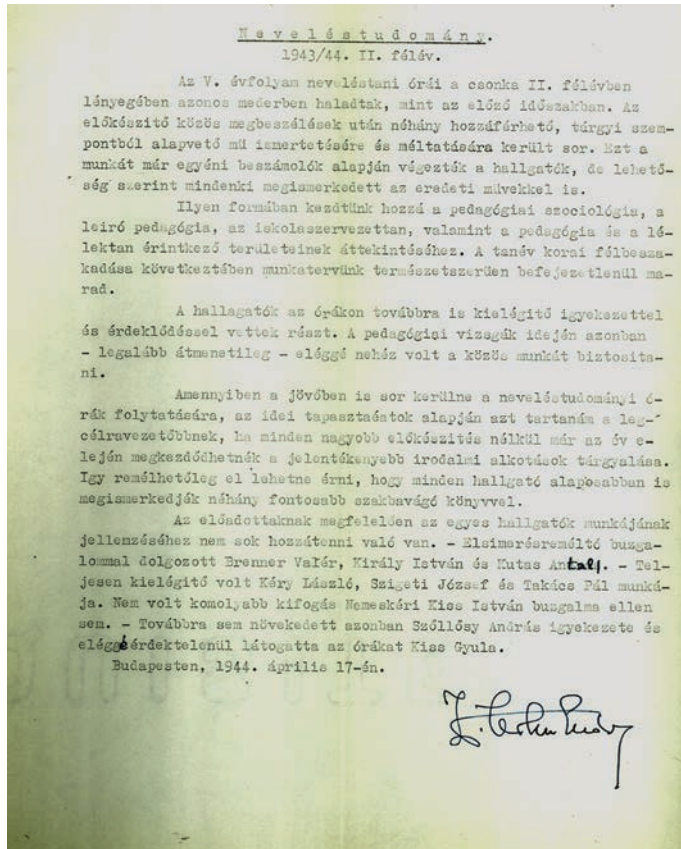
Örömmel venném, ha e kérdést mind előbb megadja-
na is megbeszélhetnénk.

Köszönettel a barátságoddal hátról készséggel hived

Szm

131. Zibolen Endre jelentése neveléstudományi órákról az 1943/1944. tanév II. felében. Budapest, 1944. április 17. MDKL 53. doboz 101/9/b. dosszié

Compte rendu d'Endre Zibolen sur les cours de pédagogie du deuxième semestre de l'année académique 1943/1944. Budapest, le 17 avril 1944, MDKL, boîte 53, dossier 101/9/b

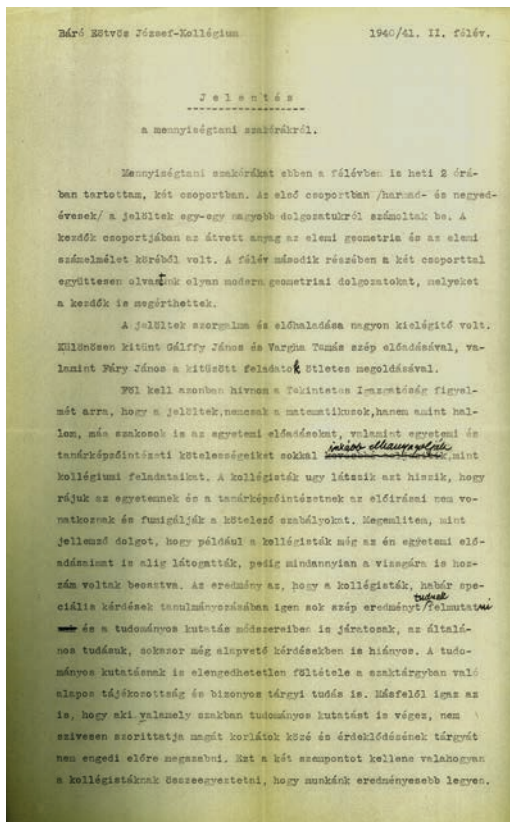

Teleki Pál kérésére – nemzetnevelési szempontok, illetve az 1932-es kommunista szervezkedés óta megoldatlan társadalomlélektani kurzus miatt – honosították meg az intézet képzési rendszerében Mátrai László vezetésével a filozófia, Ortutay Gyula irányításával pedig a néprajzi órákat. Zibolen Endre pedig az 1943/1944. tanévben neveléstudományi kurzusokat tartott az intézetben.

C'est à la demande de Pál Teleki, et en vue de favoriser une formation qui laisse une place à la culture nationale, ainsi que pour remplacer les cours de psychologie sociale, interrompus après le complot communiste de 1932, que des cours de philosophie et des cours d'ethnographie furent introduits dans les programmes du Collège, les premiers sous la direction de László Mátrai et les seconds sous la direction de Gyula Ortutay. En outre, au cours de l'année académique 1943-1944, Endre Zibolen assura des cours de pédagogie.

132. (VI/76) Veress Pál jelentése a matematikai szakórákról az 1940/1941. tanév II. felében. Budapest, 1941. május 29. MDKL 53. doboz 101/8/a. dosszié

(VI/76) Compte rendu de Pál Veress sur les cours de mathématiques du deuxième semestre de l'année 1940/1941. Budapest, le 29 mai 1941, MDKL, boîte 53, dossier 101/8/a

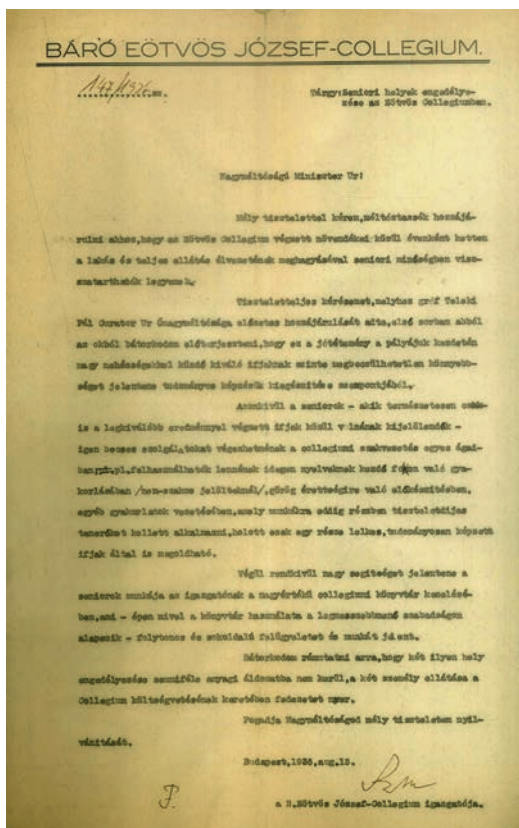

A collegiumi órák látogatásának szigorú megkövetelése azt eredményezte, hogy a collegisták korán specializálódtak szaktárgyuk valamely területére. Veress Pál jelentésében rámutatott saját tanulmányi éveinek és az 1940-es évek Collegiumának eltérő képzési céljaira: korábban a collegisták saját tudományterületük általános kérdéseiben is járatosak voltak, később viszont csupán a részterületekre összpontosítottak, így egyértelműen a szaktudományok képzés került előtérbe.

Grâce à la rigueur avec laquelle les professeurs surveillaient l'assiduité aux cours, les collégiens trouvaient vite un domaine dans lequel se spécialiser au sein de leur discipline. Le compte rendu de Pál Veress met en valeur la différence entre la mission du Collège d'autrefois et celui des années 1940 : alors qu'auparavant, les élèves disposaient d'amples connaissances générales dans leur domaine, il constate, au moment où il écrit son compte rendu, que les étudiants sont de plus en plus spécialisés.

134. 147/1936. Szabó Miklós igazgató felterjesztése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a seniori helyek létesítése ügyében. Budapest, 1936. augusztus 15. MDKL 47. doboz 85. dosszié

147/1936. Note du directeur Miklós Szabó au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes au sujet de la création de places d'« élèves seniors ». Budapest, le 15 août 1936, MDKL, boîte 47, dossier 85

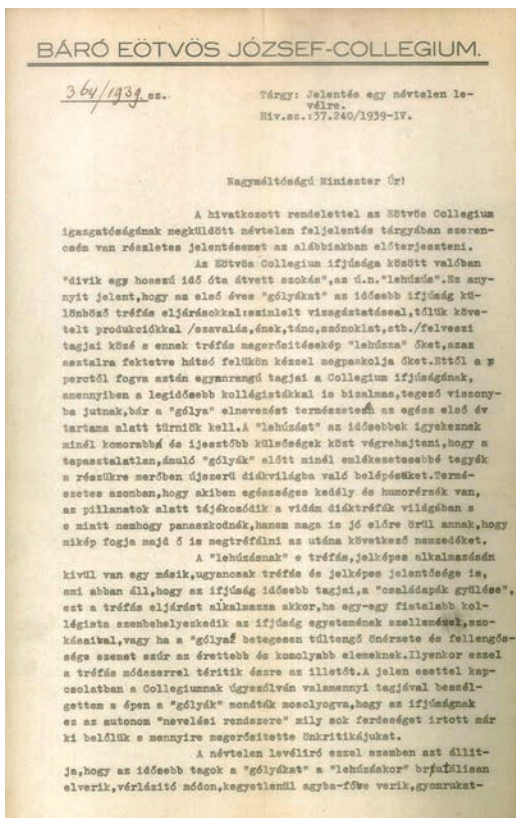

Az 1936/1937. tanévtől évente két-két seniort vontak be az intézet képzési rendjébe. Alkalmazásuk kölcsönösen előnyös volt, mert értekezésüket a Collegium tudományos eszköztárának segítségével készíthették el, mindemellett ingyenes lakást és ellátást nyerhettek az óratartás fejében. Így segítette az intézet a fiatal tudósok pályakezdését.

À partir de l'année académique 1936-1937, un ou deux élèves seniors furent invités chaque année à contribuer à l'enseignement dispensé par l'établissement. Cet emploi leur proposait de nombreux avantages, car il leur permettait de travailler sur leur thèse tout en profitant de l'infrastructure du Collège. De plus, les heures de cours qu'ils donnaient étaient rétribuées par le logement et la nourriture. C'est ainsi que le Collège aida ses élèves en début de carrière.

135. 364/1939. Szabó Miklós igazgató felterjesztése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez névtelen levél ügyében. Budapest, 1939. november 15. MDKL 51. doboz 98/2. dosszié

364/1939. Note du directeur Miklós Szabó au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes au sujet d'une lettre anonyme. Budapest, le 15 novembre 1939, MDKL, boîte 51, dossier 98/2

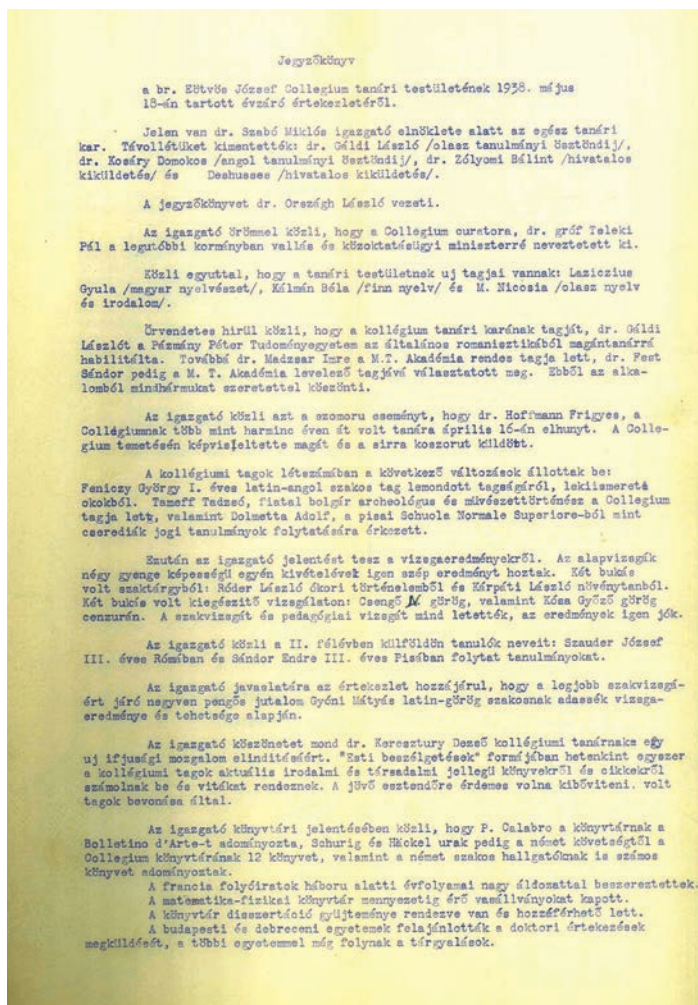

A VKM vizsgálatot rendelt el egy névtelen feljelentés kapcsán, amely a „lehuzás” szokását barbár viselkedésként jellemezte. A feljelentő szerint több golya emiatt mondott le tagságáról. Szabó Miklós részletesen elemzi, hogy a hagyománynak milyen közösségépítő szerepe van.

Le ministère de l'Instruction Publique et des Cultes ordonne une enquête policière en raison d'une plainte anonyme concernant l'habitude de *lehuzás*, une sorte de bizutage, qualifiée de « comportement barbare » dans la lettre. D'après son auteur, c'est à cause de cette tradition que plusieurs cigognes (élèves de première année) renoncèrent à leur statut de collégien. Dans sa réponse, Szabó présente en détail l'importance de cette coutume du point de vue de la constitution de la communauté estudiantine.

136. Az 1938. május 18-i tanári értekezlet jegyzőkönyve. MDKL 54. doboz 102/c. dosszié

Protocole de la réunion des professeurs du 18 mai 1938, MDKL, boîte 54, dossier 102/c

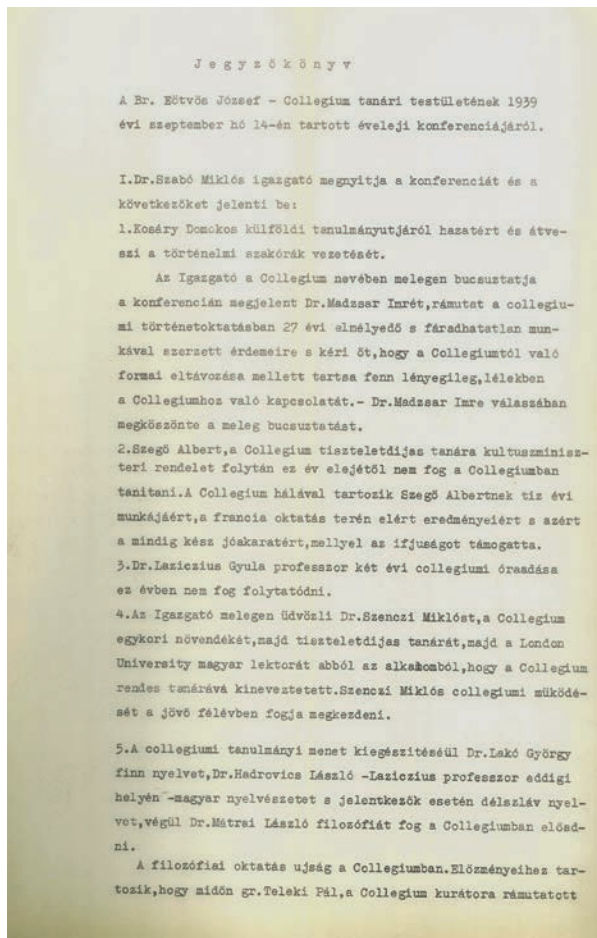

1938-ban Keresztury Dezső kezdeményezésére jöttek létre az úgynevezett „Esti beszélgetések”, amelyekre irodalmi vagy közéleti személyiségeket, olykor régi collegistákat hívtak meg, hogy a hallgatósággal megosszák élményeiket. Később ezekből a rendezvényekből alakultak ki a „Szerda esték”.

C'est à l'initiative de Dezső Keresztury que furent créées en 1938 les soirées intitulées « Discussions du soir », auxquelles furent invités des personnalités de la vie littéraire ou politique ainsi que d'anciens collégiens afin de discuter sur leurs expériences. C'est cette tradition qui se perpétue dans la série des « Mercredi soirs », toujours en cours au Collège, même de nos jours.

137. Az 1939. szeptember 14-én tartott tanári értekezlet jegyzőkönyve. MDKL 54. doboz 102/c. dosszié

Protocole de la réunion des professeurs du 14 septembre 1939, MDKL, boîte 54, dossier 102/c

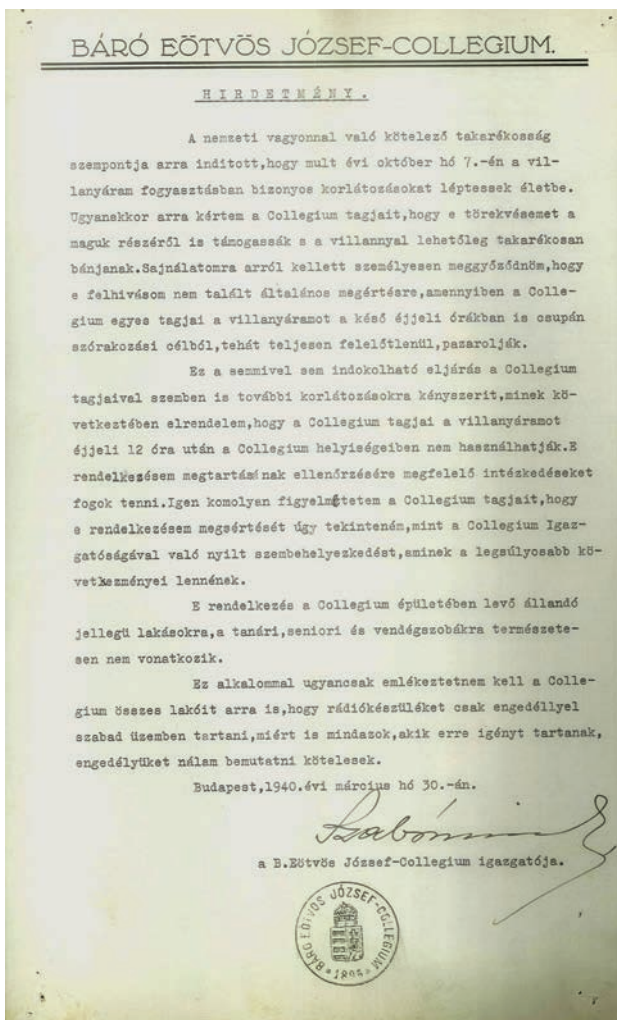

A háború közeledtével Szabó Miklós igazgató elvárta, hogy a tanárok szorosabban ellenőrizzék a növendékeket, nehogy politizálni kezdjenek. Ennek érdekében ismét be kívánta vezetni a tanári kar hathetenként történő ülésezését, az erőfeszítés azonban – akárcsak a Gombocz-érában – sikertelen maradt.

À l'approche de la guerre, le directeur Miklós Szabó exigea des professeurs qu'ils surveillent leurs élèves de plus près afin de s'assurer que ces derniers n'aient pas d'activité politique. C'est dans ce même objectif qu'il souhaita mettre en place des réunions professorales toutes les six semaines, mais cela resta une tentative vaine, tout comme cela avait déjà été le cas sous la direction de Gombocz.

138. Szabó Miklós hirdménye a Collegiumban a villanyárammal való takarékoság ügyében. Budapest, 1940. március 30. MDKL 51. doboz 97/4. dosszié

Annnonce de Miklós Szabó au Collège, au sujet des mesures d'économie à appliquer concernant la consommation d'électricité. Budapest, le 30 mars 1940, MDKL, boîte 51, dossier 97/4

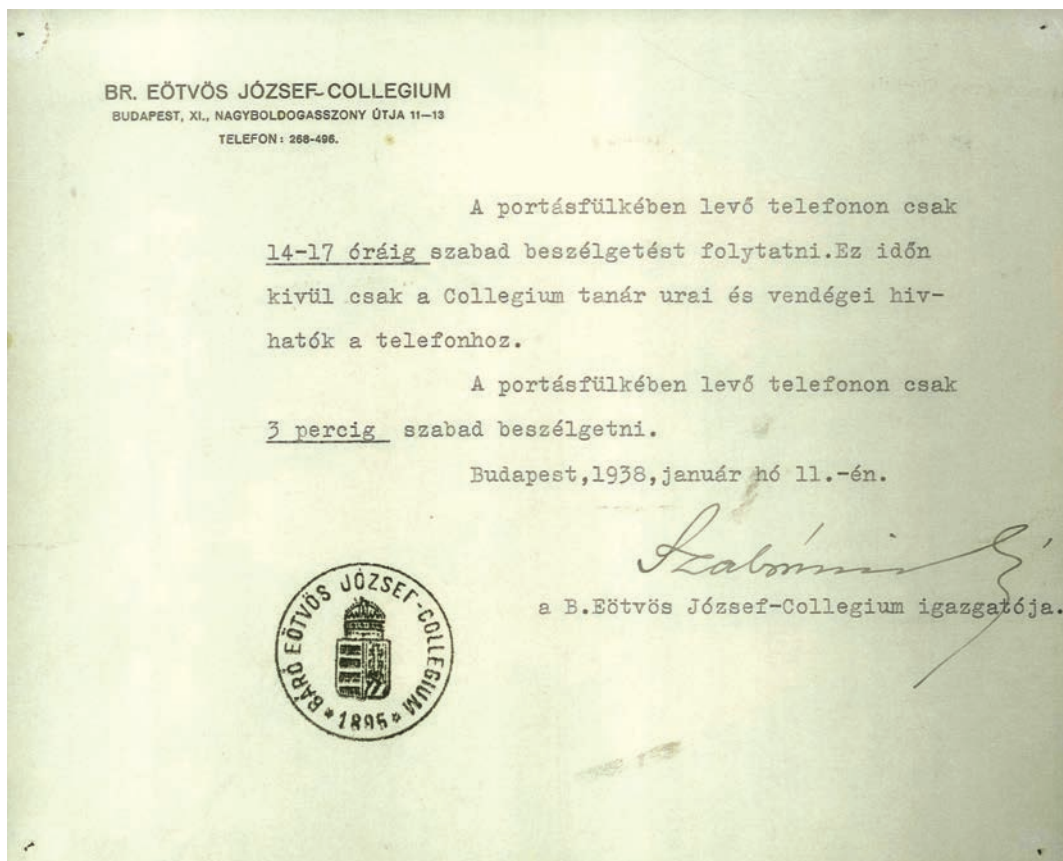

A háború miatt 1940-ben takarékosági rendelkezéseket vezettek be. Az intézkedés megszegőit az igazgató a collegiumi tagság megvonásával büntette. A tiltás nem vonatkozott az állandó tanári lakásokra és a seniori szobákra.

À cause de la guerre, un plan d'économie fut mis en place en 1940 au Collège. Ceux qui ne respectaient pas ces mesures, qui ne concernaient toutefois pas les appartements des professeurs et les chambres des élèves seniors, risquaient de perdre leur statut de collégien.

139. Szabó Miklós igazgató hirdetménye a telefonhasználatról. Budapest, 1938. január 11. MDKL 51. doboz 97/3. dosszié

Annonce du directeur Miklós Szabó au sujet de l'usage du téléphone. Budapest, le 11 janvier 1938, MDKL, boîte 51, dossier 97/3

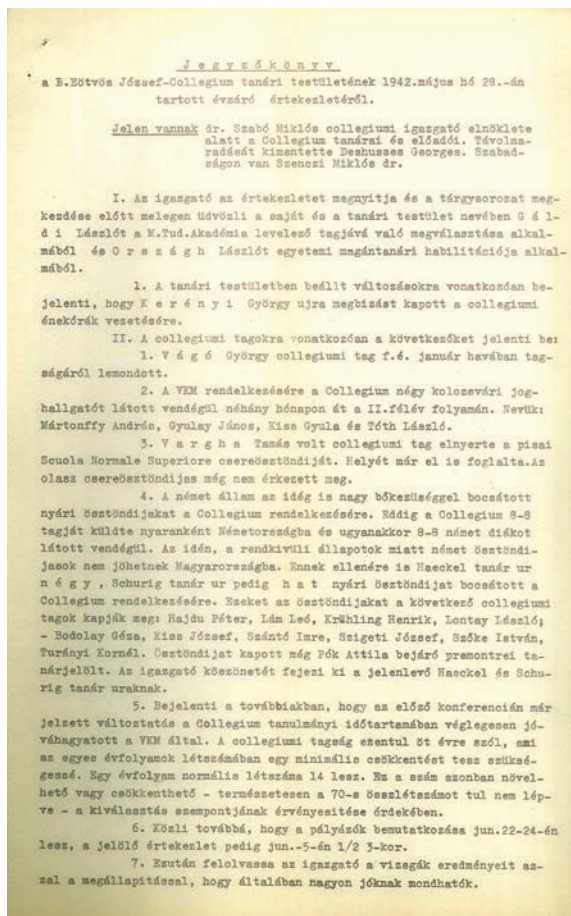

A takarékoság szellemében több alkalommal korlátozták az 1938-ban felszerelt telefonkészülékek használatát, illetve a korszakban terjedő rádiókészülékek hallgatását is.

En plus des mesures d'économie sus-citées, l'accès au téléphone, installé en 1938, fut limité à plusieurs reprises, ainsi que le temps d'écoute de la radio, un média en plein essor à l'époque.

140. (VI/77) Az 1942. május 28-i tanévzáró értekezlet jegyzőkönyve. MDKL 54. doboz 102/c. dosszié

(VI/77) Protocole de la réunion des professeurs en fin de semestre, le 28 mai 1942, MDKL, boîte 54, dossier 102/c

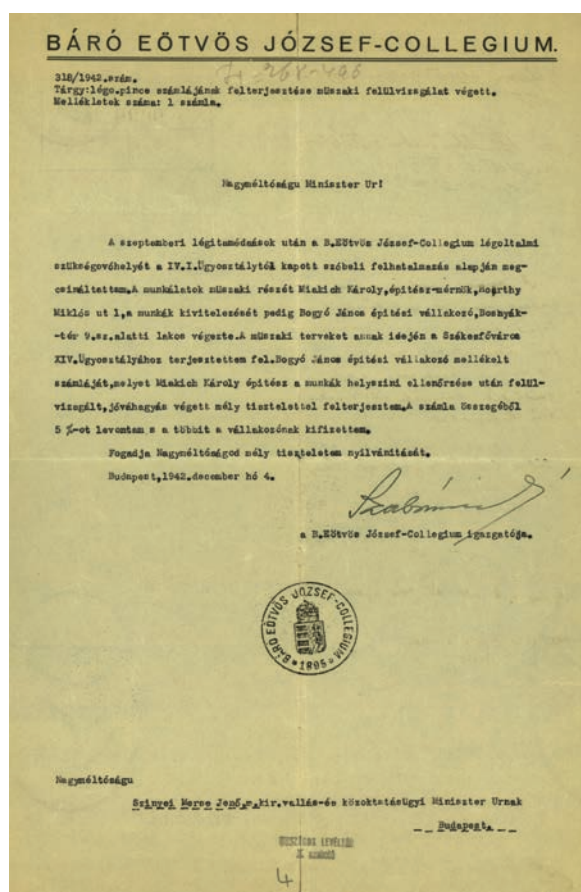

Jelentős változás volt az intézet képzési rendszerében, hogy az 1943/1944. tanévtől a collegiumi tagság időszakát öt évre, tehát a gyakorlóév időtartamára is meghosszabbították. Ezen kívül az 1942/1943. tanévtől a tanárjelöltek támogatására a minisztérium 20 javadalmazásos helyet létesített, továbbá 20 „egészfizető” tagnak évi 300 pengős, 20 „félfizetőnek” pedig évi 150 pengős ösztöndíjat adományozott.

L'extension du temps de formation à cinq années consécutives, à partir de 1943-1944, comprenant un stage dans l'enseignement, fut un changement majeur. En outre, le ministère prend totalement en charge, dès 1942-1943, 20 places d'élèves et leur accorde une bourse supplémentaire. Il établit également des bourses supplémentaires d'un montant de 300 pengős annuels pour 20 élèves et de 150 pengős annuels pour 20 autres.

141. 318/1942. Szabó Miklós légoltalmi számlát terjeszt fel műszaki felülvizsgálat végett. Budapest, 1942. december 4. MOL K 636. 1024. doboz, 44-1. tétel (1942-1944-1)

318/1942. Note de Miklós Szabó au sujet d'une facture établie à la suite du contrôle technique de l'abri souterrain du Collège. Budapest, en 4 décembre 1942, MOL K 636, boîte 1024, article 44-1 (1942-1944-1)

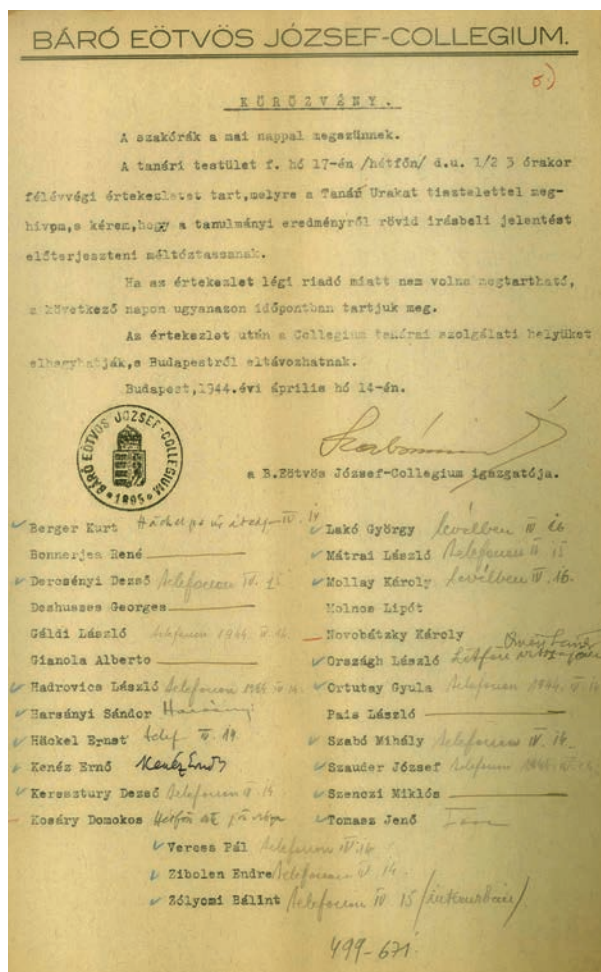

A háború közeledése miatt az intézet alatt már 1939-ben légoltalmi pincét kezdtek építeni, amelyet a VKM finanszírozott. Az építési munkákat 1942-ben felülvizsgálták, és a helyiségeket ismét megerősítették. Ennek köszönhető, hogy az ostrom alatt a fővárosban maradt collegisták közül a bombázások alatt senki sem vesztette életét.

Comme la possibilité d'une guerre se renforçait, des travaux de constructions d'un abri souterrain commencèrent en 1939, avec le concours du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes. C'est grâce à cet abri qu'aucun des collégiens qui passèrent les mois du siège à Budapest ne périrent sous les bombes.

142. Szabó Miklós igazgató tájékoztatása az 1943/1944. tanév befejezéséről. Budapest, 1944. április 14. MDKL 51. doboz 97/5. dosszié

Circulaire du directeur Miklós Szabó concernant l'interruption de l'année académique 1943/44, Budapest, le 14 avril 1944, MDKL, boîte 51, dossier 97/5

Az 1944. április 4-i fővárosi bombázást követően Szabó Miklós igazgató úgy döntött, hogy az alap- és szakvizsgázók kivételével mindenkinek el kell hagynia az intézetet, a félévet berekesztette. Az igazgatóság később egyénileg tervezte felvenni a kapcsolatot a vidéki collegistákkal.

Après les bombardements du 4 avril 1944, le directeur Miklós Szabó décida que tout le monde devaient quitter l'établissement, excepté les élèves qui préparaient un examen spécifique. La direction prévoyait de reprendre plus tard directement contact avec les collégiens.

143. 75/1944. Szabó Miklós levele a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez Paul Lemaire kiköltözéséről. Budapest, 1944. május 15. MDKL 46. doboz 84/a/7. dosszié. *(A következő oldalon)*

75/1944. Lettre de Miklós Szabó au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes au sujet du déménagement de Paul Lemaire. Budapest, le 15 mai 1944, MDKL, boîte 46, dossier 84/a/7. *(Voir page suivante)*

Paul Lemaire matematika–fizika szakos hallgató volt, Magyarországon esett hadifogságba, és a balatonboglári katonai táborban őrizték, de Kerékgyártó Elemér és Fehér Lipót támogatásával egyetemi matematikai tanulmányait Budapesten folytathatta. Valószínűleg Kerékgyártó Elemér révén került a Collegium közegébe, így francia lektorként alkalmazták. 1944 májusában azonban ő is kiköltözött. 1944 nyaratól a nyelvi lektorok nagyobb része elhagyta a fővárost, csupán néhány külföldi állampolgár maradt az intézetben: Harsányi Sándor, Ankeria Senteri, Bastav Serif, Hassan Musztafa, Kafesoglu Ibrahim, Drizis Parmenion.

Paul Lemaire, un étudiant en physique et mathématiques fut fait prisonnier en Hongrie et retenu dans un camp de prisonniers à Balatonboglár, mais il put plus tard poursuivre ses études à l'Université de Budapest, grâce à l'intervention d'Elemér Kerékgyártó et de Lipót Fehér. C'est sans doute par le biais du premier qu'il arriva au Collège, où il fut employé comme lecteur de français. En mai 1944, lui aussi déménagea. Au cours de l'été 1944, la plupart des lecteurs quittèrent la capitale et il ne resta au Collège que quelques résidents étrangers : Sándor Harsányi, Ankeria Senteri, Bastav Serif, Hassan Musztafa, Kafesoglu Ibrahim, Drizis Parmenion.

3)

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF-COLLEGIUM.

75/1944. sz.

Tárgy: Lemaire Paul lakásának és ellátásának készpénzben való megtérítése.
Hiv.sz.: 13.664/1943-Eln.C.
Mell.: 1 kérvény.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Mély tisztelettel felterjesztem L e m a i r e P a u l kérvényét, melyben azt kéri, hogy az Eötvös Collegiumban neki engedélyezett ingyen lakás és ellátás készpénzben való ellenértékét a nyári hónapok tartamára megkaphassa.

Lemaire Paul a hivatkozott rendelet értelmében az Eötvös Collegium francia szakos hallgatóival társalgási és nyelvi gyakorlatokat folytat, ami a francia nyelv elsajátítása szempontjából rendkívül fontos. Minthogy Lemaire felesége Budapestre érkezett, férje a városban keresett és kapott lakást, s így a nyári hónapokra kiköltözött a Collegiumból. Bár ez időre feleségével együtt munkát is vállalt, a nehéz életviszonyokra való tekintettel kéri eddig élvezett kedvezményének készpénzben való megtérítését. A lakás és teljes ellátás ellenértéke napi 5.50 P.

Lemaire kérését - kitűnő szolgálatának figyelembevételével - melegen pártolom, s Nagyméltóságod bölcs döntése alá bocsátom.

Fogadja, Nagyméltóságú Miniszter Úr, mély tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1944. évi május hó 15-én.

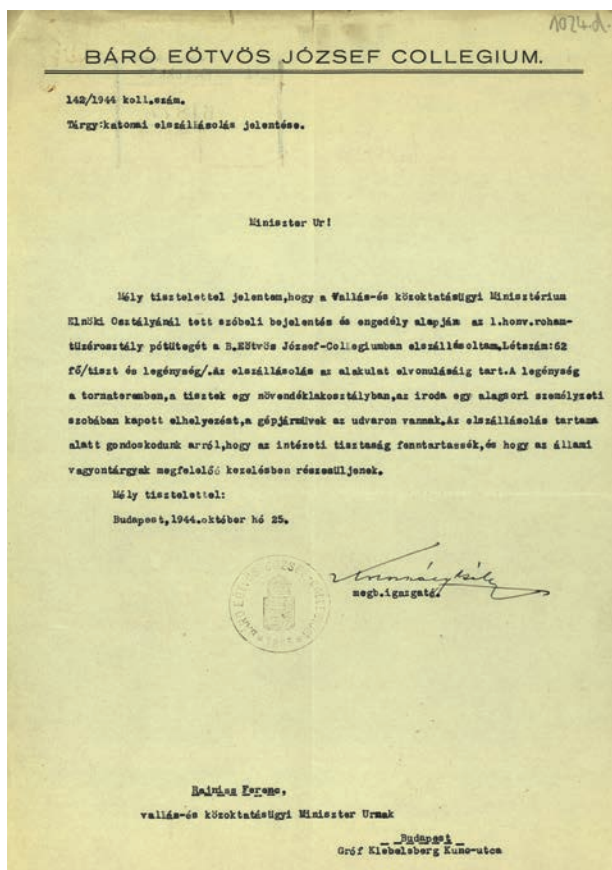
a B. Eötvös József-Collegium igazgatója.

A Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úrnak.

B U D A P E S T .

144. (VI/78) 142/1944. Kolozsvári M. Béla megbízott igazgató jelentése katonai elszállásolás ügyében. Budapest, 1944. október 25. MOL K 636. 1024. doboz, 44-1. tétel (1942-1944-1)

(VI/78) 142/1944. Compte rendu du directeur adjoint intérimaire, Kolozsvári M. Béla, au sujet de l'hébergement de soldats. Budapest, le 25 octobre 1944, MOL K 636, boîte 1024, article 44-1 (1942-1944-1)

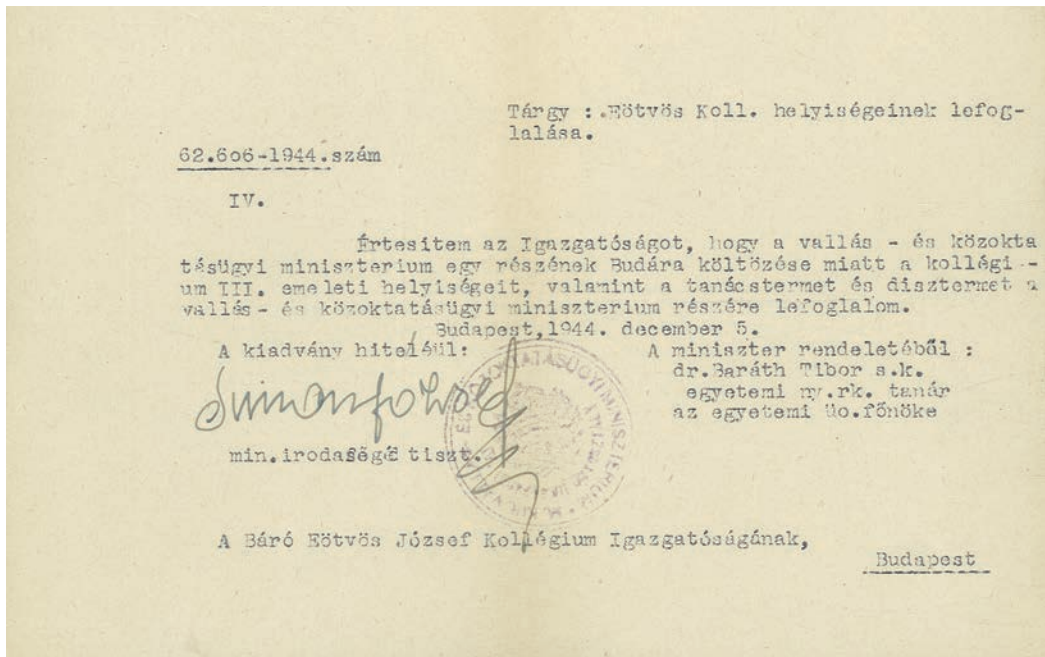

Akárcsak az I. világháború alatt, úgy a második világhégés időszakában is katonákat szállásoltak el az intézetben. Az ostrom alatt német és magyar csapatok is megfordultak az épületben, többször igen feszült helyzet alakult ki.

Au cours de la Seconde Guerre mondiale, comme pendant la Première, le Collège dut abriter des soldats. Pendant le siège, le bâtiment fut occupé à la fois par des troupes allemandes et des troupes hongroises. Il en résulta une situation plus que tendue à bien des reprises.

145. (VI/79) 62.606-1944./IV. sz. Baráth Tibor rendelete az Eötvös József Collegium helyiségeinek lefoglalásáról. Budapest, 1944. december 5. MDKL 88. doboz 185/5. dosszié

(VI/79) 62.606-1944./IV. Décret de Tibor Baráth au sujet de l'occupation des locaux du Collège József Eötvös. Budapest, le 5 décembre 1944, MDKL, boîte 88, dossier 185/5

Az államigazgatás nyugatra történő áttelepítése során Baráth Tibor, aki a nyilas adminisztrációban a kultusztárcánál az egyetemi és a főiskolai ügyosztály vezetője lett, az internátus egy részét a VKM számára lefoglaltatta. Az intézkedést a gyorsan bezáruló szovjet ostromgyűrű miatt nem hajtották végre.

Lors du déménagement des établissements de l'administration vers l'Ouest, Tibor Baráth qui était à la tête du département de l'enseignement supérieur au ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, réquisitionna pour celui-ci une partie de l'internat. L'encerclement de la ville par les troupes soviétiques empêcha toutefois l'exécution de cet ordre.

146. Keresztury Dezső igazgató és a Collegium tanári testületének levele Szabó Miklós leköszönt igazgatóhoz. Budapest, 1945. július 5. MDKL 94. doboz 199. dosszié. *A következő oldalon)*

Lettre du directeur Dezső Keresztury et de l'équipe professorale du Collège à l'ancien directeur, Miklós Szabó. Budapest, le 5 juillet 1945, MDKL boîte 94, dossier 199. *(Voir page suivante)*

A curatorii tisztség üresedése politikailag támadhatóvá tette az intézetet. Szabó Miklóst előbb 1944. július 15-i hatállyal menesztették, majd 1944 októberének elején felmerült rehabilitálása, október 16-án azonban a nyilas adminisztráció Kolozsvári Medzuy Bélát nevezte ki a Collegium élére, aki 1944 decemberében a szovjetek elől nyugatra menekült. Ebben az időszakban Tomasz Jenő aligazgató irányította az internátust. 1945 februárjában az ideiglenes kormány részéről ismét felmerült Szabó rehabilitálása, de birodalmi Sasrendje miatt, amelyet a magyar–német kultúrkapcsolatok ápolásáért kapott, újabb politikai támadást indítottak ellene, amelynek eredménye az lett, hogy Keresztury Dezsőt nevezték ki igazgatónak a Collegium élére.

Sans curateur, la situation de l'établissement se fragilisa car il perdit ses appuis politiques. Ainsi, Miklós Szabó fut le premier à être destitué le 15 juillet 1944. On évoqua la possibilité d'une réhabilitation en octobre 1944, sans que cela ne se réalise, car l'administration fasciste des Croix fléchées nomma Béla Kolozsvári Medzuy à la tête de l'établissement. Ce dernier prendra la fuite deux mois plus tard, à l'approche des Soviétiques. Pendant cette période, c'est le directeur adjoint Jenő Tomasz qui dirigea l'internat. En février 1945, la question de la réhabilitation de Szabó fut à nouveau évoquée par le gouvernement temporaire mais, en raison de son Ordre de l'Aigle reçu pour son activité en faveur du maintien des relations culturelles germano-hongroises, Szabó dut faire face à une nouvelle campagne d'attaques politiques, avec pour résultat la nomination de Dezső Keresztury au poste du directeur du Collège.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF COLLEGIUM.

Mélyen tisztelt Igazgató Ur!

Mi, a Br. Eötvös József Collegium tanárai, ezidei első konferenciánkon vettük tudomásul, hogy a vallás és közoktatásügyi miniszter új állomáshelyre osztotta be Igazgató Urat. Őszintén sajnáljuk, hogy személyes búcsút nem vehettünk s ezért érezzük kötelességünknek, hogy ezúton, levélben adjunk mégegyszer kifejezést annak a baráti tiszteletnek, amelyet Ön iránt mindannyian érzünk.

A Collegium tanárai tudják, milyen odaadással dolgozott Igazgató Ur az intézet élén s meg vannak győződve arról, hogy új beosztásában ugyanolyan fáradhatatlan eréllyel és hűséggel fogja szolgálni a magyar műveltség ügyét, mint a Collegiumban. Amikor a régi tisztelettel búcsút mondanak, szívből kívánják, hogy új munkahelyén áldás és siker kísérje működését.

Fogadja mélyen tisztelt Igazgató Ur megkülönböztetett nagyrabecsülésünk kifejezését:

Budapest, 1955. VII. 5.

Harsányi Sándor
Ankerics Sándor

Károlyi Imre

Árkai Csaba

Káder János

Dr. Bouvier Rézi

János János

Mélt. Dr. Szabó Miklós igazgató urnak

Budapest

147. Eckhardt Sándor levele Szabó Miklóshoz. Budapest, 1945. október 9. MTAKK Ms. 5207/9

Lettre de Sándor Eckhardt à Miklós Szabó. Budapest, le 9 octobre 1945, MTAKK¹ Ms. 5207/9

Budapest, 1945 október 9

Kedves Miklós,

Leveledet megkaptam. Sokat gondolkoztam rajta és beláttam, hogy ilyen dolgokban a meggyőzésnek és érveknek nem sok sikere lehet. A baj megtörtént és a multon nehéz változtatni.

Még egyszer csak röviden egy pár körülményre térek vissza. Abban neked teljesen igazad van, amikor neheztelsz ránk azért hogy nem idejében, jobban mondván: nem azonnal értesítettünk a közeledő veszedelemtől. Én akkor mondtam is barátainknak, hogy ezt meg kellene tenni, de senki sem mert erre vállalkozni; Dezső, mint mondja, azért nem, mert félt hogy megharagusztok a hívőre. Rossz pszichológia volt, mert éppen az ellenkezője történt. Én magam akkorában még oly nyomorult állapotban voltam és olyan messze mindentől, hogy fizikailag sem tudtam magamnak időt szakitani, hogy ezekben a dolgokban elárjak nálatok. Látom, hogy mégis meg kellett volna tennem. Ezt készséggel és lojálisan elismerem. De viszont HÉROS is tudta és mégsem szólt neked, holott ő is meglehetne volna, ami arra vall, hogy ő is kényesnek érezte a feladatot.

Ettől most már eltekintve, kétségtelen, ~~szóval,~~ hogy a dologon már secíteni akkor nem lehetett és a vasárnapi összejövetelben én is beleegyeztem és az aláírt megoldásba /nyújtási kérés/ mikor Váriás után azt a hírt kaptuk, hogy a dolog fenn már el van határozva, nyább mert ott is a bokáyról tartanak.

Én csak egyet kérek: azt, hogy hidd el nekünk (vagy nekem) hogy mi időt akartunk és semmi más szempont nem vezetett az ügyben, mint a Collegium és a te érdeked. Lehet, hogy taktikailag hibáztunk, ezért megérdemeljük a szemrehányást, de eljárásunkban nem volt sem hűtlenség, sem perfidia.

Én ezzel kapcsolatban még valamit akarok elmondani, amiről te aligha tudhatsz. Jóval előbb, mint ezek a dolgok történtek, már egy, a minisztériumban is befolyásos személy arról beszélt nekem, mikor anyagi nyomorúságomról beszélt nekem, hogy esetleg nekem megfelelne az Eötvös Collegium igazgatósága, hiszen SZM. már nyugdíjba megy, akkor dolgozni is tudnék, lakásom is volna stb. Mirő én habozás nélkül ki-
jelentettem, hogy erre nem ~~is~~ gondolok, mert nem gondolhatok egy olyan régi jó baráttal szemben, amilyen SZM.

¹ Abréviation pour : Collections de Manuscrits de la Bibliothèque de l'Académie des Sciences de Hongrie (*Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára*).

VII.

A COLLEGIUM

A KERESZTURY–TOMASZ-ÉRA ALATT

1945–1948

LE COLLÈGE SOUS LA DIRECTION

DE KERESZTURY ET TOMASZ

DE 1945 À 1948

Szabó Miklós 1945. májusi menesztését követően Keresztury Dezső kapott igazgatói kinevezést. Keresztury néhány hónap múlva kultuszminiszter is lett, hivatalát 1945 novembere és 1947 márciusa között töltötte be. Minisztersége alatt a Collegium napi ügyeit Tomasz Jenő aligazgató irányította. Kettejük munkamegosztása hasonlított a korábbi curator-igazgató munkakapcsolathoz.

A Collegium fennállásának 50 éves évfordulója nehéz helyzetben találta az intézetet. A felújítási munkák 1946 júniusáig elhúzódtak, ez megbontotta a hagyományos együttélési formát, a családrendszert. Az igazgató igyekezett helyreállítani az intézet külföldi kapcsolattrendszerét és képzési szerkezetét. A képzési célok és a felvételi politika érdemben nem változott. Miniszterként sikerült elérnie a Collegium régi törekvését: 1946. február 11-én a köztársasági elnök főiskolai jelleget adományozott az internátusnak.

Már Keresztury lemondását követően, az igazgatása alatt heves sajtótámadás indult a Collegium ellen. Az internátusban kommunista frakció alakult, amely a belső életet erőteljesen átpolitizálta. Tevékenységüket elősegítette a minisztériumi támogatás, többek között az egyetemi tömegrendezvényeken való kötelező részvétel.

Az 1948. május 5-i diákelnök-választás indította el azokat az eseményeket, amelyeknek nyomán Lutter Tibor lett az új igazgató, és megkezdődött a Collegium átalakítása marxista tudósképzővé.

C'est à Dezső Keresztury que revint le poste de directeur, après la destitution de Miklós Szabó en mai 1945. Quelques mois plus tard, le portefeuille de l'Instruction Publique fut également confié à Keresztury, qui occupa ce poste de novembre 1945 à mars 1947. Pendant cette période, la gestion quotidienne de l'établissement fut assurée par Jenő Tomasz, directeur adjoint. Cette répartition des tâches rappelait la coopération qui existait autrefois entre le curateur et le directeur.

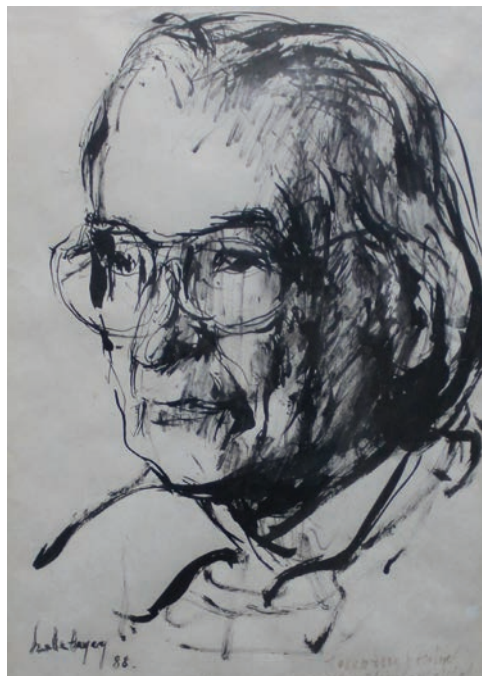
Le Collège fêta ses 50 ans dans des circonstances peu favorables. Les travaux de reconstruction durèrent jusqu'en juin 1946, ce qui empêcha la reconstitution des cadres traditionnels de la vie étudiante, fondée sur le regroupement des élèves en « familles », petits groupes très soudés, formés d'étudiants issus de promotions différentes. Le directeur cherchait à renouer avec les anciens partenaires internationaux du Collège Eötvös et à reconstituer un programme d'études cohérent. La finalité et la structure de l'enseignement dispensé au Collège Eötvös ne furent pas fondamentalement remises en question. En tant que ministre, Keresztury arriva même à réaliser une vieille ambition : faire accéder l'internat au rang d'école supérieure, ce qui eut en effet lieu le 11 février 1946.

Cependant, au moment de la démission de Keresztury de son poste de ministre, le Collège fut victime d'une virulente campagne de presse. Une fraction communiste se forma à l'internat et finit par politiser la vie intérieure de l'établissement. Cette politisation fut facilitée par le ministère, notamment par l'obligation faite aux élèves d'assister aux manifestations de masse.

Une tentative d'ingérence lors de l'élection du président du comité des étudiants, le 5 mai 1948, aboutit à la démission de Keresztury. Il fut remplacé par Tibor Lutter, un fidèle du régime ; ce fut le début de la transformation du Collège en établissement de formation de scientifiques marxistes.

148. (Falon/80) Keresztury Dezső portréja

(Sur le mur/80) Portrait de Dezső Keresztury

149. (VII/81) 159/1946. Tomasz Jenő jelentése az újjáépítési munkák beszüntetéséről. Budapest, 1946. június 17. MOL XIX-I-1-h. 112. doboz 90-3. tétel (1946-1947). (A következő oldalon)

(VII/81) 159/1946. Compte rendu de Jenő Tomasz sur l'interruption des travaux de reconstruction. Budapest, le 17 juin 1946, MOL XIX-I-1-h. boîte 112, article 90-3 (1946-1947). (Voir page suivante)

A Collegium fennállásának 50. évfordulója igen nehéz helyzetben találta az intézetet. Tagjainak és tanárainak jelentős része vidéken tartózkodott, vagy hadifogságba esett. Az épületet pedig súlyos károk érték az ostrom során. 1945 első hónapjai azzal teltek, hogy megpróbálták lakható állapotba hozni az intézetet.

Le Collège fêta ses 50 ans dans des conditions peu favorables. Une bonne partie de ses membres se trouvaient toujours à la campagne ou étaient retenus en captivité. Le bâtiment subit de graves dégâts au cours du siège de la ville. Ainsi, les premiers mois de l'année 1945 furent consacrés à la réhabilitation de l'établissement alors inhabitable.

159/1946.koll.szám.

Tárgy: jelentés az ujjáépítési munkák beszüntetéséről.

Egyszerű építési helyreállítási programja

Miniszter Ur!

7. E. p. V. 11.
7. E. p. V. 11.

A VKM. 54.628/1946.VI.sz.alatt azt az értesítést kaptuk, hogy a Báró Eötvös József-Collegium 1946.május hó 1-től kezdve az év végéig előreláthatóan havi 250 millió adópengő hitelt kap ujjáépítési célokra. Május hó legkezebbjén ily hitelkeretnek megfelelően irányított az ujjáépítési munkákat. -Ha a fenti összeget az adópengő május havi közeparányosával számuk/22.000.F/, akkor 5.500.000.milpengőt kellett volna kapnunk e címen. Ezzel szemben a május havi kiutalás 1.950.000.milpengőt tett ki, és az összegek nagy részét csak a hó végén kaphatjuk kézhez. Ugyanígy nehezen indult a június hó első fele is, június 15-ig bezárólag mindössze 132.744.000.milpengő folyósított e címen.

Amikor május hó elején a pénzfolyósítás bizonytalanságát észrevettük, már akkor lecsökkentettük a munka iramát, annál is inkább, mert az ujjáépítés minden számlája adópengőben volt érvényesítve.

A hitelek elkésztett és alacsony összegű folyósítása miatt adópengőben fennálló tartozásunk oly méreteket öltött-a munkamenet csökkentése ellenére-, hogy június hó 15-én kénytelen voltam az összes ujjáépítési munkálatokat beszüntetni mindaddig, amíg adósságukat nem törlesztjük.- Ennek mértékéről június hó 13-án felterjesztett kimutatásokban tettem jelentést, amelyet a VKM.VI.Ú.O.Számvevőrsége rövid úton kért be a Collegiumtól.-

Amikor az ujjáépítési munka sajnálatos beszüntetéséről jelentést teszek, tisztelt Miniszter Urat, hogy a szükséges hitelt minél előbb folyósíttatni méltóztatnék, mert az adópengős hátrálékunk -minden ellenszolgáltatás nélkül-napról-napra ijesztő mértékben

Budapest, 1946. június hó 17.

Tisztelettel:

Dr. János János
aligagató.

Dr. Keresztury Dezso, Várlás- és közoktatásügyi Miniszter Urnak

Magyar Országos
Levélár

Budapest

150. (VII/82) Tomasz Jenő aligazgató fényképe

(VII/82) Photo du directeur adjoint Jenő Tomasz

151. 160/1947. Keresztury Dezső levele a NIK Munkaverseny Bizottságának. Budapest, 1947. június 6. MDKL 51. doboz 97/6. dosszié. (A következő oldalon)

160/1947. Lettre de Dezső Keresztury au « Comité de compétition de travail ». Budapest, le 6 juin 1947, MDKL, boîte 51, dossier 97/6. (Voir page suivante)

A helyreállítási munkák a „Munkások a Tudományért” vállalkozás keretében fejeződtek be, ekkor a MÁVAG szakemberei helyreállították a Collegium fűtési rendszerét, collegisták pedig ennek fejében történelem-, néprajz- és nyelvvórákat adtak számukra.

C'est dans le cadre du projet intitulé « Des ouvriers pour la science » que la question des travaux de reconstruction finit par se résoudre et que les employés de la société nationale des chemins de fer (MÁVAG) remirent en état le système de chauffage du Collège : en échange, les collégiens leur donnèrent des cours d'histoire, d'ethnographie et de langue.

c.)

A NIK Munkaversenybizottságának
Budapest

Coll.sz.:160/1947

Igen tisztelt Bizottsági

Az Eötvös József Collegium Tanárképző Főiskola a magyar nevelés és tudomány nagy tekintélyű iskolája, a magyar haladó szellemű értelmiségnek régtől fogva kirepítő fészke, igen súlyos háborús veszteségeket szenvedett. Igen nagy erőfeszítéssel sikerült a Collegium rombadöntött épületét újra felépítenünk, az újjáépítési munka néhány fontos részlete azonban még elvégzésre vár. Helyre kell állítanunk elsősorban központi fűtésünket, mert csak így biztosíthatjuk az Intézet munkájának zavartalan menetét e így óvhatjuk meg épületünket a pótolhatatlan értékeinket a túl rombolásaitól.

A MÁVAG kiküldött szakértői elkészítették a legszükségesebb javítások költségvetését. Hozzávetőleg 26,000 forint értékű munkáról van szó; ebből 23-24,000 forint eszik a munkabérekre. Ez utóbbi összeget nincs módunkban elteremtteni, de bizunk benne, hogy a javításokat a Munkások a Tudományért akció keretein belül mégis el lehet majd végezni. A MÁVAG dolgozói értesülésünk szerint hajlandók lennének segítségünkre sietni, mi viszont szellemi értékeinkkel szeretnénk az 5 szolgálatokra lenni. A Collegium tanárai, jelenlegi és volt növendékei szívesen vállalkoznak arra, hogy a MÁVAG dolgozóinak, munkájuk ellenértékeképpen, nyelvi, természet- és szellemtudományi tanfolyamokat tartsanak. Fel ajánlhatjuk orosz, angol, francia, német, olasz, latin, görög, román, délszláv nyelvkurzusok, társadalomtudományi, történelmi, irodalmi, művészettörténeti, filozófiai, lélektani, matematikai, fizikai, kémiai, természetrajzi, földrajzi, néprajzi előadásorozatok rendezését. A Collegium neveltejei közül kikerült európai hírnű tudósok, írók, művészek szívesen fognak bekapcsolódni munkánkba, amely igen eredményesen szolgálhatja majd a dolgozók s a haladó értelmiség összefogásának, baráti együttműködésének nagy ügyét.

Azzal a kéréssel fordulunk tehát az igen tisztelt Bizottsághoz, szíveskedjék odahatni, hogy a szóp tervet mind a NIK vezetősége, mind a MÁVAG dolgozói a magukévá tegyék.

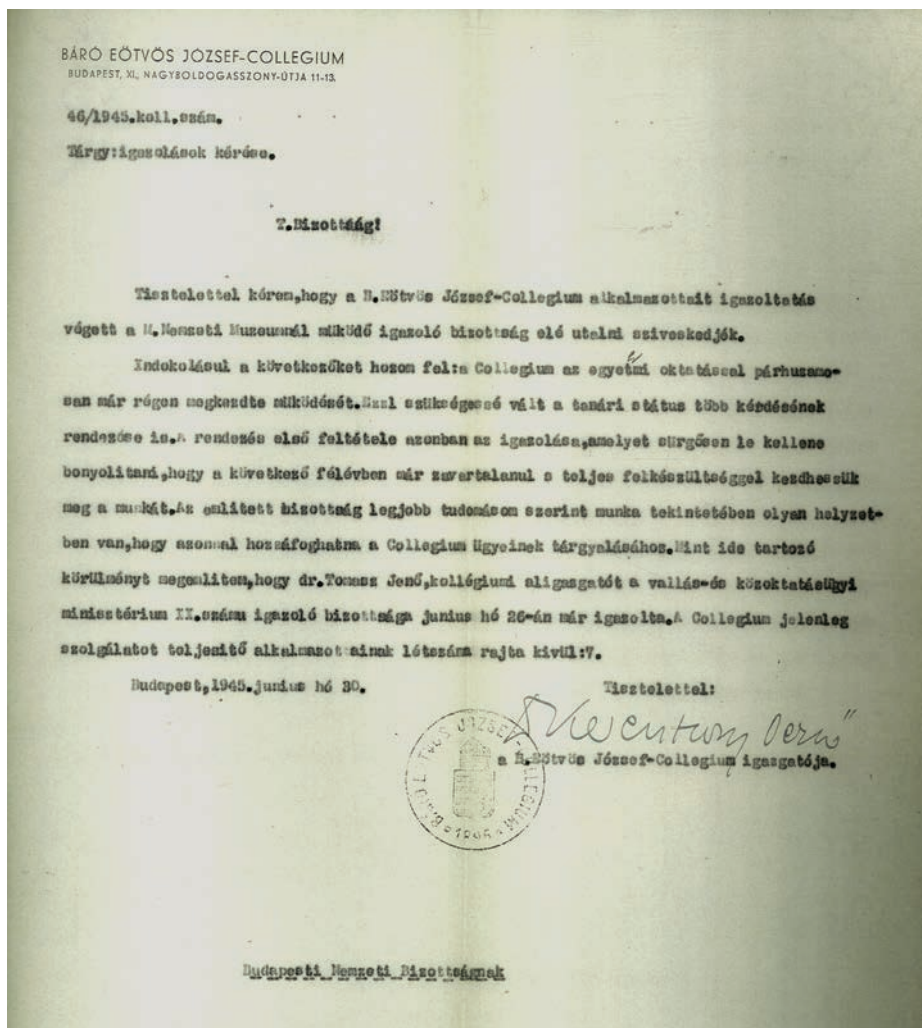
Tisztelettel:

1947. június 6.

W. J. S.

152. 46/1945. Keresztury Dezső igazgató levele a Magyar Nemzeti Múzeumban működő Igazoló Bizottsághoz. Budapest, 1945. június 30. MDKL 50. doboz 96/a/10. dosszié

46/1945. Lettre du directeur Dezső Keresztury au « Comité d'attestation », abrité par le Musée National. Budapest, le 30 juin 1945, MDKL, boîte 50, dossier 96/a/10

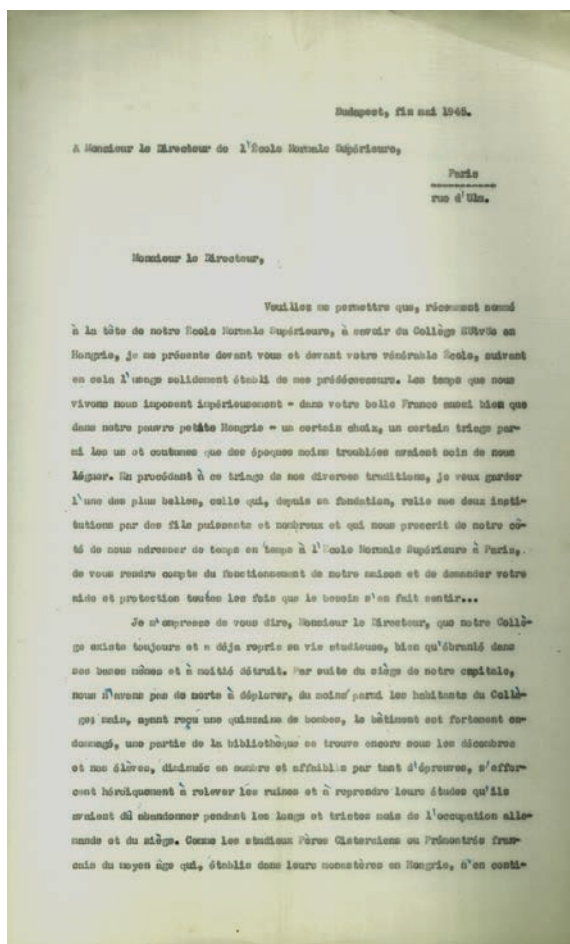

Miként az I. világháborút követően, úgy 1945 után is a tanári kar tagjainak igazolniuk kellett háború alatti tevékenységüket. A Collegium tanári karának egyetlen tagját sem marsztalták el politikai magatartása miatt.

Comme après la Première Guerre mondiale, les membres de l'équipe professorale durent attester, même après 1945, qu'ils ne s'étaient rendus coupables de rien pendant les années de la guerre. Aucun d'entre eux ne fut condamné pour son comportement politique.

153. (VII/83) Keresztury Dezső levele az École Normale Supérieure igazgatójához. Budapest, 1945 májusa. MDKL 51. doboz 97/a. dosszié

(VII/83) Lettre de Dezső Keresztury au directeur de l'École Normale Supérieure. Budapest, mai 1945, MDKL, boîte 51, dossier 97/a.

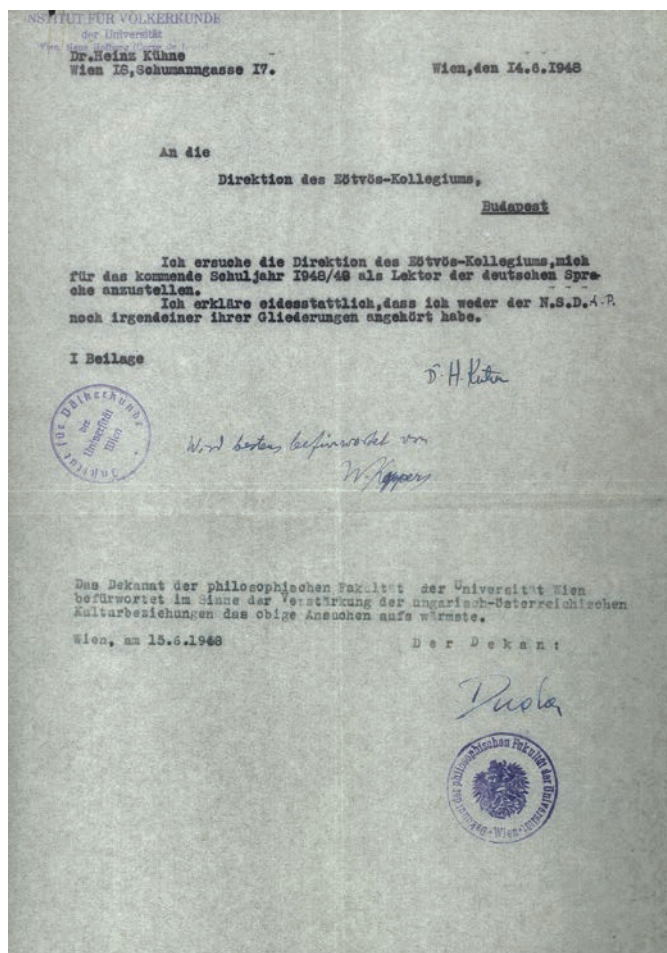

Keresztury Dezső már 1945 nyarán kapcsolatokat keresett az ENS-szel, de az együttműködés normalizálására csak 1947 folyamán került sor, amikor megérkezett Guy-Turbet Delof lektor. Delof később, 1950-t követően is Magyarországon, a Francia Nagykövetség alkalmazásában maradt.

Déjà au cours de l'été 1945, Dezső Keresztury chercha à reprendre contact avec l'ENS, ce qui ne se réalisa qu'en 1947, avec l'arrivée du lecteur Guy-Turbet Delof. Celui-ci resta plus tard à Budapest, au sein de l'Ambassade de France.

154. Heinz Kühne levele az Eötvös Collegium igazgatóságához lektori kinevezéséről. Bécs, 1948. június 14. MDKL 47. doboz 84/b/3. dosszié

Lettre de Heinz Kühne à la direction du Collège Eötvös à propos de sa nomination au poste de lecteur. Vienne, le 14 juin 1948, MDKL, boîte 47, dossier 84/b/3

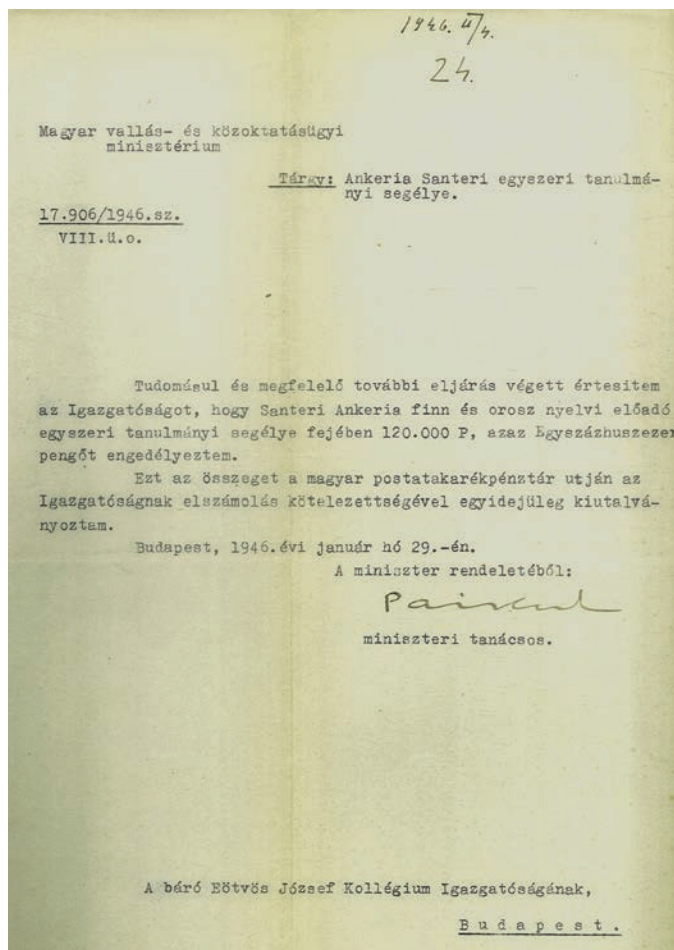

Keresztury igyekezett a német lektori posztot is betöltetni. Heinz Kühne el is nyerte a kinevezést, de arról nincs adat, vajon megérkezett-e a magyar fővárosba.

Keresztury s'efforça d'assurer également la relève du poste de lecteur allemand. Heinz Kühne fut en effet nommé au poste, mais rien n'atteste qu'il soit arrivé à Budapest.

155. 17.906/1946. VIII. 1. sz. Paikert Géza miniszteri osztálytanácsos levele Keresztury Dezső igazgatóhoz. Budapest, 1946. január 29. MDKL 46. doboz 84/4. dosszié

17.906/1946. VIII. 1. Lettre de Géza Paikert, conseiller ministériel au directeur Dezső Keresztury. Budapest, le 29 janvier 1946, MDKL, boîte 46, dossier 84/4

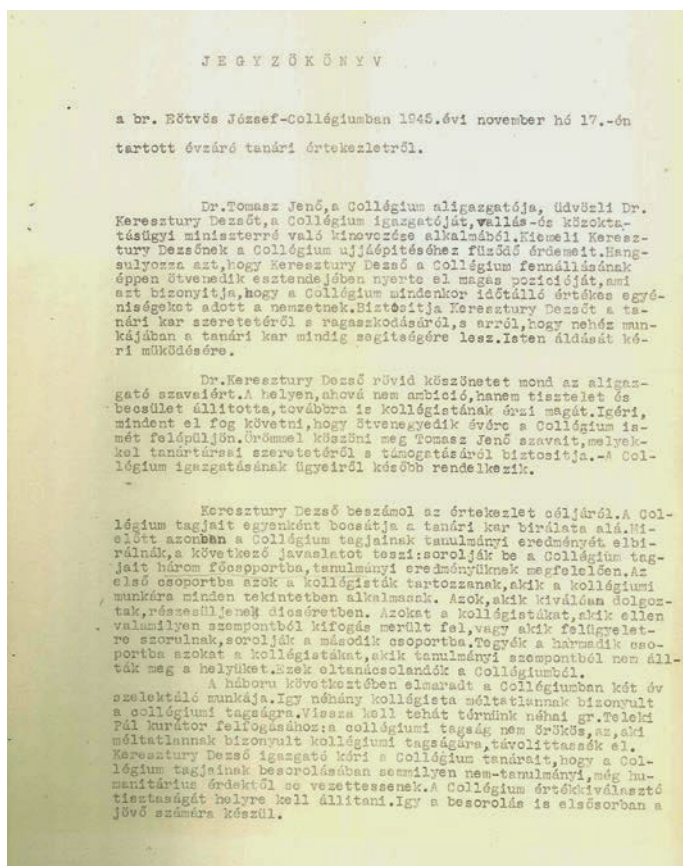

A magas infláció 1945–1946 folyamán nehéz helyzetbe hozta a Collegium tanárait és lektorait egyaránt. Ankeria Santieri finn nyelvi lektor díjazásán jól lemérhető a pénzromlás mértékének alakulása: 1945 júliusában 800 pengős tiszteletdíjat ajánlott fel a minisztérium, amelyet 1946 januárjában felemelt 93 000 pengőre, majd ezt 1946 júliusára tovább emelték 120 000 pengőre.

Une inflation très élevée en 1945-1946 rendit la vie très difficile aux professeurs et aux élèves du Collège. Les changements relatifs au salaire du lecteur finnois, Ankeria Santieri, illustrent bien l'évolution de cette inflation : en juillet 1945, le ministère lui proposa des honoraires de 800 pengős, portés en janvier 1946 à 93.000 pengős, puis, en juillet à 120.000 pengős.

156. (VII/84) Az 1945. november 17-i tanévzáró tanári értekezlet jegyzőkönyve. MDKL 54. doboz 102/d. dosszié

(VII/84) Protocole de la réunion des professeurs du 17 novembre 1945, MDKL boîte 54, dossier 102/d

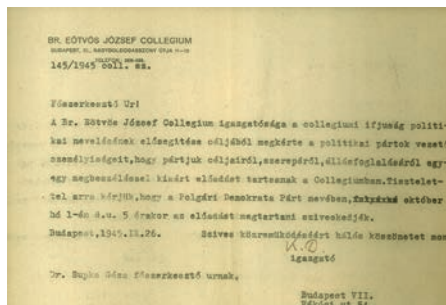

A Keresztury–Tomasz-éra számos tekintetben hasonlított a Szabó-időszak Collegiumára. A felvettek nagyobb része ugyanazokból a társadalmi csoportokból került ki, a módszerek sem változtak, sőt az új igazgató 1945. novemberi tanári értekezleten a 1927–1928-ban kialakított minősítési rendszert támogatta, és ebben a tekintetben a Teleki-féle szellemiség visszatérését sürgette.

Le Collège de l'époque de Keresztury–Tomasz rappelait sur de nombreux points celui de la direction de Miklós Szabó : les élèves admis au Collège venaient, pour la plupart, des mêmes groupes sociaux et les méthodes de travail n'avaient pas changé. Lors de la réunion professorale de novembre 1945, le nouveau directeur marqua une préférence pour le système de qualification et d'examen établi en 1927-1928 et encouragea par là, le retour à l'esprit propre à l'époque de Pál Teleki.

157. (VII/85) 145/1945. Keresztury Dezső levele Supka Géza részére. Budapest, 1945. szeptember 26. MDKL 51. doboz 97/a. dosszié

(VII/85) 145/1945. coll. sz. Lettre de Dezső Keresztury à Géza Supka. Budapest, le 26 septembre 1945, MDKL, boîte 51, dossier 97/a

Új elemként jelent meg a Collegium életében, hogy 1945. október 1–6. között politikai hetet tartottak, így a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjainak képviselői meghívást kaptak az intézetbe, hogy tartsanak előadást programjukról a collegisták részére.

Comme nouvel élément dans la vie du Collège, une « semaine politique » eut lieu du 1er au 6 octobre 1945, à laquelle participèrent les représentants du parti « Front Hongrois d'Indépendance Nationale » pour présenter aux collégiens leur programme.

158. Az 1946. szeptember 17-i tanévnyitó, az 1946. december 19-i félévzáró értekezletek jegyzőkönyvei. MDKL 54. doboz 102/d. dosszié. (A következő oldalakon)

Protocoles de la rentrée solennelle du 17 septembre 1946 et de la réunion de fin de semestre du 19 décembre 1946, MDKL boîte 54, dossier 102/d. (Voir pages suivantes)

Keresztury Dezső az 1945. november 4-i országgyűlési választásokat követően felállt Tildy-, később Nagy Ferenc-kormányban kultuszminiszteri megbízást kapott. Ebben az időszakban a Collegium igazgatásának feladatát jobbra Tomasz Jenő látta el. Kettejük munkakapcsolata sok szempontból a két világháború közötti időszakból ismert curator-igazgató viszonyra emlékeztetett. Nem véletlen, hogy a curator-i tisztség betöltésének gondolata csupán Keresztury 1947. március 14-i lemondását követően merült fel ismét.

À la suite des élections du 4 novembre 1945, Dezső Keresztury exerça la fonction de ministre de l'Instruction Publique d'abord dans le gouvernement de Tildy, puis dans celui de Ferenc Nagy. Ainsi, la direction du Collège fut dans la pratique assurée par Jenő Tomasz. Leur relation de travail rappelait à maints égards la relation qui avait existé entre le directeur et le curateur. Ainsi, ce n'est pas un pur hasard si le besoin de nommer de nouveau quelqu'un au poste de curateur du Collège, ne se fit sentir qu'après la démission de Keresztury, le 14 mars 1947.

J e g y k ö n y v

a B. Eötvös József-Collegium tanári testületének 1946. szeptember 17-én tartott tanévnyitó értekezletéről.

Jelen vannak: dr. Tomasz Jenő aligazgató, majd dr. Keresztury Dezső igazgató, kultuszminiszter elnöklete alatt dr. Bonnerjea René, dr. Dallos György, dr. Faragó László, dr. Faragó Péter, Hajós György, dr. Harmatta János, dr. Káldor György, dr. Tenéz Ernő, dr. Kosáry Domokos, dr. Makay Gusztáv, dr. Molnos Lipót, dr. Mérey Ferenc, dr. Rákosi Zoltán, dr. Szegő Albert, dr. Zulauf Teofil. Távolmaradását bejelentett: Major Jenő, dr. Pais Dezső, dr. Szauder József. Dr. Gáldi László Párisban van. Dr. Mollay Károly hadifogságban. - Nem jelent meg Ankeria Santeri.

I. Dr. Tomasz Jenő aligazgató megnyitja az értekezletet és bejelenti, hogy a Collegium igazgatósága új szakvezető tanárokat kért fel előadások tartására: dr. Mérey Ferencet, a Székesfővárosi Gyermeklélektani Intézet igazgatóját gyermeklélektanból, dr. Prohászka Lajos egy.ny.r.tanárt pedagógiából, dr. Faragó László egy.m.tanárt filozófiából, dr. Barta János áll. keresk.isk.igazgató, egy.m.tanárt magyar irodalomból, dr. Dallos ~~Sándor~~ gyakorló gimn. r.tanárt német irodalomból. Bejelenti továbbá, hogy dr. Országh László egy.m.tanár ismét átveszi az angol irodalmi tanulmányok irányítását, Rákosi Zoltán gimn.r.tanár pedig a német szakvezetésben fog ismét közreműködni. Az új és visszatért tanárokat melegen üdvözli.

II. A Collegiumi tagok létszámában beállott változásokra vonatkozólag bejelenti, hogy a 15 új tag közül 13 I.éves, 1 II.éves és 1 III.éves. Csatári Dániel, aki a pályázat alkalmával még érettségi bizonyítvánnyal nem rendelkezett, s aki azt az utasítást kapta, hogy érettségijének megszerzése után jelentkezzen, eddig még nem hallatott magáról. A fenti 15 taghoz a szegedi Eötvös Lóránd Kollégium tagjai közül a VKM 96.163/1946.VI.sz. rendeletével Hajnal Imre II.éves math.-phys.-szakos hallgató tagságát minősítette át Eötvös József-collegiumi tagsággá. Tehát az összes új tagok száma 16 /Csatárin kívül/.

Bejáró tagságot kaptak eddig: Kiss B. Zsolt I.éves, Rába György II.éves, Mohay Béla II.éves, Bakos Ferenc II.éves és Hermann József IV.éves hallgatók. Bejáró tagságáról lemondott Rába György.

A Collegiumi tagok összlétszáma: I.évf.:13; II.évf.:15; III.évf.:17; IV.évf.:15; V.évf.:9; összesen: 69. Bejáró tag: 4.

A collegiumi tagok mind bevonultak Moravcsik Mihály I.éves és Banner József III.éves kivételével. Moravcsik Mihály vérméregzéssel beteg fekszik, 10 nap múlva jöhet be. Banner József még nem adott hírt magáról.

Az V. éveseket, a nehéz helyzetre való tekintettel, majdnem mind visszavette a miniszter ur, éspedig a rendes tagok tagsági fokozataival. Nem került vissza: Aradi Miklós, aki a Luther-Otthonban kapott elhelyezést, Török Erich, aki Bécsbe akar kimenni és Orosz Lajos szembetegsége és családi nehézségei miatt. Az V. évesek számára ebben a tanévben külön szak tanulmányokat állítunk be /Lásd később/.

III. A könyvtár helyzetére vonatkozólag az aligazgató az alábbi bejelentéseket teszi: az utolsó értekezlet óta /jul.24./ a könyvtár a következő adományokkal gyarapodott: a British Council-től 225 kötet, a World Student Relieftől /Genf/ 65 kötet, a M.Tud.Akadémiától: 42 kötet, a Történelmi Társulattól: 10 kötet.

A továbbiakban jelenti, hogy a könyvtár liberális kezelését nem lehet fenntartani, mert a könyvek közül sok eltűnt és tűnik el állandóan. Szomorú az, hogy amikor a könyvtári állomány nagy részét nagy áldozatokkal és nagy veszélyek között sikerült megmenteni a nehéz időkben, most értékes könyvek vesznek el lelkiismeretlen emberek kezén. A collegiumi ifjuság maga kívánja a könyvtárlátogatás megszorítását. A múlt tanévben memorandumban kérte ezt. Ennek indítványából a következőket kellene azonnal életbe léptetni:

1/ a könyvtárt szabadon használhatják a/ a Collegium bennlakó tagjai és b/ a Collegium szakvezető tanárai. A könyvek kikölcsönzése a tanárok részéről is a szokásos formák betartása mellett történhet: két téritvény pontos kitöltésével. Szótárt, sorozatból való könyveket és folyóiratokat ki-

57.102

J e g y z ő k ö n y v

a B.Ötvös József-Collegium tanári testületének 1946. december hó 19-én tartott félévzáró értekezletéről. -

Jelen vannak: dr. Keresztury Dezső VK miniszter elnöki tete alatt, dr. Tomasz Jenő aligazgató, dr. Bonnerjea René, Dr. Dallos György, dr. Faragó Péter, dr. Gáldi László, dr. Hajós György, dr. Kenéz Ernő, dr. Kosáry Domokos, dr. Major Jenő, dr. Makay Gusztáv, dr. Mérey Ferenc, Rákosi Zoltán, dr. Szegő Albert, dr. Waldapfel József a Collegium tanárai és előadói.

Elmaradásukat kimentették: Bouteiller Pierre /elutazott/, dr. Faragó László /elutazott/, dr. Harmatta János /beteg/, dr. Káldor György, dr. Molnos Lipót /hivatalos elfoglaltság/, dr. Országh László /elutazott/, dr. Prohászka Lajos, dr. Pais Dezső, dr. Szaunder József /beteg/.

Az elnök megnyitja az értekezletet, üdvözli a megjelenteket, majd felkéri dr. Tomasz Jenő aligazgatót, hogy a folyó ügyekről adja elő jelentését.

I. Az aligazgató a szakvezetésben beállott változásokra vonatkozólag a következő bejelentéseket teszi: a tanévnyitói értekezlet megállapodásától eltérőleg az I. és III. évf. magyar irodalmi szakvezetését dr. Waldapfel József egy. mt., tanárképzőintézeti tanár vállalta /dr. Barta János elfoglaltsága miatt nem tudta vállalni a szakvezetést/, és dr. Makay Gusztáv a II. és III. éveseket vezette.

Bouteiller Pierre francia egyetemi lektor szintén bekapcsolódott a szakvezetésbe, s a III-IV. évf. nek adott heti egy alkalommal kettős órát.

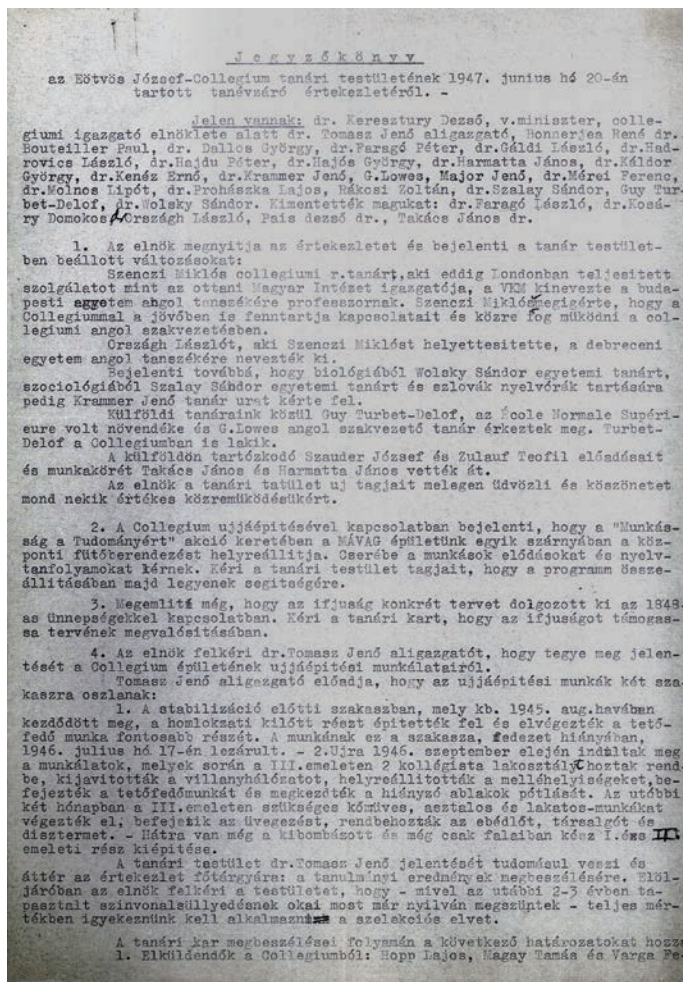
Dr. Gáldi László egyet. ny. rk. tanár is visszaérkezett félév közben párizsi hivatalos útjáról, s rendes óraszámával, sőt többlettel átvette a szakvezetést /mint a Collegiumhoz beosztott tanár/: román kezdőknek heti 1, haladóknak heti 1, román szakosoknak, III. évesek heti 1, franciaszakos I. évf. heti 1, II. évf. heti 1, olasz szakosoknak III-IV. évf. heti 1, II. évf. heti 1, orosz nem-szakosoknak heti 2 órában.

Ankeria Santeri, a Collegiumban lakó finn lektor a tanév eleji tanári értekezleten a meghívás ellenére nem jelent meg, a meghívás aláírását megtagadta, s nem volt hajlandó e félévben szakvezetést vállalni a Collegiumban. A VKM.-től e lépése után azt kérte, hogy erős egyetemi elfoglaltságára való tekintettel, s oly célból, hogy tudományos munkáján dolgozhasson /"Osztyák elemek az orosz nyelvben"/ mentesítsék az Ötvös-collegiumi óraadás alól, de emellett a VKM fedezze Ötvös-collegiumi lakását és ellátását. Ankeria ezt a kérését a Collegium vezetősége megkerülésével adta be. A VKM a kérés teljesítését megtagadta, s Ankeriától az Ötvös-collegiumi ellátást és lakást dec. 1-től megvonta. Ankeria erre újabb kéréssel fordult a VKM-hez. A VKM átiratban arról értesítette a Collegiumot, hogy Ankeria újabb kérését is elutasította, s tőle a collegiumi bentlakást és ellátást azonnali hatállyal megvonja. - Így finn nyelvi tanítás e félévben a Collegiumban nem volt. Már most javasolja Pais Dezső tanár urral való előzetes megbeszélés alapján, hogy Hajdu Péter dr. volt collegistát kérjük fel erre. Dr. Gáldi László felszólalásában, azt javasolja, hogy dr. Lakó Györgyöt kérje fel az igazgatóság, tekintettel arra, hogy Lakó Gy. a múltban huzamosabb ideig közreműködött a collegiumi szakvezetésben.

II. A collegiumi tagok létszámában a következő változások állottak be: Páva István /angol-magyar/ és Tóbiás Áron /orosz-magyar/ I. éves tagok mindjárt a félév elején lemondtak tagságukról. Páva jogi pályára lépett, Tóbiás Áron kénytelen volt állást vállalni, hogy szüleit eltarthassa. Helyükre Csatári Dániel /román-történelem/ és Kiss Béla Zsolt /latin-német/ pályázókat vette fel a Collegium igazgatósága. Csatári Dániel olyan szakcsoportot választott a Collegium kezdeményezésére, amely eddig a VKM részéről írásban nem engedélyeztetett. E tárgyban aligazgató többször beszélt telefonon Zsirai Miklós professzor urral, a Tanárképző Intézet ügyvezető igazgatójával, aki csak akkor hajlandó a tanárképző-indexek aláírását engedélyezni ilyen szakcsoportok mellett, ha erre a VKM-től az engedélyt írásban is megkapja. Nagyon üdvös volna, ha a VKM ezt az engedélyt megadná.

159. Az 1947. június 20-i tanévzáró értekezlet jegyzőkönyve. MDKL 54. doboz 102/d. dosszié

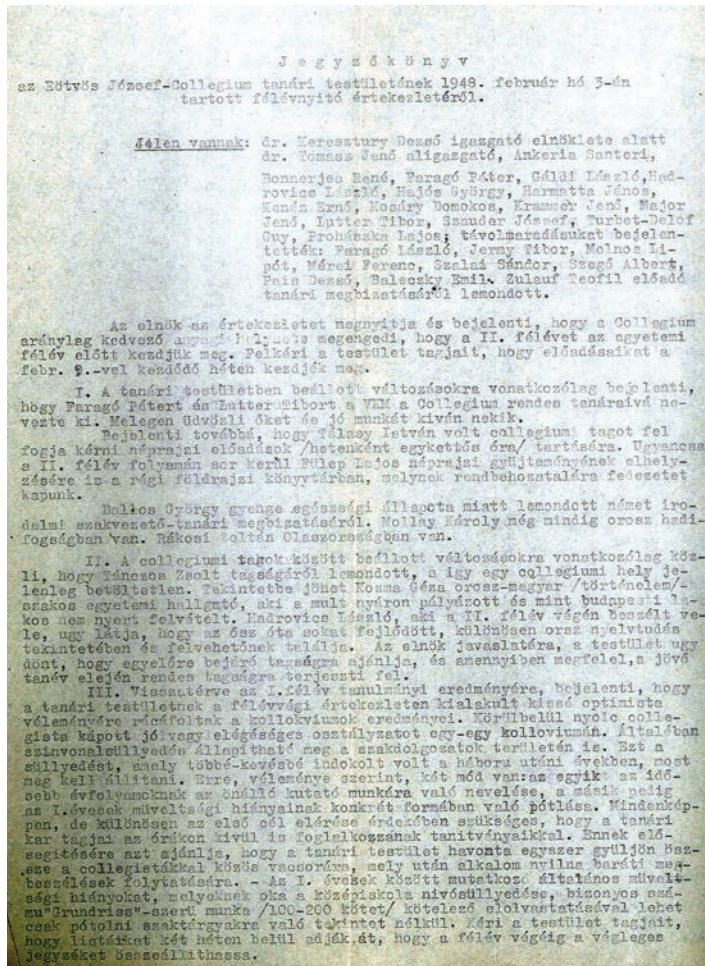
Protocole de la réunion de fin d'année du 20 juin 1947, MDKL, boîte 54, dossier 102/d

A Collegium 1945 után is hasonló helyzetbe került, mint az I. világháborút követő időszakban. A harci cselekmények hatással voltak a középiskolák tanulmányi színvonalára, amely a Collegiumon belül is azonnal érezhető volt. Keresztury ezért többször felszólította a tanári kar tagjait, hogy a válogatás és a minősítés elveit következetesen tartsák be.

Après 1945, la situation du Collège rappela beaucoup celle qu'il avait connue après la Grande Guerre. Les événements militaires eurent des répercussions négatives sur le niveau des lycéens, et donc celui du Collège. C'est pourquoi Keresztury invita ses collègues à maintes reprises à s'en tenir plus strictement encore aux principes de sélection qui avaient été retenus avant la guerre.

Protocole de la réunion professorale du 3 février 1948, MDKL, boîte 54, dossier 102/d

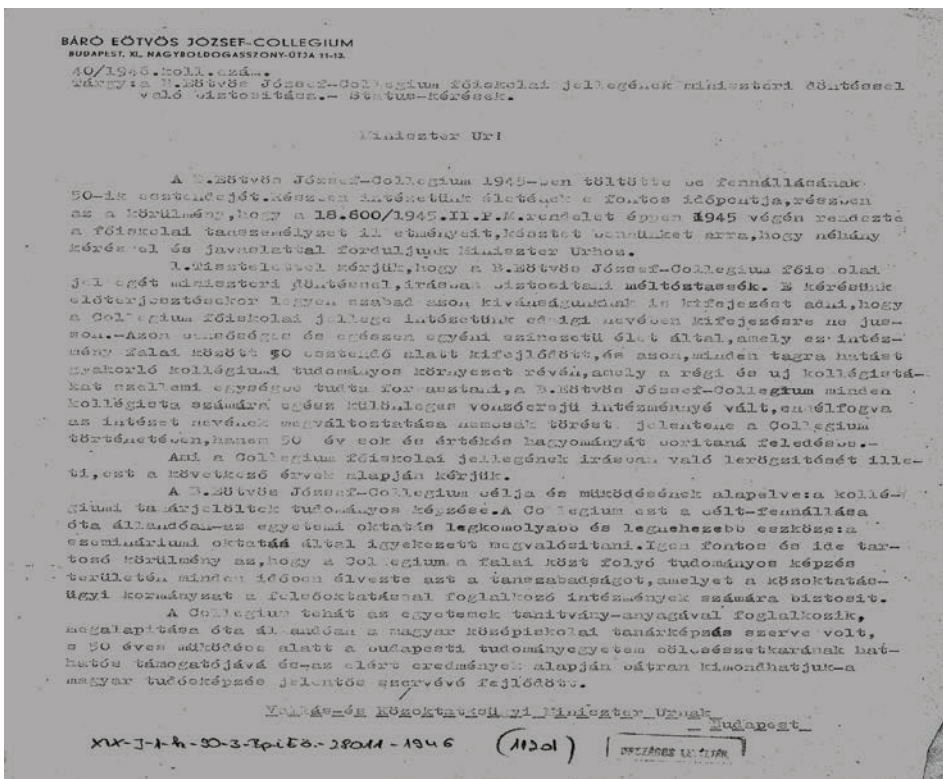

1947 végére a szakdolgozatok és a collegiumi órák színvonala még mélyebbre süllyedt, ezért a tanári kar elhatározta, hogy olyan olvasmánylistát állít össze, amelyet szakra és évfolyamra való tekintet nélkül minden collegistának át kell tekintenie. Emellett fel kívánták eleveníteni a sörös vacsorákat, hogy a tanárok és a diákok között szorosabb legyen az emberi kapcsolat is. Az első ilyen jellegű összejövetelet 1948. február 9-re tűzték ki.

Fin 1947, comme la qualité des mémoires de fin d'études et du travail en cours ne cessaient de baisser, l'équipe professorale décida d'établir une liste de lectures obligatoires valable pour tous les collégiens, indépendamment de la spécialité de ceux-ci, ainsi que de raviver la tradition des « dîners arrosés de bière » pour favoriser des relations plus directes entre professeurs et élèves. Une première soirée fut prévue pour le 9 février 1948.

161. (VII/86) 40/1946. Tomasz Jenő felterjesztése a Collegium főiskolai jellegének elismerése végett. Budapest, 1946. február 25. MOL XIX-I-1-h. 112. doboz 90-3. tétel (1946-1947)

(VII/86) 40/1946. koll szám. Note de Jenő Tomasz dans laquelle il demande encore au ministère de reconnaître le Collège comme école supérieure. Budapest, le 25 février 1946, MOL XIX-I-1-h. boîte 112, article 90-3 (1946-1947)

Keresztury Dezső kultuszministersége alatt véget ért az a küzdelem is, amelyet a Collegium 1924 óta folytatott főiskolai jellegének elismerésért és a tanári kar besorolásának átalakításáért. Tomasz Jenő beadványában összegezte a sérelmeket, és azokat Keresztury elé terjesztette. Nagy Ferenc miniszterelnök előterjesztésére Tildy Zoltán köztársasági elnök 1946. február 11-én adományozott főiskolai jelleget a Collegiumnak. Ezzel az internátus felsőoktatásbeli helyzetét illetően lényegében az 1924 előtti állapotok álltak helyre.

C'est également sous le ministère de Dezső Keresztury que se termina la lutte que le Collège menait depuis 1924 pour obtenir le titre d'école supérieure ainsi que le classement des professeurs de l'établissement dans une catégorie de paiement supérieure. Dans sa note adressé au ministre Keresztury, Jenő Tomasz reprenait tous ces points. Par la suite, le président de la République, Zoltán Tildy accorda au Collège le titre d'école supérieure et ainsi la situation d'avant 1924 fut restituée.

163. (VII/88) Keresztury Dezső-émlékérem

(VII/88) Médaille commémorative en hommage à Dezső Keresztury

164. (VII/89) „Szabadon Szolgál a Szellem”. Emlékérem a Collegium 50. évfordulóján

(VII/89) « L'esprit sert librement ». Médaille commémorative à l'occasion des 50 ans du Collège

165. (VII/90) A háború sújtotta Collegium. Az egykori tornaterem és aula romjai

(VII/90) Le Collège après la guerre. Décombres de l'ancienne salle de gymnastique et du hall

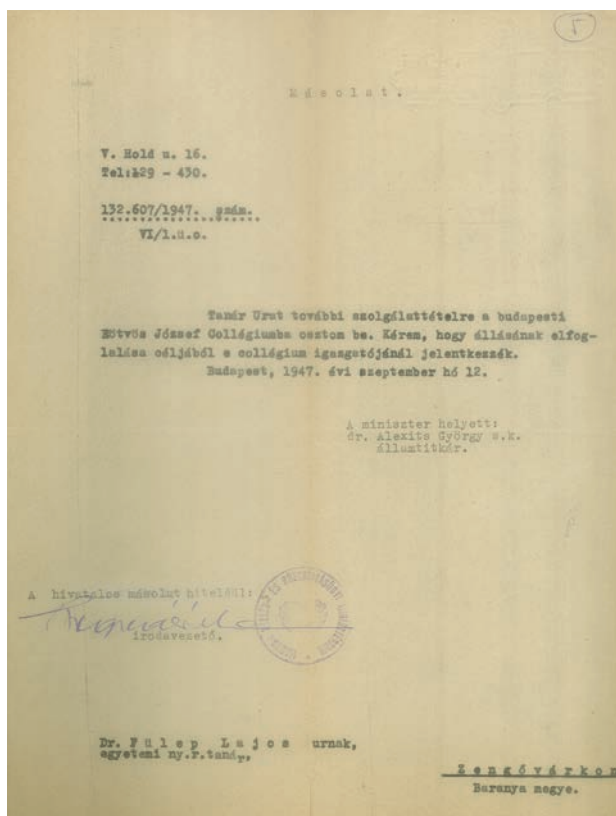
166. (VII/91) Keresztury Dezső a collegistákkal a tetőn

(VII/91) Dezső Keresztury avec des collégiens sur le toit

167. 132.607/1947. A VKM VI. ügyosztály. Alexits György államtitkár levele Fülep Lajoshoz az Eötvös Collegiumba történő beosztásáról. Budapest, 1947. szeptember 12. MDKL 41. doboz 73/a. dosszié

132.607/1947. szám. Lettre du secrétaire d'état György Alexits, du département VI du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, à Lajos Fülep au sujet de son emploi au Collège Eötvös. Budapest, le 12 septembre 1947, MDKL boîte 41, dossier 73/a

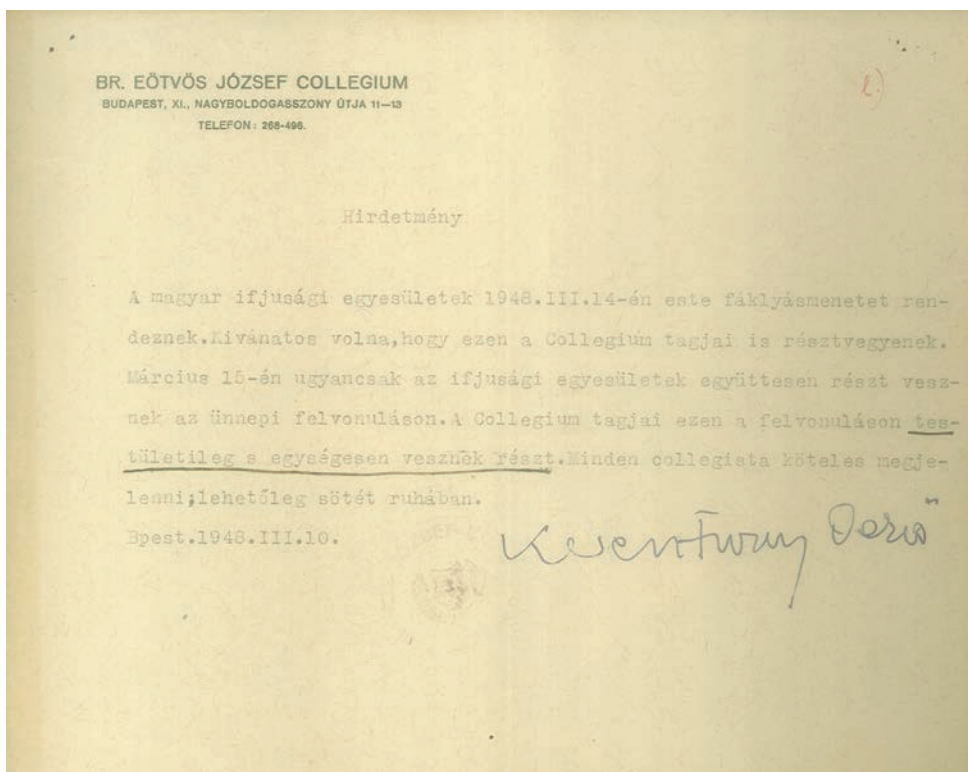

A „zengővárkonyi remetét”, Fülep Lajost a VKM értékes néprajzi gyűjteményének átadása fejében helyezte a Collegiumba, lakást és teljes ellátást kapott, cserébe pedig művészettörténeti és néprajzi órákat adott az érdeklődők számára. A Collegium 1948-as átalakulását követően sokak számára Fülep szemináriumai jelentették a „régii Collegium” szellemiségét.

Le professeur connu sous l'appellation de « l'ermite de Zengővárkony » fut muté au Collège par le ministère de l'Instruction Publique et des Cultes. En échange de la riche collection ethnographique dont il fit don au Collège, Fülep put y être logé et nourri gratuitement, et donner des cours d'histoire de l'art et d'ethnographie aux élèves intéressés. Après la transformation que subit le Collège en 1948, c'étaient ses cours qui sauvegardaient quelque chose de l'esprit du « vieux Collège » pour de nombreux anciens élèves.

168. (VII/92) Keresztury Dezső hirdetménye a collegiumi ifjúság részére. Budapest, 1948. március 10. MDKL 51. doboz 97/6. dosszié

(VII/92) Annonce de Dezső Keresztury aux élèves du Collège. Budapest, le 10 mars 1948, MDKL, boîte 51, dossier 97/6

Szokatlan elem volt a Collegium történetében, hogy az egyetemi hallgatókkal együtt a collegistáknak több, a VKM által előírt politikai jellegű rendezvényen kellett részt venniük. Ez megtörte az intézet hagyományos belső szokásait, egyúttal megkönnyítette a kommunista frakció előretörését, amely az internátus belső életének átpolitizálására törekedett. Az 1948. március 15-i esemény mellett a collegistáknak május 1-jén is az egyetemi hallgatókkal együtt kellett felvonulniuk a Hősök terén.

Un nouvel élément dans l'histoire du Collège fut l'obligation faite aux collégiens par le ministère de l'Instruction Publique et des Cultes d'assister, avec les étudiants de l'université, à plusieurs manifestations politiques. Ce fut une intervention brutale dans l'autonomie de l'établissement, qui favorisa en même temps la réalisation du but de la fraction communiste des étudiants, à savoir la politisation de la vie intérieure du Collège. En 1948, en plus de la commémoration du 15 mars, les collégiens durent participer au défilé du 1er mai sur la Place des Héros aux côtés des étudiants.

169. Prohászka Lajos jelentése pedagógiai órákról az 1946/1947. tanév II. felében. Budapest, 1947. június 20. MDKL 54. doboz 101/10/a. dosszié

Compte rendu de Lajos Prohászka sur les cours de pédagogie du second semestre de l'année académique 1946/1947. Budapest, le 20 juin 1947, MDKL boîte 54, dossier 101/10/a

EGYETEMI PEDAGÓGIAI INTÉZET
PÄDAGOGISCHES INSTITUT DER UNIVERSITÄT
INSTITUT PÉDAGOGIQUE DE L'UNIVERSITÉ
BUDAPEST, VIII. MŰZEUM-KÖRÜT 6-8.

Az Eötvös-Kollegium Tekintetes Igazgatóságának.

Budapest.

Az 1946/47. tanév második felében végzett pedagógiai tanulmányokról a következőket van szerencsém jelenteni:

Kifundulásképpen L. Dugas "Le problème de l'éducation" c. könyve egyik fejezetének, továbbá E. Spranger "Die Bedeutung der wissenschaftlichen Pädagogik für das Volksleben" c. tanulmányának olvasása alapján a pedagógia problematikáját tekintettük át. Ebből azután részletesebben a nevelés ténykérdéseivel foglalkoztunk: mi a nevelés és minő tényezők közreműködésével jön létre. Megtárgyaltuk nevelés és önkifejlődés, nevelés művészet, nevelés és politika, nevelés és technika viszonyát, s e közben különösen arra volt gondom, hogy a résztvevő urak e kérdések kontroverz felfogásával is megismerkedjenek, s ezzel a pedagógia filozófiai tárgyalásának izére rájőjjenek.

Az órákra az urak szorgalmasan eljártak, az egyes kérdések megvitatásában élénken résztvettek és ajánlásokra tovább olvastak. Érdeklődésüket és szorgalmukat egyformán dicsőíthatom. Ha mégis néhányukat külön is kiemelem, ez csak azt jelenti, hogy ők voltak a bátrabbak és az elevenebbek. Ezek: Bencédy József, Mikolás Miklós, Csoz Lajos és Nagy Miklós.

Fogadja a Tekintetes Igazgatóság őszinte tiszteletm kifejezését,

Budapest, 1947. június 20.

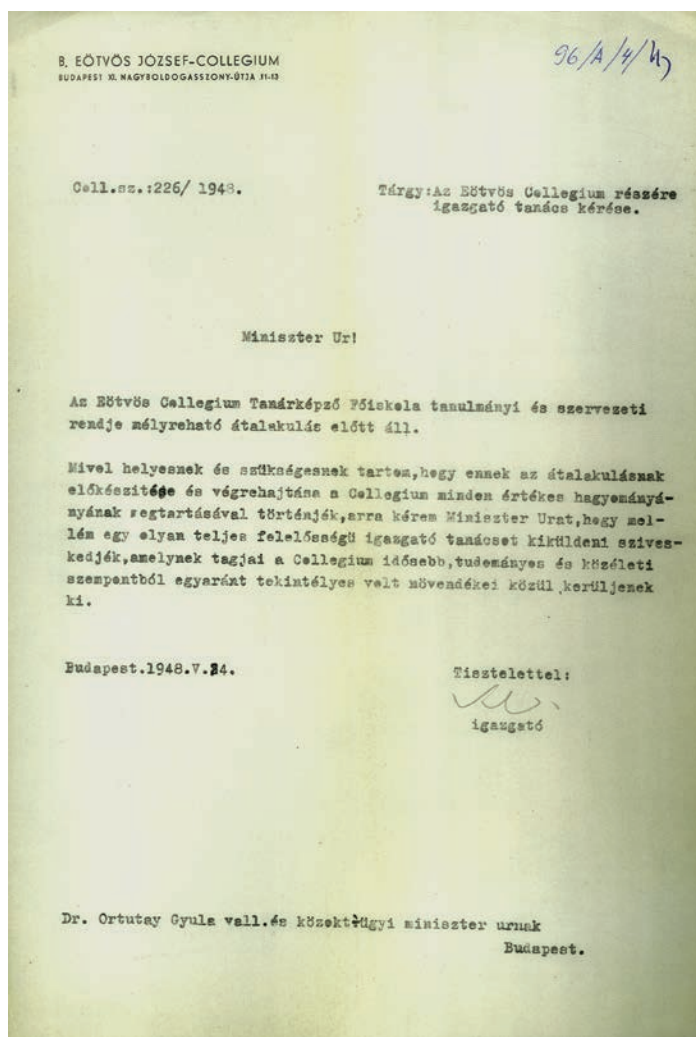
Prohászka Lajos
egyet, ny. r. tanár.

A Collegiumban adott neveléstani órákat Fináczy Ernő kitűnő tanítványa, Prohászka Lajos is. Az 1948-as átalakulást követően azonban neki is távoznia kellett: előbb a Collegiumból, hamarosan pedig az egyetemről is.

C'est également au Collège que Lajos Prohászka, un des meilleurs élèves du célèbre professeur Ernő Fináczy, donna des cours de pédagogie. Pourtant, après les changements politiques de 1948, celui-ci dut aussi quitter l'établissement, et plus tard l'université.

170. (VII/93) 226/1948. Keresztury Dezső levele Ortutay Gyula miniszterhez. Budapest, 1948. május 24. MDKL 50. doboz 96/a/4. dosszié

(VII/93) Coll. sz. 226/1948. Lettre de Dezső Keresztury au ministre Gyula Ortutay. Budapest, le 24 mai 1948, MDKL, boîte 50, dossier 96/a/4

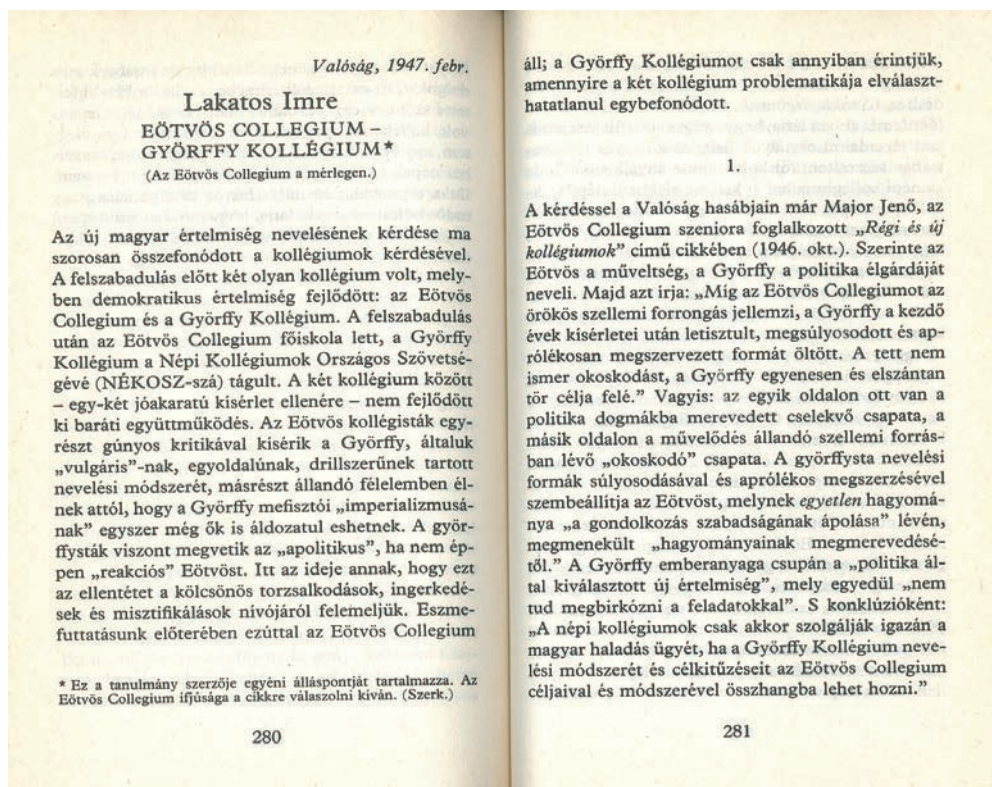

Keresztury igazgatói tervei között szerepelt a Collegium szervezeti szabályzatának átdolgozása. Kézirat vagy tervezet azonban nem maradt ránk, csupán az elképzelésről tudunk. Az átalakítást minden bizonnyal a Collegium főiskolai jellegének elismerése indokolta.

Parmi les projets de Keresztury figurait la révision des statuts du Collège. Cependant, aucun plan concret ne nous est parvenu. La nécessité de la révision des statuts s'expliquait par la transformation du Collège en établissement d'enseignement supérieur.

171. (VII/94) Lakatos Imre (1947): Eötvös Collegium–Győrffy Kollégium. Az Eötvös Collegium mérlegen. Valóság, 1947. február. Közli: Szász, 1985. 280–311

(VII/94) Imre Lakatos (1947) : Collège Eötvös – Internat Győrffy. « *Le Collège Eötvös sur la balance* ». Valóság, février 1947. In : Szász, 1985, 280-311

Azzal, hogy Keresztury Dezső lemondott a kultuszminiszteri tárcáról, a politikai védőburok megszűnt a Collegium körül. 1946 októberétől a *Valóság* hasábjain vita indult az úgynevezett szakkollégiumi kérdéstről. Ebben Lakatos Imre írása jelentett fordulatot, aki nyíltan támadta az Eötvös Collegium képzési elveit, és megfenyegette Keresztury Dezsőt: ha nem alakítja át az intézetet az új idők szellemének megfelelően, akkor könnyen lehet, hogy ő lesz annak utolsó igazgatója.

Avec la démission de Dezső Keresztury du poste de ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, la bulle protectrice autour du Collège s'évapore et un débat sur le rôle des internats commence dans les pages de la revue *Valóság*. Dans ce débat, l'article d'Imre Lakatos marqua un tournant car il s'en prenait ouvertement à l'esprit prôné par le Collège et menaçait Dezső Keresztury en prévoyant que, si celui-ci ne transformait pas l'établissement de manière radicale, conformément à l'esprit des temps nouveaux, il pourrait bien en être le dernier directeur.

172. (VII/95) 329/1948. 201.331/1948. VI.1. Lutter Tibor levele a VKM-hez a Collegium igazgatásának átvételéről. Budapest, 1948. augusztus 1. MDKL 88. doboz. 185/5. dosszié

(VII/95) 329/1948. koll. szám. 201.331/1948. VI.1. Lettre de Tibor Lutter au ministère de la Culture et des Affaires religieuses à propos de la direction qu'il venait de reprendre. Budapest, le 1er août 1948, MDKL boîte 88, dossier 185/5

Keresztury Dezső – a látszat ellenére – nem teljesen önszántából mondott le a Collegium igazgatói hivatalából. 1948. május 5-én a kommunista jelölt Nagy András ellenében a collegisták Vekerdy Józsefet választották diákelnökké. A kommunista hallgatók azzal fenyegetőztek, hogy nem vesznek részt a collegiumi közéletben, ellehetetlenítik az elnököt és közvetve az intézetet is. A kialakult helyzetet Révai József, az MDP kultúrpolitikájának meghatározó alakja úgy oldotta meg, hogy lakására hívatta az érintetteket. Keresztury elé tárt egy listát, amely azoknak a személyeknek a nevét tartalmazta, akiket a választásban való közreműködésük miatt ki kellett volna zárnia az intézetből. Keresztury ezt nem vállalta, inkább lemondott igazgatói posztjáról, bár Révai megpróbálta rávenni a maradásra. Az új igazgató a nyíltan MDP-jelölt Lutter Tibor lett, aki megkezdte az intézet marxista tudósképzővé való átalakítását.

Malgré les apparences, Dezső Keresztury ne donna pas vraiment sa démission de son plein gré. Le 5 mai 1948, c'est József Vekerdy, opposé au candidat communiste András Nagy, qui fut élu président du comité des élèves. Les élèves communistes menacèrent de boycotter les élections en démissionnant de leurs postes au comité des élèves pour appuyer leurs propos. C'est József Révai, un des leaders du Parti des travailleurs hongrois, chargé de la politique culturelle, qui proposa une sorte de solution en invitant les concernés dans son appartement : par la suite, il présenta à Keresztury une liste contenant le nom des élèves à exclure du Collège en raison du rôle qu'ils avaient joué dans cette affaire. Mais Keresztury ne s'y prêta pas et préféra donner sa démission du poste de directeur, bien que Révai lui ait demandé de rester. La direction fut alors confiée à Tibor Lutter, le candidat du Parti des travailleurs hongrois, qui entama alors la transformation du Collège en établissement destiné à la formation de scientifiques marxistes.

19.)

329/1948.koll.szám.
Hivatkozási szám: VIGL.201.331/1948.VI.1.

Minister Uri

Tisztelettel jelentem, hogy az Értőcs József Collegium igazgatói
töredéke a VIGL.201.331/1948.VI.1.sz.rendelet alapján dr.Keresztury Dezso, kollégiumi
igazgatótól átvette.

Az intézet anyagi állagának átvétele folyamatban van.

Budapest, 1948. augusztus hó 1.

Tisztelettel:
Székely Tibor
igazgató.

Dr. Orkutay Gyula, vallás-és közoktatási Miniszter Uraság

Budapest, Hold-utca 17. VI.1.U.O.

VIII.

A COLLEGIUM
MARXISTA TUDÓSKÉPZŐVÉ VALÓ
ÁTALAKÍTÁSÁNAK KÍSÉRLETE
1948–1950

LE COLLÈGE EÖTVÖS
FACE À L'IDÉOLOGISATION MARXISTE
DE LA FORMATION SCIENTIFIQUE
DE 1948 À 1950

A kommunista párt tagjaként Lutter Tibor kísérletet tett arra, hogy az intézetet marxista tudósképzővé szervezze át. A személyi kérdésekben igen határozott elképzelései voltak: a közéletből kölcsönzött koncepciók bírósági eljárásokhoz hasonlóan 1948–1949 folyamán a collegisták egy csoportját megfosztotta tagságuktól, a tanári kar nemkívánatos tagjait pedig a minisztériumon keresztül távolíttatta el. A felvételi során a „dolgozó osztályok” gyermekeit, illetve a népi kollégium tagjait részesítették előnyben, a tanári kart pedig kommunista kötődésű tudósokkal töltötték fel.

A képzési rendszer is átalakult: a szakórák jelentős részén a politikai tartalmú kérdések kerültek előtérbe. A tudományos képzés fokozatosan kiüresedett, ez abból is lemérhető, hogy az 1948 előtti heti 82 óra helyett 1949 novemberében mindössze 35-öt engedélyezett a minisztérium.

Az 1924: XXVII. törvény által létrehozott tanárképzési rendszert a 260/1949 (I. 12.) minisztertanácsi rendelet szüntette meg. Lutter a minisztérium számára több reformtervezetben javasolta, hogy a Collegium aspiránsképző intézettel alakuljon át. Erre azonban a felsőoktatási politika módosulása miatt nem került sor. Az intézetet 1950–1951 folyamán több lépésben felszámolták, helyét később részben az MTA, részben pedig a szovjet mintára működő diákszálló vette át.

Membre du parti communiste, Tibor Lutter tenta de transformer le Collège en un établissement propre à former des scientifiques marxistes, selon l'idéologie officielle. Cette volonté se traduisit par des mesures concrètes en matière de personnel : au cours de l'année 1948-1949, en pleine période des procès politiques en Hongrie, il priva plusieurs élèves de leur statut de collégiens et, avec l'aide du ministère, exclut de l'équipe professorale les enseignants considérés comme indésirables. Au concours d'entrée, les enfants des classes ouvrières ainsi que les membres des « internats populaires » furent largement favorisés ; les professeurs d'obédience communiste se firent de plus en plus nombreux.

Le système de formation subit également des changements : une bonne partie des cours de spécialisation fut consacrée à la discussion de questions politiques, tandis que la part laissée à l'enseignement scientifique proprement dit, devenait de plus en plus réduite. La diminution drastique du nombre de cours autorisés par le ministère témoigne de cette évolution de façon éloquente : au lieu des 82 cours par semaine pour la période d'avant 1948, seulement 35 par semaine obtiendront une autorisation en novembre 1949.

Le système de formation des professeurs mis en place par la loi XXVII de 1924 sera supprimé par le décret ministériel n°260 du 12 janvier 1949. Dans plusieurs notes adressées au ministère, Lutter proposa de transformer le Collège en un institut de formation pour des étudiants bénéficiant de bourses de recherche, projet qui, à la suite d'une réorientation de la politique de l'enseignement supérieur, ne se réalisa cependant pas. Le Collège Eötvös fut finalement dissous en plusieurs étapes au cours de l'année 1950-1951. Les locaux furent plus tard légués en partie à l'Académie des Sciences de Hongrie, le reste étant utilisé pour abriter un internat copié sur le modèle soviétique.

173. (Falon VIII/96) Collegiumi kabaréplakát. 1945. július 21.

(Sur le mur/96) Affiche d'un spectacle de cabaret joué au Collège, le 21 juillet 1945

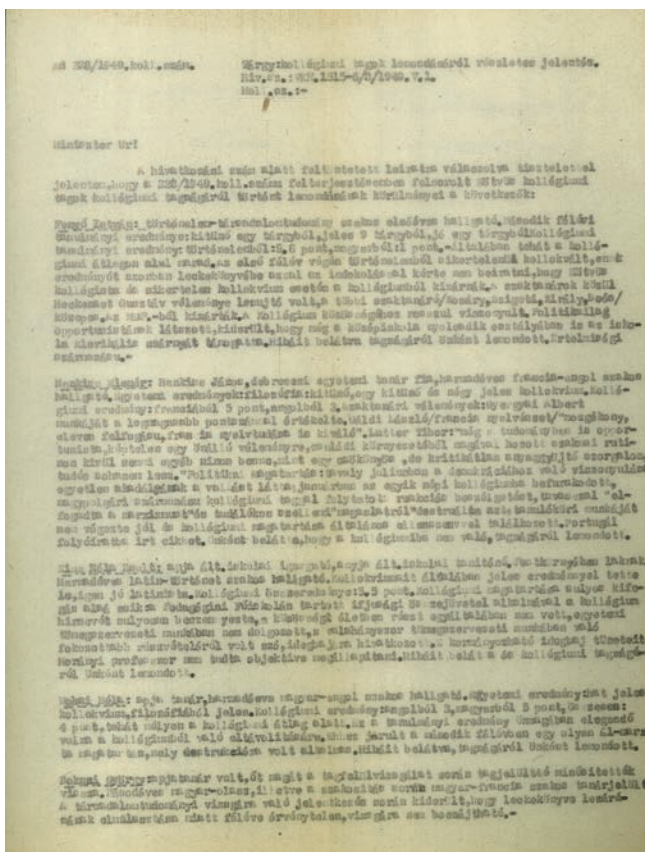
174. (VIII/97) Collegiumi kabaréplakát. 1946. május 28.

(VIII/97) Affiche d'un spectacle de cabaret joué au Collège, le 28 mai 1946

175. (VIII/98) 328/1949 Lutter Tibor levele a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez kizárások ügyében. Budapest, 1949. augusztus 8. MDKL 51. doboz 98/b/1. dosszié

(VIII/98) 328/1949. koll. szám. Lettre de Tibor Lutter au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes à propos des exclusions d'élèves. Budapest, le 8 août 1949, MDKL, boîte 51, dossier 98/b/1

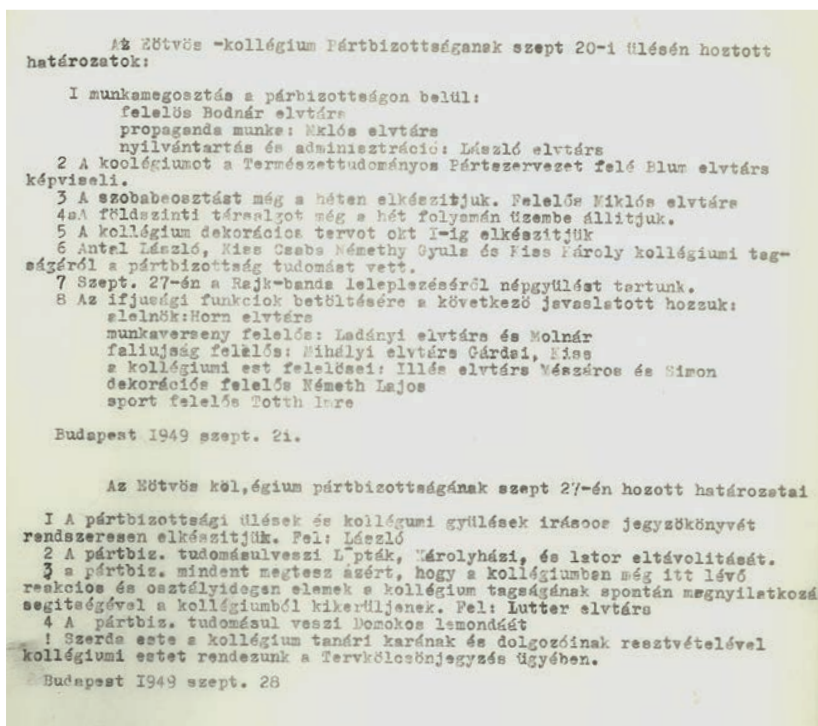

Az intézetet marxista tudósképzővé próbálták átalakítani. Azokat, akik ezt a folyamatot megkérdőjelezték, vagy szociológiai szempontból az internátus tagságától eltérő társadalmi háttérrel rendelkeztek, az igazgatóság előterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi miniszter kizárta a tagok sorából. Lutter a kizárás megindokolásához minden hallgató esetében politikai érveket igyekezett találni.

Comme Lutter cherchait à transformer le Collège en établissement destiné à la formation de scientifiques marxistes, ceux qui remettaient en cause cette orientation idéologique ou qui avaient des origines socioculturelles différentes de celles favorisées par le Parti, furent exclus du Collège. Dans chaque cas, Lutter fournissait systématiquement des arguments politiques pour expliquer la nécessité de l'exclusion d'un élève.

176. (VIII/99) Az Eötvös Collegium Pártbizottságának 1949. szeptember 27-én hozott határozatai. Budapest, 1949. szeptember 28. MDKL 51. doboz 98/b/1. dosszié

(VIII/99) Résolutions du 27 septembre 1949 du comité du parti du Collège Eötvös. Budapest, le 28 septembre 1949, MDKL, boîte 51, dossier 98/b/1

A Collegium Pártbizottsága az „osztályidegen elemekkel” szembeni harc felelős vezetésére Lutter Tibor igazgatót bízta meg. Az 1949/1950. tanév első felében a kizárások a közéletből átvett koncepciók perék mintájára zajlottak: a szövetkezeti gyűlésre átnevezett népgyűléseken kijelölt „ügyészek” sorolták fel az inkriminált személyek „bűneit”, majd sorsukról a tagság nyílt szavazással döntött: rendszerint megvonták tőlük a tagságot. A Pártbizottság a tanév folyamán az intézet felett igazgatási feladatköröket is gyakorolni kezdett.

Le comité du parti du Collège confia à Tibor Lutter la mission de combattre les éléments étrangers à la classe ouvrière. Ainsi, dans la première moitié de l'année académique 1949-1950, à l'instar des procès politiques organisés à l'époque, de nombreux procès eurent lieu au Collège pour exclure les élèves « problématiques » : au cours de réunions baptisées réunions de coopérative, des « procureurs » occasionnels dressaient la liste des « crimes » reprochés aux personnes en cause, puis on décidait de leur sort d'un vote public qui aboutissait sans exception à leur exclusion. Toujours au cours de la même année, le comité du parti assumait également la direction de l'établissement.

177. (VIII/100) 343/1948. Lutter Tibor szigorúan bizalmas levele a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez Bonnerjea René ügyében. Budapest, 1948. augusztus. 16. MDKL 41. doboz. 73/a/2. dosszié

(VIII/100) 343/1948. koll. szám. Lettre confidentielle de Tibor Lutter au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes au sujet de René Bonnerjea. Budapest, le 16 août 1948, MDKL, boîte 41, dossier 73/a/2

343/1948.koll.szám
Tárgy:szigoruan bizalmas.

Miniszter Ur!

Tisztelettel javaslom és kérem, hogy dr. Bonnerjea Renét,
az Eötvös József Collegium adjunktusát a Collegiumtól más tudományos
intézetbe áthelyezni sziveskedjék.
Bonnerjea René jó nyelvész, és tudományos felkészültsége nem üti
meg azt a mértéket, amit az Eötvös Collegium tanáraitól elvár, és ezért
kívánatos volna, hogy olyan intézménybe kerüljön, ahol nyelvészeti és
ezzel kapcsolatban pedagógiai készségét jól fel lehetne használni.
Készenlétkorban az újjászervezés alatt álló Közgazdasági Egyetem
jöhethetne számításba, ahol igen sok nyelvtanár is lesz szükség.

Fogadja, Miniszter Ur, őszinte tisztelettel nyilváníthatom.
Budapest, 1948. augusztus hó 16.

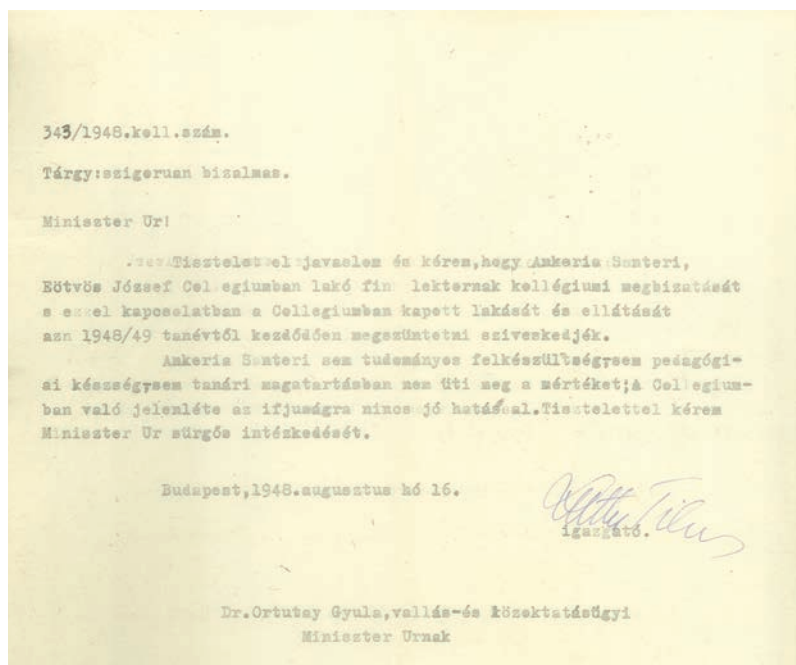
Lutter Tibor
igazgató.

Dr. Ortutay Gyula, vallás és közoktatásügyi
miniszter Urnak

Budapest, Hald-utca 17.

178. 343/1948. Lutter Tibor szigorúan bizalmas felterjesztése Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Budapest, 1948. augusztus 16. MDKL 46. doboz 84/4. dosszié

343/1948. Lettre confidentielle de Tibor Lutter au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, Gyula Ortutay, au sujet du lecteur finnois, Ankeris Santeri. Budapest, le 16 août 1948, MDKL, boîte 46, dossier 84/4

Lutternek határozott elképzelései voltak a tanári kar átalakítására. Szigorúan bizalmas felterjesztésekben kérte Bonnerjea René angol–francia nyelvmester és Ankeria Santeri finn lektor menesztését. Mindkettejük esetében szakmai alkalmatlanságra hivatkozott, jóllehet nyilvánvalóan politikai indokok álltak a szándék háttérében. Ankeria Santeri 1945-ben az erőszakos szovjet katonáktól megvédte a Collegiumban tartózkodó nőket, és többször is fennhangon tudtára adta az intézet közvéleményének, hogy nem ért egyet a kommunizmus politikai programjával.

Lutter avait des idées très concrètes sur les changements à effectuer au sein de l'équipe professorale. Dans ses lettres hautement confidentielles, il demanda au ministre de renvoyer René Bonnerjea, professeur de français et d'anglais ainsi qu'Ankeria Santeri, lecteur finnois. Dans les deux cas, il prétextait un manque de compétence professionnelle, alors que ces renvois s'expliquaient en fait par des raisons idéologiques : en 1945, Santeri protégea les femmes abritées au Collège de la violence des troupes soviétiques et ne cachait pas devant l'opinion publique de l'établissement qu'il ne n'était pas d'accord avec le programme politique du communisme.

179. 474/1949. Kosáry Domokos levele a kultuszminiszterhez fizetési szabadság kérvényezése ügyében. Budapest, 1949. november 15. MDKL 41. doboz 73/a/3. dosszié

474/1949. koll. szám. Lettre de Domokos Kosáry au ministre de l'Instruction Publique en vue de lui demander un congé payé. Budapest, le 15 novembre 1949, MDKL boîte 41, dossier 73/a/3

ad. 474/1949. koll. szám.

Miniszter Ura

A Tudományos Tanács az ötéves terv keretének történettudományi szektorán belül a sürgős feladattal bízott meg, hogy "Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába" címen egy olyan bibliográfiai kézikönyvet készítsen el, melynek használata nagymértékben könnyítene meg mind a kutatók, mind az egyetemi hallgatók munkáját.

Tekintettel a kapott megbízás sürgősségére, tisztelettel kérem Miniszter Urat, hogy számomra az Eötvös Kollégiumban végzett főiskolai tanári működésemben hat heti fizetési szabadságot engedélyezni szíveskedjék.

Fogadja Miniszter Ur igaz tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1949. november hó 15-én.

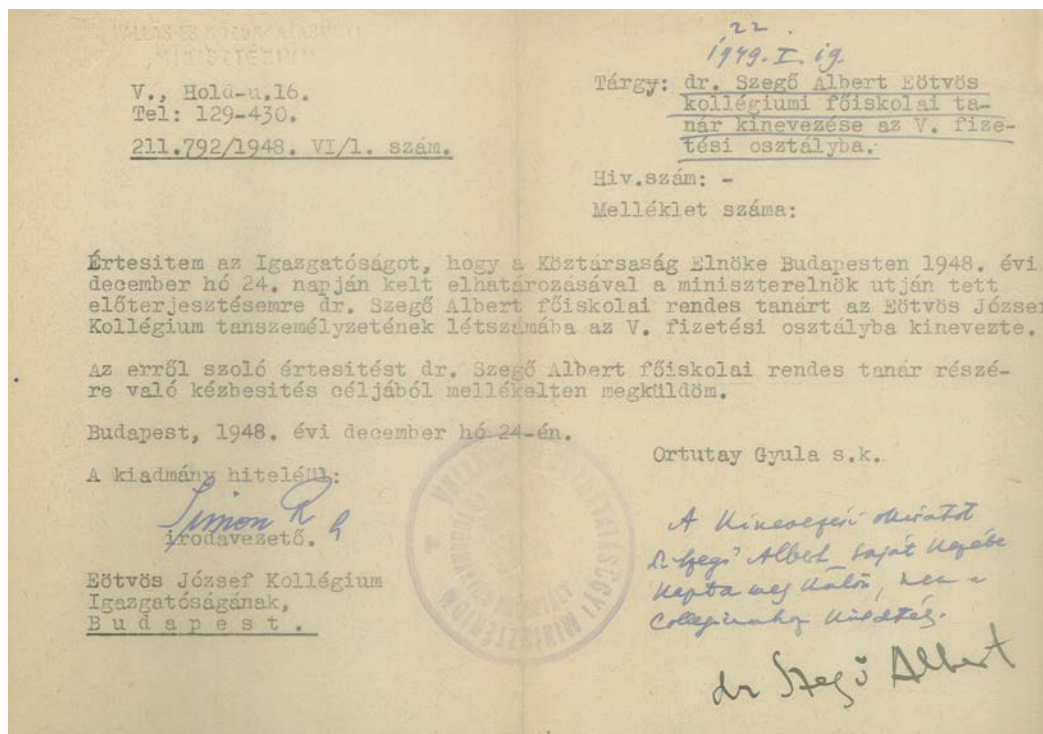
Kosáry Domokos s.é.

Kosáry Domokos, a történelem tanszak rendes tanára egyéves fizetett szabadságot kért, mivel a Magyar Tudományos Tanács az első ötéves terv keretei között megbízta a *Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába* című – később valóban elkészült – monumentális munka összeállításával.

Chargé par l'Académie des Sciences de Hongrie d'écrire, dans le cadre du premier Plan quinquennal, une *Introduction aux sources et à la littérature de l'histoire hongroise*, Domokos Kosáry demanda au ministre de lui accorder un congé payé d'un an afin de travailler à cet ouvrage, lequel fut effectivement réalisé et atteignit des dimensions monumentales.

180. 211.792/1948. Ortutay Gyula kultuszminiszter levele Szegő (Gyergyai) Alberthez kinevezése ügyében. Budapest, 1948. december 24. MDKL 41. doboz 73/a. dosszié

211.792/1948. VI/1. szám. Lettre du ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, Gyula Ortutay à propos de la titularisation d'Albert Szegő (Gyergyai). Budapest, le 24 décembre 1948, MDKL, boîte 41, dossier 73/a

Szegő (Gyergyai) Albertet 1939-ben származása miatt a kultusztárca elbocsátotta az intézetből. 1945-öt követően azonban a VI. fizetési osztályba nyert rendes tanári kinevezést (korábban ugyanis tiszteletdíjasként működött). Lutter Tibor támogatásának is köszönhetően 1948 decemberében Szakasits Árpád köztársasági elnök kinevezte az V. fizetési osztályba, ezzel lényegében az igazgatóval azonos társadalmi rangot nyert.

En 1939, Albert Szegő (Gyergyai) fut renvoyé du Collège en raison de ses origines juives. Après 1945, il fut repris et titularisé avec classement dans la catégorie de paiement VI (avant, il n'avait reçu que des honoraires), puis, grâce au soutien que lui assurait Tibor Lutter, dans la catégorie de paiement V, ce qui lui valut un prestige social égal à celui du directeur.

181. (VIII/101) 1515-25/1949. V. 1. sz. A VKM V. ügyosztály Bikácsi Sándor miniszteri tanácsos levele Lutter Tiborhoz a félévi tanrend jóváhagyásáról. Budapest, 1949. november 30. MDKL 41. doboz 73/a. dosszié

(VIII/101) 1515-25/1949. V. 1. Lettre de Sándor Bikácsi, contrôleur ministériel du département V du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, à Tibor Lutter au sujet de l'accord donné par le ministère au programme d'études du semestre. Budapest, le 28 novembre 1949, MDKL, boîte 30, dossier 73/a

503 20

Tárgy: Tanrend jóváhagyása.
Hiv. szám: - ad 484/1949. Koll.szám.
Melléklet száma: -

Budapest, V., Hold u. 16.
Telefon: 129-430.

1515-29
1949.V/1.szám.

Előadó: Csépai Andor
miniszteri előadó.

Fenti számú felterjesztésére értesitem Igazgató Urat, hogy az
Eötvös József Kollégium tanárképző főiskola tanrendjét az 1949/
50 tanév II. félévére az alábbiak szerint hagyom jóvá:

Magyar irodalom: szakvezető tanár: Kardos Pál.
Hatín nyelv és irodalom: dr. Tomasz Jenő és dr. Harmatta János
Görög nyelv és irodalom: dr. Szabó Árpád
Orosz nyelv: dr. Mollay Károly és dr. Gáldi László
Angol nyelv és irodalom: dr. Lutter Tiber, Hatvny Józseiné
Francia nyelv és irodalom: dr. Szege Albert, dr. Gáldi László és
dr. Kenéz Ernő
Német nyelv és irodalom: dr. Mollay Károly
Történelem: dr. Kesáry Demekos
Matematika: dr. Hajós György
Természettan: dr. Faragó Pál

B u d a p e s t, 1949. évi november hó 29-én. A miniszter rendeletéből
A kiadmány hitelével: dr. Bikácsi László s.k.
irodavezető. miniszteri osztálytanács

Eötvös József Kollégium
B u d a p e s t.

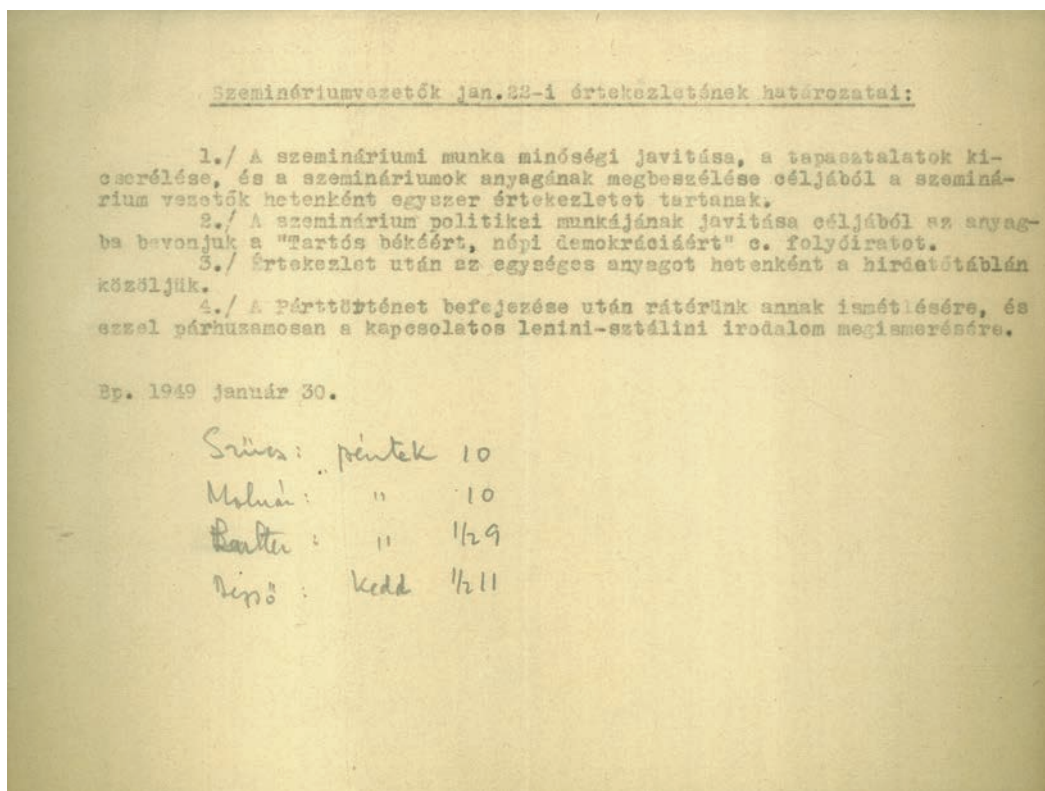

A tanári karban és a tagság soraiban lezajlott lényegi változások mellett az intézet képzési rendszere fokozatosan kiüresedett. Míg a Keresztury-Tomasz-éra utolsó időszakában heti 82 órát tartottak a Collegiumban, addig 1949 novemberére a minisztérium mindössze heti 35 órát hagyott jóvá.

Parallèlement aux changements massifs du corps professoral et étudiant, le programme d'études se vidait petit-à-petit de tout contenu véritable : au lieu des 82 cours par semaine pour la période d'avant 1948, sous la direction de Keresztury-Tomasz, seulement 35 par semaine obtinrent une autorisation en novembre 1949.

182. (VIII/102) A szemináriumvezetők 1949. január 22-i értekezletének határozatai. Budapest, 1949. január. 30. MDKL 51. doboz 98/b/1/2. dosszié

(VIII/102) Résolutions de la réunion des directeurs de séminaire, du 22 janvier 1949. Budapest, le 30 janvier 1949, MDKL, boîte 51, dossier 98/b/1/2

Az intézet képzési rendszere tulajdonképpen megszűnt: 1949 januárjában a szemináriumvezetők elhatározták, hogy a *Tartós békéért, népi demokráciáért* című folyóirat egyes számait vitatják meg. Az igazgatóság minden héten a faliújságon közölte, hogy a *Szovjetunió Kommunista Pártjának története* című munkából mely részek feldolgozása szükséges.

Le programme d'étude subit également de profonds changements : en janvier 1949, les directeurs de séminaires tombèrent d'accord pour consacrer leurs cours à la discussion des numéros de la revue *Pour la paix durable et la démocratie populaire*, et la direction indiqua chaque semaine sur le panneau d'affichage quels chapitres de l'*Histoire du Parti communiste de l'Union Soviétique* devaient être analysés la semaine donnée.

184. (VIII/103) Jegyzőkönyv az 1949. szeptember 26-án tartott népgyűlésről. Budapest, 1949. szeptember 30. MDKL 51. doboz 98/b/1/2. dosszié

(VIII/103) Protocole de l'assemblée populaire du 26 septembre 1949. Budapest, le 30 septembre 1949, MDKL, boîte 51, dossier 98/b/1/2

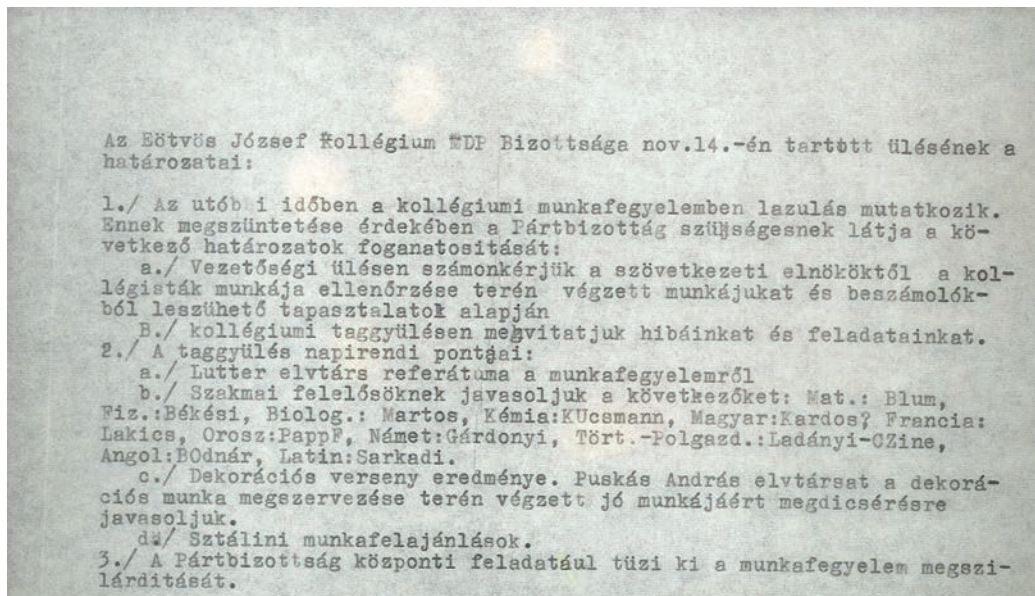
Jelentés.
Az Bőtvés-kollégiumban szeptember 26-án tartott népgyűlésről, melyen a letelepített Rajk-banda ügyét tárgyaltuk meg.
Miklós Pál elvtárs előadó röviden összefoglalta bevezetőképpen, hogy mik voltak a Rajk-banda céljai, milyen külföldi imperialista odlokat szolgáltak. Tanulmányok az éberséget a munkásosztályra való támaszkodást állította előtérbe. Végül rámutatott arra, hogy pártunknak és a népközi elvtárs vezetőségével végrehozott újabb győzelme a kollégium tagjaira is fokozottabb éberséggel nagyobb munkafegyelmekkel kell dolgozunk, hogy a nagy Sztálin vezette Szovjetunió mögé sorakozó hazánkat, a szocializmus építését szolgálhassuk.
Ezután hozzászólásokat kért.
Toth Tibor elvtárs a kollégium tagságával szembeni éberséget hangsúlyozta. László Imre elvtárs a Szovjetunió iránti hűség, a szovjet kultúra iránti szeretettel és tisztelet fontosságát emelte ki.
Papp Ferenc az orosz szakszók nevében az orosz nyelvtanuláshoz ajánlott fel segítséget.
Illés Jenő elvtárs felhívta a figyelmet arra, hogy a kollégium tagjai kevésbé érdeklődnek a termelés kérdéseiről.
Horn Miklós elvtárs rámutatott a kollégiumban még mutatkozó burzsoá csőkevényekre.
Sallai Géza elvtárs kiemelte, hogy a Rajk ügyrel szemben köznym mutatni annyi, mint ellenségesen szembeállni a magyar népi demokráciával. Elmondott egy ilyen esetet név említése nélkül.
Lutter Tibor elvtárs rámutatott arra, hogy mi volt a kollégium állásfoglalása a múltban, és hogy annak a megabartának /izoloid/ milyen kevés pozitívuma van. Hangsúlyozta, hogy új kollégiumot kell csinálni az Bőtvésből, és a munkás és szegényparasztházakra épülni.
Verdos Pál elvtárs hozzászólásában elmondta, hogy Lator László, Károlyházy Frigyes és Lipták József kollégisták eddigis destruktív vagy kőszönyös magatartást tanusítottak a népi demokráciával szembe n. Mostani magatartásuk is ezt bizonyítja. Részletesen ismertette az ellenük felmerült vádakat, és megállapította, hogy ezek az emberek nem valók a kollégiumba.
Miklós elvtárs ezek eltávolítását javasolta.
Lutter, Horn, Békésy és Dux elvtársak egyhanguan az eltávolítást javasolták hozzászólásaikban.
A kollégium tagság egyhangulag kérteltartással, a javaslat mellett döntött.
Az előadó megígérve, hogy másnap a Pártbizottság elé terjeszti a javaslatot - bezárta a népgyűlést.
Budapest 1949 szeptember 30.

Az egyik legismertebb taggyűlés jegyzőkönyve, amelyet több visszaemlékezés is megörökített. A Rajk-per ítélethirdetését követően két nappal hívták össze, hogy néhány „destruktív”-nak minősített collegista tagságáról szavazzanak. A felfokozott légkörű összejöveteleken a tagság kérdéséről a jelenlevők a megbízott „népügyszek” vádbeszédeit követően nyílt szavazással döntöttek. Az ítélet nem lehetett kétséges. Megdőböntő a megalázó eljárás és az internátus belső életének eltorzulása.

Un bon nombre de témoignages perpétuent le souvenir de cette assemblée. Elle fut convoquée deux jours après la prononciation du jugement pour le procès de László Rajk : celui-ci était un ancien ministre de l'Intérieur et des Affaires étrangères, et fut choisi en 1949 comme accusé principal dans les procès d'épuration intentés sur le modèle des procès staliniens. Suivant ce même modèle, des collégiens qualifiés d'éléments « destructeurs » furent jugés. Une atmosphère fébrile caractérisait ces assemblées, où on décida du statut de collégien des élèves concernés lors d'un vote public, après le réquisitoire d'un « procureur populaire ». Le résultat du vote ne faisait pas de doute et plusieurs collégiens furent rebutés à voir dans quelle mesure ces procès étaient humiliants et à quel point le Collège se dénaturait.

185. Az Eötvös József Collegium MDP pártbizottságának 1949. november 14-én tartott ülésének határozatai. Budapest, 1949. november 14. MDKL 51. doboz 98/b/1/2. dosszié

Résolutions de la réunion du 14 novembre 1949 du comité du parti du Parti des travailleurs hongrois du Collège. Budapest, le 14 novembre 1949, MDKL boîte 51, dossier 98/b/1/2

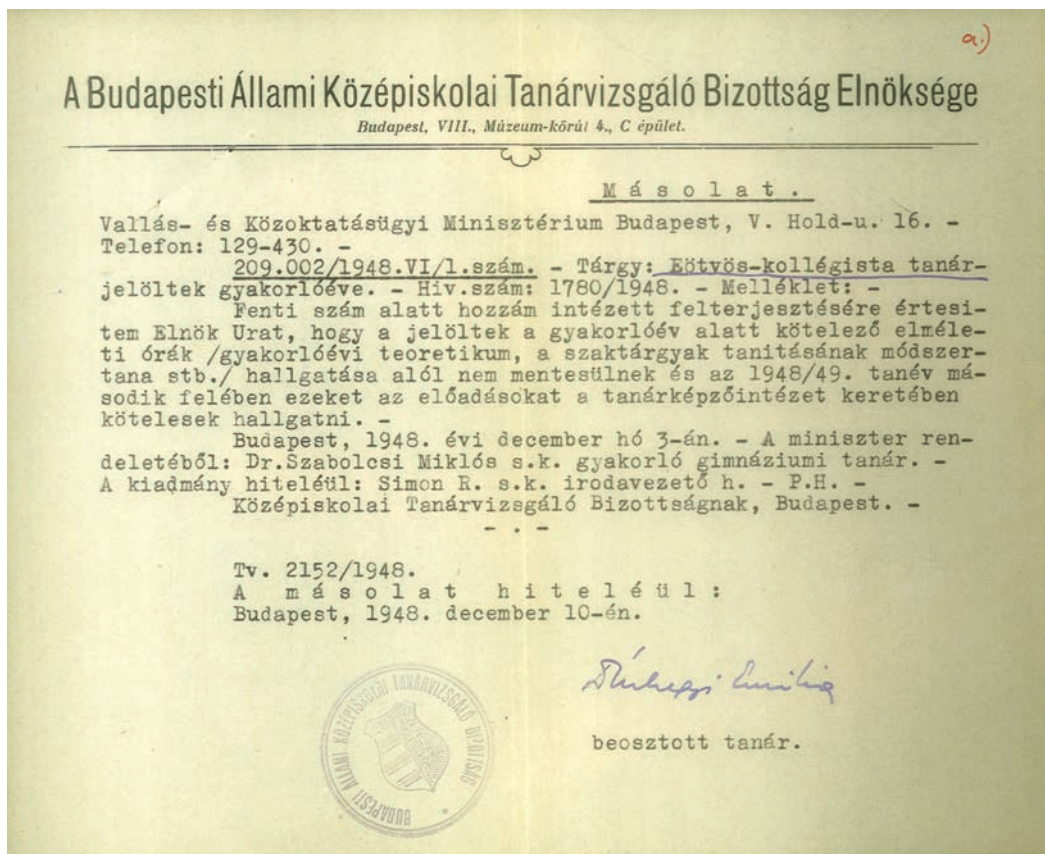

A Collegium Pártbizottsága is érzékelte, hogy a szakmai színvonal süllyedt, ezért felelősöket neveztek ki, hogy a collegiumi órákon a politikai és a szaktudományos szempontok egyszerre érvényesüljenek.

Le comité du parti se rendit également compte de la baisse du niveau des étudiants et désigna des responsables pour les différents domaines de spécialité afin d'organiser les cours en conformité avec les attentes idéologiques et scientifiques.

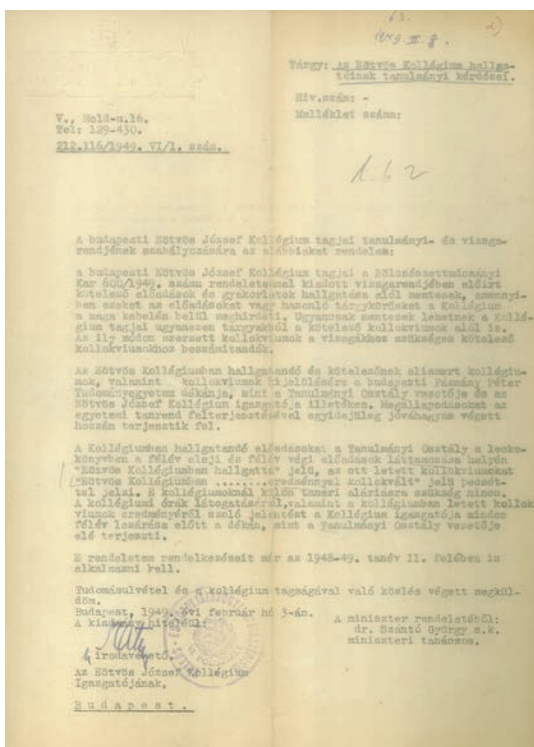
186. (VIII/104) 209.002/1948. VI. 1. sz. A Budapesti Állami Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság levele az Eötvös Collegium igazgatóságához. Budapest, 1948. december 10. MDKL 51. doboz 97/6. dosszié

(VIII/104) 209.002/1948. VI. 1. szám. Lettre du « Comité d'examen des professeurs » à la direction du Collège Eötvös. Budapest, le 10 décembre 1948, MDKL, boîte 51, dossier 97/6

187. (VIII/105) 212.116./1949. VI. 1. sz. Szántó György miniszteri tanácsos levele az Eötvös Collegium Igazgatóságához. Budapest, 1949. február 3. MDKL 51. doboz 97/6. dosszié

(VIII/105) 212.116./1949. VI. 1. szám. Lettre du conseiller ministériel György Szántó à la direction du Collège Eötvös. Budapest, le 3 février 1949. MDKL, boîte 51, dossier 97/6

Lutternek igazgatósága első évében hasonló küzdelmet kellett folytatnia a Tanárvizsgáló Bizottsággal, mint annak idején, 1924-et követően Bartoniek Gézának a Tanárképző Intézettel. A Tanárvizsgáló ugyanis el akarta érni, hogy a collegisták az egyetemen hallgassák az elméleti pedagógiai tárgyakat. Lutternek azonban sikerült a VKM-től az 1926-ban kialakult status quónak megfelelő megoldást kieszközölnie. Mindez megdőnti azt a közkeletű vélekedést, hogy a kommunista frakció tagjai eleve az intézet felszámolására törekedtek volna.

Au cours de la première année de sa direction, Lutter fut confronté au même défi que Géza Bartoniek en 1924 vis-à-vis de l'Institut de formation des professeurs : le Comité d'examen des professeurs voulait obliger les collégiens à suivre les cours de pédagogie donnés à la Faculté. Lutter réussit toutefois à conclure avec le ministère de l'Instruction Publique et des Cultes un accord de *statu quo* semblable à celui de 1926. Ce fait va à l'encontre d'une idée largement répandue dans l'opinion publique, selon laquelle la fraction communiste du Collège aurait eu l'intention, dès le début, de supprimer l'établissement.

188. (VIII/106) Lutter Tibor fényképe

(VIII/106) Photo de Tibor Lutter

189. (VIII/107) 260/1949. (I. 12.) Minisztertanácsi rendelet az egyetemi bölcsészeti és természettudományi képzés újjászervezése tárgyában

(VIII/107) 260/1949. (I. 12.) Décret ministériel au sujet de la réorganisation de la formation donnée à la Faculté des Lettres et à la Faculté des Sciences

**260/1949. (I. 12.) Korm. rendelet
az egyetemi bölcsészettudományi és természettudományi képzés
újjászervezése tárgyában**

(Közigazgatási rendszám: 1400., 1510.)

„A magyar köztársaság kormánya az 1946. évi XVI. tc. 1. §-ában foglalt és legutóbb az 1948. évi LVI. törvénycikkkel meghosszabbított felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. § (1) A budapesti Pázmány Péter tudományegyetem és a debreceni tudományegyetem bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi kara helyett mindkét egyetemen külön-külön bölcsészettudományi és természettudományi kart kell szervezni.

(2) A szegedi tudományegyetem bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi kara a jövőben bölcsészettudományi kar elnevezéssel, matematikai és természettudományi kara pedig természet-tudományi kar elnevezéssel folytatja működését.

2. § (1) A hazai tudományegyetemek bölcsészettudományi karain folytatott tanulmányok alapján középiskolai tanári, könyvtárosi és múzeológusi képzést, természettudományi karain folytatott tanulmányok alapján pedig középiskolai tanári, vegyészi, fizikusi, geológusi alkalmazott matematikusi és természettudományi-múzeológusi képzést lehet elnyerni.

(2) Az (1) bekezdésben felsorolt képzések elnyerését tanusító oklevelet a tudományegyetem bölcsészettudományi, illetve természettudományi kara állítja ki; az egyes oklevelek szövegét a vallás- és közoktatásügyi miniszter külön rendelettel állapítja meg.

(3) Az illetékes tudománykar a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyével annak a hallgatónak, aki a karon közölt valamely tudományágban kimagasló eredményt ér el, e képzettségéről az (1) bekezdésben felsorolt okleveleken kívül külön bizonyítványt is kiadhat.

3. § A tudományegyetem bölcsészettudományi karán szerzett középiskolai tanári oklevél képesít mindazokra az állásokra, amelyeknek elnyeréséhez az 1934. évi XI. törvénycikk 13. §-a vagy más jogszabály középiskolai tanári oklevelet kíván.

4. § A tudományegyetem bölcsészettudományi karán szerzett könyvtárosi (levéltárosi) és múzeológusi, valamint természettudományi karán szerzett természettudományi-múzeológusi oklevelet a Magyar Nemzeti Múzeum, valamint más közgyűjtemények tudományos tisztviselői állására való alkalmazás szempontjából az 1934. évi VIII. tc. 10. §-ának (4) bekezdésében, illetve az 1929. évi XI. tc. 13. §-ában megkívánt képesítéssel az illető oklevél természetének megfelelő működési körben egyenlő értékűnek kell tekinteni.

5. § A tudományegyetemi vegyész, fizikus, geológus és alkalmazott matematikus képzés célja a gyakorlati életben hasznosítható szakemberek képzése; a felsorolt oklevelek képezítő hatályát külön jogszabályok fogják megállapítani.

6. § Az 1. §-ban megjelölt tudománykaron a tanulmányi idő öt év, a vegyészeti szakon négy év; ennek a tanulmányi időnek tartama alatt a hallgatók kötelesek a tudománykar tanulmányi rendjében meghatározott kötelező előadásokat hallgatni, az előírt gyakorlatokon és szemináriumokon eredményesen résztvenni, továbbá a kötelező kollokviumokat és a vizsgákat letenni.

7. § (1) A 2. §-ban felsorolt képzések megszerzéséhez általában alapvizsga, szakvizsga és képezítő vizsga letétele szükséges, a vegyész oklevél kivételével, amelynek elnyeréséhez szakvizsgát nem kell tenni. Az alapvizsgát a tanulmányi idő második évének, a szakvizsgák negyedik évének, a képezítő vizsgát pedig ötödik évének sikeres befejezése után lehet letenni.

(2) A vizsgák szóbeli és írásbeli részből állnak. Ezenfelül a jelöltek képezítő vizsga előtt valamelyik szaktárgyuk egy részletéből tudományos szakdolgozatot is kötelesek írni, amelyben szaktárgyuk egy részének önálló összefoglalására való képességüket bizonyítják. A szakdolgozat elfogadása a képezítő vizsgára bocsátás előfeltétele; a szakdolgozat érdemjegyét az oklevélben külön fel kell tüntetni.

(3) Az előírt vizsgákat a kar dékánjából, valamint az illetékes tárgykört előadó összes nyilvános rendes és nyilvános rendkívüli tanárból álló vizsgabizottság előtt kell letenni; a középiskolai tanári képezítő vizsgabizottságban ezenfelül a vallás- és közoktatásügyi miniszter képviselője is résztvesz. Amennyiben valamely tantárgyat nem nyilvános rendes, vagy nyilvános rendkívüli tanár ad elő, a vizsgabizottságban a tantárgyból annak előadója vizsgáztat.

8. § (1) A tudománykar hallgatója tanulmányainak megkezdésekor szakot, a tanári szakra beiratkozó hallgató ezenfelül pedig a szaktárgyakat köteles választani.

(2) Az egyes szakokra felvehető hallgatók számát a vallás- és közoktatásügyi miniszter a gyakorlati élet szükségleteinek figyelembevételével korlátozhatja, az egyes karokon pedig a szükséghez képest egy vagy több szakon a képzést szüneteltetheti.

9. § (1) Az 1924. évi XXVII. törvénycikkkel létesített középiskolai tanárképző intézetek és középiskolai tanárvizsgáló bizottságok a jelen rendelet hatálybalépésével megszűnnek, az intézetekhez, illetve bizottságokhoz szolgálattételre beosztott alkalmazottak más beosztásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik.

(2) A gyakorló középiskolák felett az elsőfokú felügyeletet a tankerületi főigazgatók veszik át. A tanárjelöltek iskolai gyakorlatát a vallás- és közoktatásügyi miniszter külön rendelettel szabályozza.

10. § (1) A bölcsészettudományi és természettudományi karok tanulmányi vizsgarendjét, ennek körében különösen az egyes tanszakokon megszabott kötelező előadások (tantárgyak), gyakorlatok,

szemináriumok és kollokviumok számát, elnevezését, tananyagát és vizsgaanyagát, a vizsgáló bizottságok működésének részletes szabályait, valamint a jelen rendelettel bevezetett új képzési rendre való áttérés részletes szabályait a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelettel állapítja meg.

(2) A vallás- és közoktatásügyi miniszter felhatalmazást kap arra, hogy az (1) bekezdésben megjelölt szabályozás körében a tudományegyetem vegyészképzésnek a 69300/1946. VKM rendelettel közzétett szabályzatát rendelettel módosíthassa.

11. § A jelen rendelet hatálybalépésének napját a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.”

Az egyetemi reformot előíró minisztertanácsi rendelet 9. §-a megszüntette az 1924 után kialakult tanárképzési intézményes szerkezetet. Így a Collegium is „légüres” térbe került. Lutter a megváltozott helyzet miatt több miniszteri felterjesztésben próbált javaslattal élni. Sikertelenül.

Le §9 du décret ministériel supprima le système de formation mis en place après 1924. Ainsi, le Collège se retrouva alors dans une sorte de vide juridique. Les propositions qu’adressa Lutter au ministère ne réussirent pas à améliorer cette situation.

190. (VIII/108) 459/1949. Lutter Tibor tervezete az Eötvös Kollégium átalakítása aspiráns kollégiummá tárgyában. Budapest, 1949. november 7. MDKL 88. doboz. 185/5. dosszié. (A következő oldalon)

(VIII/108) 459/1949. koll. szám. Propositions de Tibor Lutter en vue de transformer le Collège Eötvös, appelé désormais « Eötvös Kollégium » avec un K au lieu du C considéré comme trop élitiste. Budapest, le 7 novembre 1949, MDKL, boîte 88, dossier 185/5. (Voir page suivante)

Lutter négy reformtervezetben próbálta meg a megváltozott viszonyokhoz igazítani a Collegium képzési rendszerét. Ezek közül az itt közölt a legrészletesebb, amelyben a szovjet típusú aspiránsképzésre történő, felmenő rendszerű átállást javasolja. Megítélése szerint így megmenthetőek azok a tudományos eszközök, amelyek a szaktudósi gárda kineveléséhez az intézetben adottak voltak.

Lutter conçut quatre projets de réforme pour adapter le programme d’études du Collège au nouveau système. Celui qui est reproduit ci-dessus est le plus détaillé : le directeur y propose de suivre le modèle soviétique. D’après lui, c’est seulement de cette manière que les moyens élaborés au Collège pour assurer une formation scientifique de haut niveau pourraient être sauvegardés.

Az aspirantúra kérdés rendezésével összefüggő villik az aspiráns kollégiumok kérdésének felvetése is. Ebből helytől elhangzott az az óhaj, hogy az Eötvös József Kollégium tanárképző főiskolai aspiráns kollégiummá alakuljon át.

Ezzel kapcsolatban kértem, hogy - mivel az Eötvös József Kollégium felszerelése és berendezése kiválóképpen alkalmas arra, hogy az Egyetem Bölcsészeti kara és kisebb mértékben Természettudományi kara aspiránsainak kollégiuma legyen és mivel az Eötvös Kollégium jelenlegi célja és szerepe nem tisztázott - aspiráns kollégiummá történő átminősítését és átalakítását javaslatomhoz hozzá csatolva legyen.

Ezzel kapcsolatban javaslatom a következők:

1./ Az Eötvös József Kollégium tanárképző főiskola külön költségvetési címként /eddig is ilyen jellegű volt/ alakuljon át Eötvös József aspiráns-kollégiummá.

2./ Mivel az aspirantúra fokozatosan épül ki, mindaddig, míg megfelelő számú aspiránst nem delegálnak az egyes tagintézmények, az Eötvös Kollégium tartsa meg eddigi funkcióját, amely abban állt, hogy kiváló tanulmányi eredményt felmutató bölcsészettudományi hallgatók részére intenzívebb képzést biztosított külön szaktanárokkal és a Kollégiumban elhelyezett kitűnően felszerelt könyvtárral.

3./ Az átmenet legyen fokozatos, tehát amilyen arányban töltődik fel a jövőben a Kollégium aspiránsokkal, olyan mértékben csökkentsen az itt tanulói feltevéseinek számát.

4./ Az Eötvös Kollégium épülete lehetővé teszi, hogy az aspiránsok itt lakhatással együtt lakjanak.

Indokolás:

Az Eötvös Kollégium szerepének tisztázása több okból sürgető és helyesnek tartom. A Kollégium több mint 50 esztendője áll a magyar felsőoktatás szolgálatában. Nem kétséges, hogy létrejöttékor a cél az volt, hogy a liberális polgárok számára képezzen tudósokat és így alapozza tudásukat és képességeiket. Ennek a feladatnak a Kollégium meg is felelt. Számosan állnak minden frontján ott vannak azok a tudományos férfiak, akik a Kollégiumban nevelkedtek. Mindent az is köztudott, hogy a liberális polgárok számára való nevelés elvét gyökeresen fel kell adni és a Kollégiumot a szocialista építés útjára kell vinni. Az 1948. július óta megkezdett megújítást. Ha a kollégiumi tagok a munkájuk és nevelésüket családok gyermekei és a kollégiumi ifjúság szervezéséig is a többi állami kollégium formáit vette át.

Ezzel ellentétben az egyetem hivatalos fórumai, az egyetemi ifjúság nem Eötvös kollégiuma része és az egyetemi pártvezetést részéről is elhangzott az a pánasz, hogy a Kollégiummal szemben, hogy tagjainak a többi egyetemi hallgatókkal szemben előnyösebb tanulmányi helyzetet biztosít, aránytalanul nevel. Mindent ugyanezeknek a szerveknek állásfoglalása az, hogy az egyetemi hallgatók kizárólagos munkaterülete az egyetem. Intézményesen tehát minthát külön oktatásban nem részesülhetnek. Ennek következménye az, hogy a kollégiumi oktatás megkezdését, azt csaknem lehetetlenné vált. Ugyanakkor a hallgatóink könyvtárunkat a régies képest sokkal kedvezőbbessel rendelni, a vasár- és ünnepnapok a könyvtárunkat is a többi állami kollégium formáit vette át.

A Kollégium tanári testületének és vezetőségének véleménye az, hogy a tudósok számára oly kitűnően alkalmas intézményt, mint az Eötvös Kollégium, ebben a funkciójában meg is kell tartani. Ha azonban a bölcsészettudományi aspiránsok - beleértve az Eötvös kollégiumot is - egyedüli munkaterülete az egyetem, nyilvánvaló, hogy a tanárképzés éveinek során a Kollégiumban a tudományos képzésre rendelkezésre álló különösen értékes munkát kihasználva nem lehet. Ezzel szemben a Kollégiumnak hivatalát a későbbi szakas-

Elkészítette:

1. M. Tudományos Tanács "Ársadalomtudományi" osztályának.
2. Orbágy Gyula, V.K. Miniszternek.
3. Bölcsészettudományi Pártvezetőtől.

191. (VIII/109) 1515-12/1950. VI. sz. A VKM VI. főosztály levele az MTA Elnökségének a Collegium könyvtára ügyében. Budapest, 1950. augusztus 9. MOL XIX-I-1-h. 1515/1949–1950 (358. doboz). *(A következő oldalon)*

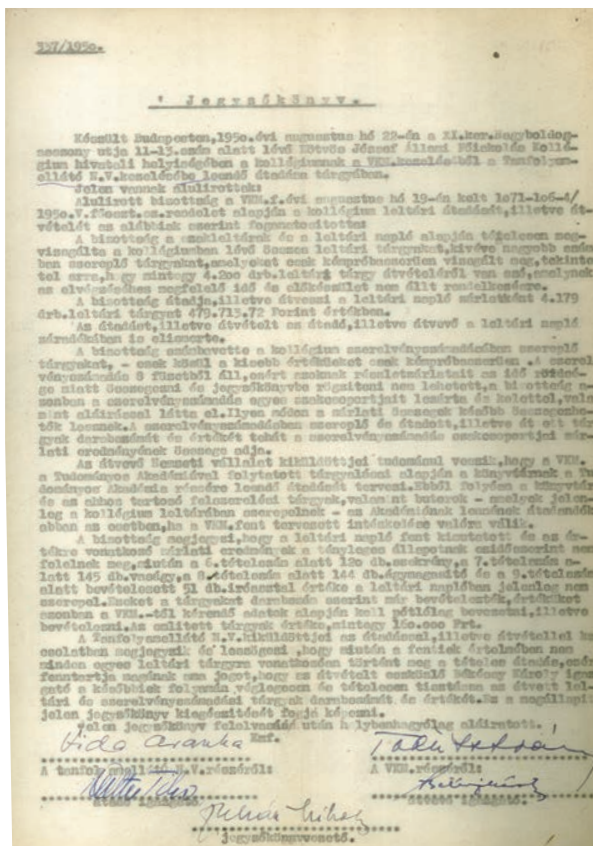
(VIII/109) 1515-12/1950. VI. sz. Lettre du département VI du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes à la direction de l'Académie des Sciences de Hongrie, à propos de la bibliothèque du Collège. Budapest, le 9 août 1950, MOL XIX-I-1-h. 1515/1949-1950 (boîte 358). *(Voir page suivante)*

1950 augusztusában a személyzet sorsát is rendezte a minisztérium: azok, akik politikai szempontból megbízhatatlanok voltak, vagy nem rendelkeztek tudományos képzettséggel, a VKM rendelkezési állományába kerültek, a tanári kar egy részét pedig az intézet épületében később létrejövő MTA könyvtárához osztották be szolgálattételre. Utóbbi csoportba tartozik: Tomasz Jenő, Kenéz Ernő intézeti tanárok, Dodek György könyvtáros, Németh Miklós irodakezelő, Krencz János hivatalsegéd és Kovács Ferenc kapus. Hatvany Józsefné Elrick Dorist (angol szakvezető) és Szegő Albertet (francia szakvezető) rendelkezési állományba sorolták, míg Gáldi Lászlót (romanisztika szakórak) a XI. kerületi Margit Leánygimnáziumhoz, Mollay Károlyt (német irodalomtörténet, orosz nyelv) pedig a Mester utcai leánygimnáziumba sorolták át szolgálattételre.

En août 1950, le ministère disposa du personnel du Collège : ceux qui n'étaient pas considérés comme fiables du point de vue idéologique ou n'avaient pas reçu de formation scientifique furent placés en disponibilité par le ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, tandis qu'une partie de l'équipe professorale, à savoir les professeurs Jenő Tomasz et Ernő Kenéz, le bibliothécaire György Dodek, le secrétaire Miklós Németh, l'assistant administratif János Krencz et Ferenc Kovács, gardien, fut rattachée à la bibliothèque de l'Académie des Sciences de Hongrie. Mme József Hatvany, directrice des études anglaises, de son nom de jeune fille Elrick Dorist, ainsi qu'Albert Szegő, directeur des études de langue française, furent placés en disponibilité, tandis que László Gáldi, directeur des études romanes, fut rattaché au Lycée de filles « Margit » dans le onzième et, Károly Mollay, responsable des cours d'histoire de la littérature allemande et des cours de russe, fut rattaché au lycée de filles, rue Mester.

194. (VIII/111) 337/1950. Jegyzőkönyv a Collegium épületének átadásáról a Tanfolyamellátó Vállalat részére. Budapest, 1950. augusztus 22. MDKL 51. doboz 97/a. dosszié

(VIII/111) 337/1950. Protocole de la cession du bâtiment du Société Nationale d'organisation des cours. Budapest, le 22 août 1950, MDKL, boîte 51, dossier 97/a

A collegistáknak az épületet 1950. június 27-ig kellett elhagyniuk. Ezután megkezdődtek az átalakítási munkálatok. A Tanfolyamellátó Nemzeti Vállalat hivatalosan 1950. augusztus 22-én vette át az üzemeltetést, a következő tanévtől a Bárány József Collegium helyén a XX. számú diákszálló működött.

Le bâtiment du Collège dut être quitté par les collégiens au plus tard le 27 juin 1950, la Société Nationale d'organisation des cours reprit son exploitation officiellement le 22 août 1950, et, à partir de l'année suivante, l'internat 20, un internat « populaire », semblable à un centre d'hébergement, occupa les locaux de l'ancien Collège Baron József Eötvös.

KABARÉPLAKÁTOK

AFFICHES DES SPECTACLES DE CABARET

195. (Oszlopon/112) Trisztán és Izolda, 1902

(Sur la colonne/112) Tristan et Iseult, 1902

Avec la hault permission de notre illustre roy monsieur **B.G.**
 Grande representation dans la salle du college **Eötvös** le 22 fevrier 1902

vraie et touchante histoire de
Tristan et **I**seult.

en trois parties. D'après des textes anciens par **L. Bonnard**
 I. partie. Le roi amoureux I. partie. Idylle au bois I. partie. La catastrophe.
 Personnage:

Marguier, roi absolu	Donnard, Iseult, la moine de l'abbaye que possible	Lemplant
Tristan, un des seigneurs, a. valet	Deu-Deu, La gouvernante d'Iseult.	De-Maitre
Thomas, chambelland roi	Le Goulo-Viehe	1 } Vireo
Mosse-quat, aala prêtre	Th. de la Fère	2 } valet de la cour
Grande-Roche, trésorier	Leblond	3 } La-Boulette
Jean le-Petit, main de cour	Est-Maunci	4 } Kace
Etienne Grandcul, marchand de parapluies	Chapou-Vert	5 } La-Giroflie
	un porteur	Olonais

soldats, chapeaux, faiseurs. — le tapage se passe au 3e du college.
 Defense de cracher sur le patin et de seuler la scène !!!

196. (Oszlopon/113) Nagybácsi, 1904

(Sur la colonne/113) L'Oncle, 1904

A fölötte hatóság kegyes engedelmével.
 a 1904. évi február hó 16-ik napján.
A COLLEGIUMI NAGY SZALABAN
 asztalra kerül
 különböző hölgyek és urak vendégszereplésével.

NAGYBACSI.
 Collegiumi szomorú játék 3 felvonásban. Régi emlékeiből összeszedte
 Bodnár Gyuszi. Zenét fűtyül hozzá Kooályúr. Prologussal súlyosbitja a Laczko golya.

SZEMÉLYEK.

BORECZKY KÁZMER kivándorolt farmer	BODNÁR UR.	HÁJAS MARIJA zsidóságkereskedő	Grib.
BORECZKY ELEMER unoknőcsé)	BORECZKY	MARISHA leánya	Zemplén
HATNOCZY IVAN kollégisták	HATNOCZY	GRUNSAFT a „kék maszka” étterem tulajdonosa	Demeter.
TÖRÖK PÁL golya	TÖRÖK	SLEZINGER gefreiter	Szabó Miklós
DEMETER BELA a collegium este	DEMETER	EGY HÖLGY	Kovács
MAYER háztulajdonos	Grib	PINCZER	Czigler
MAYERNE	Ringauer.	ICZIGANY	Scharbert
ELES borbílyosságú	Laczko	ICZIGANY	Jakucs
	ICZIGANY		

As I+II felvonás a collegiumi kislárságokban, a I. egy jónévvú jóváírású táncsteremben történik.

A SZÍNPADRA KÖPKÖDNI, AVAGY SZIVARVÉCEKET FELDOBNI TILOS

197. (Oszlopon/114) Cid

(Sur la colonne/114) Le Cid

REPRESANTACION MORALE.
 CON PERMISSON DE SEÑOR DE RREOR

CID
 SIVE
 POP: TEMETÉS.

GRANDE TRACEDIA ESPAÑOLA RIMADA, MUSICAL DE URASAGO LEVETADA CON
 CANTOS E DANCOS EN 3 ACTOS, DA GEZA LACCO. LA MUSICA DA ZOLTANO
 KODALIO EL COMONISTA CELEBERRIME.

PERSONES:

Don Fercondo, reje de Castilia ...	Don Krajtaro	Don Asmaras, hidalgo...	Don Leflorez
Doña Uracca, reine de C...	Doña Rocheta	Don Cesar de Taban, españuolos...	Don Dengo
Don Diaco, el tala del Rosrigo...	Don Climcondo	Kimen, filia de Comis...	Doña Marcheccanda
Don Comis, conte del Gorombas		Lesoria, la dada de infamis...	Doña Cragga
eltata del Kimen...	Don Cesa Lacco	Elbiria, la dada de kimen...	Doña Charberle
Don Rosrigo, amante del Kimen...	Don Turco -	Cid Hamete Benekeli, el presidente	
Don Cham, chogo, enamurado	urando	del parlament dels moros...	Ali
de Kimen...	Don Velledindo		BenLaç

Apro dones, Soldados, pueble, móroces.
 Luego: Kutiavilla, en Ispania.
 Tempo: una epoca lontana.

Programa de festa
 representada en lo 3. acto:

FESTAS:

1. Morisjukai: Don Sublato, romance savalada de Don Dengo.
2. Soleares grenadinas, dansa nazionale españvola
 jocada de un hidalgo, seguida en clavier
 da
 Doña Marcheccanda
3. Canto naivo con mandolino, par Don Diaco.

198. (Oszlopon/115) Álom, 1907

(Sur la colonne/115) Rêve, 1907

DÍSZELŐADÁS

MINDENHATÓURUNK BGTISZTELETÉRE

1907. FEBRUÁRIUS HÓ 25. ÉN.

ÁLOM

Collegiumi történet háromrészben
Miss Maud Allan görög tánczával
és szomorú befejezéssel.
Kigondolást a barátokhoz:
TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.
SZEREPLEK

Hq. Ali Szaim	Gulyás	Dénes	Dengi
Ali Szaim hanum	Scharbert	Miska	Rabb
Ozv. Mustafa hanum	Hettész.	Alborák	Sebestyén
Szulyi hanum MUST. HAV. TÖRV. LEÁNYA	Szupmai	Béla	Trócsányi
Hodza	Leffler	I. Segéd	Micula
Luci hanum SZOBALÁNY	Fényes	II. Segéd	Eckhart
Ferizbég	Szücs	Eunuch	Szilasi
Gragger	Gragger	Kollegista	Zsuppan.

Idő: I. fv.: hideg. II. fv.: langyos és forró. III. felvonás alatt vérfagyasztó.
Hely: I. fv.: Eötvös Collegium. II. fv.: Konstantinápoly. III. fv.: Konstantinápoly és Eötvös Collegium.

199. (Oszlopon/116) Cabaret de Chat noir, 1908

(Sur la colonne/116) Cabaret de Chat noir, 1908

200. (Oszlopon/117) Magasiskola

(Sur la colonne/117) Haute école

Il Menesut !! Telefon-J 86-13

MAGAS ISKOLA

Első előadás sorozatát 1922. ápriliertartja az
Eötvös-Gépgyár alajozótermében

Részvétel köztől tetsző. Esernyők, botok és jobb meggyőződések könnny hagyományok.

ÓRAREND.

8-9. Mozart: Naktumul, Reggeli hanggyakorlatok. Vezeti: Szabó Emil (ort. szakaszvezető, nyújtón (elnyújtva) és egyébként szereten).

9-10. Psychopathologia. (Tankönyv: Mernport-Mathea: Krenz úr mint orvos) Spiritisztikus műfaj okkultabbak részére, szellemidézéssel. [Előadás kötetben megjelenik Arany János szellemét. Idező Moravék Endre ny. rk. psychoperipathetikus. Idezőjelek között.

10-11. Fonetikai erőgyakorlatok, különös tekintettel a Tenor I. re. Felsőhágyaral hamutafja Matheo Károly.

11-12. Közéleti szeminárium. (Tankönyv: Mernport-Matheo: H. Allegenda. Tartályok..... Péch Endre (Közéleti) és Moravék Endre (normális).

12-13. Beethoven és Mozart interpretálása. [Csak kezdőknek] Négyesgyantett.

13-14. Tanrendirodalmunk áttekintése. [Tankönyv: Matheo-Mernport.] Szilárd class-philológiai alapon. Attekintik: Szarka Ernő és Tóth Lajos excentrikusok.

SZÜNET.

mely alatt akari pedellus bel- és külföldi folyólatokkól növeli a paedagógiai hatást.

15-16. Modern dramaturgia. Erztikus versformák. A problematikus hatás problémája [Kézikönyv: Szendy Vilmos bibliofordítósa [Chewrowk - Ewrefk - Napoleon- és Paorbhay Kódexek, J. R. M. K. T. XXVIX. K. Szerk. Folix [vagy nem Folix?] Hlöriz]. Előadja: nagy segédlettel: Lucifer, Szent Péter és az Úr Hangja, háttérben de Saccus Tokero mo és Bartha szellem.

16-17. Vettelt Képek. Adalékok egyik előkelő tanint ézetünk szellemtörténetéhez. Előadó: D'Jirka Alajo.

17-18. Nyelvészeti problémák. Mefhoze, vagy Mefhoze? Mefjeji loágnás szerint; Szarka Ernő magántudós.

18-19. Azenel érzékélszörthéze. Synthetikus hangelemzés. Mikova hang már nem is hang. Mutatva: Shimmy, symphonikus némajáték. Közreműködik mindenki. [AKIK nem érekelenek, azok hallgatják.

19. Gyomoboj.....?.....?..!.

Az órák között Nagy-Tekus László főigazgató úr beszél at. hallgatósiság, saját emelkedett álláspontjáról [t. i. onné].

ELŐADÁS UTÁN SORKABARE! PARKETTAN !

JAZZ BAND

Varga

201. (Oszlopon/118) Eötvös Cirkusz, 1925

(Sur la colonne/118) Cirque Eötvös, 1925

EÖTVÖS CIRKUSZ

Igazgatók: Tomasz-Moravetz-Bartalók
Saját zenekar: Ingerli: Virágvölgyi Béla

Köszönő-ember: Simón Béla ~
Az egyes számok fontosságát és az est fenylét emelti: Fabian István.

1925. febr. 28. MÁSOD: 1925. febr. 28.

1. Szarka Chmura Ernő kapitány, céltűvő ember celtűzései a 12-es Gyöngyösi strófával.
2. A világhírű 15 tagból álló arabesopori hajmeresztő mulatóványjai a hanglétrán. Az igazamat főkorra: Dr. Mathia Károly önmagánkulató.
3. A radioaktív ügynőesség borzalmas telepezése egy magyar tuadós viselt dolgairól.
4. Ping-pong kopogás két énekben. Végel veté Szendy Gyres Vilmos, Előadja Miller akarnok Jozsi.
5. *Horizontok lógnak a levelestábla*. Tarsadalmi iránydráma 3 hőrgésben. Jria Dobolet: Paltti Rafael rejtel irásaiól: Mendöl Tibor.
I. hőrgés: Tömeggylősség a szerályban.
II. hőrgés: Verzik a bazán a szék alatt
III. hőrgés: A gyermeket a csatornába fojtyják.
Hőrgék:
Vanciel Armand entellektüel..... Ujvári Pál.
Gyep Kameleon kultürember..... M. Pogány M.
Gedoon..... Gedoon.6. A radioaktív ügynőesség még borzalmasabb jelentése a szellemtörténel mai állásáról.
7. Blumenthal ezredes, a bnr háborúk koszorús hőse szeláidiet állata ival. Minden állat esz, isz, usz és besz moliban énekel. A butya: Aranybulla: Déla; kékas: Miklóssy Nyájias János; a

Élőadás után az uri közönség táncol. - Minden nemetszés nyilvánítás szigoruan mellőzendő!!! -
-A nagyérdemű közönség fiatalabb része kéretilik, hogy a körülményekhez képest viselje magát tisztességesen!

202. (Oszlopon/119) Menü, 1926

(Sur la colonne/119) Menu, 1926

203. (Oszlopon/120) Alkoholista szeánsz, 1931

(Sur la colonne/120) Séance des Alcooliques, 1931

1931. okt. 3. 1931. okt. 3.

MEGHÍVÓ

A BÁRÓ EÖTVÖS BÉR BARÁTSÁGOS VÉR-FÜRDŐVEL EGYBEKÖTÖTT ALKOHOLISTA SZÉANSZÁRA.

1. A költészet géniusztát ventilátorra át-alakítja: egy szavaló gölya.

2. Maga csak tudja: Intim Szanyika. Nyalánkságok a régi és mostani kollégisták tisztességű együttéléséből.

3. Az Eötvös Hangház hírei: Hangszóró: Gamauf.

4. Nógató zenebona: Zongorán és egyéb hangszerveken kiveri: Atyus (Nagy F.)

5. A szeánsz köz- és fénypontja: **AZ ELSŐ MEG SIKERÜL A MÁSODIK NEM....** Társadalmi tragédia 3 lehúzásban. A csatár apasági heresétét beadták Képes Gejsza ellen. A jövődö jobb erkölcsök szellemeit megüdzik: Lehel a fakir: gigolo..... Lehel Komoróczy, mokány magyar legény..... Gyalog János..... Gyalog Kefeszóralig használát pápua szüz..... Király Uxor: Huszti, Szívós gölyá..... Richter gölyá..... Csöcsyke disztinyvált hölgy..... Pöclör: Ghandi..... Bertók: A Névtelen Filoszzeunuk..... Seöpredy Legény, áleunuk Thirring Pelicsek..... Wiedermann Hodinka..... Schopp I. pápua..... Szabó Zoltán II. pápua..... Kiss Csula

Történi: I. felvonás: Pápua Coll. Hung. II. felvonás: Eötvös kazánház. III. felvonás: Eötvös Bér: Rende és sug Horváth József- alias Juszuf.

6. Végrehajtás. A gölyák extraünnepélyes veretek között az asztalvégre hajtják.

VÉGRE: Hajtogatás, borral és egyéb italokkal pl. szóda stb.

A diszeletek nemileg destrudló hatásért felel (illetve nem felel) Boggyay T.

1931. okt. 3-án

204. (Oszlopon/121) Folyik a tánc, folyik a vér, 1934

(Sur la colonne/121) Cours de danse, cours de sang, 1934

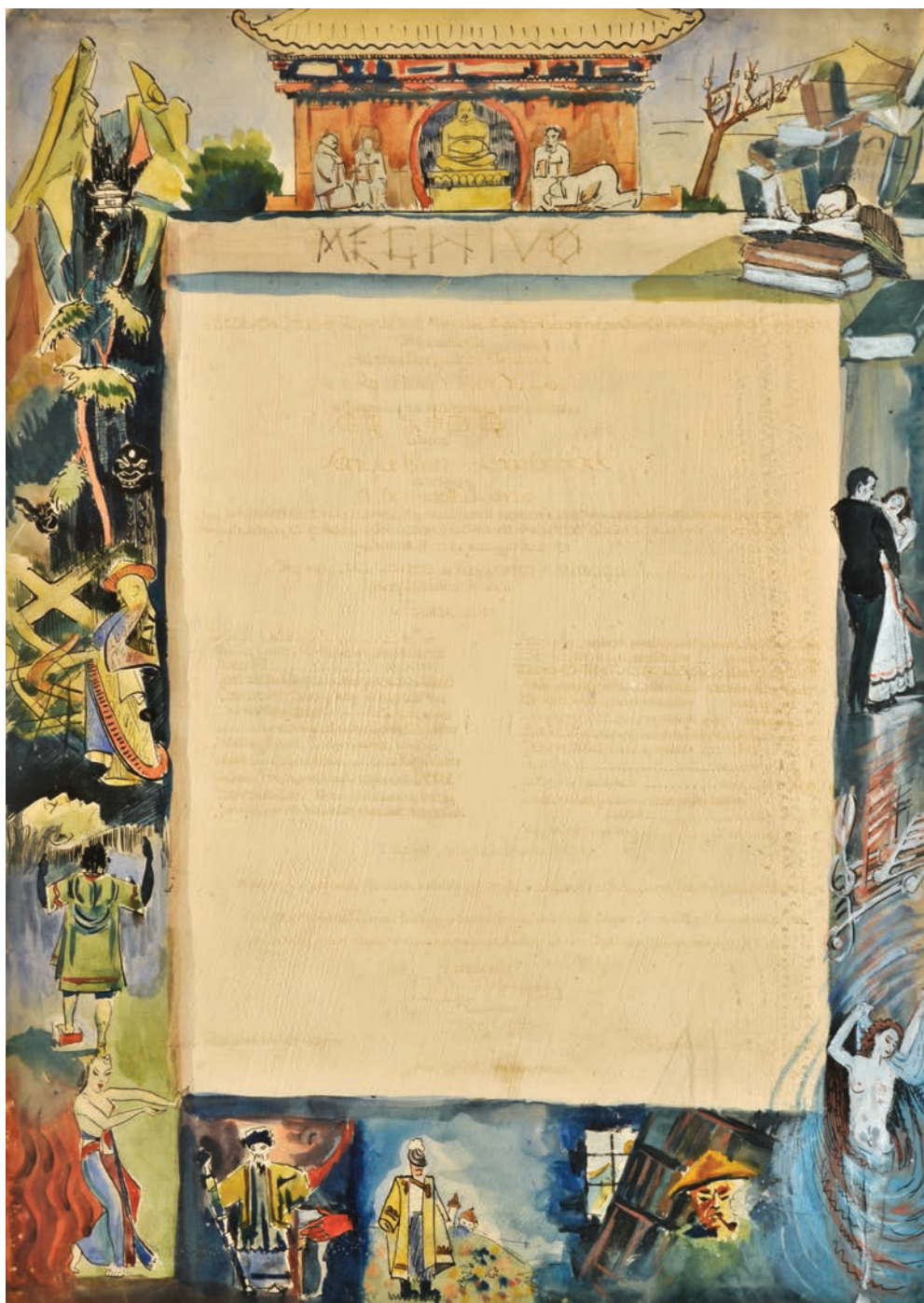
<p>Az EÖTVÖS SUPERNATURÉL PICTURES Demutatja:</p> 	<p>FOLYIK A TÁNC FOLYIK A VÉR</p> <p>Gimé</p>	<p>GRAND- GUIGNOL- OPÉRETT jét.</p>
<p>RENDEZÉS: HUSTON- SHEWTER</p> 	<p>ZENE: DÉN. HUSTON Diszleteket terveztek Cosar, Jul Dor, Ziboleon</p> <p>PROLOG</p>	<p>SZÖVEG SHEIK JUL-DÖR COSARI</p>
<p>CSAK 16 ÉVENFELÜL</p> 	<p>Y G A Z A T !</p> <p>Egyedül Félni Fox</p> <p>Ziboleon mint mindig töltkező!</p> 	<p>HANG: TOMAS- KLANG</p>
<p>I. FELV. CSEH GYURKA TÁNC- INTEZETE</p> 	<p>II. FELV. NEVET. SZEMERADY</p> 	<p>III. FELV. EÖTVÖS FEGY- HÁZ</p>
<p>EÖTVÖS HIRADÓ SUPER-STUPID HANGOS HIRDETÉSEK</p> <p>KÉPTELEN HIREK</p>	<p>Szereplők</p> <p>LIL, A VAMP DENISE SABOO FIGARÓ, IFJÚSZERELMES SHEICK LEO, TULVILÁGI SZELLEM HEGGED THIENEMANN szellemterítész COSAR. FŐFOGLÁR moderningruvitát Á. SABOO PALI segédkiáltó, véreb. BORJACK GSEH Gyurka táncudor RIGHTER HÄKEL = BENDAH feleszek, nők fegyverek-</p>	<p>NIHIL OBSTAT Gombocz Zoltán e.i. dékán. 1938. december 6.</p>

(Sur la colonne/123) Coupon d'invitation au spectacle *Les francs-tireurs d'Eötvös*, 1939

207. (Oszlopon/124) Sárga Istenek - sárga emberek, avagy a botcsinálta láma, 1940

(Sur la colonne/124) Dieux jaunes – hommes jaunes, ou le lama malgré lui, 1940

Képes Kabaré Újság

Megjelenik minden második évben Mikulás ünnepén. Előfizetés egy évre 3 P. Szerkesztő Major Jenő Felelős kiadó: 111 105

Miniszter a Filozsterben vagy MIRE VALÓ A BUZÓLA

(A Magyar Tátrali Iroda YA VKM. Ömeltósága 1943. dec. 4-én 16⁰⁰-kor látogatást tesz az: EÖTVÖS FILOSZTERBEN. ~ Fogadására megjelennek:

A FILOSZTERVEZÉSEKARI ELNÖKEI: Zs. Kiss Gyula.
CSONASZ, G.H.-S TISZT: Nagy Rezső.
PENÉSZ, LEHALLGATÓ ÖRMESTER: Heckenast.
SZENILIOR: Borossy, Zugsführer.
VIBONGHAY-MÁLDHÉ, szenteti tiszt: L. d. m.
MOLLER, zongorai övezetes tiszt: Köpeczi
TÁTHRAY, a miniatokatséglőtitkár: orosz göjt
TURÁNYI, ö. v. min. lejezets: TURÁNYI
SZAKMUNKÁSKOR, ÚJONCOK: giják.
A SZEPNAGAS VENDEG: Nemeskürti K. ISTVÁN
FŐZERTARIÁSMESTER: Lukácsy
AZ ÜNNEPSÉG FÉNYÉT EMELIK: Komár, Szűcsy,
Lám, Nagy R., Heckenast, és Kovács M.
A KÖZVETÍTÉST VEZETI: Kovács M.

UTÁNA DÍSZELŐADÁS A MAGAS VENDEG TISZTELETÉRE

FÜLBE ÉS NEMNYBE MÁSZIK:

NIKOLÁSZLÓ

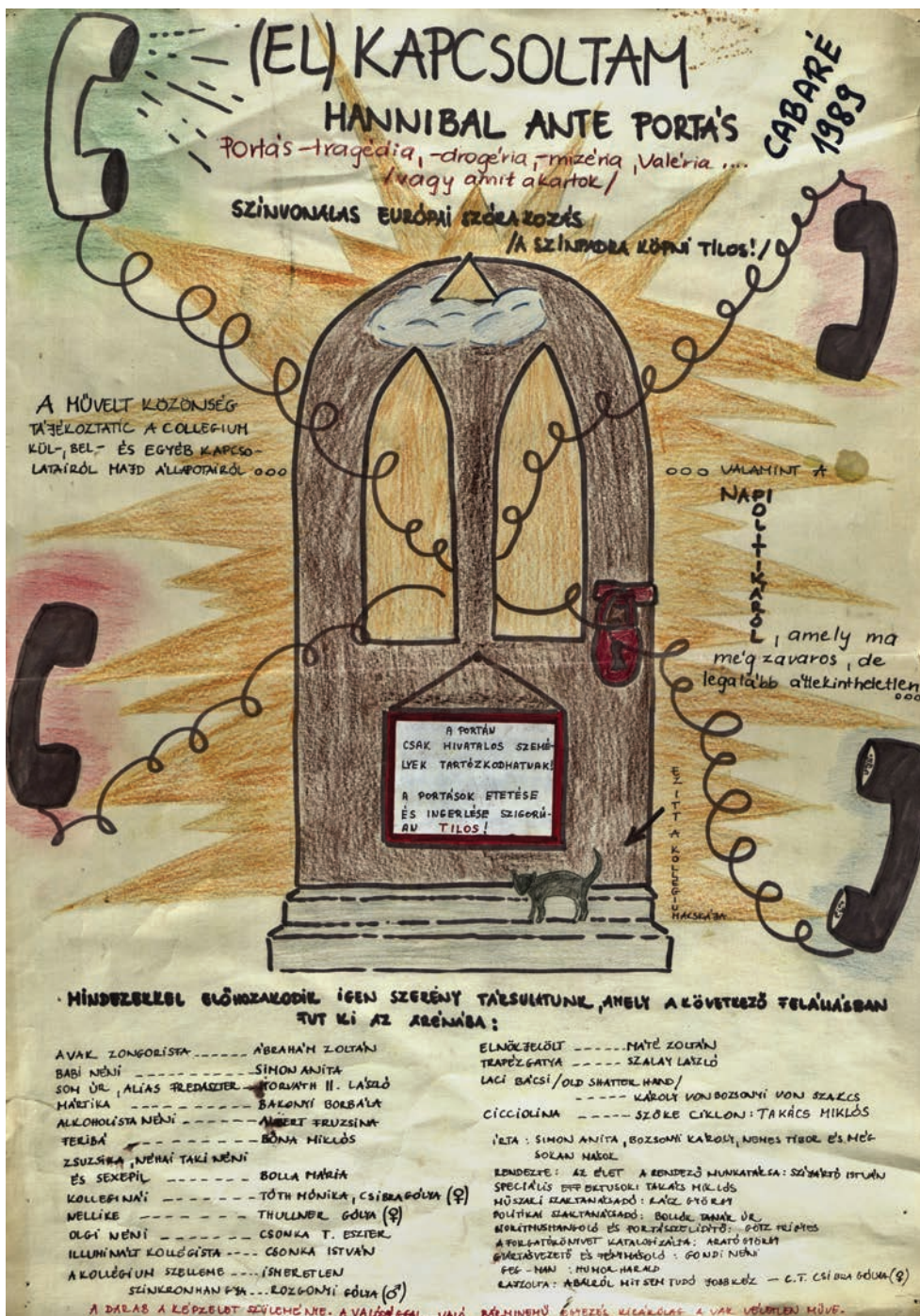
TRIVIA COMEDIA, azaz FÉREKELINE NACHTIVBIR.
SZÖVEGÉT ARANYBÓL EÖTVÖZTE: Kishling.
PENÉSÉT ORIGINALZENEÉBEN SZIMBOLIZÁLTA: Szöllősy (F. D. U.)
(morkukban) CSÖRGETIK:
EVANGÉLISTA: Nagy Rezső.
NIKOLÁSZLÓ: kuba gőjo.
CSEHNEVÉSZ, HÚ SZOLGA: Lám.
CHORUS MYSTICUS: golyák.
KARJELEKKEL IRÁNYÍTJA: pálvölgyi golya.
AMELLENZÖRBEKÉRT LÁNDL: Benczdy elnök.

AZ ELŐADÁS TISZTA JÖVEDELMEBŐL AZ EÖTVÖS LEVENTECSPAT VALÓDI SVÉD BOKSZKESZTYŰKET ÉS AMERIKAI GERELYEKET SZEREZ BE. —

210. (Oszlopon/127) Elkapcsoltam, 1989

(Sur la colonne/127) J'ai zappé, 1989

AZ EÖTVÖS JÓZSEF COLLEGIUM HIVATÁSTÖRTÉNETE

1895–1950

* * *

ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁS

A kiállítás az ELTE Eötvös József Collegium gondozásában, a XI. kerület Újbuda Önkormányzata támogatásának köszönhetően valósult meg.

A kiállítás 2014. szeptember 3-án, Eötvös József születésnapján, a Collegium *Történelmi emlékhelyé* avatásának ünnepélyes rendezvényén nyílt meg. Köszöntőt mondtak: Palkovics László felsőoktatásért felelős államtitkár (EMMI), Hoffmann Tamás polgármester (Újbuda), Mezey Barna rektor (ELTE), Radnainé dr. Fogarasi Katalin elnök (NÖI), Csizmadia Norbert ügyvezető igazgató (MNB), Szakály Sándor történész (EC Baráti Kör), illetve S. E. Roland Galharague Franciaország magyarországi nagykövete és Horváth László igazgató.

A kiállítást kezdeményezte: Horváth László igazgató
A kiállítást rendezte: „Régi Collegium” – Garai Imre
Új és legújabb kori Collegium – Horváth László
Diákélet – a Collegium Diákbizottsága

A megvalósításban közreműködtek: Pierre Belenfant, Csernetics Istvánné, Fejérvári Boldizsár, Garai Imre, Hegyi Orsolya, Horváth László, Kádár Gyöngyvér, Laczkó Krisztina, Mátyás Eszter, Noszko Ilona Éva, Pikács Albert, Sára Balázs, Sipos Enikő, Szűcs Lajos, Vargyas Brigitta, Zámboriné Fikó Katalin, Zrupkó Gáborné, valamint Róth Judit, Benyó Krisztián és Szabó Mátyás.

A kiállítást berendezték: Sipos Enikő, Zámboriné Fikó Katalin, Mátyás Eszter

Fotó: ELTE Eötvös József Collegium archívuma
AV-technikai munkatárs és szerkesztő: Kovács Máté
Látványterv és installációs részlettervek: Sipos Enikő, Zámboriné Fikó Katalin, Mátyás Eszter
Idegen nyelvű fordítók: Vargyas Brigitta, Pierre Belenfant, Catherine Tamussin
A magyar nyelvű szövegeket gondozta: Laczkó Krisztina
A kiállítást kivitelezte: ELTE Eötvös József Collegium
Kommunikáció: ELTE Eötvös József Collegium Titkárság

A kiállítást állandó nyitvatartási rend szerint a XI. kerület Újbuda polgárai, a nagyközönség és a Collegium egykori és mai növendékei egyaránt látogathatják.

Támogatók: Eötvös Loránd Tudományegyetem, XI. kerület Újbuda Önkormányzata, ELTE Eötvös József Collegium

LA MISSION DU COLLÈGE « BARON JÓZSEF EÖTVÖS » DE 1895 À 1950

* * *

EXPOSITION PERMANENTE

L'exposition a été réalisée par le Collège Eötvös József ELTE, avec le soutien de la mairie d'Újbuda, XIe arrondissement.

L'exposition a ouvert ses portes le 3 septembre 2014, jour de l'anniversaire de József Eötvös et de l'inauguration solennelle du Collège Eötvös en tant que *lieu de mémoire historique*. Des allocutions ont été prononcées par : M. le secrétaire d'État László Palkovics (Ministère des Ressources humaines), M. le maire Tamás Hoffman (Újbuda), M. le recteur Barna Mezey (ELTE), Mme la présidente Katalin Radnainé Fogarasi (Institut du Patrimoine National), M. le directeur Norbert Csizmadia (Banque Nationale de Hongrie), M. Sándor Szakály (Amicale des Anciens Élèves du Collège Eötvös), S.E. Roland Galharage, ambassadeur de France en Hongrie et M. le directeur László Horváth.

Initiateur de l'exposition : László Horváth, directeur

Sélection et disposition des documents :

le « vieux » Collège – Imre Garai

les périodes plus récentes de l'histoire du Collège – László Horváth

vie estudiantine – le comité des élèves du Collège

Avec la coopération de : Pierre Belenfant, Istvánné Csernetics, Boldizsár Fejérvári, Imre Garai, Orsolya Hegyi, László Horváth, Gyöngyvér Kádár, Krisztina Laczkó, Eszter Mátyás, Ilona Éva Noszkó, Albert Pikács, Balázs Sára, Enikő Sipos, Lajos Szűcs, Brigitta Vargyas, Katalin Zámboriné Fikó, Gáborné Zrupkó, et de la part du comité des élèves : Judit Róth, Krisztián Benyó et Mátyás Szabó.

Travaux de préparation des objets à exposer réalisés par : Enikő Sipos, Katalin Zámboriné Fikó, Eszter Mátyás.

Crédits : Archives du Collège Eötvös József ELTE

Élaboration technique AV et rédacteur : Máté Kovács

Design et projets d'installation artistique : Enikő Sipos, Katalin Zámboriné Fikó, Eszter Mátyás

Textes traduits par : Brigitta Vargyas, Pierre Belenfant, Catherine Tamussin

Version hongroise relue et corrigée par : Krisztina Laczkó

Réalisation de l'exposition : Collège Eötvös József ELTE

Contact : Secrétariat du Collège Eötvös József ELTE

L'exposition est accessible pendant les heures d'ouverture aux habitants du XIe arrondissement-Újbuda, au grand public, à tous les collégiens actuels ainsi qu'aux anciens élèves du Collège.

Avec le soutien de : Université Eötvös Loránd, Mairie du XIe arrondissement-Újbuda, Collège Eötvös József ELTE

